

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BENEDICTVS · DOMINVS

SLÆGTEN SADOLIN

GENNEM
300 AAR

DIE · QVOTIDIE · PROSPERVM

DEVS · SALVTARIVM · NOSTRORVM

INER · FACILIT · NOBIS

SLÆGTEN SADOLIN
GENNEM 300 AAR

SLÆGTEN
SADOLIN

GENNEM 300 AAR

SKILDRET AF
J. TH. SADOLIN

J. FRIMODTS FORLAG · KØBENHAVN
MCMXXIV

EGMONT PETERSENS
KGL. HOFBOGTRYKKERI

FORORD

KILDERNE til dette skrift er dels breve, dagbøger, lejlighedsvis optegnelser, embedsskrivelser, artikler, afhandlinger og selvstændige skrifter af medlemmer af slægten, dels håndskrifter, tidskrifter og personalhistoriske skrifter, der omhandler forhold vedrørende enkelte af slægtens medlemmer, dels endelig mundtlig beretning.

Det ældste af de opbevarede breve er fra 1805, fra oldefader Ole Sadolin. Af dagbøger findes en hel række fra farfaders, Niels Sadolins hånd, lige fra 1797 til 1817. Artikler og afhandlinger findes i forskellige kirkelige blade og tidsskrifter.

Niels Sadolin begyndte at anstille genealogiske undersøgelser vedrørende slægten. En stamtavle, skreven 1846 i Torrild med sønnen O. J. Sadolins hånd, er resultatet af disse. O. J. Sadolin førte undersøgelserne videre; der findes en del breve og optegnelser herom. Da jeg i året 1897 blev kapellan hos min fader, tog jeg dette arbejde op, idet det dog ikke så meget var det genealogiske, der interesserede mig, som *det slægtshistoriske*: at give et billede af de gamle præsters og præstefruers ydre og indre liv, deres skæbne og deres karakter. Tid efter anden har jeg syslet med dette arbejde. I Reerslev skrev jeg afsnittet 1630—1826. I Foulum førte jeg arbejdet videre indtil 1880. Far og mor har gennemlæst disse afsnit. De to sidste afsnit (»Reerslev« og »Frederiksberg«) skrev jeg i København 1908 efter mors og fars død.

Mens jeg arbejdede med slægtsbogen, levede jeg med de gamle medlemmer af slægten, og jeg har glædet mig over de mange værdifulde egenskaber, som dér har givet sig tilkende. Det har været en studeret slægt med en gammel kultur, hvis medlemmer igennem tiderne har levet nøjsomt, retskaffent og pligtopfyldende, glade ved deres hjem og deres bøger. Sagtmodighed, mildhed og fromhed

træffer man stadig som karakteristiske egenskaber for den. Det har gennemgående været en intelligent og kundskabsrig slægt, men ikke særlig handlekraftig og uden ærgerrighed.

Det er mit håb, at den unge slægt vil se sig i spejl i de gamle Sadolin'er, ikke bryde sammenhængen, og så vandre videre på sin egen måde, men følgende det samme spor.

Kippinge præstegård, 11. august 1923.

J. TH. SADOLIN

INDHOLD

<i>Første slægtled:</i>		Side
1. Albert Kristensen		7
Tillæg		8
 <i>Andet slægtled:</i>		
2. Jørgen Sadolin		13
3. Peder Sadolin		13
4. Ole Albertsen Sadolin		13
 <i>Tredje slægtled:</i>		
5. Kristian Sadolin		18
6. Hans Sadolin		25
7. Knud Sadolin		27
8. Albert Sadolin		28
9. Sofie Sadolin		28
 <i>Fjerde slægtled:</i>		
10. Margrethe Ottilia Sadolin		31
11. Birgitte Sadolin		32
12. Ole Hansen Sadolin		32
13. Ole Sadolin		43
14. Inger Sadolin		43
15. Jørgen Sadolin		43
16. Albert Sadolin		43
17. Mathiis Sadolin		43
18. Margrethe Sadolin		43
19. Dorothea Sadolin		44
20. Kristian Sadolin		44
21. Hans Henrik Sadolin		44
22. Nicolai Mathiis Sadolin		44
23. Nille Margrethe Sadolin		44
24. Ellen Kathrine Sadolin		45

	Side
25. Immanuel Sadolin	45
26. Kristine Marie Sadolin	45
27. Anna Sofie Sadolin	45
28. Johan Andreas Sadolin	45
29. Inger Kirstine Sadolin	45
30. Margrethe Kathrine Sadolin	45
31. Henrica Kirstine Sadolin	45
32. Mette Marie Sadolin	46
33. Karen Sofie Sadolin	46

Femte slægtled:

34. Eleonore Marie Sadolin	47
35. Hans Peter Sadolin	48
36. Niels Sadolin	50
37. Margrethe Sadolin	84
38. Christian Albert Sadolin	84
39. Ellen Kathrine Sadolin	84
40. Caroline Dorothea Sadolin	84
41. Sofie Amalie Sadolin	84
42. Johanne Corvine Helene Cathrine Sadolin	84
43. Christian Albert Sadolin	84
44. Hans Jacob Sadolin	84
45. Ole Jørgen Sadolin	85
46. Emmanuel Sadolin	85
47. Christiane Charlotte Amalie Sadolin	85
48. Knud Henrik Sadolin	85
49. Christian Mikael Rottbøll Sadolin	85
50. Albertine Marie Kirstine Sadolin	85
51. Usias Arent Dyssel Sadolin	85
52. Nille Mathurine Sadolin	85
53. Petronella Mathurine Sadolin	85

Sjette slægtled:

54. Mette Elisabeth Sadolin	87
55. Anne Stefanie Sadolin	87
56. Hedevig Sadolin	88
57. Mette Elisabeth Sadolin	90
58. Eleonora Marie Sadolin	94
59. Ole Jørgen Sadolin	95
60. Kristiane Sadolin	189
61. Oline Everine Sadolin	189

<i>Syvende slægtled:</i>		Side
62. Marie Agnete Solvejg Sadolin		191
63. Frode Sadolin		191
64. Helga Winifred Sadolin		149
65. Jørgen Theophilus Sadolin		193
66. Gunnar Asgeir Sadolin		196
67. Olaf Irenæus Sadolin		199
68. Knud Sadolin		201

<i>Ottende slægtled:</i>		
69. Ebbe Benedikt Sadolin		192
70. Erik Skat Sadolin		194
71. Tage Sadolin		194
72. Mogens Sadolin		195
73. Henning Sadolin		195
74. Agnete Sadolin		195
75. Bent Macgregor Sadolin		195
76. Hjørdis Louise Elisabeth Sadolin		200
77. Ruth Helga Sadolin		200
78. Ingrid Benedicte Augusta Sadolin		200
79. Ejr Samuel Johannes Cameron Sadolin		200
80. Vagn Daniel Cameron Sadolin		201
81. Aase Elisabeth Sadolin		197
82. Dan Alexander Macgregor Sadolin		197
83. Gertrud Margrethe Sadolin		197
84. Else Birgitte Sadolin		197
85. Inger Louise Sadolin		202

<i>Tillæg:</i>		
Slægtens Oprindelse af Th. Hauch-Fausbøll		204
Noter		207
Slægten, der kom til København		215
De Svingelbjerg Sadolin'er		219

FØRSTE SLÆGTLED

På series pastorum i Nestelsø kirke findes bl. a. opført: *Albert Kristensen, Kalundborg.*

Ud fra denne angivelse synes det rimeligt, at hr. Albert er født i Kalundborg. Om hans forældre vides imidlertid intet. Derimod vides det, at han er bleven student fra Kalundborg skole i året 1647, thi i universitetsmatriklen benævnes han *alumnus scholæ Calundanæ Albertus Christierni.*

Universitetet var dengang væsentlig en præsteskole, altså en rent kirkelig læreanstalt. Og theologernes forelæsninger skulde indskrænke sig til bibelfortolkning. Dog stilede man nu henimod bearbejdelsen af det dogmatiske system. Også polemiken blev dreven med iver som en særlig disciplin — af hensyn til catholicismen og calvinismen.

Professor i theologi var dengang Hans Hansen Resen, Laurits Mortensen Skavenius og Hans Svane. Men det var biskop *Jesper Brochmands* theologi, der prægede studiet. Hans universæ theologiæ systema var kilden, hvoraf man øste sin visdom.

Hr. Albert blev altså student 1647. Når han absolverede theologisk attestats vides ikke. Men den 20. juni 1656 blev han af biskop Hans Svane ordineret til *sognepræst for Nestelsø og Mogenstrup* i Sjællands stift. Nestelsø ligger ca. $\frac{1}{2}$ mil sydøst for Næstved. Og her forblev han indtil sin død.

På den tid var den bekendte *Peder Syv* rektor ved skolen i Næstved. Senere blev han *sognepræst* til Hellested.

En anden berømt samtidig var *Thomas Kingo*, hvis »Sjungekor« udkom 1673, mens han var præst i Slangerup. Har hr. Al-

bert kendt den første af disse to personligt, har han vel lært den anden at kende af hans psalmer.

Albert Kristensen var gift med *Sofie Jørgensdatter* — muligt en datter af magister Jørgen Sadolin i Stokkemarke; se herom nedenfor. De havde tre sønner: Jørgen, Ole og Peder.

Albert Kristensen døde 1680.

TILLÆG

Hvorledes forholder *Albert Kristensen* sig til biskop *Jørgen Jensen Sadolins* slægt?

I. Albert Kristensen kan ikke være en søn af *Hans Theophilisen Sadolin* i Horbelev († 1673) eller af hans broder magister *Jørgen Theophilisen Sadolin* i Stokkemarke († 1650), skønt tidsforholdene passer, da han i så fald måtte heddet Albert Hansen eller Albert Jørgensen. Da navnene Albert og Ole er aldeles nova nomina i Sadolin-slægten, og da man på den tid sædvanlig holdt sig indenfor en vis afgrænset kreds af navne, som man sjældent overskred, har disse to nye navne noget så frappant ved sig, at de gør det usandsynligt, at Albert Kristensen skulde være af Sadolin-stammen.

II. Albert Kristensen var gift med *Sofie Jørgensdatter*. Det var dengang så almindeligt — at det modsatte endogså hørte til undtagelserne — at når en mand var gift med en hustru af en god slægt, som havde et virkeligt stamme-navn, og en søn af dem kom til bogen: da tog denne moderens stamme-navn. Der- som altså Albert Kristensen ikke selv har haft noget stamme- navn, men blot dette borgerlige -sen efter faderen, da har hans søn, hvis moderen har været en datter af en Sadolin, upåtvivle- ligt taget dette navn som sit stamme-navn. Da hans kone hed Sofie Jørgensdatter, vilde dette passe ganske nøje med tiden, at antage hende for en datter af magister *Jørgen Theophilisen Sadolin til Stokkemarke*, der blev gift $^{24}/_6$ 1627 og havde en dat- ter til dåben $^{14}/_6$ 1629.

III. Wiberg benævner i sin præstehistorie hr. Albert: Albert

Kristensen *Sadolin eller Sadel*. Dette »eller« gør sagen mistænkelig. Det kan nemlig derfor antages, at han har været fra en by »Sadel«, og at han så siden har latiniseret sit navn, som skik og brug var, til Sadolinus. Dersom denne gisning skulde forekomme altfor søgt, især da vi næppe har en by i landet af det navn, skal bemærkes, at der i Halsted levede en kapellan: Hans Kristensen Sadeel, f. 1603, ordineret 1629 og uden tvivl død 1637. Biskoppen kalder ham ved ordinationen hr. Saal (hvilket lader formode, at han stammer fra Sal i Jylland), men selv underskriver han sig Sadeel. Med hensyn til tiden kan Albert Kristensen godt være hans broder. Er dette rigtigt, er der ingen, end ikke en kvindelig forbindelse med biskoppens slægt.

— — —

Når man skal vælge mellem disse to hypoteser, synes der at være mest, der taler for, at Albert Kristensens hustru Sofie Jørgensdatter var en født Sadolin. Det er nemlig en *gammel tradition* i slægten, at den nedstammer fra biskop Sadolin. Vi kan følge denne tradition så langt tilbage som til midten af det 18de århundrede. På den tid skriver nemlig *J. Tjørring* i sit manuskript om Viborg by således om biskoppen: »Han var ellers stamfader til den Sadolinske familie, som nu på 3die århundrede har blomstret her i Landet og udbredt sig i så mange grene.« Denne Tjørring var en god bekendt af Albert Kristensens sønnesøn *Kristian Sadolin* i Viborg, og det er da antagelig fra ham, at Tjørring har sin viden. Men Kristian Sadolin må dog vel have vidst besked om sin farfaders forældre, tilmed da slægten bar et så sjældent navn. Når han altså har ment, at slægten nedstammede fra biskoppen, så synes dette at måtte forholde sig således.

Hertil kunde man føje, at afbildningen af biskop Sadolin på hans ligsten i St. Knuds kirke i Odense (se H. F. Rørdam: *Jørgen Jensen Sadolin* s. 99) udviser en mærkelig *familielighed* med de familiemalerier, som haves af slægten, og med den nu levende slægt. Selvom man ikke kan bygge meget på trækkene

Biskop Jørgen Jensen Sadolin.
(Efter Gravstenen i St. Knuds kirke i Odense).
Tegnet af Th. Schouboe.

på en ligsten, tilmed da disse er temmelig udslidte, og der måske aldrig har været nogen stærk lighed med originalen, så er denne lighed dog ganske interessant og kan lægge et lille lod i vægtskålen. Det fortjener også at bemærkes, at Albert Kristensens ældste søn får navnet *Jørgen* – det kunde være en opkalden efter svigerfaderen mag. Jørgen Sadolin i Stokkemarke, hvorved det gode navn hædredes; ellers havde det jo ligget nærmest for hr. Albert at opkalde sin egen slægt først.

Vi mener derfor at have ret til at fastholde den gamle familietradition, at vor slægt nedstammer fra biskop Jørgen Jensen Sadolin, der var den første evangeliske biskop over Fyen og døde 1559. I så tilfælde var Sofie Jørgensdatter en sønnesøns sønne-datter af biskoppen og han hendes tip-oldefader.

Om biskoppens slægt se iøvrigt *H. F. Rørdam: »Mester Jørgen Jensen Sadolin, Fyens stifts reformator og første evangeliske biskop,«* 1860.

ANDET SLÆGTLED

FRA Nestelsø præstegård udgik tre sønner. Den ældste *Jørgen* blev student fra Slagelse skole 1680; den yngste *Peder* blev student fra Herlufsholm 1687. Om disse to vides ikke mere. Den mellemste søn var

Ole Albertsen Sadolin, der blev født i Nestelsø præstegård ^{3/11} 1663. Han var hjemme til sit 15de år, da han kom i Herlufsholms skole; rektor var dengang mag. C. G. Sandro. Herfra deponerede han 1682, 19 år gammel.

Efter at være bleven student tager han fat på det theologiske studium. De theologiske professorer var dengang: Kristian Nold, Jens Bircherod og Johan Lassenius. Den sidste var tilige præst ved Petri kirke og bekendt for sin store veltalenhed. Det er da rimeligt, at studenterne har hørt ham. Betegnende er følgende træk om ham: engang, da hans tilhørere under prædikenen begyndte at nikke, holdt han pludselig inde og gav sig til at spille bold med sit lømmetørklæde; da alles øjne nu kom op, sagde han: »Ja, tænkte jeg det ikke nok, hvis jeg var engøgler, der gjorde narrestreger for eder, vilde enhver give agt«.

Iøvrigt var studiet endnu præget af den lutherske orthodoxi, særlig af Brochmands systema.

1684 tog hr. Ole theologisk attestats med karakteren illum. Dengang var den offentlige theologiske eksamen endnu ikke indført — det skete først 1707 — forholdet var mere af privat art og mindre bestemt ordnet. Næste år — ^{10/2} 1685 — tog han homiletisk prøve med meget rosende vidnesbyrd.

Efter sin eksamen blev han dog i København endnu 5 år og

conditionerede hos mag. Albert Fogh, præst til Trinitatis kirke. Han udgav i disse år (1688) en disputats: *de cometarum ortu*.

1689 drager Ole Albertsen Sadolin til Viborg, og *slægten tager da ophold i Jylland i omtrent 200 år*, indtil hans sønnes sønnesøn O. J. Sadolin atter fører den over til Sjælland.

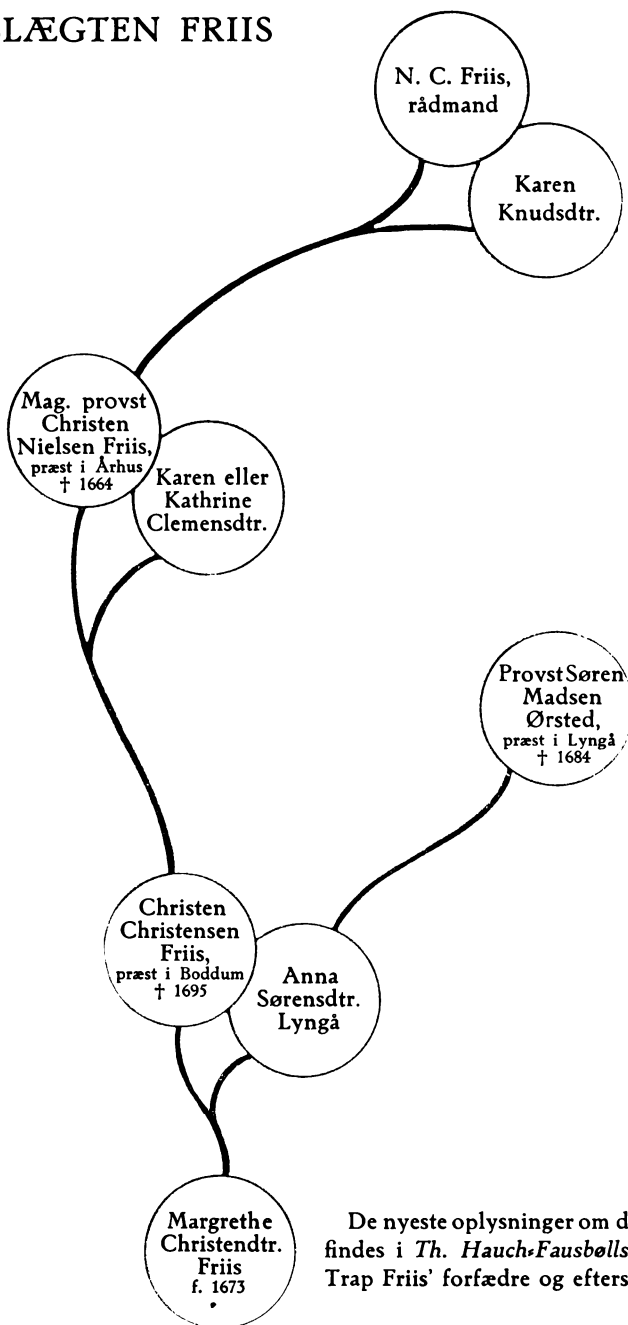
I Viborg blev hr. Ole af mag. Jens Juulby kaldet til 4de, siden til 5te *lektiehører*, og denne post beklædte han i 5 år, indtil han 1694 blev kaldet til *kapellan ved domkirken* i Viborg. Han var 31 år gammel, da han blev indviet til præstegerningen, og 5 år efter — $\frac{7}{8}$ 1699 — giftede han sig med *Margrethe Kristensdatter Friis* af Boddum præstegaard.

I 32 år var han kapellan ved domkirken, indtil han $\frac{6}{10}$ 1727 blev *sognepræst ved Sortebrødre eller Søndresogns kirke* i Viborg. Samtidig blev, på grund af hans alder og svagelighed, hans ældste søn Kristian indsat til at være hans medhjælper og successor. 1704 var hr. Ole bleven kaldet på succession til Børup og Lyngby i Jylland, men fik det ikke.

Det kirkelige liv i hr. Oles dage er væsentlig præget af den lutherske orthodoxi. En af denne retnings skønneste frugter er *Thomas Kingos psalmebog*, der 1699 blev indført i kirkerne. Men i hr. Oles senere år bryder to nye strømninger udefra ind i landet, det er *pietismen* og *naturalismen*. Frederik IV. havde ikke liden sympathi for den pietistiske bevægelse på grund af dens praktiske virkestrang; 1704 blev Lytkens, en personlig ven af Spener, kaldet til at være hans hofpræst. Men bevægelsen standses dog en del ved forordningen af 1706, der forbød gude- lige forsamlinger. Den anden strømning er den naturalistiske, som vinder indgang med *Holberg*, der 1714 var bleven professor ved universitetet, og hvis første komedier begyndte at udkomme 1722.

En af Viborgs biskopper på denne tid er den bekendte *B. Deichmann*. Han var en klog og smidig hofmand, men tillige en verdsligsindet, magtlysten og intrigant mand. Under hans styrelse fik Viborg stift sin enke-kasse (1705), hvorved præste-

SLÆGTEN FRIIS

De nyeste oplysninger om denne slægt findes i *Th. Hauch-Fausbølls*: Mourits Trap Friis' forfædre og efterslægt.

enken blev forsørget på en heldigere måde end forhen, da eftermanden skulde ægte hende.

I hr. Oles dage overgik der Viborg en stor ildebrand — det var i året 1726 — hvorved de ældste ministerialbøger brændte eller bortkom.

Hele Ole Albertsen Sadolins præstevirksomhed falder i Viborg. J. Tjørring skriver i sit manuskript om Viborg by (hvilket opbevares i Viborg stiftsbibliotek) således om hr. Ole: »Han var en enfoldig, men dog redelig og sand guds tjener.« Og i Wibergs præstehistorie er opbevaret følgende træk om ham: der fortælles, at Kongen ved sin nærværelse i Viborg tabte sin handske, hvilken Sadolin tog op og overleverede ham. På kongens ord: »dette beforder ikke,« havde Sadolin det svar: »Det går ikke så tit på.«

I sit ægteskab med Margrethe Kristensdatter Friis havde hr. Ole 5 børn, 4 sønner, Kristian, Hans, Knud og Albert, og en datter Sofie.

Ole Albertsen Sadolin døde $28/3$ 1731 og blev begravet $1/1$. Han var da 68 år gammel og havde været præst i 37 år. Hans hustru døde i Juni 1738, 63 år gammel, og blev $30/6$ nedsat i mag. Chr. Ostenfeldts begravelse bag alteret i domkirken.

TREDJE SLÆGTLED

I Viborg præstebelig fødtes 4 sønner: *Kristian* (1700), *Hans* (1703), *Knud* (1705) og *Albert* (1710) og én datter *Sofie* (1714).

Drengene gik i skole i Viborg, hvorfra *Kristian* deponerede 1718, *Hans* 1722, *Knud* 1722 og *Albert* 1731.

De 3 ældste brøders studentertid falder under *Frederik IV.s* regering. Det var en brydningstid. Den halleske retning brødes med den gamle orthodoxi. Det mærkedes paa universitetet, idet professorerne *Søren Lintrup* og *Johannes Trelund* sympathiserede en del med pietismen, mens *Hans Steenbuch* og *Hans Bartholin* var afgjort imod den. Ligeledes mærkedes det paa den prædiken, der lød i København. *Hans Mossin* ved *Trinitatis*, stiftsprovst *Morten Reenberg* ved *Vor Frue*, samt *Kås-bøll* ved *Helliggeist* prædikede orthodoxt og ivrede mod »hernutterne«, medens pietistisk prædiken lød hos *Enevold Ewald* ved *Vaisenhuset*, hos *Ole Hersleb* ved *Vartou* og *P. N. Holst* ved *Trinitatis*.

Den yngste broder, *Albert*, var student noget senere. Da var pietismen kommen til magten med *Kristian VI*. 1728 var *Bluhme* kommen til København som tysk hofpræst, og 1735 blev *Erik Pontoppidan* hofprædikant.

Men ogsaa *Holbergs* indflydelse mærkes nu. 1722 åbnedes den »Danske skueplads«, hvor hans komedier blev spillede. Vel brændte theateret ved den store ildebrand 1728 og åbnedes først igen under *Frederik V*. 1747 — men det havde dog allerede sat sit spor, og vel fornemlig hos de unge studenter.

Vi vil nu skildre brødrenes senere liv enkeltvis.

1. *Kristian Sadolin.*

Hr. Kristian absolverede *theologisk attestats* i juni 1720 med karakteren *haud. illaud.*, efter at have studeret i 2 år. Samme år tog han *homiletisk prøve* ligeledes med *haud. illaud.* Han forblev dog endnu 2 år i København og udgav 1722 *dissertatio de actis Pilati.*

Derpå drog han til Viborg og blev hører. Men allerede 1724 blev han faderens *medhjælper* og 1727 tillige *successor.* 1731 blev han gift med *Ellen Katrine Jørgensdatter Hjersing*, en datter af Jørgen Nielsen Hjersing, sognepræst til Lyngå og Skjød, og Inger Madsdr. Lyngå. Ved faderens død 1731 blev han *sognepræst til Sortebrødre eller Søndre-sogns kirke*, i hvilken stilling han forblev indtil sin død — i samfulde 47 år.

Om forholdene i Viborg på denne tid skriver historikeren *A. Heise* (i samlinger til jydsk historie og topografi IV 1872—73 p. 291) således: »Det stærke åndelige og sociale gjære, som havde grebet Viborgs indbyggere paa reformationstiden, var forlængst forsvundet. I materiel henseende sank byen efter enevældens indførelse, da adelens herredømme var forbi, dybere og dybere, og da den store ildebrand 1726 havde lagt den største del af byen i aske, steg elendigheden til en forfærdelig højde. Utallige familier styrtedes i nød og elendighed, og hvor der tidligere havde stået anselige adelige eller borgerlige gårde, henlå nu i lange tider øde tomter. — I åndelig henseende var det ikke bedre. Den stiveste orthodoxi var udmundet i højtravende, sprænglærd nonsens, som fandt sit højdepunkt i Tychonius' svulst. Virkningerne af Holbergs lutrende åndepust mærker man ikke noget til. Pietismen synes ikke at have fundet nogen frodig jordbund eller at have fremkaldt synderligt gjære, uden forsåvidt Tychonius og hans efterfølgere tordnede derimod fra prædikestolen og derved måske lokkede adskillige nysgerrige øren til kirkerne. Da kapellanerne Gelstrup og Hornemann sloge ind i den hernhuttiske tonart, vakte de mere forbavselse end anklag; de gudelige forsamlinger vakte mere nysgerrighed end andagt. Derefter blev alt øde og stille uden for-

såvidt sognepræsten ved Søndre-sogns kirke Kristian Sadolin, der af Tjørring skildres som en begavet bodsprædikant, forstod at drage en stor tilhørerkreds til sin kirke, medens en snigende usædelighed og slaphed i moralsk henseende fra oven af trængte dybere og dybere ned.«

Den mærkeligste mand i Viborg i de Dage var vel nok mag. *Kristen Lassen Tychonius*, der 1727 var bleven stiftsprovst. Han var en overmåde lærd, men tillige verdensklog herre, der førte et alt andet end ulasteligt liv og lå i kiv med en mængde mennesker. Forholdet til Kristian Sadolin var heller ikke godt. Der gik stort ry af hans veltalenhed; hans prædikener var også rene kunstværker af delinger og underdelinger. N. M. Petersen skriver om ham: »Enkelte ting er vel tænkte og vel udtrykte, men det hele er en underlig blanding af bibelsprog, franske gloser, dansk klingeklang, radbrækkende lignelser og affekteret svulst; helligt og verdsligt mænges i hob.«

Af mere tiltalende skikkelser i Viborg på den tid er den grundærlige og brave biskop *Trellund*, der havde været hr. Kristians professor i sin tid og hans efterfølger i bispeembedet den apostoliske *Anders Wøldike*.

Selvom pietismen ingen synderlig indgang fandt i Viborg, er det dog den, der er kraften i datidens kirkeliv. Det viser sig også heri, at den kunde frembringe en sådan psalmedigter som *Brorson*, hvis »Troens rare klenodie« udkom 1737.

Der var dog også betydelige mænd, der ikke kunde slutte sig til pietismen, således Sjællands biskop *Peder Hersleb*, om hvis prædikener Suhm siger, at »hans stemme, hans gebærder var så søde, så overtalende, at man sagde om ham, han bad folk komme i himlen, thi der er så godt at være.«

Vi har nævnt noget af det, der karakteriserede tiden i Kristian Sadolins dage. Vi vil nu lade en personlig bekendt af ham, *J. Tjørring*, skildre ham; se Jydsk historie og topografi IV, p. 353 f., der er uddrag af et manuskript, der opbevares på stiftsbibliotheket i Viborg.

»Hr. Kristian Sadolin har jeg i de mange år, jeg var i Viborg,

kendt nøje og hørt mange velsignede prædikener af hans mund. I sin ungdom skal han have været meget vild og ryggesløs; ja selv efter at han var kommen i præsteembede, skal hansandel have været temmelig uordentlig . . . Men da hr. Kristian i året 1735 fik hr. Jacob Græe til kapellan, så brugte Gud denne dyrebare mand som et middel til hans omvendelse, så han blev ikke alene en sand omvendt og benådet kristen, så han kunde sige med Paulus: »Jeg var tilforn en Guds bespotter . . . men mig er barmhjertighed vederfaret, men også et Guds redskab til mange synderes omvendelse«.

I de første år var han ikkun mådelig til at prædike, men siden lagde han sig efter gode bøgers læsning og studerede så flittigt, at han med tiden blev en fortræffelig prædikant, så at han ved sine uforlignelige talemåder blev lige så berømmelig som provst Tychonius og i visse måder mere, thi han drev mere på nådens lærdom og evangeliske sandheder end den anden. Det var aldrig at sige af, så hjertelig og eftertrykkelig, som han fremlagde Guds ord og vilje for sine tilhørere både i henseende til troens og levnedslærdomme. Derfor var han så bekendt og berømt både fjært og nær. Vel var han noget skarp i sine prædikener; han smældede og skældede vel undertiden på de laster og uordener, som gik i svang, dog ingenlunde på en sådan stikkende og bidende måde, med gløser og streger som provst Tychonius, men han taledede sandhed ligefrem, bredt og bart, og det med stor frimodighed uden persons anseelse. Han straffede heller ikke blot de grove udvortes synder og laster, men gik fornemlig løs på det indvortes menneske og hjærtets dybe vanart og fordærvelse, så at enhver, som hørte ham med alvorlig eftertanke og uden fordom, kunde finde sig overbevist, rørt og slagen i sin samvittighed. Man kunde ikke blive ked af at høre ham, om han så end havde prædiket fra morgen til aften. Derfor var der næstendels flere tilhørere om søndagen i Søndre sogns kirke end i byens andre kirker. Endog af de store og de lærde kom undertiden en og anden i samme kirke for at høre den kære mand, som de fandt en så særdeles

behag i og sær meget opbyggedes ved. Det er ret besynderligt med denne Guds mand, at, når han kom op på prædikestolen, og førend han kom til at tale et ord, kunde man ligesom læse af hans ansigt, hvordan han vilde prædike. Dersom han var rød i ansigtet og så munter og frisk ud for sig, så kunde man vente en uforlignelig rar og god prædiken, og det var de fleste gange. Men når han kom op med nedslagne øjne og tåre på kinderne, som skete undertiden, dog sjældent, så gik det ikke så flinkt for ham som sædvanligt. Men dog, i hvilke af delene det var, så kunde man altid være veltilfreds og gå velfornøjet fra ham.

Det var skik tilforn i Viborg, at der holdtes prædiken i Domkirken hver søgnedag i de 6 uger, fasten varede, hvilke prædikener biskoppen tilligemed alle byens præster samt hørerne ved skolen skiftevis besørgede. Når hr. Sadolin prædikede, var der en sådan mængde mennesker i domkirken, især i de første år, jeg var i Viborg, at det var ret forunderligt; thi der kom også undertiden adelige karethier fra landet for at høre ham. Håndværksbursenerne og andre letsindige mennesker havde da altid det mundheld: »idag skal vi hen i domkirken at høre, hvordan hr. Kristian kan skælde adelen ud.« Det er vist nok, at adelen fik sin del. Han kunde bl. a. sige til dem: »Man skal kalde jer nådige herrer. O, I elendige herrer, hvordan omgås I i så og så måde!« Men folk af andre stænder gik heller ikke ram forbi; thi han prædikede både loven og evangelium med stor eftertryk, og ingen kunde med sandhed gøre tilegnelse af hans prædiken, enten på den ene eller anden måde, og fritage sig selv . . . .

Den store ordstand, der gik af hr. Sadolins prædikener, forårsagede, at han, da kong *Kristian VI* i året 1740 var i Viborg, fik ordre at holde kabinetsprædiken for det kgl. hus til aften-sang 6. s. e. påske, hvilken prædiken behagede hans majestæt så vel, at han gav hr. Sadolin ordre til at rejse til København for at lade sig høre i Kristiansborg slotskirke. Da pintsehøj-tiden var forbi, tog hr. Sadolin på en måde afsked med sin menighed i Søndre-sogns kirke og rejste til København. Men

det er mærkeligt, at, da han dengang skulde prædike for det kgl. hus, havde han ikke nær den frimodighed og dristighed, som han plejede. Den salig mand har selv fortalt mig, at, da han skulde gå på prædikestolen, overfaldt ham saadan en forfærdelig frygt og angst, at alle hans lemmer bævede, og det var med nød, at han kunde tale. Han var desuden et meget blødt gemyt, som lettelig kunde lade sig sætte i skræk. Det var dog kongens fulde alvor at ville have hr. Sadolin til hofprædikant, men han bad sig allerunderdanigst forskånet, hvilket også blev ham bevilget, hvorfor han fornøjet rejste tilbage til Viborg.

Det var tre gange på tale, at hr. Sadolin skulde være stiftsprovst i Viborg, første gang efter provst Tychonius, som døde 1740, samme år som kong Kristian VI havde været i Viborg om foråret, da provst Tychonius lå på sit yderste i stor elendighed; men provst Bytzow i Øls blev ved sin store patron, gehejmeråd Holsteins befordring hjulpet dertil. Den anden gang efter dr. Peder Rosenstand Goiske, som 1749 blev kaldet til prof. theol. ved universitetet. Ved samme tid var højsalig kong Frederik V i Skanderborg, hvor biskop Wøldike fra Viborg med flere andre indfandt sig for at gøre deres opvartning. Ved denne lejlighed skal kongen, efter hvad jeg har hørt fortælle, have gjort biskoppen det spørgsmål, hvem af stiftets gejstlighed han anså for bedst skikket til at blive Rosenstands eftermand. Dertil skal biskoppen have svaret, at han ikke vidste nogen bedre skikket dertil end provsten i Skive, hr. Jacob Hasse. Kongen, som forundrede sig over disse ord, sagde da: »Nej, Wøldike, efter dine egne ord i provst Tychonii tid er ingen bedre skikket dertil end hr. Kr. Sadolin i Viborg,« hvortil biskoppen svarede: »Deres kgl. majestæt! hr. Kristian Sadolin er en umistelig mand for den menighed, han er ved,« hvortil kongen tav stille og lod det blive derved. — Efter provst Hasses død blev der søgt med stor flid for hr. Kristian Sadolin af hans børn og svigersøn, kommerceråd Rafn, om domprovstiet, men forgæves, og ventelig har hr. Sadolin dengang selv ikke skøttet om at påtage sig dette besværlige embede i hans gamle alder.

Stiftamtmand With, som ellers var en vanskelig mand at prædike for, var så forliebt i hr. Sadolins prædikener, at han ingen hørte så gerne som ham; han lod ham ofte kalde til sig for at discutere med ham. Ikke mindre var han afholdt af Withs svigersøn, hr. konferensråd Braem, som, hvor slet han end var til fods, dog ofte gik hen i Søndre-sogns kirke for at høre ham, og da hr. Sadolin var bleven enkemand efter sin første kone, sendte Braem ham, af medynk over ham og hans mange kære små børn, en foræring af 20 speciedukater til bevis på hans højagtelse og kærlighed for ham. — Han var ikke blot elsket af de store, men i almindelighed af alle. Der kommer knap nogen præst i Viborg mere, som får den kærlighed og højagtelse, som han havde.

Udi året 1746 blev han anfaldet af en stor, dødelig sygdom, så at ingen ventede, at han skulde have levet, til stor sorg for hans menighed. Sygdommen varede næsten et fjerdingår, fra begyndelsen af maj til henimod høsten; imidlertid skete der forbøn for ham hver prædikedag i alle byens kirker. Efter denne sygdom var han ikke nær så ivrig og heftig på prædikestolen som forhen; han gav sig ikke så meget af med at skælde og smælde, men derimod prædikede han mere evangelisk og drev nådens lærdom med stor fynd og eftertryk, så han i den henseende var mere behagelig at høre end forhen.

Jeg kan erindre, at han har haft adskillige materier af Bibelen at afhandle til indgangstaler. Da jeg kom til Viborg, havde han en del for af Prædikerens bog. Dernæst prædikede han til indgang udi nogle år på rad over det Gl. Testamentes historier, samt en del af de ceremonialske love udi Mose bøger. Siden efter foretog han sig det Nye Testamentes historier og nogle af Frelserens Lignelser, nemlig de, som ikke indeholdes i de årlige helligdages evangelier. Endelig foretog han sig i nogle år at forklare Profeternes spådomme, endskønt han kom ikke nær til ende dermed. Der var mange, som troede, at han vilde lade disse mangfoldige indgangstaler trykke eller dog i det mindste nogle af dem, men der blev intet af.

Han var og en hjærtens mand og en sand Guds tjener i alle hans øvrige embedsdele. Han var en dygtig sjælesørger og gjorde flittigt husbesøg efter vor landslovs bydende, en oprigtig og eksemplarisk kristen og de fattiges og trængendes gode ven. På den sidste tid blev han noget skrøbelig og affældig, havde dog den glæde at se 4 af sine sønner i præstedragten, som alle træde i deres gode faders fodspor.«

Hermed ender Tjørnings skildring. En anden samtidig, kapellan ved Nørre-sogn *A. K. Krog*, siger om ham: »Formedelst hans dydige vandel og ypperlige og rare embedsgaver er han endnu hos enhver iblandt os i uforglemmelig erindring« (se *Krog*: samlede efterretninger om Viborg by i ældre og nyere tider, 1779).

Sådant var *Kristian Sadolins* eftermæle i Viborg. Angående hans familieliv er at bemærke, at han med sin første kone, *Ellen Katrine Hjersing*, havde 16 børn, nemlig:

Ole (1732), Inger (1734), Jørgen (1735), Albert (1736), *Matthias* (1737), *Margrethe* (1738), *Dorothea* (1739), *Kristian* (1741), *Hans Henrik* (1742), *Nicolai Matthiis* (1743), *Nille* (1745), *Ellen Katrine* (1746), *Immanuel* (1747), tvillingerne *Kristine Marie* og *Anna Sofie* (1749), *Johan Andreas* (1750).

Sidst i juli 1750 døde hans hustru *Ellen Katrine Hjersing*, 39 år gammel, efter at de havde været gifte i 19 år. Den 5. august blev hendes kiste nedsat i begravelsen bag alteret.

²¹/₃ 1753 giftede *Kristian Sadolin* sig igen, med *Mette Marie Fogh* (f. 1724). De havde én datter *Inger Kirstine* (1755). Men allerede ¹¹/₈ 1755 døde *Mette Marie Fogh*.

Hr. *Kristian Sadolin* levede endnu i 19 år og døde ²¹/₃ 1774, 74 år gammel, efter at have været præst i 48 år; ⁵/₁ blev han nedsat i sin begravelse bag alteret. Ligtalen holdtes af biskop *Rottbøl*.

I »*Den Viborger samler*« for året 1774 findes følgende:

»Tanker over sal. hr. *Christian Sadolin*.

Sød — sagte — højstsalig hensov den store Guds mand vor jubellærer hr. *Christian Sadolin*, hidtil sognepræst for Sorte-brødre menighed i Viborg med dets annekser *Løvel*, *Rødding*

og Pederstrup, så næsten 74 år gammel d. 24. marti. O, en førelende skilsmisse – et stort tab – inden- og udenbys sørge – vor ganske stad – en talrig børneflokk – høj- og velædle venner savner alle en fader – broder – og en stor menneskeven, men især den kære Sortebrødremenighed fælder mange tårer ved denne vor saliges bortgang – dog han indgår i sin herres glæde.«

2. Hans Sadolin.

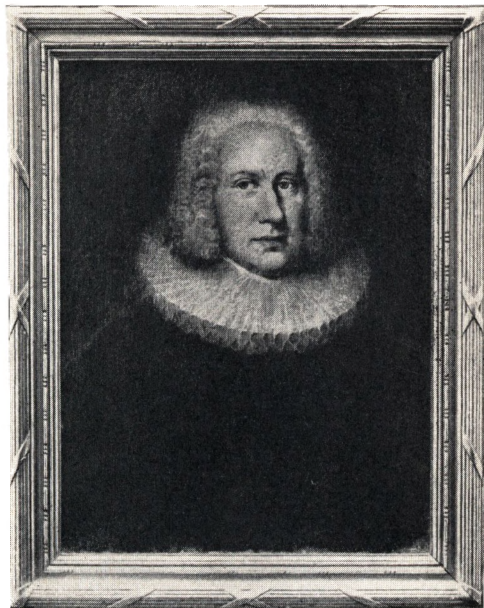
Hans Kristian Sadolin, der er født 1703 og blev student 1722, absolverede theologisk attestats 1727 med karakteren *laudabilis*. $^{11}/_{12}$ 1730 udnævntes han til kapellan i Skive; $^{5}/_{3}$ 1731 tog han hø militisk prøve (haud. illaud.). Samme år, $^{29}/_{9}$ 1731, blev han kaldet til kapellan for Nørresogns kirke i Viborg.

Næste år, $^{21}/_{11}$ 1732, blev han gift med *Eleonore Marie Hildebrand*, datter af apotheker Hildebrand i Viborg. Vielsen skete domi af stiftsprovst Tychonius.

I denne sin fædrene by, hvor hans broder Kristian var sognepræst til Søndresogns kirke, forblev han i 8 år.

$^{20}/_{8}$ 1739 blev han kaldet til *sognepræst for Strandby, Bjørns-holm og Malle* i Gislum herred, Viborg stift (præstegården lå i *Vagård*); 1756 blev han tillige *provst*.

Han virkede her i 17 år. I sit ægteskab havde han 3 børn: Margrethe Ottilia (1733), Birgitte, Ole (1735).

Hans Sadolin.
(Efter Maleri).

Følgende episode, hvori Hans Sadolins navn forekommer, meddeles – ikke fordi den egentlig fortæller noget om ham, men fordi den er betegnende for tiden. *Tjerring* fortæller om et sammenstød mellem biskop Wøldike og stiftsprovst Tycho-nius ved et selskab hos stiftamtmanden Christian Gyldenkrone: »Der opkom en slem splid og uenighed mellem bispen og prov-

Eleonora Marie Sadolin.
(Efter Maleri).

sten. Hvad ordveksel de da havde, og med hvilke ord eller tale-måder den første kan have fornærmet den sidste, véd jeg ikke, men dette er vist, at provsten sprang op fra bordet som en gal mand, skjældte og bandte gruelig og tog afsted som én, der er rasende og afsindig, så at alle tilstedeværendes øjne blev henvendte på ham. Ja, han blev så forbitret og galen, at han rev pibekraven af sin hals, kastede den på gulvet og trådte på den sigende: »fy mig an for al verdens ulykker, den dag jeg skulde tage den om min hals og lade mig offentlig tortere og beskæmme af en dosmer, en doggerhoved, en pedant etc.«, og dertil har han ventelig lagt endnu mange flere grumme, bittere og bespottelige ord; og da han således havde udøst sit hjertes fylde, gik han hjem. Om anden dagen beordrede han Søndre-sogns kapellan hr. Jacob Gråe og Nørre-sogns kapellan hr. Hans Sadolin, at de skulde i hans navn gå hen at indstevne bispen til en gejstlig ret.« Sagen blev dog bilagt i mindelighed.

Hans Sadolin døde pludselig 1756 under et snapsting i Viborg, kun 53 år gammel. Hans sønnesøn Niels Sadolin mindes at have set hans kiste i hvælvingerne under Strandby kirke.

3. Knud Sadolin.

Knud Henrik Sadolin, der er født 1705, blev student 1722 og tog theologisk eksamen 1724. Derefter var han 7 år i Norge.

1731 kom han til Viborg, hvor han blev *amanuensis hos biskoppen*. Biskop Wøldike var ikke synderlig lovkyndig, fortæller *J. Tjørring*, hvorfor »præsterne undertiden så at sige vilde spille ham på næsen. Men til al lykke var der på den tid en brav og dygtig famulus i Viborg bispegård Knud Henrik Sadolin, som i nogle år havde tjent biskop Trellund; i ham havde biskop Wøldike en god støtte, og han tjente ham så huld og tro, at, da han senere blev præst i Haderup, efterlod han sig et godt navn i Viborg for hans 16 års famulus-tjeneste.«

1747 blev han *sognepræst i Haderup*, Ginding herred, Ribe stift. Næste år indgik han ægteskab med *Kristine Marie Ørsted*; hun var, ligesom han, født 1705. De havde ingen børn.

1755 blev han provst.

Wiberg fortæller om ham følgende: »han var meget ivrig; købte Østergård i Haderup sogn, som hans enke (^{27/5} 1774) skænkede til et enkesæde. 1790 gav hun 200 rdlr. til fattige i Ginding herred.«

Ligeledes fortælles der om ham (af en datterdatter af Margrethe Hornemann, født Sadolin), at engang kom den daværende konge på en rejse til Haderup under gudstjenesten og gik ind i kirken og hørte prædikenen, som han var meget opbygget af. Søndagen efter, da han var i Viborg, ønskede han, at hr. Knud skulde prædike og havde betimeligt ladet ham det vide, som han da også gjorde. Bagefter blev han bedt til taffels, og kongen talte meget med ham, roste hans prædiken, men tilstod dog, at, hvor godt han end var tilfreds med den idag, så havde dog den, han hørte forrige søndag i Haderup, tiltalt ham endnu langt mere, og spurgte ham, hvoraf det kom. »Det

skal jeg sige Deres majestæt: den dag i Haderup var det Vor-
herre selv, der talte ud af mig, idag vilde mester Knud selv
prædike.«

Knud Sadolin var præst i Haderup i 26 år og døde $19/4$ 1773,
68 år gammel.

4. *Albert Sadolin.*

Albert Sadolin blev født 1710, deponerede fra Viborg skole
1731 og blev theologisk kandidat $24/3$ 1735 med karakteren lau-
dabilis.

$5/7$ 1743 blev han sognepræst til *Blære og Eidrup* i Aars
herred, Viborg stift.

$12/10$ 1745 blev han gift i Østbirk med *Dorthea Sofie Fochs-*
datter Ørsted af Sønder Vissing præstegård; hun var født 1720.
Sandsynligvis er hun en søster til Kirstine Marie Ørsted, der
var gift med broderen Knud. De havde 4 døtre: Margrethe,
Henrica Kirstine, Mette Marie, Karen Sofie.

Hr. Albert har legeret 100 sletdaler til de fattige i Blære
pastorat. Fundatsen er undertegnet $20/12$ 1789. Han skriver heri,
at, skønt han, da han kom til Blære, som Jakob næppe ejede
den stav, han havde i hånden, og skønt han måtte bygge alle
præstegårdens huse op fra ny, og skønt han endelig havde lidt
et stort tab på sine kreaturer ved kvægpesten — så havde Gud
dog hjulpet ham over og igennem alt dette, hvorfor han nu
vilde betænke de fattige med dette legat.

Hans svigersøn, Peder Timmermann, blev udnævnt til at
adjungere og succedere i embedet.

Hr. Alberts kone, Dorothea Sofie Ørsted, døde $10/2$ 1787, 67
år gammel, og selv døde han, efter at have været præst i Blære
i 49 år, $21/12$ 1793, 82 år og 9 måneder gammel.

5. *Sofie Sadolin.*

Sofie Sadolin, der var født 1714, blev $27/11$ 1737 gift med
daværende kapellan ved Søndre-sogn *Jacob Jørgensen Graae*,
der — efter Tjærrings optegnelser — var en af de dygtigste og

berømmeligste præster, der havde været i Viborg. Han var både meget lærd og viste en hjertelig omsorg for alle i sin sjælesorg, ligesom han ved Guds nåde var et middel til hr. Kristian Sadolins omvendelse og opvækkelse«. – Senere (1744) blev han sognepræst til *Grundfør og Spørring* i Aarhus stift, hvor han døde 1760, kun 49 år gammel. Hans enke levede senere i trange kår i Viborg, hvor hun døde 1778. De havde 2 sønner og 6 døtre.

FJERDE SLÆGTLED

SLÆGTEN breder sig i dette led vidt ud, nemlig i Hans Sado-
lins, Kristian Sadolins og Albert Sadolins børn.

A. Hans Sadolins børn:

1. *Margrethe Ottilia Sadolin.*

Margrethe Sadolin er født i Viborg 1733. Hun blev $^{21}/_2$ 1759 gift med *Frederik Astrup*, der havde været lærer i hendes faders hus i Vagård for hendes broder Ole. 1754 blev Astrup kaldet til førstepræst ved tugt- eller manufakturhuset i Viborg; 1759 blev han sognepræst til Gråbrødre- eller Nørre-sogns kirke; 1774 blev han sognepræst til Sortebrødre- eller Søndre-sogns kirke (efter Kristian Sadolins død); og endelig blev han 1781 kaldet til stiftsprovst og sognepræst ved domkirken. *Tjørring* skriver herom: »Dette eksempel er aldrig nogensinde givet i Viborg, at nogen præst således er bleven flyttet om til alle byens kirker«. Forøvrigt giver han ham følgende vidnesbyrd: »Dette store og vigtige kald kunde ikke beklædes af en dygtigere og værdigere mand. Hans store meriter og fortjenester er såre bekendte«.

Astrup blev entlediget 1812 med titel af biskop og døde $^{21}/_1$ 1817.

Margrethe Sadolin var allerede død $^{31}/_{11}$ 1775, 42 år gammel. De havde ingen børn. Efter hendes død giftede Astrup sig igen, med *Sofie Elisabeth Praëm*, en datter af sognepræst i Øsløs Cay Thomsen Praëm og *Dorothea Cathrine Olsdr. Obel*. — Praëm sluttede sig til brødremenigheden. Det samme gjorde Astrup; han var den eneste blandt hin tids højere gejstlige,

som var og selv regnede sig for »broder«. Det synes, som om der af og til hos ham har været afholdt et brødre-stævne; ligesom han også sendte hilsener til brødremenigheden og universitets-ældste-konferencen, at »han stod med dem på samme grund« (se »kirkehistoriske samlinger«, 5. række, 1. bind, s. 287 f.).

2. Birgitte Sadolin.

Birgitte Sadolin levede som ugift hos sin broder Ole i Vive præstegård, hvor hun døde 1790.

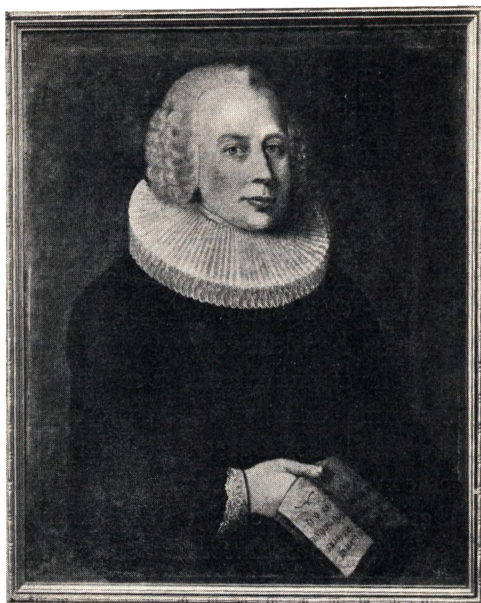
3. Ole Hansen Sadolin.

Ole Sadolin er født ^{16/6} 1735 i Viborg, hvor faderen dengang var residerende kapellan, men var kun 4 år gammel, da hans fader blev forflyttet til Strandby. I Vagård, hvor præstegården lå, falder altså hans barndom. Som barn blev han i en 3 års tid informeret i sine forældres hus af hr. Frederik Astrup, den senere stiftsprovst. Derefter kom han i Viborg skole, hvor han 1749 af 5te lektiehører mag. Holst fik følgende vidnesbyrd: »Er under privat undervisning vant til at være flittig og nøje, hvilket han ligeledes fortsætter her, har og temmelig godt, men noget langsomt nemme«. — Næste år ytrer samme: »Han har altid ladet se en sådan flittighed, lyst og lydighed, som billig for tjener at roses, endskønt hans naturlige sendrægtighed og, som det synes, flegmatiske konstitution for resten ej har liden influks i al hans opførsel«. — Lignende vidnesbyrd får han af konrektor Jessen i mesterlektien 1751 (se »Jydsk historie og topografi«, p. 371).

Han havde forøvrigt til klassekammerat ovennævnte *Tjørring*, der senere skriver om deres lærer mag. Holst, at, medens en god lærer gør studeringerne lette, behagelige og fornøjelige for disciplene, så var mag. Holst meget for at gøre det tungt og vanskeligt for sine disciple. Og om den anden lærer, konrektor Jessen, siger han, at han var kun en mædelig skolelærer, og desårsag var han så godt som til nar for disciplene.

1753 blev hr. Ole dimitteret fra Viborg skole og drog til

København som student for at begynde på det theologiske studium. Professorer i theologi var dengang P. Rosenstand-Goiske, Peder Holm og Otto Bang. — Peder Holm var stiv orthodox; men det var *Rosenstand-Goiske*, der prægede studiet. Han var 1749 kommen til universitetet efter at have været lektor og derefter sognepræst i Viborg. Han var en meget lærd mand og lagde — efter Tjørring — grunden til sin lærdom hos mag. Tychonius i Viborg. »Han var«, skriver Tjørring, »en meget alvorlig kristen. Især var han en meget ivrig og andægtig beder, ikke alene i Guds hus, hvor jeg og andre så og hørte ham det af mange gange, men også i sit eget hus, hvor han ofte fandtes liggende på sit studerekammergulv anråbende Gud hjærtelig om nåde og hjælp både for sig selv og andre«. — Ro-

Ole Hansen Sadolin.
(Efter Maleri).

senstand-Goiske var streng orthodox, men vilde anvende den deducerende methode til forsvar for de kristelige sætninger, hvortil han benyttede den Wolfiske filosofi. Det var altså nærmest *fornuft-kristendom*, som de unge theologer blev opøvede i. Rosenstand-Goiske docerede for dem, *Klopstock* sang for dem, og *Joh. Andr. Cramer*, der 1754 var bleven tysk hofprædikant, og som søgte at efterligne Chrysostomus i oratorisk glans og pathos, prædikede for dem. Der var fare for, skriver *L. Helveg*, at enfoldig, hjærtelig kristendom skulde

glemmes over filosofiske demonstrationer eller over prunkende vers og taler.

¹⁴/₆ 1756 tog Ole Sadolin theologisk eksamen med karakteren haud. illaud., og samme år (⁵/₇) homiletisk prøve med laud.

Efter overstandne examina conditionerede han som hovmester, først hos etatsråd, landsdommer Dyssel i Viborg og derefter hos assessor Hofman på Kås i Salling.

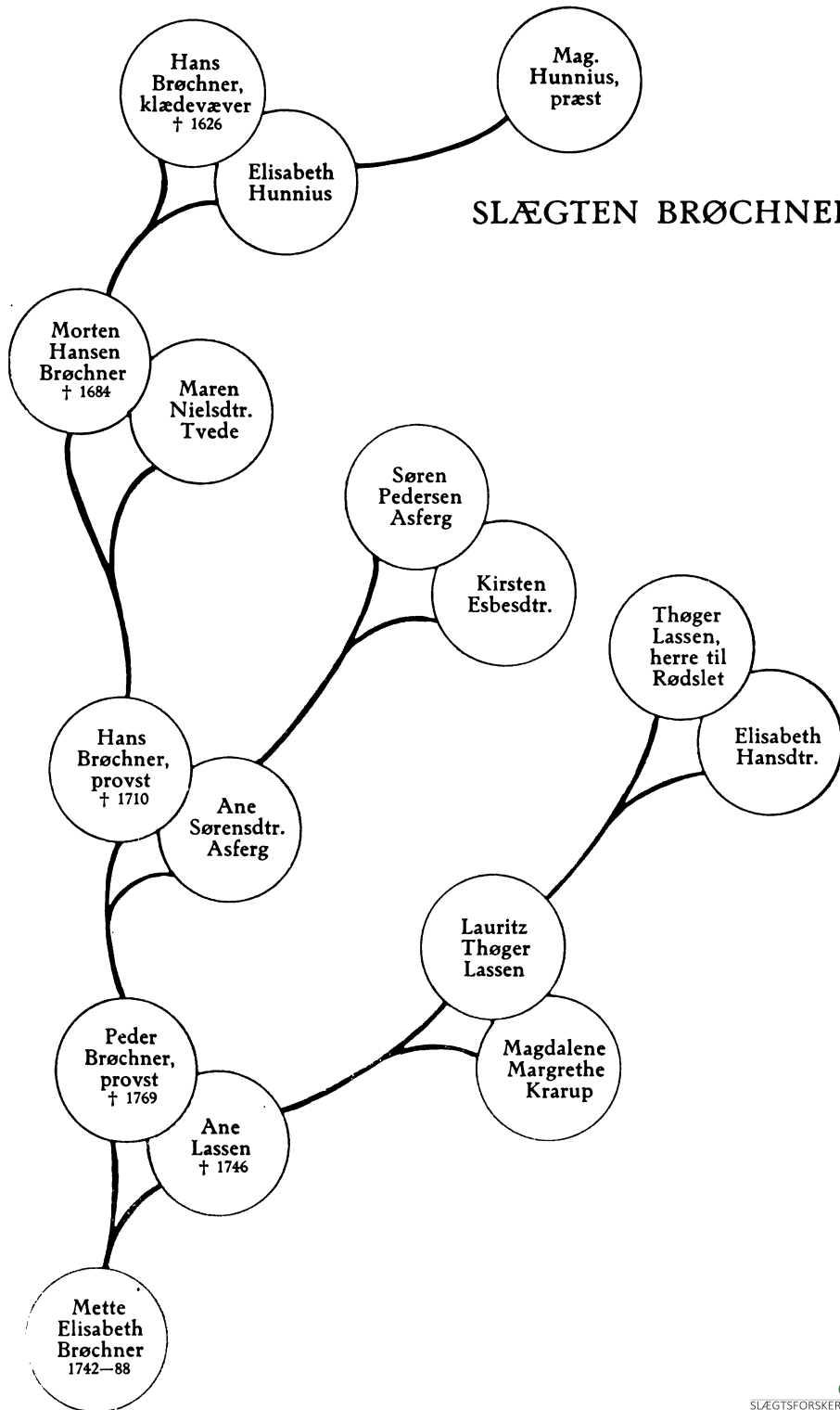
1761 blev han *residerende kapellan til Nørre-sogn* i Viborg, hvilket embede hans fader havde beklædt i 8 år. Ved Søndre-sogns kirke var hans farbroder, Kristian Sadolin, dengang sognepræst.

I sin præstehistorie beretter *Wiberg*, at Ole Sadolin blev gift med en *Astrup*, søster til hans svoger Fr. Astrup, og at de ingen børn havde. Dette ægteskab har sønnen Niels Sadolin aldrig omtalt, hvilket jo gør sagen noget tvivlsom. Men på den anden side blev Ole Sadolin først gift 1769 med Mette Elisabeth Brøchner; han kunde da godt i disse 8 år have været gift og være blevet enkemand. Desuden var Astrup og han præster ved samme kirke, så det var jo ikke urimeligt, om de var bleven dobbelt besvoglede. Imidlertid, noget afgørende kan ikke siges om dette ægteskab.

Derimod kan det siges, at hans manddoms hustru var *Mette Elisabeth Pedersdatter Brøchner*, til hvem han blev viet ⁶/₁₀ 1769. Hun var født 1742 og en datter af provst Peder Brøchner i Karby og Ane Lassen. Provst Brøchner kunde føre sin slægt tilbage til borger og klædevæver i Sangershusen i Thüringen Hans Brøchner († 1626) og Elisabeth Hunnius, datter af præsten mag. Hunnius (se Lengnicks stamtavle). Og Ane Lassen kunde føre sin slægt tilbage til Thøger Lassen, herre til Rød-slet og Vesterladegård, kgl. majestæts landkommisarius, og Elisabeth Hansdtr. Det var en gammel præsteslægt, som Ole Sadolin herved blev giftet ind i. I sit ægteskab med Mette Elisabeth Brøchner havde han 3 børn: Eleonora Marie (f. 1770), Hans Peter (f. 1772), Niels (f. 1778).

Efter at have været kapellan i Viborg i 10 år, blev han 1771

SLÆGTEN BRØCHNER

sognepræst til Rold og Vebbestrup i Hindsted herred, Viborg stift. Her forblev han i 15 år, indtil han 1786 blev sognepræst til Vive, Ove og Valsgård, omtrent en mil nord for Mariager. Så afholdt var han af sin menighed i Rold, at de med tårer fulgte ham på vej til hans nye hjem.

Et af de første år i Vive havde han den store sorg at miste sin hustru, Mette Elisabeth Brøchner, der døde $\frac{20}{6}$ 1788, kun 46 år gammel. — To år efter, $\frac{22}{6}$ 1790, giftede han sig dog igen, med *Elisabeth Marie Kålund* (f. 1742), en datter af sognepræst i Farstrup Christian Christiansen Kålund og Else Klitgård.

I Vive præstegård, der har en skøn beliggenhed ved Mariager fjord, tilbragte Ole Sadolin resten af sine dage. Hvis de mørde røster, der i slutningen af århundredet lød ud over landet, er nåede til Vive, har de i hvert fald ikke fundet genklang i hr. Oles øre. Har han forarget sig over *Horrebows* spot, så har han vel glædet sig over biskop *Balles* kamp for bibelsk kristendom. Men hverken Balle eller *Bastholm*, disse to tidens mænd, var dog egentlig hans mænd. Thi ligesom sin svoger Astrup sluttede han sig til *brødre=menigheden* og regnede sig selv for »broder«. Her havde han sin religiøse kilde, hvilket vel kunde tiltrænges i slig tør tid, som det var. I »Kirkehistoriske samlinger«, 5. række, 1. bind, s. 287 f, findes en afhandling om brødremenighedens mission i Jylland; denne afhandling er bygget på emissær Jens Jakobsens årsberetninger, som i manuskript opbevares i Kristiansfelds arkiv. Det hedder her: »et antal tilhængere (d. e. af hernhutterne) boede i Hindsted herred i sognene Astrup, Vive, Kirketerp og Døstrup. Præsten i Vive, »broder« Ole Sadolin, var brødremenighedens bedste støtte i egnen deromkring«; efter hans død 1805 satte Jakobsen ham et smukt eftermæle: »Han var en sand tilhænger af Jesus og hans folk; hans vidnesbyrd drejede sig derfor alene om Jesus, hans forsoning, blod og død på korset; dette havde han befalet og selv nedskrevet som sin gravskrift: »Han var en fattig synder, som havde søgt og fundet nåde i Jesu blod«. Derfor var Jesu forsoning hans yndlingsthema, hvorom han bestandig

vidnede for sine medforløste; deri levede han dag og nat, og derved sejrede han også tilsidst over døden.« — Af andre præster, der var »brødre«, nævnes i afhandlingen Anders Høyer fra Brandstrup i Vindum sogn, provst Jens Reiersen i Nibe, Hans Aggerup Olivarius i Velling, Christian Billeskov i Hjerm, Caj Praëm i Øsløs og hans søn og efterfølger Ole Bagger Praëm, Joackim Jakob Kålund i Hemmet, Olfert Jørgensen Bang i Skibet og Johan Andreas Leth i Engom. Der var altså en hel række af nørrejydske præster, der i årene omkring 1800 var »brødre« eller venner af brødremenigheden.

Det stemmer godt med hans stilling til brødremenigheden, hvad der står på det billede, som er malet af ham, og som er i familiens eje: »*Det være langt fra mig, at jeg skal rose mig, uden af vor herres Jesu Kristi kors,*« Gal. 6, 14.

Hans skolekammerat *Tjørring* giver ham følgende vidnesbyrd: »Udi begyndelsen faldt prædikeembedet ham noget tungt formedelst hans besværlige udmæle, men med øvelse blev han med tiden en fortræffelig prædikant; thi han var vel studeret, havde gode embedsgaver og var ganske tro og redelig i hans embedsførelse, ligesom han og ellers var en ejefrom og god mand i al hans omgængelse, hvorfor han var vel lidt og yndet af alle retsindige folk.«

Fra hans embedstid findes i kirkebogen for Vive følgende visitatsantegnelse af *biskop Tetens*: »Ved 7de visitats 25. maj 1802 var min glæde stor ved at finde de meget udmærkede bevis på den gamle, trofaste lærers priseligste iver i ungdommens anførsel — ikke mindre glædende håb gav den unge lærer, den værdige faders retskafne søn, ved fortrinlig duelighed, ved en vel udarbejdet, opbyggelig prædiken og kathekisation. Skolegangen fandtes også især tiltagende og de ønskeligste frugter deraf. — Gud fremdeles styrke og velsigne!« I en anbefalings-skrivelse for sønnen Niels i året 1804 skriver *biskop Tetens* om Ole Sadolin, at han er »et i sandhed skinnende lys blandt præster, i lærdom, eksemplarisk vandel og priselig embedsiver.«

1799 fik han sin ældste søn Hans Peter til sin kapellan; og

inden sin død nåede han at se sin anden søn Niels som præst, idet denne i maj 1805 blev udnævnt til residerende kapellan for Nørbæk, Sønderbæk og Lesten, omtrent 3 mil fra Vive.

I foråret 1805 fik Ole Sadolin en sygdom, der snart skulde volde hans død. Han havde prædikeret 5. s. e. påske i to af sine kirker, men måtte derefter gå til sengs af heftige gigtsmerter. Han skriver herom i et *brev af 31. maj*: »For noget over en måned siden anfaldt mig en sygdom, som en herværende læge kalder forkølelsesgigt. Denne gigt har ellers i mange år haft sit sæde i min venstre skulder og ofte ved en forkølelse forårsaget mig megen riven, skæren og smerter i samme skulder og side; men det er ikke kommet videre og snart gået over. Men denne gang har gigten angrebet de indvortes dele af legemet og udbredt sig over ryggen og mellemgulvet med største force, så den forårsager mig store smerter med riven og sliden i ryggen, med krampe, spændinger, kvalme og angst mellem mave og bryst, som også har en stor indflydelse på sindet, så at jeg ikke kan have den salige nydelse af Frelseren og hans kærlighed, som jeg så gerne ønskede mig og sær inderlig og idelig anråber ham om. . . . Jeg er selv ganske overbevist om, at denne sygdom er af vor allerkæreste Herre og Frelser — til min forløsning fra denne jammerdal, og at min afskedstid herfra snart må være forhånden, hvorefter jeg inderlig længes og sukker hjærteligen til Frelseren. Den salige trøst har han, min livsalige Herre og Forløser, given mig, at han har udslettet mine mange synder udi hans dyrebare blod og indsænket mig, hans arme, elendige og syndige orm, ganske i hans evige forbarmelse, og vil nu efter en kort prøve, hvorunder han selv vil give mig sit mod og sin kraft til at holde det ud med stilhed, tålmodighed og hengivenhed under hans nådige vilje — hente mig op til sig i den evige hvile. Amen — amen, kom o milde Jesus — tøv ej længe — lyst til dig mig monne trænge.«

Sygdommen udviklede sig hurtigt. Vi vil gengive *Ole Sadolins sidste dage og død* efter sønnen Niels' dagbog.

D. 2. juni, 1ste pintsedag:

Det var i morges et dejligt vejr. Jeg gik ude i haven og frydede mig, både ved tanken om den glade festdag og ved håbet om imorgen at samles med mine venner i Vive. Jeg prædikede i alle tre kirker og var nu færdig dermed, havde de to jomfruer Hasselbalk til besøg og sad med dem ude i haven, da vi pludselig hørte en vogn dundre. Hurtig løb jeg ud i gården, og se, det var Niels Trouelsen fra Vive. »Det er ikke for det gode, du kommer!« sagde jeg. Han flyede mig tavst et brev; det var fra min broder og indeholdt den sørgelige efterretning, at min fader lå for døden, men endnu inderlig længtes efter at tale med mig. Da jeg nu allerede havde fået den hest, hvorpå jeg imorgen skulde ride, lånt hos sognefogeden, så satte jeg mig ufortøvet på den, såsnart jeg hos degnen havde gjort anstalt til at læse i postillen imorgen, og red afsted, så hurtigt som den gamle kamper vilde tilstede det. Det gik mig som David, da han flygtede for Absalon, på Hannest mark blev jeg overfaldet af en flok kåde, tildels fulde drenge, som ikke alene med støj og skældsord, men også med stene forfulgte mig. Selve turen var højst sørgelig, og aldrig kom jeg så hurtigt afsted, som jeg gerne vilde. Endelig kl. 10 nåede jeg Vive og fandt dem alle i dybeste sorg — min fader alene undtagen, som var så hjærtelig ved at se mig. Og da han havde udtømt sit hele kærlige hjærte, sagde han: »Nu har jeg nået mit ønske, nu er jeg beredt til at vandre bort, hvad stund Herren kalder«. — Vi vilde nødigt høre tale om afsked og ytrede både håb og ønske om at beholde ham; men forgæves, han vilde ej vide af andet end bortgang. — Så stor en forandring mellem en glad morgen og en sørgelig aften har jeg endnu aldrig oplevet.

D. 3. juni, 2den pintsedag:

Jeg foretog mig at holde en prædiken extempore i Vive kirke og talte om alle tings forgængelighed, således som det stemmede med mit bedrøvede hjærte . . . . Min fader var om eftermiddagen lidt inde i dagligstuen, hvor adskillige af hans sogne-

folk med grædende tårer kom for at sige ham farvel. Ved aftens- tid kaldte han tjenestefolkene ind for at sige farvel til dem og give dem gode formaninger. Siden ordnede han alt i henseende til sin jordefærd og påfølgende skifte etc. Endelig tog han alle vores hænder, lagde dem i hverandre og formanede os til ind- byrdes kærlighed. Den blide karakter, der fremlyste hos ham i hele livet, skinnede ligesom allerklarest ind på hans dødsleje. Stundom talte han om kære bortdøde venner og glædede sig over at samles med dem, især med min uforglemmelige moder, som han kaldte sin »kære Mette Elisabeth«. Uagtet hans svære lidelser hørte og så vi intet andet end tegn på den største til- fredshed. Han vidste, på hvem han troede, det grundfæstede hans fred.

D. 5. juni:

. . . . . Sognefolkene kommer af og til for at se ham sidste gang. De forlader ham ikke uden tårer og de bedste formanin- ger. Han er den eneste, der er vel tilmode og kan trøste.

D. 6. juni:

Min fader var idag kendelig svagere. Alligevel har han i eftermiddag været lidt oppe og selv raget sit skæg af. Da det var forrettet, kastede han sig på sine knæ og bad Gud så inder- lig om en snar forløsning. — Han læste idag meget i det Ny Testamente, især i Johs. evangelium, i Jesu sidste taler. Det Ny Testamente har han hele tiden med sig i sengen. Når et sted særdeles trøster ham, da viser han mig det. — Provst Rosen- kilde var her og tog afsked med ham. Ligeså Foss.

D. 7. juni:

Imorges var hans kræfter kun få. Det var tydeligt at se, at det hastede mod enden. Hans mæle var så sagte, at jeg ikke kunde forstå ham, dog mærkede jeg på hans kærlige håndtryk, at han endnu kendte mig. Åndedrættet blev svagere og sva- gere. Henimod kl. 11 samlede vi os omkring hans seng, min broder undtagen, som var i forretning på Ovegård. Jeg læste først nogle sprog af Jesu taler i Johs. evangelium. Sidst sang vi nogle ligsalmer. Som åndedrættet blev ganske svagt, legemet

koldt og pulsen næsten borte, knælede jeg ned og lyste herrens velsignelse over ham, og i det samme udbredte dødens bleghed sig over hans åsyn . . . .

Det afsjælede legeme var nu lagt på strå. Den blide, kærlige mine fremlyste endnu af hele åsynet. Jeg kunde ikke rive mig løs derfra, men fandt ligesom lindring i min sorg ved at væde de kolde hænder med mine tårer. —

Otte dage før sin død havde Ole Sadolin selv forfattet sin gravskrift. Concepten hertil, skreven med hans egen hånd, er endnu i familiens eje. Den lyder således:

Grav=skrift.

Disse fjæle gemmer støvet
af

sal. hr. *Ole Hansen Sadolin*

forhen sognepræst til Vive, Ove og Valsgård
menigheder,

født i Viborg d. 16. juni 1735

død i Vive præstegård d. 1805.

Det som i korthed til hans minde kan siges om ham er dette: han var en arm synder, som havde søgt og fundet nåde i Jesu blod. Derfor var Jesu forsoning hans livsmaterie, hvorom han idelig vidnede for hans medforløste, hvori han selv levede dag og nat — og hvorved han også tilsidst sejrede over døden selv.

Fred være med hans støv!

og Jesu nåde og velsignelse hvile over hans efterladte!

Udkastet d. sidste maj 1805 af O. H. Sadolin, som da forventede til hver stund sin salige forløsning.

Denne gravskrift blev sat på pladen på kisten. Derefter blev den ophængt i kirken, hvor den endnu fandtes i året 1902. Den har form af et blikskjold. Nu er den i familiens eje.

Begravelsen foregik den 18de juni, og en stor forsamling var kommen tilstede. Af slægten var der den afdødes fætre provst Albert Sadolin fra Ø. Tørslev og apotheker Kristian Sadolin

fra Vejle. Ligeledes præsten Peter Timmermann fra Blære, der var gift med den afdødes kusine, Karen Sofie Sadolin. Endvidere egnens honoratiores, præster og sognets folk.

Inden kisten bares ud af præstegården blev sungen salmen: »Skønt slumrer den i mørke gemme . . .« og på kirkegården, før jordpåkastelsen: »I gravens mørke, tavse gemme . . .«, og efter denne: »Fred med dit støv, i hjertet gemmes . . .«. Provsten kastede jord på.

Sønnen Niels slutter sine optegnelser herom således: »Nu hviler han da i jorden mellem min moder og søster. Jeg, nedbøjet og nedtrykt, sandsede næppe den store forsamling, jeg var i.«

På *en trætavle i Vive kirke* findes følgende indskrift: »I den på kirkegården med stakitværk omgivne plads hviler levningerne af nogle gode mennesker: hr. Ole Hansen Sadolin, præst på stedet; madam Mette Elisabeth Brøchner, hans hustru; jomfru Eleonora Marie Sadolin, deres datter; jomfru Birgitte Kartrine Sadolin, præstens søster; madam Margrethe Bang, præstens tante. — De udgjorde tilsammen en lykkelig familie, men gik bort tid efter anden, begrædte af alle deres bekendtere.«

Ole Sadolins *minde* levede længe i Vive. I året 1878 — altså 73 år efter hans død — fortæller præsten Jakobsen i et brev fra Vive om, hvorledes Ole Sadolin mindes af de gamle dér med stor kærlighed. En gammel mand, der var konfirmeret af ham, siger, at »han var sådan en hellig og retfærdig mand i sit væsen, men streng og påseende i lærdommen«. Lørdagen førend vedkommende mand blev konfirmeret, blev han af hr. Ole Sadolin ført ned i hans have i lysthuset, hvor præsten så gennemgik hele lærdommen med ham. — Og en anden gammel mand siger: »Sådan en præst som Sadolin har vi ikke haft siden.«

Dette stemmer også med, hvad man fortalte forfatteren af dette skrift under et besøg i Vive i marts 1902. Thi erindringer om Ole Sadolin gav sig udtryk i disse ord: »Han var så møj' en hellig præst.«

Han har efterladt slægten et skønt minde.

Hans efterladte hustru *Elisabeth Marie*, f. *Kålund*, flyttede efter mandens død til sin broder Joachim Jacob Kålund, der var præst i Hemmet, og her døde hun $1\frac{6}{3}$ 1820.

B. *Kristian Sadolins Børn:*

1. *Ole Sadolin*, f. 1732, stud. 1753, cand. 1755 (haud.); 1759 blev han præst til Højbjærg, 1760 gift med Cecilie Dorothea Bråd; de fik 1 søn og 6 døtre. 1773 blev han præst i Torning, hvor han døde $2\frac{3}{2}$ 1787, 55 år gl.

2. *Inger Sadolin*, f. 1734, d. 1750.

3. *Jørgen Sadolin*, f. 1735, stud. 1756, kand. 1762 (non.). 1771 kapellan til Lyngå; 1773 sognepræst til Trige og Ølsted; samme år giftede han sig med formandens datter, Anna Kathrine Hansdtr. Bøgh, f. 1750. De havde ingen børn. Han døde i Trige 1793, 58 år gl.

4. *Albert Sadolin*, f. 1736, stud. 1751, cand. 1758 (haud.). 1761 blev han præst i Hinge, samme år gift med Marie Kirstine Ravn af Hinge præstegård. De havde 7 sønner og 5 døtre. 1790 blev han præst til Øster-Tørslev, hvor han døde 1810, 74 år gl.

5. *Mathiis Sadolin*, f. 1737, d. 1738.

6. *Margrethe Sadolin*, f. 1738, d. 1812. Hun blev 1757 gift med *Jacob Utzon Hornemann*, der dengang var residerende kapellan i Viborg, senere præst til Marstal på Ærø. Han døde 1787. *Tjørring* skriver om ham, at han kort efter, at han var bleven præst i Viborg, begyndte at holde forsamlinger i sit hjem og i adskillige andre huse i byen. Dette vakte en stærk opsigt i byen. Da forsamlingerne holdtes om aftenen, var der

adskillige nysgerrige folk, som løb og vilde kigge ind ad vinduerne hos dem. Der gik også en farlig snak derom i byen; man sagde, at de, som kom i forsamlingerne, gik nøgne eller sad med et hvidt lagen over sig og gjorde usømmelige ting etc. — — Hornemann plejede at spørge dem, der kom til ham: »Hvordan er det med jer hjærte?« eller »Hvad vej går du på?« eller »Hvordan står det med jer salighedssag? — — I de senere år blev han hernhutt og prædikede kun om lammet, dets blod og vunder; han prædikede nu uden at studere og meditere og skrive sin prædiken. Hans kone, Margrethe Sadolin, sagde en gang, at det var så drengagtigt at studere til en prædiken.

Wiberg skriver om ham: »En hellig fader, en from, retsindig mand, med sandt geni til musik og digtekunst; en god filolog, men gammeldags theolog; en højst ærværdig præst, der allerede her på jorden var som udenfor denne verden med tanker i himlen; havde det blide Jesusind mod alle og levede et engleliv i søde andagtsfølelser. — Hustruen var overmåde vindskibelig og sparsom. — De havde 5 sønner og 5 døtre.

7. *Dorothea Sadolin*, f. 1739, gift med justitsråd, landstingsprokurator *Hans Severin Rafn* i Viborg. De havde 4 sønner.

8. *Kristian Sadolin*, f. 1741. Han var apotheker i Vejle og døde ugift i Viborg 1819.

9. *Hans Henrik Sadolin*, f. 1742, stud. 1762, cand. 1764 (non.). 1773 præst i Rødding; gift 1772 med Margrethe Kathrine Albertsdr. Sadolin af Blære, altså hans kusine. De havde ingen børn. 1781 blev han præst i Oddense i Salling, hvor han døde 1791.

10. *Nicolai Mathiis*, f. 1743, d. 1744.

11. *Nille Margrethe Sadolin*, f. 1745. Hun blev gift med famulus *Früsi* Viborg. Herom skriver Tjørring: »assessor Maturin

Friis tjente som famulus hos biskoppen i 23^{1/2} år. Men da han – mens Tetens var biskop – fandtes at omgås uredelig med bispens bønder og tiendefæstere, faldt han i fortvivelse og med en ragekniv skar han sin strube over natten imellem 30. novbr. og 1. decbr. 1781. – »Han var for mange år siden gift en kort tid med en af sal. hr. Christian Sadolins døtre, navnlig Nille Sadolin, som efterlod sig en eneste datter, der endnu lever.«

12. *Ellen Kathrine Sadolin*, f. 1746. Hun blev 1775 gift med præsten *Nyboe* i Durup, senere i Tisted. Hun døde 1782.

13. *Immanuel Sadolin*, f. 1747. Urtekræmmersvend; ifølge Petri kirkebog i København begravet ¹⁷/₂ 1767.

14–15. *Kristine Marie og Anna Sofie Sadolin* var tvillinger og fødtes 1749. *Kristine Marie* blev gift med lægen *Samuel Hoffmann* i København. De havde ingen børn. *Anna Sofie* blev gift med købmand *Hans Nicolai Holm* i Skanderborg.

16. *Johan Andreas Sadolin*, f. 1750. Han var hørkræmmer i København. Ifølge Trinitatis kirkebog begravet ²⁹/₉ 1786.

17. *Inger Kirstine Sadolin*, f. 1755, d. 1818. Hun var gift med *Søren Nyboe*, købmand, senere sognedegn i Rødning.

C. *Albert Sadolins børn:*

1. *Margrethe Kathrine Sadolin*, f. 1747. Hun blev ¹²/₁₀ 1772 gift med fætterten *Hans Henrik Sadolin* i Oddense. Ingen børn.

2. *Henrica Kirstine Sadolin*, død ugift i Frausing.

3. *Mette Marie Sadolin*. Hun blev $^{30}/_4$ 1784 gift med faderens successor i Blære *Peter Timmermann*. Hun døde $^{27}/_3$ 1785.

4. *Karen Sofie Sadolin*. $^{12}/_{10}$ 1787 gift med samme *Timmermann*.

Slægten består altså i dette slægtled af 24 personer, deraf 10 mandlige og 14 kvindelige. Af disse er 5 præster, 1 apotheker, 1 urtekræmmer og 1 hørkræmmer. Af slægtens døtre er flere gifte med præster, og særligt breder slægten sig på spindesiden gennem præsten Hornemann. Slægten har endnu stadig sit tilhold i Jylland; dog når to til København og bosætter sig dér.

FEMTE SLÆGTLED

SLÆGTEN breder sig i dette led gennem Ole Hansen Sadolins børn, Ole Sadolins børn og Albert Sadolins børn.

A. Ole Hansen Sadolins børn:

1. *Eleonora Marie Sadolin*. Hun er født ^{24/9} 1770 i Viborg, hvor faderen dengang var residerende kapellan. Broderen, Niels Sadolin, skriver i sin dagbog, ^{9/5} 1803, følgende om hende: »Som barn var hun — efter min salig moders sigende — deres største glæde; hun havde et vakkert udseende og elskedes særdeles af hendes dengang endnu levende farmoder, som hun også var opkaldt efter. I hendes 3die år fik hun børnekopper, og det i sådan grad, at de mistvivlede om hendes liv. Hendes øjne var i mange dage lukkede, og det utålmodige barns hænder måtte bindes, at hun ikke skulde oprive de buldne kopper. Omsider kom hun sig dog igen, men hendes vakre ansigt var borte, børnekopperne havde aldeles vansiret det . . .

Hun voksede nu op under de ømmeste forældres opsigt, min fader elskede hende i særdeleshed højt . . . Da hun 1785 var bleven konfirmeret, var hun ét år i Hobro for at lære at sy. Næste år fik min fader vocation til Vive, hun kom da hjem at være hos min moder i det lange nådensår.

I juni måned 1788 døde min moder, og min søster blev angreben af samme sygdom og lå i det heftigste raseri, da vi begræd vor moders død.

To år efter min moders død giftede min fader sig igen, og denne tidende kom som et tordenslag for min søster — en stif-

moder var det, hun altid havde frygtet for. Til uheld harmonerede de ikke. Der var nu ingen lykke mere for hende i hendes faders hus. Hun tog derfor op til Oddense i Salling for at være til opmuntring for enken madam Sadolin, hvortil hun også var godt skikket. Med hende tog hun senere til Viborg. Derfra besøgte hun af og til Vive, særligt for at hjælpe med syning; og fra året 1795 blev hun helt i Vive.

Fra året 1800 begyndte hun at skranke . . . Døden nærmede sig, og hun erklærede, at hun gerne vilde dø, når hun kun var vis på at dø salig. Min fader måtte aldrig forlade hende . . . Hun nåede den dyrebare tilfredshed, med hvilken hun var beredt til at tage imod alt. Den sidste søndag modtog hun nadveren og var i den roligste forfatning; hun tog afsked med os alle og sendte mig fraværende en kærlig hilsen. De sidste ord til min broder var disse: »Nu sover jeg så roligt«. Hun udåndede, mens min fader lyste herrens velsignelse over hende.«

Hun døde 2. maj 1803, 32 år gl.

Og broderen tilføjer følgende skildring af hende: »Hun var af legemsbygning høj, men gik dog ikke meget rank. Hun var bleg og koparret, hendes øjne blå og nogle træk lig min fader. Hendes hår var gulagtigt. I hendes daglige klædedragt var hun ikke meget pyntelig, hvorfor hun ofte fik utak af mig. Hun var altid meget frygtsom; i tordenvejr skjulte hun sig gerne i en krog og blev vred, dersom vi ikke var andægtige. Hendes hjærte var godt, hun følte overordentligt med andres ve og vel. Hun læste meget gerne god lekture, og en god bog var hende en stor skat. Forstillelse var den last af alle, man mindst kunde tillægge hende; hun sagde sandheden rent ud, og når noget lå hende på hjærte, måtte det frem, hvor uforsigtigt og uklogt det end kunde være at sige det. Derfor kunde mange ikke lide hende, thi hun var dem for oprigtig.«

2. *Hans Peter Sadolin*. Han er født ²¹/₉ 1772 i Rold præstegård, hvor faderen dengang var sognepræst. Han blev student 1790 og begyndte på theologien, men har atter måttet

lægge studiet hen, uvist af hvilken grund. 1797 tog han dog fat igen og tog theologisk eksamen ²⁷/₄ 1799. Broderen skriver herom i sin autobiografi: m. aprilis frater meus examini theologicis se subjecit, sed minus feliciter, ut Non contemnendus obiret, quod tam æque ferebat, ut per aliquot hebdomodos ægnotitudine laboraret periculosa.

Samme år blev han, ¹⁵/₁₁ 1799, udnævnt til *kapellan hos faderen* og blev ordineret ²³/₁ 1800. Faderen var dengang 65 år gammel og endnu en rask mand.

Et minde fra hans kapellanår har vi i biskop Tetens' visitationsantegnelse ²⁵/₅ 1802, hvori der står: »... ikke mindre håb gav den unge lærer, den værdige faders retskafne søn, ved fortrinlig duelighed, ved en vel udarbejdet, opbyggelig prædiken og kathekisation.«

Ved faderens død ⁷/₆ 1805 søgte han om at blive hans eftermand, men blev det ikke. Men 1806 blev han *kapellan p. p.* hos sognepræst Bregensholm til *Strandby, Bjørnsholm og Malle*; om denne præst fortæller Wiberg, at han var »retsindig, virksom, oplyst og nidkær.« Efter sognepræstens død blev Hans Peter Sadolin hans eftermand, ³⁰/₁₁ 1810. Således var han blev *sognepræst* i sin farfaders gamle embede.

³/₅ 1811 blev han gift med *Petrine Severine Kjerulf*, f. ²²/₁₁ 1792, en datter af proprietær Kjerulf på Gunderupgård, som lå i sognet. De fik 2 døtre: Kristiane Sadolin og Oline Severine Sadolin.

Efter resc. af ²⁵/₁₀ 1805 blev Strandby—Bjørnsholm og Malle nedlagte 1817, og Strandby forenedes med Farsø, som hidtil havde haft Vonsild til anneks. Bjørnsholm og Malle blev da et sogn for sig. ¹/₄ 1817 udnævntes Hans Peter Sadolin til sognepræst for *Strandby og Farsø*; præstegården lå i Vagård. Her forblev han i 26 år, indtil sin død 26. marts 1836. I embedsbogen står der anmærket følgende om ham: »En retsindig og nidkær lærer i kirken, en øm og redelig ægtefælle og fader, broder og ven, en retskaffen og kærlighedsindet kristen.«

Traditionen siger om ham, at han var meget munter og røg megen tobak.

3. *Niels Sadolin*. Han er født i Rold præstegård ¹⁹/₁₀ 1778. Han var kun 8 år, da faderen i 1786 blev forflyttet til Vive. Her skulde han dog ikke blive længe, thi da moderen 2 år efter, 1788, døde, blev han af faderen sendt til *Christiansfeld* for at opdrages der.

I Christiansfeld havde hernhutterne fået tilladelse til at oprette en latinskole og opdragelsesanstalt. Det var skik dengang at sende sine børn dertil; særlig kom der mange fra Norge. Så meget forståeligere er det, at Ole Sadolin, der selv var hernhut, sendte sin søn dertil.

Niels Sadolin.
(Efter Maleri).

Det alvorlige og gudfrygtige liv, der prægede alt i Christiansfeld, gjorde et stærkt indtryk på Niels Sadolins barnlige sind, og han kom til at holde meget af stedet. Som ældre besøgte han byen sammen med sin søn og havde meget at fortælle om alt dér; den tid, han havde tilbragt dér, stod altid i glans for ham.

Han blev i Christiansfeld i 4 år (1788–92). Han fik en god undervisning i disse år og lærte bl. a. at tale tysk.

Imidlertid havde faderen i året 1790 giftet sig igen, og det blev da bestemt, at sønnen Niels skulde hjem til *Vive*, særlig for af faderen at forberedes til konfirmation. Han blev så i Vive i 3 år (1792–95) og blev i denne tid privat forberedt til artium af faderen og en huslærer, cand. Kirkeby. I september 1795 tog han til København og absolverede eksamen artium med karakteren *laudabilis*, omtrent 17 år gammel.

Studenterårene, 1795–99.

Niels Sadolins studenterår falder i en, kristelig set, lidet lykkelig tid. Det ses allerede, når man nævner professorernes navne: *Hornemann*, *Moldenhauer* og *Münter*. De var alle tre rationa-

lister, men Hornemann drev det dog videst, idet han i sine eksegetiske forelæsninger ligefrem spottede den gamle kristendom, som han kaldte mystik og overtro.

På denne tid begynder også *Otto Horrebows* tidsskrift »Jesus og fornuften« at udkomme, og intetsteds culminerer den fræk-
keste hån og spot mod kristendommen, som her. — Vel stiller gamle *biskop Balle* sig i gabet mod vantroen, både ved sit religionsblad og sine bibellæsninger — men han var en gammel mand og stod så alene.

Thi rundt i Københavns kirker lød også væsentlig rationalistisk prædiken. Efter at Bastholm havde trukket sig tilbage 1794 på grund af Kristianborg slots brand var dr. *J. G. Mare-zoll* tidens ypperste prædikant. Han var præst ved St. Petri tyske kirke, og til ham gik omtrent alle dannede, der overhovedet endnu gik i kirke. — En anden præst, der også hurtigt fik en stor tilhørerkreds var *H. G. Clausen*, der i disse år blev kapellan ved Vor Frue kirke.

Dog lød der også sand, kristelig prædiken i København, således i Nikolai kirke hos den gamle *Peder Saxtorf*, hvis hermetisk-pietistiske prædikemåde samlede den rest af pietistisk vækkelse, der stadig havde holdt sig fra Christian VI.s dage.

Det er ikke underligt, at Niels Sadolin blev smittet af tidens ånd. Han har efterladt sig en dagbog fra dette tidsrum, omfattende tiden fra maj 1795 til juli 1797, og skreven på tysk. Af hans optegnelser ser man, hvorledes han strider mod den fremmede ånd, han nu møder, fordi hans hjærte hænger ved den tro, han havde mødt i Vive og Christiansfeld. Han skriver 4. oktober 1795: »Gott, halt mich bei den glauben an Jesum, und last mich nicht mich an die ärgern.« Og atter 11. oktober: »Mein einziger trost ist Jesu, liebe volles herz, womit er mich und jedem sünder bis in dem tod geliebt hat. Ach, dass ich doch nicht so unglücklich werden möge, dass ich das theureste kleinodie verlieren soll, nemlich den selegmachenden glauben an dem dreieinigen Gott und an dem ewiggeltende versöhner Jesus. Ach, dieses habe ich dich, o lieber Heiland, zugleich mit vielen andern, an dein treues herz geliegt.«

Vi føler gennem disse ord, hvorledes det gamle brydes med det nye. Hans hjerte hænger ved det gamle, men han føler tillige, at det nye er ved at få magt over hans tanke.

Af professorerne satte han mest pris på Hornemann. Blandt præsterne hørte han mest Marezoll i Petri kirke, hvem han omtaler rosende i dagbogen. Desuden hørte han stundom provst Højer ved Holmens kirke og Birch, der efter Vaisenhusets brand prædikede i Vartov.

Han omtaler også Balles bibellæsninger i kirkerne søndag aften og føjer til: »Ich hörte ihm mit vergnügen.«

I april 1796, efter anden eksamen, ved hvilken han blev indkaldt og publico endomio ornatus, rejste han hjem til Vive. Hans glæde over atter at være i præstegården var stor. Han blev nu hjemme i 1½ år og studerede theologi. Og hans fromme faders tro har vel styrket ham. — I denne tid holdt han sin første prædiken, 29. maj 1796, kun 18 år gammel. Han skriver herom: »Der Herr gab mir muth und dreistigkeit sein wort zu verkündigen und erhörte mein gebet.« Forøvrigt prædikede han ret hyppigt i dette tidsrum.

I Juli 1797 vendte han tilbage til København. Han havde med sig en udmærket anbefalingsskrivelse fra *biskop Tetens*. Efter at denne har omtalt, at faderens kår ikke er tilstrækkelige til at underholde to studerende sønner i København, skriver han således om Niels Sadolin: »Især giver den yngstes tidlig udmærkede sjælevner, som endog med distinction er bekendte i de allerede overståede eksamina, det glædeste håb, at han med gunstigste hjælp af de academiske stipendier visselig vil blive en af academiets håbefulde borgere og i sin tid videnskabernes og vor allerhelligste religions ivrigste beforder, så meget mere, som han med den ypperligste forstand forbinder den rosværdigste moralske karakter.«

Han tager nu med fuld kraft fat på studierne, og til sin devise vælger han det gamle ord: ora et labora. Og han brugte sin tid så vel, at han efter 2½ års studium kunde underkaste sig den theologiske embedseksamen, hvilken han 17. januar 1799 erholdt

med karakteren *laudabilis et quidem egregie*, kun 20 år gammel.

Forøvrigt var det særligt i dette tidsrum, at han kom ind under rationalistisk påvirkning; men noget nærmere herom kan ikke oplyses, da dagbøgerne fra disse år er brændte.

Huslærertiden, 1799—1805.

Efter at Niels Sadolin i januar 1799 var bleven theologisk kandidat, forblev han resten af vinteren i København, særlig beskæftiget med at lære engelsk. Da foråret kom, rejste han til Vive, hvor han blev til september. Derefter rejste han atter til København, hvor han efter aftale skulde have været huslærer hos en Schneider. Det var hans håb at kunne blive i byen. Men Schneider havde truffet en anden bestemmelse, hvorfor Niels Sadolin måtte tage mod et tilbud fra landet. Det var kammerherre Juel, der skaffede ham en plads som huslærer hos *kammerjunker Krogh til Kroghenlund* i Løjtved på Fyen.

Af hans dagbøger, der atter begynder 1802, ser vi, at hjemmet på Kroghenlund ikke var af de lykkeligste. Forholdet mellem kammerjunkeren og fruén var ikke godt. Han levede for det meste i Odense — han var militær — og hans liv dér var ikke det bedste; kun af og til besøgte han Kroghenlund. — På gården boede kun fruén og en gammel major Bülow og så Niels Sadolin med børnene. Fruén var venlig mod huslæreren; man må erindre, at en huslærer på en herregård dengang snarere regnedes til tjenerskabet end til familiens ligemænd. Den gamle major var sygelig og melankolsk, tilmed meget lidenskabelig; såvidt man kan se, var Niels Sadolins forhold til ham snart godt, snart dårligt. Børnene var helt overladte til huslæreren, han skulde altid have dem hos sig og tage sig af dem, hvilket tit gjorde hans stilling vanskelig og mindre behagelig. Desuden var børnene ofte ulydige og dovne.

Det daglige liv på Kroghenlund havde altså mange vanskelighedsheder. Des lettere tilmode følte Niels Sadolin sig, når han om

søndagen kunde besøge *Vester Skjærninge* præstegård, der lå $1\frac{1}{2}$ mil derfra. Præsten dér, *Morten Bresdorff*, var gift med *Ellen Kathrine Hornemann* af Marstal, hvis moder var en kusine til Niels Sadolins fader (se s. 43). Her tilbragte han mange glade timer, og her kunde han lette sit hjerte for dets mange bekymringer hos de elskværdige og deltagende præstefolk. — Han prædikede også ret ofte i *Vester Skjærninge* og *Ulbølle Kirker*.

Eller han besøgte pastor Fogh i *Stenstrup*, som lå lige ved *Krogthenlund*. Hans kapellan *Olivarius* blev en god ven af Niels Sadolin, og de besøgte meget hinanden. — Når vi hertil føjer, at han stundom kom hos godsejer Lange på *Rødkilde*, hos herredsfoged *Brorson*, og at han engang imellem tog over til *Tåsinge* for at besøge to præstevener dér, *Møller* og *Lund* — så er hans væsenligste omgang nævnet.

Det hovedindtryk, man får af hans liv i denne periode, er, at han følte sig meget *ensom* og ofte var meget *melankolsk*. »Naturen og studeringerne — skriver han — er mine bedste glæder.« Han holdt meget af naturen; når foråret kom, hilste han det med glæde, når løvet faldt, sørgede han. Han skriver 1. novbr. 1802: »Jeg véd ikke, at jeg nogensinde med glade følelser trådte ind i denne måned, hvor naturen ligesom bæres til graven, og storm og regn og mørke følger liget.«

De ensomme aftener brugte han til studering. Han skriver således 18. oktober 1804: »Jeg sørger over, at jeg i dette år ikke har nået mere af kundskaber, forstandsoplysning, herredømme over mig selv. Min fejl er, at jeg ikke vedblivende bliver ved én og samme ting, men at min lyst så tit forandrer sig; derved bliver min viden så meget stykkevis. I førstningen af dette år studerede jeg meget i latinske autorer, og det græske sprog lagde jeg mig alvorlig efter, men så vendte jeg mig til historien, især fædrelandshistorien, derpå til psykologien, og nu begynder jeg med det hebraiske.«

Hvergang han fylder år, kaster han blikket tilbage over den svundne tid. Således f. eks. 18. oktober 1802: »Dette år er hængt fri for tykke modgangs skyer; men af små inconvenienser

lod min stilling mig også ofte tage min del. Hvor mangen time har børnenes vrangvillighed og huslige omstændigheder forbitret mig! Udmærkede glæder nød jeg ingen af, enkelte glade timer tilbragte jeg i det kære Vester Skjærninge, eller de flød stille hen ved en bog eller under fantasiens behagelige billeder. — Vildfarende var også i dette år ofte min handlemåde, og blev mig en kilde til indvortes sorrig, måske også til udvortes ubehageligheder. — Min tunghørighed tog ikke af men til og adskilte mig, som naturlig, fra den kæreste menneskeklasse, og lod mig betragte og nyde livet fra et andet synspunkt end ellers. Sådan er nu de bedste ynglingeår svundne; og hvad har de efterladt sig? Mindet om tusinde ubesindige, fejlfulde handlinger . . . « Der er en tungsindig stemning udbredt over det hele.

Året 1803 bragte ham to sørgelige budskaber. I april døde fru. Hun var for en sygdoms skyld sendt ned til et sanatorium i Tyskland, men døde dér kort efter. Da brevet kom med budskabet derom, blev der stor sorg på gården hos majoren, børnene og tjenestefolkene. Selv skriver han: »I hende mistede jeg en gunstig patronesse.« Hjemmet på Kroghenlund blev derved opløst, og han og majoren flyttede til Langeskov med børnene.

Men nærmere traf det ham dog, da han i maj fik bud om sin eneste søsters død. Han skriver herom: »Vi savner i hende en kær, en eneste søster, tallet af dem, der elsker os, er formindsket, og vort kløverblad er sønderrevet. Jeg brast i gråd, lukkede mig inde og gav mine tårer frit løb. Hun lod mig endnu så kærlig hilse — ak, hvor vilde jeg gerne takke hende derfor . . . jeg bad Gud så inderlig om tilgivelse for alle mine fejl, jeg lovede så helligt at vandre for hans åsyn og anråbte ham om stedse at bestyrke i mit hjerte det håb, at vi skal samles igen . . . Nu er hun hos vor gode moder; ak, hvem af vor lille familie skal nu først gå til hende igen?«

Hans *religiøse standpunkt* på denne tid lærer vi at kende af følgende optegnelse (10. novbr. 1804): »Jeg har idag læst to afhandlinger, én imod en anden for åbenbaringen. Vi mennesker tror at kunne udgranske alt, og denne vor stolthed forleder os

til besynderlige påstande. Jeg tror aldrig, man kan bevise åbenbaringens umulighed, ej heller dens virkelighed. Men at antage en af delene kommer an på menneskets egen indvortes sindstemning. En finder en trang i sig til at tro en åbenbaring, føler sig trøstet, beroliget, forbedret ved den lærdom, der som åbenbaringslærdom forestilles ham. En anden kan ej tåle noget bånd, vil vide alt af sig selv og ved sig selv og forkaster begge dele. Jeg for min del, når mit hjerte har været rent for andre tanker, og jeg i enrum har tænkt på guddommelige sandheder, så har jeg stedse følt dens kraft at være større på mit hjerte, når jeg tænker mig den som en guddommelig åbenbaring. Lærdommen om Jesus Kristus, tanken om hans hellighed, hans sendelse af Gud har stedse vakt gode følelser. Derfor er der hos mig en moralsk trang til at tro på en guddommelig åbenbaring, til at tro på Jesu sendelse, og derfor vil denne tro stedse følge mig. Det er i sandhed ingen vanskelig tro, som mange påstår; det mener jeg, at de, der antager det, ej heller kan bevise. Meget mere må jeg bekende af erfaring, at aldrig har mit hjerte kunnet åbne sig for Jesu lærdom, når nogen slet tanke havde overhånd; men kun når hjertet var rent, havde Jesu lærdom den velsignede virkning for mig. Vi er i uvishedens land, intet kan fuldkomment bevises; selv ej det, vi med sanserne erfarer, er for skeptikeren vished. Derfor er det min overbevisning, at Jesu fordring *Tro* er af så stor vigtighed. Sæt dine tvivl grænser, bliv stående ved noget, dit indskrænkede væsen taber sig i et uendeligt hav af modsigelser, når du ikke vil hvile et steds. Men hvil ved det, som din moralske natur føler trang til at hvile ved. Giv ej slip derpå, når tvivlen stormer mod dig. For alting, *vogt dig for alt*, hvorved disse dyrebare sandheder vorder dig lige-gyldige, det er ofte vor egen skyld, at vi ikke har modtagelighed for sandheden, at vi gerne giver slip på den, at vi hellere overlader os til tvivlen. Følg Guds vilje, det gode, så skal du også finde trang til at antage en Gud, til at antage hans sendebud, til at antage et liv efter dette. — — Imorgen vil jeg ved nydelsen af nadveren påny kalde tilbage mindet om »vor tros

forgænger og fuldender.« O, gid altid tro på ham må være mit hjertes trang, gid hans lærdom altid må være min sjæl dyrebar.«

Denne betragtning er rationalistisk i klangen. Hvad forstod han ved Jesus som »Guds sendebud?« Men alligevel, vi føler, at hans religiøse gemyt higer fremad mod en større rigdom og en fastere grundvold. Hankunde ikke blivestående, hvor han stod.

Han havde nu været huslærer i flere år og ønskede stærkt at komme ind i præstegærrningen. Kammerjunkeren lovede at skaffe ham et embede, men det blev ved løftet.

Et andet ønske, som i hans ensomhed voksede sig stærkt hos ham, var at finde en livsledsagerinde. Han skriver således 18. oktober 1804: »Også længes nu mit hjerte efter at åbne sig for kærlighed og ømhed, efter at knyttes til et andet deltagende, elskende hjerte. O, at denne livets største lykke også måtte falde i min lod i dette år. Det er så usigelig tungt at tænke sig ene og forladt, ingen at have, som deler sorg og glæde med sig. Det er så tungt at tænke, hvorledes et år svinder efter et andet uden at man har nydt den ædlest glæde på jorden.«

Hans øjne faldt da på Trine Bresdorff i Vester Skjerninge — »En yndig pige, så blomstrende og skøn som en engel.« Men hun gengældte ikke hans følelser, hvad han også mærkede af hendes adfærd. Men dog vilde han — »underligt nok« som han selv skriver — vove forsøget. Da han langfredag 1805 prædikede i pastor Bresdorffs kirker, overrakte han Trine et brev med sin erklæring. Da han kom tilbage fra annekskirken og med bankende hjerte kom ind i præstegården, så han sin dom på Trines ansigt — og han ønskede da at have sparet dem begge for denne ubehagelighed.

Men den, han senere skulde få til hustru, så han dog i Vester Skjerninge præstegård, idet jomfru Jørgensen fra Fåborg, hvor faderen dengang var landsdommer, var på besøg hos Bresdorffs. Hun var en veninde af Trine — »En vakker lille pige,« kalder han hende.

Han ønskede stadig stærkt at få embede og havde mange bekymringer i den henseende. Skønt biskop Tetens atter havde

givet ham en anbefaling, trak det dog ud. Men i januar 1805 blev Nørbæk, Sønderbæk og Lesten ledige, hvortil stiftsprovst Astrup, der havde været gift med hans faster Margrethe Ottilia Sadolin (se s. 31), havde kaldsret. Embedet blev ham tilbudt, og skønt det var lille, modtog han det dog. Faderen havde også rådet ham dertil. 2. april 1805 modtog han kgl. konfirmation på kaldelsen. Ordineret 14. august.

Lige efter påske brød han op. Afskeden med Vester Skjer-
ninge faldt ham særlig tung. Han havde været huslærer i 5½ år, under vanskelige forhold, ofte trykket af ensomheden og sørg-
modige tanker.

Præst i Nørbæk, 1805—26.

1. maj tiltrådte han sit embede. Stor var hans spænding, da han — sammen med faderen — nærmede sig Nørbæk. Men indtrykket var yderst ugunstigt. Under stærke hagelbyger nåede han byen, der forekom ham at ligge i en udørk. Og det blev ikke bedre med præstegården. Storstuen var mådelig nok, men da han kom ind i dagligstuen, havde han nær både tabt sind og sands: »En stue, værre end nogen bondestue, med sort, hullet lergulv, usle, dunkle, sønderslagne små blyvinduer. Døre med klinker uden maling.« Og studerekammeret — »Næppe således at man kunde vende sig deri, med et par vinduer, næppe til at se ud af.« Køkkenet var mørkt og usselt, bryggerset uden skorsten, uden vinduer. Det bedste var haven. »Men«, skriver han, »havde jeg blot et øjeblik fra Fyen kunnet skue ind i Nørbæk præstegård, visselig aldrig var jeg kommet her.« Tilmed var indtægterne så små, at han ikke vidste, hvordan han skulde kunne leve deraf. Tienden tilfaldt nemlig stiftsprovst Astrup i Viborg. Det blev derfor først bedre, da denne døde 1817.

Så var han da alene i den øde præstegård — ingen »civiliserede mennesker i nærheden.« Hans trøst var, at Vive ikke lå så fjærnt. Men denne trøst skulde snart berøves ham, thi allerede 7. Juni døde hans gamle fader, som han elskede så højt. Nu blev der dobbelt øde i Nørbæk.

Imidlertid var han endnu ikke ordineret. Dette skete først 14. august i Viborg. Da biskop Bloch udeblev, måtte stiftsprovst Zahrtmann udføre handlingen. Hans tales tema var dette: »Lærerstanden som et vigtigt middel til menneskeslægtens forædling« – betegnende for tiden. Niels Sadolins egen tekst var 3. Johs. 4. og hans tema: »Nogle særegne kilder til glæde, som den kristelige lærer ved redelig embedsførelse tør håbe at finde åbnede for sig.« Efter den kirkelige handling var der »et lidet gæstebud« hos Zahrtmanns, som var ret muntert. Mens han var i Viborg, besøgte han også Justitsråd Jørgensen, og – tilføjer han – »jeg fornøjede mig tillige med at betragte den vakre Marie, dér findes.«

Så optog han da sin præstegerning i de 3 sogne Nørbæk, Sønderbæk og Lesten. Og samvittighedsfuld som han var, har der været meget at gøre. Af hans dagbog ser vi, at han under tiden endog prædikede i alle 3 kirker på én søndag. Hans efterladte prædikener fra denne tid viser en omhyggelig udarbejdelse og klar ordning af stoffet. Indholdet er nærmest formanende: et godt og dydigt levned, fortrøstning til Gud under livets omskiftelser, alle tings forkrænkelighed – det er grundtonen.

Men ligesom han kan færdes i menigheden, besøgende syge og gamle, således kan han også en sommerdag være med at rive hø i toften. Han var nemlig en praktisk mand i sin bedrift. Men alligevel var han en »studeret« mand, der læste meget. Nu, han havde jo også tid dertil i de lange vinteraftener, da han sad alene i sit studerekammer, ugift som han var de første 6 år. »Arbejde er det eneste nogenlunde virksomme middel til at fordrive mit mørke humør,« skriver han 12. decbr. 1809 i dagbogen.

Dog omsider lysnede det i denne henseende. 1. novbr. 1810 fik han et brev fra en bekendt, hvori der stod, at en pige i Viborg, *Marie Jørgensen*, elskede ham. Da var hans trængsels tid forbi, det opnået, som han så længe havde ønsket: »O, jeg lykkelige, usigelig lykkelige menneske,« skriver han i dagbogen.

Han rider straks til Viborg. Men hvorledes få friet? Han

beslutter at skrive til hende og bede om at måtte komme til hende. Han lader altså brevet bringe derhen, men de er ikke hjemme. Imidlertid fortæres han af uro og længsel. Men næste dag kommer justitsråd *Jørgensen* hen til ham og beder ham hjem til middag. Han siger, at han kender hans ærinde og giver ham sit samtykke. — »Han stadfæstede dette ved en omfav- nelse, og hans gode kærlige hustru gjorde det samme. Nu kom

Marie — jeg lå i hendes favn.«

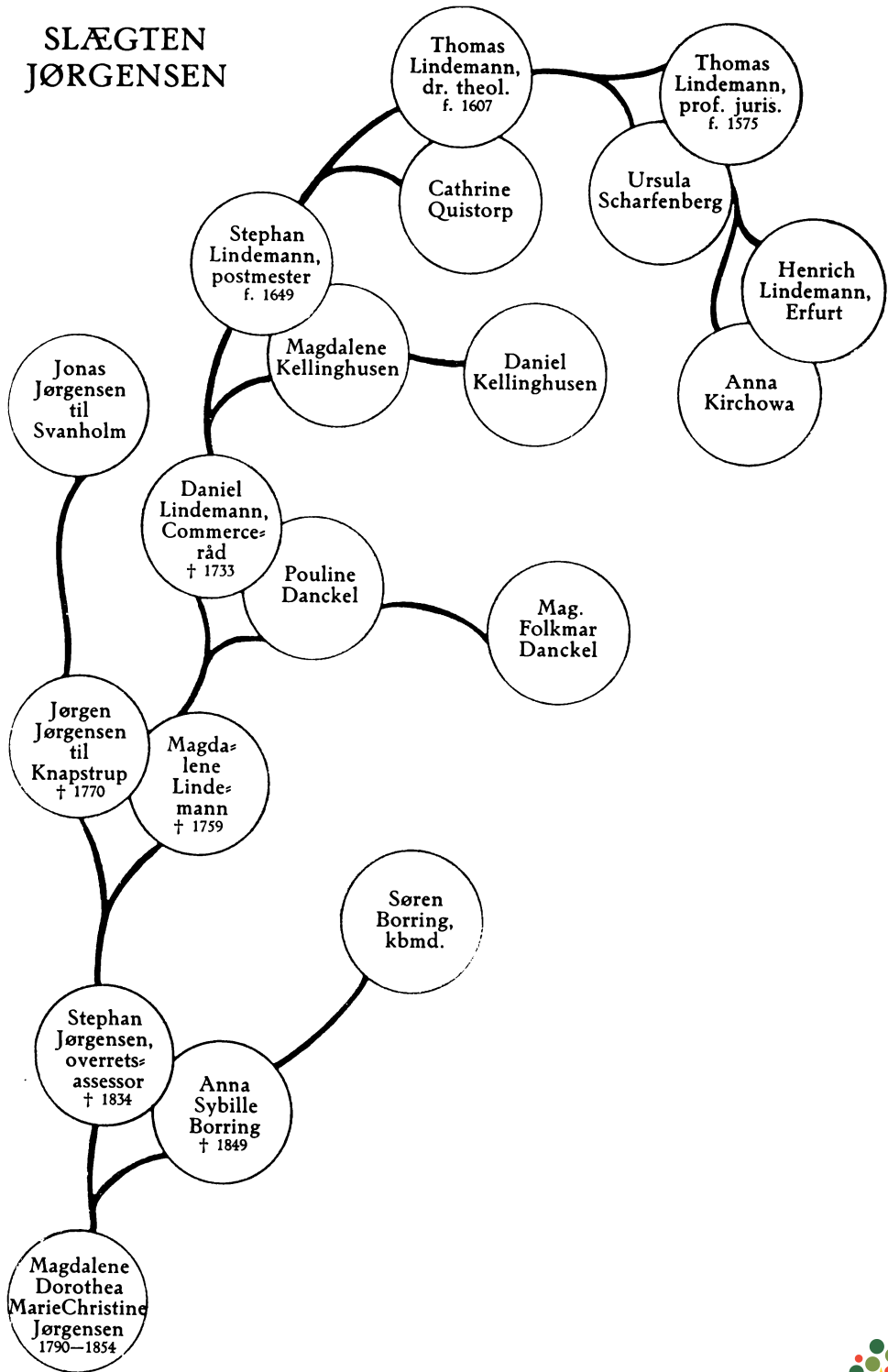
Marie Sadolin.
(Efter Maleri).

Magdalene Dorothea Marie Chri- stine Jørgensen var en datter af da- værende 2den assessor ved den kgl. landsoverret i Viborg justitsråd *Ste- phan Jørgensen* og hustru *Anne Sybille Borring*. Hun blev født i Rudkjøbing 29. januar 1790, hvor faderen dengang var byfoged samt herredsfoged for Langeland. Derfra flyttede familien 1802 til Fåborg, hvortil faderen var bleven udnævnt til byfoged samt herredsfoged for Salling herreder. Og endelig drog de 1805 til Viborg, hvor faderen var

bleven udnævnt til 2den assessor ved overretten. 1818 blev han 1ste assessor ved samme ret samt benådet med etatsråds karak- ter. 1826 tog han sin afsked og bosatte sig derefter i Køben- havn. Han døde 1834; hans hustru 1849. Se forøvrigt hans levnedsskildring, som han udgav 1827 under titlen: »Beviset for det formentlige slægtskab mellem dr. Martin Luther og stamfaderen til den Lindemanske slægt i Danmark, med ved- føjet beskrivelse af mit eget levnetsløb.« — Han har bl. a. også udgivet »Nogle frugter af mit otium« (1834), en samling afhand- linger af forskellig art, religiøse, moralske, historiske, geogra- fiske, naturvidenskabelige, filosofiske og politiske. De vidner om en stor belæsthed.

Stephan Jørgensens fader var *Jørgen Jørgensen*, først for-

SLÆGTEN JØRGENSEN

pagter af Vemmetofte, dernæst ejer af Knapstrup, og dennes fader igen var overauditør *Jonas Jørgensen* til Svanholm. *Stephan Jørgensens* moder var *Magdalene Lindemann*, og gennem hende føres slægten tilbage til *Henrich Lindemann*, der levede i det 16. århundrede og formenes at have været i slægt med *Luthers* moder *Margrethe Lindemann*, da de begge stammede fra Erfurt, og da *Henrich Lindemanns* sønnesøn dr. *Thomas Lindemann*, præst ved Petri tyske kirke i København, udtrykkelig udgiver sig for *Luthers* slægtning.

Anne Sybille Borring var en datter af købmand *Søren Borring* i Børgense.

Etatsråd *Jørgensens* havde foruden datteren *Marie* to sønner: *Jørgen Jørgensen*, født 15. maj 1791 og død 26. juni 1866. Han blev politisekretær og fuldmægtig i politiretten i København, og var meget kendt i den tids kunstnerkredse for sit vittige hoved. I en levnedsskildring af *Ludvig Bødtcher* (Kbhvn. 1875) har *A. Schumacher* også givet en skildring af *Jørgen Jørgensen*, p. 111–119. Han var en digternatur, med et sprudlende vid, elskværdig og godmodig, men af dem, der ikke let passer ind i livets virkelighed. Derfor var der tilsyneladende så lidt frugt af hans liv. Han døde ensom og fattig.

H. P. Holst har skrevet følgende smukke, men vemodige digt om ham:

Der er smukke træer, som kun sætte blomst,
Men ej give frugt. Når de ældes
Ser man på dem med veemodig lyst,
Og det smerter en dybt, når de fældes.

Den anden søn, *Stephan Lindemann Jørgensen*, blev født 30. juni 1807 og døde 1880. Han blev cand. phil., men fik, på grund af en nervesygdom, ingen embedseksamen. Han var ligesom broderen velbegavet, særlig med hensyn til sprog og evne til at improvisere. I nogle efterladte digte, kaldte »Improvisatorisk underholdning« (Kbhvn 1851) finder man prøver herpå, idet der her er både svenske, tyske, franske og italienske impro-

visationer. — Han boede hos sin moder indtil hendes død, derefter understøttedes han af broderen, men da denne døde, fik han ved prof. C. Scharlings hjælp en plads i Vartov. — Ligesom broderen var han ugift.

Det var 7. nobr. 1810, at Niels Sadolin og Marie Jørgensen blev forlovede — »Mit livs skønneste øjeblik«, skriver han i dagbogen. Der var jo ingen grund til at vente med brylluppet, så det stod allerede 9. januar 1811 i Viborg.

»Kl. 3 kørte vi til kirke. Solen kastede sine sidste stråler ind i det højtidelige kor. En smuk musik lod sig høre. Kirken var fuld af mennesker. Alt var skønt, alt stemte til andagt. Min sjæl hævede sig i bøn til Gud. — Min brud var hvidklædt og havde en myrtekrans på hovedet. — Min broder, Villemoes, provst Zahrtmann og biskop Bloch var mine førere. Kapellan Assens viede os og havde til tekst: »Værer glade i håbet, tålmodige i trængselen og varagtige i bønnen«. — Omtrent 40 gæster spiste siden et prægtigt måltid her i brudehuset. Man var glade, spøgede og sang. Siden fordelte man sig ved spillebordene. Hen på aftenen hørtes musik udenfor huset, og hele gaden var illumineret, tilligemed en del af torvet. — Da det var over midnat, dansede man min lille brud ud af pigelavet og ind i brudekammeret, hvor man klædte hende af og kastede hende i sengen. Herpå tog ungarlene mig ved hånden og dansede med mig, indtil mændene fik mig fat, hvor selve bispen var med og dansede rundt med mig. Jeg slap endelig ind til min Rie.«

Den næste dag kom visitter til det unge par hele dagen igennem. — De blev i Viborg en uge, der gik med gilde efter gilde. Endelig d. 18. rejste de til Nørbæk.

Vi lader nu de nygifte lidt i ro i deres præstegård og kaster et blik ud over landet.

Balles og Bastholms tid er nu forbi. Den stærke modstand og forhåelse af kristendommen er afløst af en sindig, videnskabelig rationalisme. Tidens mest kendte mænd er *H. G. Clausen*, *P. O. Bojsen* og *F. C. Gutfeld*. Der arbejdes nu særlig for

skoler og seminarier. — Men det nye ligger og ulmer og vil snart bryde frem, æsthetisk i *Øhlenschläger* og kirkeligt i *Mynster* og *Grundtvig*.

I København høres allerede nye ord om det gamle Evangelium, idet Mynster 1812 kom til København, og Grundtvig 1813. Men ogsaa ude på landet kommer der opvækkelser, på Fyen ved *Christen Madsen* og i Bjerre herred i Jylland ved *Peter Laursen Fredensbjerg*. Da Niels Sadolin i 1805 rejste fra Fyen til Nørbæk, besøgte han undervejs provst Brøchner i Rårup i Bjerre herred og hørte med forundring om »Den helige sekt«, der fandtes i hans sogn, og om at *Hauge* nylig havde været der i besøg — noget han nærmere drøfter med de præster, han undervejs besøger. —

Fra Niels Sadolins præsteår i Nørbæk har vi nogle småskrifter og artikler af ham, hvilke giver os et indblik i hans studier og tankegang.

I »*Theologisk bibliotek*« 1818 XIII, 1—20 (udgivet af professor Jens Møller) findes en artikel af Niels Sadolin, betitlet »*Lidt om kirke-disciplin*«, hvori han gør sig til talsmand for medhjælper-institutionen og tillige hævder, at i visse tilfælde burde en offentlig og navnlig advarsel fra prædikestolen finde sted. Man mærker gennem artiklen hans nidkære, etiske karakter, der sat i bevægelse over udskejelserne ser sig om efter et tugtens ris.

At han tog sig med iver af sine sogne, ikke alene med tugt, men også med oplysning, viser en piece, han udgav 1819: *Kort jordbeskrivelse*, især til brug i almueskolerne (Randers). Også han virker altså, som det hørte tiden til, for skolernes forbedring.

Hvorledes han tog sig særlig af ungdommen, lærer vi at kende af nogle breve fra ham til *6te beretning for bibelselskabet i Danmark*, 1821. Han fortæller her (i et brev til prof. Jens Møller), hvorledes han ved ungdommens sidste kommunion viste dem hen til ny testamente, hvor de altid kunde finde trøst og råd, og tillige fortalte dem om bibelselskabet. Der indfandt sig da hos ham 50 unge mennesker, som alle ytrede hjærtelig

lyst til at eje det Ny Testamente. Han anmoder derfor om 50 eksemplarer til nedsat pris. »I mine sogne bor nemlig ingen andre end bønder, hvoraf mange er forarmede.«

De 50 testamenter bevilges ham også. Og i 9de beretning skriver han om frugterne deraf. Det Ny Testamente kan nu læses i skolerne, og Jesu levned og taler blive bekendte. Han kan nu også bruge det ved konfirmandernes undervisning. »Jeg læser ikke nogen bog helt igennem med dem, men, efter de forekommende materier, enkelte vigtige steder, som de lægger mærke til, og som jeg ved repetition atter lader dem slå op. Derved vil dog mangan et sted blive dem uforglemmeligt.« Også ved kathekisationerne bruger han det, han har således ladet dem læse Apostlenes gærninger. Endelig har han af enkelte af de ældre hørt den ytring, at de især i modgangs dage havde været glade ved den bog, de havde fået. — Til dette brev føjer udgiveren en anmærkning, at direktionen (der bl. a. bestod af Jens Møller, A. S. Ørsted, Liebenberg, P. E. Müller og Mynster) tilstod den omhyggelige sjælesørger endnu nogle Bibler og Testamenter.

Niels Sadolin var en omhyggelig sjælesørger, og han synes også at have haft et praktisk greb på at få udrettet noget. Men studerekammeret glemte han ikke derfor, det havde hans stordige kærlighed. Og hvad står der så i de bøger, han læser så flittigt i? Han omtaler stadig i sine dagbøger, hvad han læser, og de betydeligere ting excerperer han — grundig, som han er og med stærk sans for orden.

Geografiske skildringer, rejsebeskrivelser både fra den gamle og den nye verden ynder han meget. Men i særdeleshed har historien hans kærlighed. Han læser mange memoirer, både tyske og franske, og af kendte værker kan vi nævne Josefus' skrifter, Holbergs historie, Pontoppidans annaler, Grundtvigs verdenskrønike o. s. v. Også i de gamle klassikere studerer han, således Cicero og Tacitus. Men også mere speciel theologisk litteratur f. eks. Reinholdts dogmatik, Rudelbachs skrifter o. lign. Og endelig omtaler han også æstetiske værker f. eks. Baggesen og Øhlenschläger.

Et vidnesbyrd om disse hans studier er en artikel i *Theologisk bibliotek* 1819, XX, 1–34 med titlen »Kort udsigt over Juliusians levned, som indledning til oversættelsen af hans fejdebrev.« Dette var oversat af biskop Bloch, som antagelig har bedt Niels Sadolin om indledning dertil.

Og ligeledes en anden artikel i *Nyt theologisk bibliotek* I, 51–91 (1821): »Bemærkninger ved evangeliernes sammenhæng,« hvori han bestemt hævder Gieselers opfattelse. —

Også tidens politiske begivenheder følger Niels Sadolin med stor interesse. Bombardementet 1807 går ham nær til hjærte. Ligeså Krigen 1813–14. Hans dagbøger fra denne tid er fulde af detaljerede optegnelser af krigens gang. — Da spanierne lå her i 1808 fik han besøg af en ung, spansk officer Jakobus Ruiz, med hvem han havde en latinsk samtale, til stor glæde for spanieren, der derved fik en at tale med. Og da han netop havde bispevisitats på den tid, blev spanieren indbudt med, og han underholdt sig på fransk med biskoppen og sang spanske arier for selskabet.

Endnu står tilbage at omtale familielivet i Nørbæk præstegård. Hvorledes samstemmede nu de to, den ældre præstemand med sin unge hustru? Han havde så længe savnet en kærlig livsledsagerinde, så han påskønner dobbelt, at han nu har fået det. »Jeg lærer mere og mere at kende min Marie som en kone med det bedste hjærte, ved hvis side jeg vist kan være lykkelig,« skriver han i dagbogen ²⁷/₁ 1811. Og da hun skulde føde sin førstefødte, vander hans sjæl sig, og han skriver: »Ries liv er mig så dyrebart, thi Rie er god og hendes hjærte bøjeligt, og det er vigtigt at have sådan en ægtefælle« (²⁹/₁₀ 1811).

Søger vi udtryk for hans karakter, finder vi betegnende udtalelser i dagbøgerne. Han analyserer der sig selv, reflekteret som han var.

»Jeg for min del har nok udi et lille kammer, i stille ensomhed, tarvelig næring og bøger,« skriver han ³¹/₁₂ 1814. Og et andet sted (³¹/₁₂ 1816) udbryder han: »O, ensomhed, o rolige stilhed under daglige syssel, du er livets lykke.«

Han var et roligt, alvorligt menneske, og hans glæde var i hjemmet og i arbejdet. Han længtes ikke mod det i det ydre, bevægede liv. — En anden side af hans karakter er udtrykt i ord som disse: »Jeg bliver mere og mere overbevist om, at Gud under trængsler vil føre mig gennem verden, men jeg tror også, hvad dette år har lært mig, at han altid vil give mig hjælp i al min nød« (³¹/₁₂ 1815). »Jeg indvier mig selv til modgang« (⁹/₃ 1818). — Hans sjæl var let bevægelig. Hvad der mødte ham, gjorde så stærkt et indtryk på ham. Og noget tungt tog han det; bekymret og ængstelig er han så ofte — men så tyer han altid til Gud i bønner.

Og nu hans hustru? Over hende var der noget mere let og glad. Hun var en meget livlig og selskabelig anlagt natur. En dattersøn af hende mindes, at der stundom i hendes tale og gestus kunde komme et vist dramatisk sving og noget let humoristisk. Så var hun vel heller næppe så dyb en natur som sin mand. — En datter siger om hende: »Hun var mild og lidet dømmende, en barnlig natur, flittig i hjemmet, især ved rokken.« — Dette stemmer også med hendes mands ord: »Rie er god og hendes hjærte bøjeligt.«

Men hendes glade sind forsvandt en tid lang. Det var efter det 4de barns fødsel (1817), og det varede i flere år. Da hører vi i dagbøgerne stadig om tungsindighed og sygelighed. »Min kone kan ej finde sig i sin skæbne. Hun græder altid. Det er tunge modgangs dage,« skriver han ⁹/₃ 1818. Og atter: »Min kone er syg i sind og skind. Hendes tungsindighed er mig et hårdt kors« (²⁴/₅ 1819). Og han går til sin Gud: »Jeg beder for min kære hustru, giv hende munterhed i sindet og sundhed i legemet« (³¹/₁₂ 1819). — Efter 3—4 år begyndte det dog at blive bedre, og senere blev hun igen den gamle, med det muntre sind.

I Nørbæk fødtes alle deres børn, 7 i tallet.

1. *Mette Elisabeth Sadolin* blev født 30. oktober 1811. Faderens glæde var stor: »Snart var min lille pige pyntet, og jeg kunde trykke hende til mit hjærte. Snart åbnede hun de

små øjne, og jeg genkendte mine i dem. Sandelig, sådant er glædeligt for mennesket.«

Barnet blev hjemmedøbt samme dag og opkaldt efter farmoderen; 11. novbr. blev det fremstillet i kirken. Mormoderen bar barnet, blandt fadderne var pastor Blicher fra Vorning.

Hun blev kaldet Betty og var faderens øjesten. Men allerede i 9-års alderen skulde de miste hende, idet hun døde 12. juni 1820.

9. juni skriver han i dagbogen: »Også denne dag overlevede vor Betty. O, Gud, styrk min kone, at hun ej skal segne under sorgen! Ak, nu har vi så lang tid set Betty lide og er forberedt på hendes bortgang — men når jeg tænker tilbage på, hvad hun engang var, hvor håbefuldt hun var, hvor hun elskte mig, hvorledes hun endnu siger: o, min velsignede fader! — da er mit hjærte bristefærdigt.«

Og selve dødsdagen skriver han: ». . . når jeg tænker på den usigelige kærlighed, hun bar til mig, og at hun skulde blevet mine dages glæde, ak hvor vänder sig da mit hjærte. Ak, jeg fortjente ej en sådan datter. Gud tog, hvad der var os kært, han havde større ret dertil end vi . . . O, min søde, velsignede Betty, jeg elskede dig så inderligt, og du er nu skilt fra mig. Men dit minde skal bo i faderhjærtet, så længe det slår. Mange stille tårer skal helliges det, og daglig skal den bøn opstige derfra: Gud lad mig samles med min Betty i himlenes rige.«

Bettys død giver ham anledning til at tænke over tilstanden efter døden, og han kommer da til følgende resultat: »Så er min forestilling da den, at min lille himmelske Betty vandrer nu på den klode, hvor Jesus regerer, overklædt med et himmelsk legeme, i dyrebare slægtnings, i hellige menneskers samfund; at hun her glæder og fryder sig og glæder sig dobbelt ved erindring om, hvad hun led på jorden« (¹³/₆, 1820).

21. juni blev hun begravet. Kisten var hvid med grønne lister. På pladen stod disse ord: »Mette Elisabeth Sadolin, den håbefulde, elskelige, tålmodige, født i Nørbæk præstegård 30. oktbr. 1811, død sammesteds 12. juni 1820. Hendes sind behagede Herren, derfor hastede han med hende.«

Kirken var pyntet med blomster, mange af slægt og venner var tilstede. Pastor Blicher talte over Joh. 14, 4: »Hvorhen jeg går, vide I, og vejen vide I«.

Den følgende tid blev der »så underligt øde« i præstegården.

2. *Anne Stefania Sadolin* blev født 4. oktober 1813, døbt samme dag i hjemmet og opkaldt efter moderens forældre. 10. novbr. blev hun fremstillet i kirken. Hans Peter Sadolins hustru bar barnet, jfr. Laura Blicher stod hos. Blandt fadderne var baron Wedel Jarlsberg fra Fussing, Hans Peter Sadolin og morfaderen.

3. *En dødfødt dreng* blev født 25. novbr. 1815. Fødselen var meget hård; lægen måtte hentes. Niels Sadolin opgav aldeles håbet om sin kones liv. »Træt, nedbøjet, ja næsten helt forvirret gik jeg op i gæstekammeret . . . men da jeg dér et par timer havde kæmpet ligesom Jacob med Gud i bønner, kom min svigermoder med det ligeså uventede som glade budskab, at min kære Rie var forløst med en dødfødt dreng. O, hvilken glæde, det var som Gud havde taget sin fortørnelse fra mig.«

6. decbr. skriver han: »Vor spæde søn blev idag begravet. Han kom under angst, og forlod os i storm og uvejr – thi det var meget strengt vejr idag. Skolebørnene fulgte ham til graven.«

Denne begivenhed gjorde et stærkt indtryk på ham, og han skriver (¹⁶/₁₂ 1815): »Jeg bør altid takke Gud, fordi han gav mig Rie til hustru, thi da skilsmissen syntes at være nær, følte jeg først ret, hvad hun er for mig . . . Men Gud hører sandelig en oprigtig bøn, derfor skal vi også altid tænke og handle således, at der kan være samfund mellem Gud og os. Mit hjerte er fuldt af lov og pris, thi Gud er god, og hans miskundhed varer evindelig.«

4. *Hedevig Sadolin* blev født 15. novbr. 1817. Dagen efter blev hun hjemmedøbt »og efter min kones ønske kaldet Hede«

vig til minde om den ædle baronesse Wedel Jarlsberg, som var os begge så dyrebar.«

5. *Mette Elisabeth Sadolin* blev født 18. januar 1821. Hun var først livløs, men kom dog snart tillive. Dagen efter blev hun hjemmedøbt. Og faderen skriver: »Vi har da nu en Betty igen«. Dog blev hun ikke kaldet Betty, men Lise. 5te Juni blev hun fremstillet i kirken. Pastorinde Berner bar barnet, jfr. Bruun gik med. Faddere var bl. a. morfaderen, kapellan Blicher og Bindsbøll.

6. *Eleonora Marie Sadolin* blev født 10. oktober 1823 og var i kirke 13. januar 1824. Md. Lund bar barnet, jfr. Pauline Blicher gik med. Kapellan Jens Blicher læste over barnet.

7. *Ole Jørgen Sadolin* blev født 14. oktober 1826. I kirkebogen er vedføjet: »Faderen var i Torrild, kom hjem 16. oktober og fandt til sin glæde sin børneflokk forøget med en søn. Faderen inddøbte selv barnet. Gud lade det leve, Gud give det nåde og held!« Fadderne var md. Sadolin fra Vagård, som bar barnet, pastor Sadolin fra Vagård, pastor Lund fra Glenstrup, pastor Blicher fra Vorning, cand. theol. Bruun fra Randers og jfr. Bloch fra Fussingø.

I »Randers avis« for oktober 1826 stod følgende, der var indsendt af *Steen Blicher* i Spentrup: »Den ældste præsteslægt i Danmark er den meget hæderlige Sadolinske, som nedstammer fra den første lutherske biskop i Fyen, Jørgen Sadolin. Nær ved at måtte gå ud syntes denne slægt, da ingen af de nulevende Sadoliner havde mandligt afkom. Nu derimod opføres håbet om dens forplantelse, da den værdige hr. Niels Sadolin, sognepræst til Torrild og Vedslet, og hans hustru, datter af S. T. hr. etatsråd Stephan Jørgensen, nedstammende fra den lutherske familie, have i deres ægteskabs 15de år nytiligen bekommet en søn, kaldet Ole Jørgen.

Vivat! io! vivat! fiatque hic surculus arbor!
multiplicet sobolem condecoretque tuam!«

Disse er de vigtigste ægteskabelige data i dette tidsrum. Endnu skal nævnes deres omgang, som synes at have været ret livlig: pastor Blichers i Vorning, inspektør Bindesbølls på Fussingø, pastor Bruuns i Spentrup, pastor Lunds i Glenstrup og baron Wedel Jarlsberg på Fussing; særlig var baronessen og præstefruen gode veninder. Desuden kom de ofte sammen med broderens i Vagård.

I året 1826 søgte Niels Sadolin Torrild og Vedslet, og den 1. juni fik han brev om, at han var beskikket dertil. Men tanken om at skilles fra Nørbæk var ham meget hård. »Jeg blev inderlig bedrøvet ved efterretningen, jeg kan ej tåle at skilles fra Nørbæk,« skriver han. »Den angst, der trykker mit hjerte sammen, er uudstælig. Ak, havde jeg dog aldrig søgt Torrild, o hvor lykkelig var jeg nu.« Og som overskrift over denne tid har han i dagbogen sat ordene: »Lidelsernes dage«. Han havde slået rod i Nørbæk, så smertede det ham så meget at blive rykket op.

12. søndag e. trin. holdt han sin afskedsprædiken i Nørbæk, Sønderbæk og Lesten. Og hans thema var: »Kærligheden af-falder aldrig.« Vi gengiver slutningen, der lød således: »Denne kærlighed ophører ikke, og derfor trøster den os, når vi skilles fra dem, vi elsker. Denne kærlighed, som under min 20-årige vandring iblandt eder var min bestræbelse, min fryd og min løn, den er idag min sorg. Thi kærligheden gør skilsmisssens time bitter, og nu er stunden her, da jeg ikke skal tale meget mere med eder. Spørger mig ikke om, hvorfor det er således. Jeg er kun en tjener og skal gå, hvorhen Herren kalder — ak, at jeg kunde sige med den gamle sanger: »Jeg vil nu være, o Jesu kære, hvor du mig helst vil have«. — »Men er kærligheden min sorg, så er den og min trøst, at har jeg i noget forset mig, da vil I af kærlighed tilgive mig, ligesom jeg eder; min trøst, at I aldrig vil glemme mig, ligeså lidt som jeg eder; min trøst, ja min største trøst, at ingen skal nægte os det vidnesbyrd, at vor vandel har været i kærlighed — jeg elskede eder, og I elskede mig. Modtager min tak for al eders kærlighed og godhed. Bevar unge og ældre, og allermest I, hvem jeg i dåbens

pagt har bekræftet, de lærdomme, jeg meddelte eder, de formaninger og advarsler, jeg i kærlighed gav eder — bevar alle min sidste formaning, det er denne: bliver i Jesu Christi kærlighed — da skal vi, når vi har fuldkommet vort løb og stridt vor strid og bevaret vor tro samles uadskillelig for Gud og vor forløser i kærlighedens evige rige. Det ske for Jesu Christi skyld! Amen! —

Hans minde levede længe i Nørbæk. I året 1872 skrev den daværende sognepræst i Nørbæk F. C. C. Prangen: »I de første år, jeg var her, hørte jeg hans navn ofte nævne, og han blev altid mindet med kærlighed. Med inderlig glæde blev det fortalt, at han havde været at besøge dem, efter at han var bleven befordret til Torrild.« — Og da forfatteren af dette skrift i året 1898 besøgte Nørbæk, erfarede han, at endnu mindedes Niels Sadolin af enkelte af de gamle der på stedet.

Præst i Torrild, 1826—49.

Til dette afsnit haves ingen dagbøger, men flere prædikener, optegnelser af historisk, bibelhistorisk og katheketisk art. —

Niels Sadolin forlod Nørbæk præstegård, hvor han efterlod familien i nådensåret — hans hustru ventede med det første sin nedkomst — og tog kun sin 13-årige datter Fanny med sig; hun skulde styre huset i Torrild.

15. s. e. trin. holdt han sin tiltrædelsesprædiken i Torrild og Vedslet kirker. Hans tekst var ps. 119, 19: »Jeg er fremmed på jorden, skjul ikke dine bud for mig«. Og han formulerer sit tema således: så let og hastigt vi i almindelighed glemmer, at vi er fremmede på jorden, så vigtigt er det altid at vedligeholde denne tanke levende i vor barm.

Den rationalistiske klang, som hans tale havde, dengang han tiltrådte sin præstegerning, høres nu ikke mere. Det er ægte kristelige toner, der lyder i denne hans tiltrædelsesprædiken, hvilket følgende ord vil vise: »Modtag mig nu som eders lærer og ledsager, unge og gamle, store og små, ikke som den, der

vil tale menneskelig visdom til eder, eller som den, der vil forlyste eder med selvopfundne lærdomme, thi det være langt fra mig at vide noget andet iblandt eder end Jesus Christus og ham korsfæstet, langt fra mig at ville lægge nogen anden grundvold end den, som er lagt, nemlig Jesus Christus. Thi ligesom det er vist, at der ej er givet mennesket noget andet navn, hvorved de skulde blive salige, end Jesu navn, så vil det også være dette navn, jeg stadig skal nævne som kilden til al velsignelse, og ham og hans ord som kilden til al visdom, thi Jesus Christus er bleven os visdom fra Gud, retfærdiggørelse og helliggørelse.«

Så tiltrådte han da sin gærning i det nye embede, endnu i sin manddoms kraft, 48 år gammel. — I begyndelsen hang han meget ved Nørbæk. Kapellan Secher siger i ligtalen over ham herom: »Ved den hang hans hjærte, han glemte aldrig længselen efter den, talte idelig om den og besøgte den jævnligt. På den sidste rejse ledsagede jeg ham selv. Jeg så et forhold som mellem fader og børn og hørte ord som mellem broder og broder. Den første kærlighed var ikke glemt.« Men med årene kom han dog også til at føle sig vel og hjemme i Torrid.

Af de efterladte papirer ser vi, at han nu som før har været flittig i sit studerekammer. Her er lange historiske optegnelser, både fra gammel og ny tid; historien vedblev at være en af hans hovedinteresser. Her er exegetiske og nærmere bestemt isagogiske optegnelser, således udtog af de 4 Evangelier. En særlig interesse mærker man, at han har haft for ungdommens belæring og oplysning. Her er hele forsøg til en bibelhistorie, og ligeledes til en kathekismus — arbejder, der antagelig er fremgæede af hans konfirmandundervisning.

Ligesom han i 1819 udgav en »Kort jordbeskrivelse«, især til brug i almueskolerne, således udvider han nu sit arbejde til oplysning for de voksne. Han udgiver nemlig 1833 en »*Vejledning til kundskab om fædrelandet og dets begivenheder*, for den danske almue«, København, C. A. Reitzels forlag. I for-talen siger han: »Ofte når jeg taledede med mine sognemænd, ytrede de lyst til at høre noget om fortidens begivenheder i

Danmark. Ved vor allernådigste konges anordning om indførelse af rådgivende stænder, har interessen for fædrelandets anliggender tiltaget hos almuen. At bevare denne interesse og fremme kærlighed til fædrelandet hos den danske almue er årsagen, hvorfor denne lille bog er forfattet. Tiden til dens udgivelse synes så meget mere belejlig, som kongens 25-årige regeringsjubilæum har endog hos almuen forhøjet følelsen for konge og fædreland. Så være disse blade et ringe men velment offer på fædrelandets alter i en så mærkelig tid.«

Det var unægtelig en »mærkelig tid«, denne det politiske livs morgendæmring i Danmark. Niels Sadolin vilde hjælpe til, at samtidig med at folket fik indflydelse og magt, kunde det også gøre fremgang i kundskab og indsigt. Forøvrigt var selve skriftet friskt og enkelt skrevet, uden opremsning af navne og tal, idet kun hovedlinierne drages, og begivenhederne blev set under helhedens belysning.

Som *et tillæg* aftryktes en sang, som »den ypperlige danske sanger Johs. Ewald har forfattet, og som fortjener at kendes af alle danske«: »Kong Kristian stod ved højen mast«. — Og endnu 2 sange af Steen Blicher, som også »fortjener at læses af den danske almue.«

Ligesom Niels Sadolin er med i arbejdet for menneskelig oplysnings fremme i det danske folk, således er han også virksom som for udbredelsen af kristelig oplysning, fornemlig ved *udbredelsen af bibelen*. 22. august 1834 holdt han, efter opfordring fra bestyrelsen for bibelselskabet, en tale i Horsens kirke over dette thema: »Den ånd, hvoraf en forening til den hellige skrifs udbredelse bør besjæles, og hvad vi da tør håbe af en sådan forening.« Talen, der blev trykt i Horsens hos A. C. Fogh, viser hans varme sindelag for bibelselskabet og hans tiltro til dets virksomhed, og den slutter med at udtale hans menigheds og hans egen taknemmelighed for det savn, som selskabet har afhjulpet.

Vi har set Niels Sadolin som den, der flittigt og omhyggeligt arbejdede for folkelig og kristelig oplysning. Vi skal nu se

hans opfattelse på det specielt gejstlige område, hans syn på gudstjeneste og ritus. — Cancelliet havde nemlig udsendt en skrivelse af 26. april 1834, hvori biskopperne anmodedes om at indhente præsternes erklæring om, hvorvidt det måtte anses tilrådeligt, at der foretoges forandringer i ritualet og den tilhørende forordnede alterbog, samt de i denne henseende gjorte forslag. Niels Sadolin afgiver da en *motiveret erklæring*, der i omfang er et helt lille opus.

Han viser sig her som en konservativ theolog, der tilråder stor forsigtighed med enhver forandring, særligt under de nuværende gærende forhold, ligesom han også hævder, at der er ting, der i sig selv er uforanderlige, og som derfor ikke kan forandres, uden at der brydes med kristendommen. Dette sidste gælder således trosbekendelsen. »Hvad den angår, da være det langt fra, at jeg her vil råde til nogen forandring, thi den er den kristelige kirkes Schiboleth fra Arilds tid og bør vedblive at være det. Forandring heri vilde jeg anse for ligeså ukristelig som højst forargelig og skadelig«. Denne udtalelse viser, at han følte sig i bestemt modsætning til rationalisterne. Hans konservative sindelag viser sig også deri, at han bestemt hævder de reformatoriske principer ved gudstjenesten. »Prædikenen er hovedsagen,« skriver han, »hvortil de foregående bønner og psalmer forberede; hvor prædikenen sættes til side, dér bliver gudstjenesten et opus operatum og vil omsider udarte til et skuespil.« Han mener derfor, at vor gudstjeneste i hovedsagen er, som den bør være, selvom man også kunde ønske enkelte forandringer i alterbogen. Han nævner derpå sådanne enkeltheder, som han kunde ønske ændrede — noget, der først og fremmest er blevet virkeliggjort i nutiden.

Et enkelt punkt i erklæringen bør fremdrages, fordi det giver os et godt indblik i hans gode — i kristelig forstand — demokratiske hjærte. Det drejer sig om kirkegangskoners introduction. Han finder det besynderligt, »at i lovgivningen er fritagelse for introductionen et privilegium«; og han udbryder: »Hvorfor skal mødre af borger- og bondestanden introduceres, men

de af adelstanden ikke? Det røber sådanne aristokratiske grund-sætninger, som kirken aldrig bør hylde, thi her må det princip ej glemmes: vi er allesammen ét i Christus Jesus. Hellere ingen introduction end sådan ukristelig, nedværdigende forskel.«

Angående katheksisationerne i kirken udtaler han sig udfør- ligt. Man mærker, at de lå ham varmt på sinde, og at han til- lagde dem stor betydning. Også kirkesangen omtaler han. Skønt han ikke selv kunde synge, havde han dog megen interesse for den, og han mener, at en god kirkesanger er mere værd end et forbedret ritual. Han fraråder indførelsen af den nye (d. v. s. evangelisk-kristelige) psalmebog, fordi den ofte ikke kan til- fredsstillе menighedens religiøse trang. Og han tilråder en ny og forbedret udgave af Kingos psalmebog.

Men forøvrigt mener han, at man ikke bør stille for store forhåbninger til et forbedret ritual. »Gudstjenestens forsøm- melse, hvor den finder sted, har uden tvivl ganske anden grund end ritualets mangler. Hovedgrunden er mangel på kristelig oplysning, kristelig ånd, og især kristelig kærlighed.« –

Hermed har vi væsentlig udtømt de kilder af trykt og skre- vet, som findes til dette tidsrum. Vi går derefter over til, efter mundtlige kilder, at fortælle lidt om familielivet i Torrild.

Det var fire døtre og én søn, der voksede op i Torrild præ- stegård. De fire døtre blev holdt til flid og huslighed, og da faderen selv havde avlingen, var der nok at tage vare. Men de blev også holdt til bogen og fik en god uddannelse; i syv år havde de en frk. Secher til lærerinde. – Sønnen forberedtes af faderen selv til latinskolen, men havde dog en kortere tid en huslærer, cand. theol. *Ad. Secher*, indtil han 1842 kom i Århus latinskole.

I mange år gik livet sin rolige gang i præstegården. Den første forandring i familielivet indtraf, da den næstældste datter Hedevig på sin 22-årige fødselsdag 15. novbr. 1839 blev gift med forpagter *Tørseff* på Sofiendal i Venge sogn. Han var født 4. maj 1800 og altså en del ældre end hun.

Et par år efter fejredes der atter bryllup i Torrild præste-

gård, idet den ældste datter Fanny 4. maj 1842 blev gift med cand. phil. *Frantz August Schouboe*, ejer af en gård i Balle. Han var en søn af provst Schouboe i Glostrup og var født 9. septbr. 1801. Han studerede oprindeligt Jura, blev derefter huslærer — medens han var huslærer på Vestermølle i nærheden af Torrild, lærte han Fanny Sadolin at kende — men gik endelig over til landvæsenet.

Medens de to ældste døtre blev gifte, og sønnen kom i latin-skolen, blev de to yngste døtre, Lise og Nora i hjemmet hos de gamle. Og hertil kommer så en ny faktor, idet cand. Secher fra at være huslærer går over til at blive kapellan. Niels Sadolin var nemlig begyndt at blive skrøbelig, han kunde ikke godt prædike, fordi stemmen svigtede ham, og han kunde heller ikke godt færdes i sognet. Derfor bestemte han sig til at tage kapellan. — I begyndelsen var forholdet mellem ham og Secher også særdeles godt. Men efterhånden kom der nogen bitterhed ind deri; thi kapellanen, der var myndig af naturen, glemte stundom at tage hensyn til den gamle, ligesom han også overskred sine grænser, når han vilde udstrække sin myndighed til gårdens drift og dér indføre forskellige forandringer og nyheder.

Dette kunde lægge lidt tryk på livet i præstegården, men iøvrigt levede man vel under rolige kår. — Dog førte de også en ret livlig omgang med omverdenen. Selvom Niels Sadolin kunde udbryde: »O ensomhed, o rolige stilhed under daglig syssel, du er livets lykke,« så satte han alligevel pris på lidt selskabelig omgang af og til. Af præster, de omgikkes, kan nævnes Brøchner i Elbæk, Skovgård i Hundslund og Ingerslev i Ørting. Tillige kom de meget hos Herschends på Herschendsgave, og undertiden på Rathlousdal hos kammerherre Holstein-Rathlou og på Rostenseje. Asmussens på Skægsmølle besøgte de jævnligt. Særligt i juletiden var omgangen livlig, idet man tog rundt fra julebal til julebal.

Det rolige hjemmeliv kunde også afbrydes på anden måde. Således når fru en af døtrene efter tur foretog »den store Københavnsrejse«. Det var en stor begivenhed og skete én

gang hvert andet år. De blev da i byen en måneds tid og boede hos fruens forældre, etatsråd Jørgensens. —

Men tiden går, og Niels Sadolin nærmer sig støvets år. I sine sidste leveår blev han svagelig, ja tilsidst helt affældig. Det kom fra en lammelse i den ene side, der også virkede ind på stemmen og tillige gjorde hans gang yderst besværlig. Han kunde slet ikke udøve præstegærringen, men måtte tilbringe den meste tid i sin lænestol. Men hans ånd var fuldstændig frisk og bevægelig til det sidste. Og hvormeget var der ikke, som kunde sætte hans tanker i bevægelse i disse år. Det var fyrreerne med folkeåndens opvågning, frihedsrørelserne, brydningen mellem det gamle og det ny. Ja, selve det store år »48« oplevede han. Men der findes ingen dagbogsoptegnelser fra disse år, vi kender ikke hans tanker derom.

Mens det således gæredede i landet, levede Niels Sadolin sine sidste år stille i sin families kres. Hans legeme blev mere og mere affældigt. Provst Weisner siger herom i sin ligtale: »Kommer du hans skikkelse fra de sidste år ihu, når han skød sig langsomt frem med de små aldrig løftede skridt; når han bøjede sit øre imod dig, og dog ikke kunde høre det stærkt udtalte ord; når han åbnede sine læber for at tale, og du ikke kunde forstå den hviskende lyd; når han vel nedskrev sine tanker, men ingen kunde forstå at udtyde skriften? Således var han, hvert meddelelsesmiddel berøvet, alt halvt fjærnet fra vort samfund.« — Derfor var det også en befrielse, da han, efter et kort sygeleje, sov hen natten mellem langfredag og påskelørdag, 7. april 1849, 70 år gammel. Døden kom, uden at man ret vidste det. Der var ingen tilstede i dødsøjeblikket uden vågekonen, madam Kjersgård, der sov.

Hans begravelse, der først foregik den 17de, var højtidelig. Alle egnens præster og et talrigt følge af bønderne fra begge sognene var tilstede; hans navn var godt kendt og havde god klang — i 23 år havde han været præst dér på stedet. — I den store sal i præstegården stod hans bære. Dér talte provst Weisner, som gav ham følgende Vidnesbyrd: »Det er det enstem-

mige vidnesbyrd fra hans ungdoms og manddoms kraftige dage, at han var en rigtbegavet, en åndelig vel udstyret mand, at hans øje var klart, hans tanke lys, hans dom begrundet, hans ord træffende, at han besad grundig kundskab og mangesidig dannelse, at han som kirkens lærer, som skolens tilsynsmand, at han i sin embedsstilling var en flittig, nøjagtig, retsindig og velsindet mand.«

I kirken holdt kapellan *Secher* hovedtalen — der blev trykt som manuskript. Han gik ud fra 2. Cor. 4, 16: »Derfor bliver vi ikke trætte, men hvis endog vort udvortes menneske fordærvs, så fornyes dog det indvortes dag for dag.« Dette ord så han opfyldt på den hensøvede. Selv havde han ikke kendt ham, da han var i sin kraft, nej han havde set, hvorledes det udvortes menneske fordærvedes. »Jeg har kun set, hvorledes den fod, der tidligere så villig bar ham til rastløs virken i samfundets vrimmel, tilsidst nægtede ham endog den simpleste tjeneste indenfor hjemmets vægge. Jeg har kun set, hvorledes den hånd, der tidligere så utrættet havde arbejdet og troligen tjent hans altid virksomme ånd i at nedtegne og bevare hans sjæls bedste tanker og følelser, tilsidst alene formåede at fremkvinde tegn, som ingen uden han selv var istand til at udtyde. Jeg har kun set, hvorledes den tunge, der jo aldrig i fordums dage fattedes det levende, klare og åndfulde ord, der gjorde ham søgt i venners lag, velkommen i sorgens hus som i andagtens tempel — hvorledes den lidt efter lidt nægtede ham sin vante bistand, uden derfor ganske at svingte ham.« — — Men han så også hans indvortes menneske. »Herren uddeler til enhver i besynderlighed, ligesom han vil. Denne betroede han i sandhed meget, og det ej til en utro og lad tjener; hele hans liv er et fortsat, aldrig afbrudt vidnesbyrd om, hvordan han gik hen og købslog med det pund, der nedlagdes hos ham. Alt i ungdommens dage havde han udmærket sig blandt sine jævnlige, og uden tvivl havde han hævet sig til en mere fremragende plads i samfundet, om ej en tidlig tunghørighed havde lagt stød for hans fod. Han var ikke blot velbekendt og vel-

bevandret i vingården selv, også videnskabens marker udenfor var ham ikke et ukendt land. De selvstændige prøver, han har efterladt sig, er ikke at laste. Hvor tit undredes jeg ikke over den gamle, som altid med glæde hilsende det nye i videnskabens frembringelser, når han skønnede det godt.« . . . Men dette indvortes menneske var et troens menneske. »Hans danselses og udviklings tid faldt dengang, da det snarere var en ære end en skam at kaste ringeagt på Guds ord. Men for ham har Guds ord dog altid været over menneskeord, i ydmyghed har han altid bøjet sig for dets myndighed . . . Han havde jo engang navnet af en begavet og veltalende ordets tjener. Men hvad var det, der drog eder? Smigrede han eders lyster? Nej, han drog lovens ord frem, stundom med en nidkærhed, der ikke sjældent pådrog ham de hårdhjertes vrede. Nej, hvad drog eder? Mon ikke det, at I fandt hos ham et levende Guds ord, forkyndt med en varme, der overtydede eder om, at han selv var betænkt på sin sjæls frelse, og at eders sjæles salighed lå ham på hjerte.« . . . Og han slutter således: »Jesu dødsdag var hans sidste lidelsesdag. Mens kirkens klokker kaldte menigheden at høre langfredagsprædiken, havde menighedens gamle tjener sin lange fredag. Som Herren agtede sin tro tjener værdsig dig at lide med sig, så har han visselig også agtet ham værdig at glædes og frydes ved hans herligheds åbenbarelse, som der må være på en påskedags morgen i himmeriges rige.«

På hans grav blev der rejst et jærnkors, hvorpå sønnen lod sætte disse ord: »Jeg agtede mig ikke at vide noget iblandt eder uden Jesus Kristus, den korsfæstede.«

Vi vil til slut samle billedet af Niels Sadolin og giver da ordet til hans søn, der i et brev af ³/₉, 1900 har karakteriseret ham således: »Når jeg tænker på min fader, som jeg fra mine unge år mindes ham, da står han for mig som den gamle og svage og tilsidst ganske affældige mand, og kun dunkelt erindrer jeg hans kraftigere dage.

Det hovedpræg, hvormed hans billede træder frem for mig, og som gør mig det så kært, er *en mild alvor*, og det var vist-

nok også hans karakter. Imellem gode venner kunde han vistnok være munter og spøgeful, men alvoren var dog det stående træk. Hvad der havde bidraget til at give ham dette, undertiden noget tunge træk, var uden tvivl en tunghørighed, som han allerede i ungdommens dage havde pådraget sig, og som jo var meget forstyrrende i hans omgang med mennesker.

Som han var en god ægtemand, således var han mod os børn en sjælden *trofast og kærlig fader*. Han underviste os alle selv, da vi var yngre, nåede at konfirmere os alle, og da vi blev ældre og skulde bort fra hjemmet, fulgte hans faderlige kærlighed os med forbøn og levende deltagelse.

Vi havde selv avlingen, og fader interesserede sig meget for den; avlskarlen måtte altid give ham besked om alt, hvad der foregik. Fader var meget nøjagtig i pengesager og forstod at holde en god økonomi.

At læse var faders lyst, og stiftsbibliotheket i Aarhus måtte yde ham stof; især holdt han meget af historiske bøger og theologiske skrifter. Denne lyst til at læse fulgte ham til det sidste, og hans øjne tillod ham det også næsten til det sidste.

Som præst fortjener han visselig et godt eftermæle. Det navn, hvormed bønderne dengang kaldte deres præst: »vor fa'r«, passede på ham. Han var faderlig sindet mod sine sognefolk, tog sig af dem, hvor han kunde, gik ind på deres sager, når de kom til ham, tog del i dem og gav gode råd, hvorfor han også var almindelig skattet og afholdt. — Hans alvorlige og sandt kristelige tænke måde gav sig vidnesbyrd i hans prædikener og i de unges undervisning; jævnt, sindigt, alvorligt faldt hans ord, og indtrængende og hjærtelig lød hans tale, når han forkyndte frelsen i Kristus Jesus, og når han alvorligt lagde menigheden på sinde at følge Kristus efter i et gudeligt og helligt levned; thi denne formaning glemte han ingenlunde. Derfor satte menigheden også stor pris på deres præst, og hans virksomhed har sikkert ikke været uden frugt. — Gud glæde hans sjæl i himmerig! og hos børn og børnebørn leve hans minde i velsignelse!« —

Efter Niels Sadolins død sad hans enke tilbage i præstegården med sine to yngste døtre. Sønnen havde end ikke været hjemme til begravelsen, da han på den tid underkastede sig theologisk embedseksamen. Men såsnart denne var overstået, rejste han til Torrild og var hjemme fra maj til september.

Enken blev i præstegården i nådensåret, men dette var uroligt nok, da de i denne krigens tid fik tysk indkvartering dér på egnen, og flere officerer boede i præstegården. Sønnen var hende da en støtte, idet han forhandlede med officererne; dog vilde han ikke tale tysk med dem, hvorfor obersten og han talte sammen på fransk. Man sagde straks til ham, at, hvis han var en spion, vilde han ufortøvet blive hængt op. Dog udviklede forholdet sig så venskabeligt, at, da de rejste, kyssede obersten ham til afsked. Det var efter slaget ved Fredericia, at de brød op; de havde da været indkvarteret der på egnen i omtrent en måned.

Til denne uro kom sorgen. Thi hen på sommeren kom der bud om, at den næstældste datter, *Hedevig*, der var gift med Tørsleff i Klode mølle, var død 1. juli. Og hen på efteråret kom der atter et dødsbudskab, idet gamle etatsrådinde *Jørgensen* døde i København d. 13de november. Det var sorg til sorg: mand, datter og moder på ét år.

Efter endt nådensår flyttede Marie Sadolin med sine to døtre til Aarhus, hvor de beboede en smuk, lys lejlighed på det lille torv. Der forblev de i 2 år. Men da den næst yngste datter imidlertid fik optagelse i »Brødrene Petersens jomfrukloster« i København, flyttede moderen også dertil og var en vinter i besøg hos hende. Hun havde haft isinde selv at leje en lejlighed i København, men da hendes helbred var skrøbeligt, og hun ikke tålte de store forandringer i levevis, rådede hendes læge hende til igen at rejse på landet. Hun drog da over til sin datter Fanny i Balle, nærved det gamle Torrild, og blev dér sommeren over.

Imidlertid tog sygdommen — asthma og vattersot — hurtig til, og allerede først på næste år, 27. februar 1854, døde hun, 64 år gammel.

En dattersøn, Theodor Schouboe, skriver om hende: »Hun hang ved livet med hele sin sjæl og kunde, trods sin svære sygdom, ikke ret forsone sig med tanken om, at hendes jordiske tilværelse led mod slutningen. »Ikke sandt, lille Schouboe, jeg kan jo godt leve endnu?« var det stadige omkvæd i de daglige samtaler. »Han erindrer også, at hun dagen før sin død tegnede og malede en rose; hun havde kunstneriske anlæg og varm interesse for malerkunsten. Og han udleder fra hende den kunstneriske begavelse, der findes i slægten.

8. marts blev der holdt en sørgefest i hjemmet, hvor pastor Kruse talte over Åbenb. 14, 13: »Salige er de døde, som dør i Herren. Ja, ånden siger, at de skal hvile fra deres arbejde, men deres gærninger følger med dem.« Derfra førtes kisten til Torrild. Ved indgangen til byen mødte bønderne og bar kisten gennem byen til kirken. Der talte pastor Bernth fra Odder. Men det sidste afskedsord ved kisten lød fra hendes søn. Han vilde ikke tale om sorgen og savnet af en elsket og elskelig moder – hendes børns velsignelse følger hende – men han vilde takke den Gud, der gør alle ting vel, og som borttog det tunge lidelsernes kors. »Frimodig står jeg ved denne kiste, fordi det er mit glade håb, at den himmelske Fader har taget hendes sjæl til sig og gemt den så saligt i sin egen hånd, til arvedel blandt de hellige i lyset. Og dette glade håb grunder jeg ikke på hendes retskafne, hæderlige, stille vandel, ej heller på hendes hjælpsomme, velvillige sindelag, som ikke viste den trængende bort, men gav snart og gav gerne – nej ikke herpå, men på hendes barnlige, ydmyge tro, hvori hun henflyede til Guds nåde og barmhjertighed.« Og han mindes en bøn, som hun havde både i hjærte og på læbe, især når hun om aftenen skikkede sig til hvile:

Bed o Jesus, bed for mig,
bed mig ind i himmerig,
dér at leve, dér at bo
i en evig fryd og ro.
O, du Guds elskelige søn,
annam min bøn
og fri mig ud, fra hvad mig kan fordærve.

»Den, som stadig og inderlig beder sådanne bønner, sætter åbenbart sit håb, ikke til egen retfærdighed, men til Guds nåde i Kristus Jesus, vor herre.« Derfor håber han at møde sin dyrebare moder på opstandelsens den hellige og salige dag.

B. *Ole Sadolins Børn:*

1. *Margrethe Sadolin*, gift med skolelærer *Rosted*, siden med forvalter *Reinert*; 4 børn.

2. *Christian Albert Sadolin*, død barnløs som betjent i Viborg ^{18/8} 1813.

3. *Ellen Kathrine Sadolin*, død ugift i Viborg.

4. *Caroline Dorothea Sadolin*, gift med *Johan Henrik Petersen*, sognepræst til Ry, siden til Dover. Hun døde i Ry 1804 og efterlod sig 3 sønner og 7 døtre.

5. *Sofie Amalie Sadolin*, gift med cancelliråd, birkedommer *Søren Fogh*; 2 børn.

C. *Albert Sadolins børn:*

1. *Johanne Corvine Helene Cathrine Sadolin*, f. 1763, gift med præsten *Jacob Danæus* (d. 1793); gift 2den gang med toldkasserer *Christian Georg de Hoffmann* i Maribo. 2 børn i hvert ægteskab. Hun døde i Viborg 1836.

2. *Christian Albert Sadolin*, f. 1764, d. 1783 som urtekræmmersvend i København, ugift.

3. *Hans Jacob Sadolin*, f. 1765, student, degn i Ry, gift med jfr. *Petersen*, død barnløs.

4. *Ole Jørgen Sadolin*, f. 1766, cand. 1791, præst 1797 i Hurup i Thy, gift med Ane Aagaard, død barnløs 1809.

5. *Emmanuel Sadolin*, f. 1767, gift med Thale Marie Harboe, f. Hanning; ingen børn, død i Christianssand som generalmajor og brigadecommandør ^{19/9} 1837.

6. *Christiane Charlotte Amalie Sadolin*, d. ugift.

7. *Knud Henrik Sadolin*, f. 1770, d. 1811 som handelsbetjent i Thisted, ugift.

8. *Christian Mikael Rottbøll Sadolin*, f. 1771, gift med Else Kathrine Graae, datter af bogbinder Graae i København. Boghandler og bogbinder i Aalborg, død 1854, uden børn. Skænkede 2 sølvspader til jordpåkastelse til byens kirke.

9. *Albertine Marie Kirstine Sadolin*, f. 1773, gift med amtsforvalter Ernst Bugislaus Wesenberg i Aalborg. 12 børn, deriblandt professor, dr. phil. Albert Sadolin Wesenberg. Hun døde 1835.

10. *Usias Arent Dyssel Sadolin*, f. 1775, stud. 1794, cand. 1798, sognepræst i Hellevad 1805, død samme år, ugift eller barnløs.

11. *Nille Mathurine Sadolin*, f. 1776, d. som spæd.

12. *Petronella Mathurine Sadolin*, f. 1777, opholdt sig i 40 år hos sin broder, boghandler S. i Aalborg; d. 1853.

Slægten består i dette led af 21 personer, deraf 11 mandlige og 10 kvindelige. Forskellige livsstillinger er repræsenterede: 4 præster, 1 generalmajor, 1 degn, 1 boghandler, 1 handelsbetjent, 1 urtekræmmer, 1 betjent, 1 kommissionær. Af disse

dør de 9 ugifte eller barnløse, kun 2 får børn, og af disse kun 1 (Niels Sadolin) en søn. I sidelinjen viser frugtbarheden sig snart overvældende frodigt, snart synes den helt at standse. Kristian Sadolin havde 17 børn, 9 sønner og 8 døtre; af disse 9 sønner efterlod kun 3 sig afkom; én af disse, Albert Sadolin, efterlader sig 12 børn, 7 sønner og 5 døtre; og ingen af disse 7 sønner efterlader sig afkom. — I hovedlinjen er frugtbarheden ikke særlig stor, men jævn og stadig. — På spindesiden forgrener slægten sig vidt, særlig gennem *Danæus* og *Wesenberg*.

SJETTE SLÆGTLED

SLÆGTEN forgrener sig i dette slægtled gennem Niels Sadolins og Hans Peter Sadolins børn. Ingen af de andre mandlige Sadoliner synes at have efterladt sig afkom.

A. Niels Sadolins børn:

1. *Mette Elisabeth Sadolin*. Hun er født i Nørbæk præstegård 30. oktober 1811, men døde allerede 12. juni 1820, kun 9 år gammel. Se foran s. 68.

2. *Anne Stefanie Sadolin*. Hun er født i Nørbæk 4. oktober 1813 og opholdt sig i hjemmet, indtil hun 4. maj 1842 blev gift med *Frantz August Schouboe* (se s. 77). Ved den lejlighed sagde bønderne om præstens døtre: »De to kønne lukker de inde, men de to grimme blev gift.« — De fik deres første hjem i Balle, Odder sogn, hvor Schouboe havde købt en lille gård med udmærkede jorder samt en del fæstehuse med jordtilliggende. Her levede de i 13 år og arbejdede sig op til jævn velstand. Her fødtes også deres 3 børn:

1. Niels Theodor Schouboe, født $1\frac{3}{6}$ 1844.
2. Jacob Georg Schouboe, født $\frac{2}{13}$ 1845.
3. Ane Kathrine Marie Schouboe, født $1\frac{9}{8}$ 1848.

1855 købte de Slagballegård i Grædstrup sogn, omtrent 3 mil vest for Horsens. Den var betydelig større end gården i Balle. Slagballegård lå oppe på en bakke, næsten i højde med himmelbjærget, så man havde en milevid udsigt til alle sider.

Til gården hørte en lille skov, og ved enden af markerne bredte sig en række søer.

Her boede de, indtil Schouboe i 1860 mageskiftede Slagballe-gård med en lille, men god landejendom »Sivkjær« i Sønder-Vissing sogn. — De blev dog kun kort her; thi da sønnerne kom bort fra hjemmet, længtes forældrene efter at komme over til Sjælland. De skilte sig derfor ved Sivkjær og købte »Mikkelborg« ved Rungsted; men købet af denne gård blev noget af en tragedie. Schouboe havde indladt sig med en kommissionær, der aldeles plyndrede ham; en mangelfuld og uforsigtig affattet kontrakt tog det meste af den kapital, han ejede. De måtte derfor snart forlade Mikkelborg og flyttede da ind til København, hvor de sidste år levedes under trange vilkår. Her døde Fanny Sadolin 11. febr. 1869. Schouboe flyttede derefter til sin ældste søn, der dengang var boghandler i Ringsted, og her døde han 10. oktober 1874.

Fanny Sadolin havde et glad og trofast sind og viste megen kærlighed og offervillighed overfor sin mand og sine børn. Skønt hun var skrøbelig af helbred og sjældent rigtig rask, var hun dog påfærde tidlig og silde; hun var meget flittig og udholdende og gav sig ikke, førend hun var segnefærdig. — Hun var et nøjsomt menneske, der forstod at leve sit liv mellem byer og havde evnen til at glæde sig som et barn over de solskinsdage, livet bød hende i ny og næ. — Hun var en poetisk anlagt natur, havde megen sans for naturskønhed, ligesom hun også havde arvet efter sin moder et lille talent for tegning. — Hun forstod at skabe hygge i sit hjem ved hjælp af små midler. — Men først og sidst skal det dog siges, at hun havde et trofast, kærligt og opofrende sind.

3. *Hedevig Sadolin*. Hedevig blev født 15. novbr. 1817 i Nørbæk præstegård. Til sit 22de år levede hun i hjemmet; men da hun fandt, at der gik for mange døtre hjemme, modtog hun forpagter *Tørsleffs* frieri, og deres bryllup stod på hendes 22-årige fødselsdag 15. novbr. 1839. *Laurits Christian Tørsleff*

var født på Faurskov 4. maj 1800, hvor faderen Anders Tørsleff, gift med Anne Margrethe Rosborg, dengang var forpagter. Det var en gammel landmandsslægt, idet Anders Tørsleffs fader, Laurits Christian Tørsleff, var ejer af Estruplund, som han havde arvet efter sin fader, Hans Tørsleff.

Laurits Christian Tørsleff havde først Gylling præstegård i forpagtning, men havde derefter forpagtet hovedgården *Sofien-dal*, og det var hertil han førte sin unge hustru. Her levede de i 6–7 år, indtil Tørsleff købte *Klode mølle*, der lå ved landevejen mellem Viborg og Horsens. Herved flyttede de fra Østjyllands frugtbare egne ind på den mørke hede.

Til Klode mølle hørte, foruden møllen, et jordtilliggende af ca. 150 tdr. land samt et gæstgiveri og en købmandshandel. Selve hovedbygningen var vel anseelig, men forøvrigt var gården i en dårlig forfatning. Tørsleff fik den dog betydelig forbedret i den tid, han ejede den – de var begge to stræbsomme og nøjsomme mennesker.

Det blev dog kun et par år, at Hedevig fik lov at leve her. Hun havde i længere tid været skrøbelig; en operation blev nødvendig, men skønt den forløb heldig, døde hun dog allerede 1. juli 1849, kun 31 år gammel. De sidste ord, hun sagde, var disse: »Hils mine børn!« Børnene var nemlig, for operationens skyld, bragt bort fra hjemmet. Hun blev begravet på Kragelund kirkegård. De fattige sagde ved hendes begravelse, at det var en af deres bedste støtter, der var gået bort.

Tørsleff og Hedevig havde 4 børn:

1. Niels Andreas Tørsleff, f. $^{22}/_9$, 1840.
2. Marie Margrethe Tørsleff, f. $^{23}/_1$, 1843.
3. Hans Jørgen Jakob Christian Kaspar Tørsleff, f. $^1/_9$, 1845.
4. Ole Sadolin Tørsleff, f. $^{22}/_8$, 1847.

Halvandet år efter Hedevigs død giftede Tørsleff sig igen, nemlig med sin husjomfru *Sofie Thalia Kastrup*, en datter af prokurator Kastrup i Vrold. Hun var da 30 år gammel. I dette ægteskab fødtes 6 børn, nemlig 5 døtre og 1 søn.

Klode mølle var som en station mellem Viborg og Horsens. Det var almindeligt, når man foretog den rejse, at tage ind dér. På den måde fik Klode mølle også fyrsteligt besøg, idet både Christian VIII og Frederik VII med grevinde Danner gjorde ophold dér. Hedevig fik således lejlighed til at skænke kaffe for Christian VIII, og de kopper, som kongen da drak af, fik siden en hædersplads i hendes hus.

Men Klode mølle mistede denne sin betydning som bedested, da der blev lagt en anden vej til Horsens; derved skadedes gæstgiveriet og købmandshandelen betydeligt, og ejendommen mistede således i værdi. Hertil kom nogle dårlige år for den magre hedejord – og Tørsleff måtte forlade Klode mølle, som hans kreditorer overtog. Han ernærede sig derefter som bager i Silkeborg. Sine sidste leveår tilbragte han hos en datter i Aarhus, hvor han døde 10. maj 1881. – Hans enke, Sofie Thalia Kastrup, døde i Aarhus 1903.

4. *Mette Elisabeth Sadolin*. Hun er født 18. januar 1821 i Nørbæk præstegård og blev døbt i hjemmet dagen efter. Hun blev opkaldt efter den ældste afdøde datter, men blev dog til hverdag ikke kaldet Betty, men *Lise*.

Da hun var 5 år gammel, blev faderen forflyttet til Torrild. Her falder hendes barndom og ungdom, thi hun forblev i Torrild, lige til hjemmet ved faderens død 1849 opløstes.

Livet i hjemmet var stille og roligt, men de unge piger havde travlt i køkken og ved rokken, ligesom faderen gav dem en god, boglig opdragelse.

Da faderen døde, flyttede hun sammen med moderen og den yngste søster til Aarhus, hvor de boede i to år. Men allerede 1851 blev hun konventualinde i »Brødrene Petersens jomfrukloster«. Og her levede hun over et halvt århundrede, i samfulde 52 år, indtil sin død.

»Brødrene Petersens jomfrukloster« var beliggende Amagerstov 29 i København lige overfor Helligåndskirken med en køn fri udsigt til kirken og træerne på kirkepladsen. Bygningen har

følgende indskrift: monumentum pietatis Petersenianæ, og over døren står årstallet MDCCLXVIII.

Klosteret afgiver bolig for 17 ugifte damer, men kun sådanne, der kan påvise deres slægtskab med stifterne. Det er altså en *familiestiftelse*. Foruden fri bolig (2 værelser og køkkenen) tilfaldt der damerne en årlig hævning af 640 kr.

Klosteret hører ind under St. Petri tyske menighed. Forstanderskaber *St. Petri kirchen kollegium*.

Da hun indtrådte i klosteret, var hun 30 år gammel. Sin yngste søster fik hun straks lov at have boende hos sig, indtil også hun fik fast plads. Så levede de to søstre da hyggeligt sammen. Klosteret var centralt beliggende, hvorfor slægt og venner let fandt vej derop, tilmed da de to søstre forstod at gøre det hyggeligt for gæsterne. »Onkel Jørgen« og »onkel Steffen« (hendes morbrødre) kom der. Og da broderen Ole 1856 flyttede til København, var han en daglig gæst i klosteret.

Mette Elisabeth Sadolin.
1897.

Ved broderen var hun dragen med til Vartov kirke og menighedslivet dér, og hun blev en trofast kirkegænger, der søndag efter søndag var at finde i den nederste stol til venstre i Vartov kirke. Der sad hun så under gamle Grundtvigs prædikestol, og efter hans død C. J. Brandts, J. H. Monrads og V. J. Hoffs. Og deres vidnesbyrd var ikke forgæves for hende, så selvom hun ikke i egentlig forstand blev grundtvigianer, så blev hun dog en from kristen.

Da broderen 1859 blev udnævnt til resid. kapellan i Fredensborg, drog hun med derop for at styre huset for ham, indtil han året efter holdt bryllup. Og senere var hun og søsteren faste feriegæster i broderens præstegård i Fredensborg, i Valøby og i Reerslev. De tilbragte dér en 6-ugers sommerferie.

Og når Julen kom, var de også visse gæster, der ikke måtte rejse igen, førend helligtrekonger var forbi.

Når »faster Lise« da i mørkningen sad i sofaen, omgivet af broderbørnene, måtte hun fortælle historier. Hun digtede dem selv, og de handlede om små drenge og små piger og var altid meget moralske.

Eller når man om sommeren i Valløby spadserede ned til stranden for at bade, måtte faster Lise også forkorte turen med sine historier.

1871 havde hun den sorg, at søsteren døde. Det var et dybt indgreb i klosterlivet. Men samme år fik hun søsterdatteren *Marie Schouboe* ind i klosteret, idet denne, skønt kun 23 år, blev optaget dér. Og disse to levede da sammen i klosteret i 32 år.

Efterhånden som broderbørnene voksede til og kom i skole i København, blev klosteret et fast tilflugtssted for dem. Faster Lise var næsten altid hjemme, og der var hyggeligt hos hende. En tid var det en fast skik, at de unge spiste frokost der søndag efter kirke. Og kneb det for dem — de havde kun lidt slægt i byen — at få søndag aften anvendt, så endte det ofte med, at de søgte op i klosteret. Når det da en enkelt gang ikke passede hende, blev man mødt med disse ord: »Nå, er du der lille —.« Og når dette »lille« kom til navnet, så vidste man besked.

Det skete jo også af og til, at familien på landet kom til byen. Da var det også stående skik, at man samledes til en af de bekendte, hyggelige og yndede klosterfrokoster. Disse var altid ens, på én vis tarvelige, men alligevel udsøgte, og de havde altid over sig en egen stemning.

Når klosteret således havde en betydelig position i slægtens bevidsthed, så kom det fornemlig af faster Lises egen personlighed. Hun var en stiltfærdig, rolig og nøjsom natur, der følte sig hjemme i sit kloster, og som derfor kunde skabe hygge om sig. Hun var som få mennesker tilfreds med sin lod. Hun var taknemmelig for sine kår i livet. Betegnende for hende er, hvad hun skrev til forf. af dette skrift 5 uger før sin død: »Mine

dage er vel snart talte, og jeg kan så ikke sige andet end tak til den gode fader i himlen, der har ført mig så vel gennem denne farefulde verden.« Hun så på verden som den farefulde verden, derfor var hun glad for klosterets værn, følte sig tryk bag dets mure og var veltilfreds med dets ro og stilhed.

Hun priste den ugifte stand og mente, at den langt var at foretrække for ægteskabet, der forekom hende som regel ikke at være lykkeligt. Og hun fraråder sine unge slægtninge at gifte sig, idet hun gav denne, for dem lidet smigrende begrundelse: »Det er bedst, at slægten nu dør med ære!« Men da de alligevel gik hen og giftede sig, viste hun dog den samme venlighed mod deres udkårne, som mod dem selv.

Når hun således priste den ugifte stand og det stille klosterliv, så viser dette, at hun ikke attråede de større opgaver og en mere omfattende virksomhed, men følte sin trang til livet nøjet med det mindre.

Og når dette må siges at være en begrænsning ved hendes natur, så skal dog tilføjes, at hendes liv ikke gik op i at hygge om sig selv, men at hun forstod noget af den store kunst: at tænke på andre, at tjene, at ofre sig.

1898 gennemgik hun en alvorlig operation. Der havde nemlig dannet sig en vædskefyldt svulst i underlivet, og en operation var nødvendig, hvis hun skulde bevare livet. Hun lod sig da indlægge på St. Lucas stiftelsen, og trods sine 77 år overstod hun lykkeligt operationen.

Hun gik nu ind i 80'erne med usvækkede åndsevner og med evne til frit at bevæge sig, hvilket hun bevarede til det sidste. Thi hun gik bort uden foregående sygdom. Søndag morgen 4. oktober 1903, da Marie Schouboe som sædvanlig vilde se ind til hende, fandt hun hende liggende død på sengen. Hun var stået op om morgenen og havde fået sin kedel vand til at koge, men havde så følt sig utilpas og lagt sig på sengen. Da har et hjerteslag gjort ende på hendes dage. Mens klokkerne ringede til kirke her på jord, har hun fået himmerigs klokker at høre, thi hendes sjæl gik hjem til Gud.

12. oktober blev hun begravet fra St. Petri kirke. Efter at psalmen »Under dine vingers skygge« var sunget, talte hendes broder, idet han gik ud fra ordet om »Det ene fornødne« og skildrede hende som den, der havde siddet ved Jesu fødder for at lytte til hans tale. Derefter sang man: »Jeg lever og ved —,« og hendes brodersøn J. Th. Sadolin talte. Han mindede om, at det var en søndag morgen, hun var død, talte derfor om opstandelseshåbet og anvendte endelig på hende, hvad Paulus skriver om »et roligt og stille levned i al gudfrygtighed og ærbarhed.« Til sidst talte den anden af hendes præsteviede brodersønner Olaf Sadolin, der anvendte på hende Jesu ord: »Jeg er ikke kommen for at lade mig tjene, men for at tjene —.«

Under psalmen »Så vil vi nu sige hverandre farvel« blev kisten båret ud af kirken og nedsat på Assistents kirkegård i klostrets gravsted.

5. *Eleonora Marie Sadolin*. Nora Sadolin — således kaldtes hun — blev født i Nørbæk præstegård 10. oktober 1823. Hun forblev ugift, ligesom søsteren Lise, og levede i hjemmet i Torrild, indtil dette opløstes 1849. Derefter tog hun med moderen og søsteren til Aarhus. Men da søsteren Lise 1851 fik en plads i Brødrene Petersens kloster i København, kom hun til at bo hos hende. Nora fik imidlertid selv snart en halv plads, og 1859 en hel plads med egne værelser. De to søstre blev dog ved at leve sammen, til gensidig hjælp og glæde for hinanden.

Nora var en meget livlig og elskværdig natur, afholdt af alle. Hendes søstersøn, Theodor Schouboe, skriver om hende: »Navnlig husker jeg, at tante Nora var vor erklærede yndling. Tante Lise var noget mere tilbageholdende, men Nora kunde hengive sig med barnets glæde til vort friluftsliv i mark og skov. Både hun og moder yndede »det romantiske,« og begge var egentlig poetisk anlagte naturer. Navnlig husker jeg, når tante Nora digtede for os om aftenen. Det var ikke spredte små æventyr og historier, men sammenhængende »romaner« med fortsættelse fra aften til aften; de mest spændende begivenheder fortalte hun

uden dvælen eller ophold, og de fik også derved det virkelighedspræg, som barnekritiken ved at vurdere.« – Hun holdt meget af naturen og af blomster. Desuden var hun af en meget oprigtig natur, der ikke skjulte sin mening, men sagde den rent ud. Endelig var hun opfindsom og fingernem; hun lavede således til en forretning nogle små nisser, anvendelige til penneviskere; de blev meget moderne og kom endogså til udlandet; derved tjente hun til sit ophold, inden hun fik fuld plads i klosteret.

Hun skulde imidlertid ikke blive gammel. En indvendig svulst, som hun ikke havde kræfter til at blive opereret for, voldte hendes død. 15. november 1871 kom hendes broder, der dengang var præst i Valløby, ind til klosteret og tog hende til alters. Hun døde allerede 25. novbr., kun 48 år gammel, og blev begravet på Assistents kirkegård.

6. *Ole Jørgen Sadolin*. Han er født 14. oktober 1826 i Nørbæk præstegård. Faderen var allerede sidst i maj bleven forflyttet til Torrild, hvor han havde holdt tiltrædelse 15. s. e. trin. Men familien var forbleven i Nørbæk i nådensåret.

Ole lever altså sine barndomsår i *Torrild* præstegård, som den yngste af 5 søskende og som eneste søn. På sine gamle dage skriver han herom, at hans barndoms minder er lyse og kære. »Der var for mig et godt og velsignet hjem, hvor jeg voksede op i frie og gode forhold, blev undervist af min fader og tumlede mig frit i have og mark og med byens drenge, blandt hvilke mit kendingsnavn var præjstens Wolle.«

Følgende småtræk, der er optegnede i somrene 1896 og 97, kan tjene til at belyse barndomsårene i Torrild.

Om præstegården skriver han:

»Byen Torrild var stor og langstrakt. Den bestod af 3 dele, som kaldtes Nederholm, Midterholm og Overholm. Præstegården lå i Midterholm, den bestod af 4 sammenbyggede længer, en port midt på laden førte ud til landevejen, en anden udkørsel førte ud til marken forbi en dam, som om som-

meren var tør; midt i dammen var en lille ø, som det var min fornøjelse at nå ud til på nedlagte sten. — På alle 4 længer var storkereder, og når de en sommermorgen alle knæbrede, var det en storartet concert. — Foran stuehuset var et fortoug af sten med fliser, på hvilke jeg knækkede nødder. Stuehuset var én etage med en kvist med værelse både til gården og haven. — Der var en stor gang (entrée), og dér hang familieportrætter, som jeg med undren og ærbødighed så op til med deres præstedragt og store parykker. Fra gangen gik man ind til salen, et stort værelse, som gik helt gennem huset. Der var fra gangen også indgang til dagligstuen; dér stod det gamle Bornholmeruhr, med de forgyldte visere på forsiden, dér hang vejrglasset og dér stod moders store schatol. Bagved lå studerekammeret, med egen indgang fra gården; over kakkellovnen hang en pose med fastekringle fra Kristiansfeld, som fader holdt meget af. — Når der var fremmede, og jeg skulde ind og bukke for dem, så kom jeg ind af sovekammerdøren og gled langs med væggen for i største hast at knibe ud af køkkendøren.

I haven var der mange frugttræer, et stort stykke humleland og en dam. Af blomster var der særligt balsam, ambra og lavendler. Langs stuehuset løb en hæk med røde roser.«

Om julen fortæller han følgende:

»Det var med glæde, julen blev imødeset. Moder havde støbt lys til højtiden, deriblandt også tregrenede helligtrekongerlys; moder var meget dygtig til dette arbejde og støbte smukke, hvide lys, især dem, som skulde være til festlige lejligheder. — Så var der juleuddeling til fattige, som kom til os, og moder uddelte selv gryn, et sigtebrød og en mark til hver, så de gik fornøjede bort. — Dagen til juleaften fik vi frokost kl. 11 med varmt øl, og først kl. 5 spistes til middag. Efter middagen samledes vi med vore folk i dagligstuen, fader sad i sin lænestol, og vi sang så alle en julepsalme, hvorpå fader læste julens evangelium og bad en bøn. — Derpå gik folkene atter ud i folkestuen og spiste æbleskiver og spillede kort, sædvanlig »Schaufs,« hvortil jeg var en meget interesseret tilskuer. — Kristian og

Søren, som i tidligere tid havde tjent fader og var fulgte med os fra Nørbæk, men nu var gifte og bosatte, blev hos fader, hvor de sad og talte sammen om gammelt og nyt. — Naturligvis var jeg med i kirke juledag. — Om juletræ og julegaver var der ikke tale. Derimod var der juleballerne. Det var store fester, når vi var budne til juleselskab med bal; sådanne var vi til i Elbæk, i Randlev og Ørting. Engang var vi bedt til et kostumbal i Ørting; den indbydelse voldte mine søstre mange bekymringer, da det var noget ukendt, så de vidste ikke, hvorledes den vanskelighed skulde klares.«

Af de lege, som optog ham og byens drenge, nævner han: boldspil (langbold), kegler og at »Drive so i hul«. Desuden kastede de med slynger og skød med nøglebøsse. Om vinteren rutschede de i slæde ned ad bakkerne. Om sommeren badede de i mergelgravene. Det var en yndet morskab, når han sammen med hyrdedrengen gjorde ild på og stegte kartofler eller kogte chocolate — han havde en lille jærn gryde til at koge i.

Af omgang udenfor bønderdrene havde han kun én, nemlig Michael Asmussen i Vestermølle, en mil fra Torrild. Han besøgte han af og til flere dage ad gangen. De sejlede da på Skanderborg sø eller løb på skøjter sammen.

En anden udflugt fra hjemmet var rejsen til Vagård, hvor farbroderen Hans Peter Sadolin var præst. Herom skriver han: »Min onkel i Vagård husker jeg kun dunkelt; jeg ved fra min fader, at han var en munter mand og en stærk tobaksrøger, deri forskellig fra min fader, som aldrig røg uden på en kold pipe. (O. J. Sadolin selv røg slet ikke). — Rejsen til Vagård varede i 2 dage og var en stor begivenhed. I vor holstenske vogn kørte vi afsted gennen Aarhus, overnattede i Randers og nåede så andendagen ved aftenstid Vagård. Vi passerede en hede, en mil lang, bedede i Evedrup præstegård, hvor man altid trakteredes med ål og røræg, og atter på herregården Lerkenfeld, som imponerede mig ikke lidet.«

I vinteren 1840—41 havde han deltaget i sin faders konfirmandundervisning og blev så konfirmeret 18. april 1841. Kon-

firmationen holdtes i Vedslet kirke, og hans fader havde til tekst for sin tale til børnene disse ord: »Vort samfund er med faderen og med hans søn Jesus Kristus« 1. Joh. 1. — Efter gudstjenesten var der selskab i præstegården, hvori Asmussens, Bindebølls, Tørsleffs og Herschends deltog.

Dagen efter konfirmationen sagde hans fader ham tre ting. Først viste han ham et stort, smukt egetræsschatol med klap og indvendige skuffer — det var lavet af træ fra præstegårdens skov. Det skulde nu tilhøre ham. Dernæst fortalte faderen ham, at om nogle dage kom en cand. theol. Secher for at være lærer for ham, navnlig i fransk og matematik. Og endelig, at han til efteråret skulde i Aarhus skoles 3die klasse. Derved fik drengen meget at tænke på.

Om efteråret 1841 blev han optaget i Aarhus latinskole. Han var dengang 15 år. Sin første bolig fik han hos en enkefru Secher i Mejlsgade, derefter hos adjunkt Carøe og tilsidst hos en kbmd. Bøeg. — Skolens rektor hed Blache; han var en dygtig filolog. Aflærerne kan nævnes Carøe, Arentzen, Fleischer, Røgind, Kabell og Guldberg.

Ole blev straks nr. 3, avancerede siden til at blive nr. 2, men nåede aldrig at blive nr. 1.

Om søndagen gik han regelmæssig i kirke i domkirken, hvor han gerne hørte den residerende kapellan, pastor Fønss. Enkelte gange blev skolens elever beordrede i kirke og ledsagedes da af en af lærerne. — Om sommeren tog han ofte søndag eftermiddag, enten alene eller med en af kammeraterne, ud til den dejlige Riis skov, der lå en fjerdingvej fra byen, eller til den noget længere bortliggende Marselisborg skov. Om vinteren fornøjede man sig med at løbe på skøjter på de store enge udenfor byen, der da var oversvømmede. En gang årlig holdtes der skolebal på rådhuset. Men Ole deltog kun én gang deri. Det traf sig nemlig første gang således, at han mødte op med hvide uldstrømper på; det blev han drillet med som ikke *comme il faut*, hvorover han blev fornærmet og ikke siden tog del i ballerne.

Efter at have tilbragt 3 år i Aarhus skole, blev han i september 1844 demitteret til universitetet. Han fik det bedste vidnesbyrd med fra rektor Blache.

Studererårene, 1844—49.

En tidlig september-morgen 1844 sejlede han med »Iris« til København, sammen med de andre aarhusianske dimittender. Ved eksaminen, der afholdtes på universitetet, erholdt han karakteren laudabilis.

Han var nu student og lejede sig straks ind i et pensionat. Sin første bolig fik han i gården »Linden« i store Fiolstræde hos en ældre mand ved navn Torp. Af slægtninge i byen havde han kun sin mormoder og sine morbrødre Steffen og Jørgen.

Umiddelbart efter sin eksamen måtte han begynde at deltage i studenterkorpsets øvelser i ridehuset ved Gothersgade. Forelæsningerne til anden eksamen begyndte først i november.

Han hører nu forelæsninger af professorerne Ramus, Petersen, Velschov, Sibbern, Madvig og Hermansen.

I et efterladt brev til faderen af 16. novbr. 1844 udvikler han sine tanker om sit studenterliv. Han skriver her: »Først og fremmest har jeg stillet mig mit hovedmål tydeligen for øje, og jeg véd, hvad jeg skylder mig selv at gøre for at opnå dette. Jeg har erkendt fuldt ud, at hele min tid, min ganske styrke og mine bedste kræfter skulle anvendes til at indsamle kundskabs ubetalelige skatte, til redelig at uddanne mig til det kald, som jeg anser for det ædleste og bedste, for engang at træde i min frelsers og dine fodspor, min fader, for engang kraftig at kunne virke for en menigheds åndelige fremvækst, for at blive en værdig sjælehyrde . . . . Det er derfor min pligt at våge med uafbrudt omhu over sindets og hjærtets renhed; thi så sandt dette forlanges af hvert menneske, så forlanges det dobbelt af den, der ved sit eksempel lige så meget som ved sin tale skal befordre en betroet hjords åndelige vel.«

Med sådanne tanker går han ind i studenterlivet. Han stifter bekendtskab med flere unge studenter, til gensidig fornøjelse. Han kommer daglig i studenterforeningen, hvor han bl. a. glæder sig over at kunne læse de mange aviser og blade. Af og

til går han også i theateret, men afskrækkes af balletterne, der ikke harmonerer med det begreb om velanstændighed, som han har dannet sig.

I ovennævnte brev til faderen omtaler han også en melankoli, som han til tider kunde gribes af. Han skriver således: »Til tider kan jeg være i en meget mørk stemning, så at en uhyggelig fremtid åbner sig for mit blik, eller jeg dog føler mig grebet af en såre ubehagelig misstemning. Således på en spasertur, jeg forleden foretog udenfor byen; grunden vidste jeg ikke, det var en uforklarlig utilfredshed. Bagefter anklager jeg mig selv for at have givet efter for misstemningen i stedet for at bekæmpe den. Dog det træffer ikke ofte, og det er jo vist naturligt, at mørke og lyse timer afveksler; og det lover jeg dig, at jeg skal gøre mig umage for at bekæmpe denne melankoli, når den vil tage mig.«

Ved forårstid 1845 tog han examen philologicum med karakteren laudabilis. Derefter begyndte han at læse til filosoficum og hørte i den anledning forelæsninger hos Sibbern og R. Nielsen.

I juni måned faldt det store nordiske studentermøde, som han deltog i med megen fornøjelse, og hvorved han fik mange nye indtryk og fik sin synskreds udvidet.

I efteråret 1845 tog han så examen filosoficum, ligeledes med karakteren laudabilis.

Efter endt anden eksamen skulde embedsstudiet vælges. Han var ikke i tvivl for sit vedkommende. Han valgte theologien. Det var også faderens højeste ønske. Engang havde han i spøg sagt til sin fader: »Hvad vilde du synes, hvis jeg blev officer?« Hertil havde faderen meget alvorlig svaret: »Jeg vil da håbe, at du vil studere theologi.«

Han begyndte altså at studere theologi og kastede sig til en begyndelse over Leibnitz's theodicée, som han skrev en afhandling om — til besvarelse af en udsat prisopgave. For sin afhandling opnåede han at få »accessit«.

Han flytter nu fra Fiolstræde til Frederiksborggade, hvor

han lejer sig ind hos en politibetjent Tulin. Fra sit værelse har han udsigt til Rosenborg slot. Han bor her sammen med en stud. theol. Harald Nielsen, der senere blev overlærer ved en kommuneskole.

De sidste år af sin studietid boede han i Studiestræde, lige overfor Polyteknisk anstalt, hos en graver Sweidorf. På den Polytekniske anstalt boede *Ørsted*. Hver morgen havde studenten fornøjelsen af at se *Ørsted* barbere sig ved vinduet. Det var gærne en meget vidtløftig proces; thi når *Ørsted* havde fået sig indsæbet, var der som regel et og andet, han skulde efterse i en bog; så glemte han barberingen og måtte derfor til atter at sæbe sig ind. Og således videre. Det varede altid meget længe, inden han blev færdig.

Studenten tager nu ivrigt fat på det theologiske studium. De theologiske professorer var dengang *Martensen*, H. N. Clausen, Engelstoft, C. E. Scharling og Hermansen. *Martensen* var dengang universitetets fejrede lærer, som studenterne hørte med begejstring. Det blev også for Ole rige timer, når han sad under hans kathedrer og hørte ham foredrage dogmatiken. Han længtes efter disse timer og fulgte dem med spænding. De virkede befrugtende for hans theologiske dannelse. Af de øvrige professorer satte han mest pris på Hermansen.

Det var en bevæget tid, i hvilken hans studenterår faldt. Frihedsåret »48« og den første sønderjydske krig betegner, hvad der rørte sig i folket. I kirken var der også røre; man behøver blot at minde om de 3 navne: *Grundtvig*, *Martensen* og *S. Kierkegård*. Hvorledes forholdt studenten sig nu til alt dette? Den folkelige bevægelse har vel næppe i særlig grad beskæftiget ham. Derimod vel den kirkelige. *Martensen* påvirkede ham, som allerede omtalt, ved sine dogmatiske forelæsninger, og dette fik sikkert blivende betydning for hans theologiske tænkning. *Kierkegård* derimod har han næppe haft megen sympathi for — hvad hans senere stilling til ham viser. Det blev *Grundtvig*, der fik den største betydning for ham. Herom skriver han i et brev af 10/12 1900:

»Det var i efteråret 1845; jeg havde absolveret den filologiske og filosofiske eksamen og skulde nu begynde mit theologiske studium, som min fader ønskede det, og som jeg også selv gerne vilde. — Jeg anså det for heldigst at benytte en manuduktørs vejledning og begav mig så en dag op til cand. theol. *Gude* (død som domprovst i Roskilde), nærmest en discipel af Martensen, en bekendt, duelig manuduktør. — Han var nu ikke hjemme, og uden at være mig bevidst, hvad betydning det kunde få, opsøgte jeg en cand. theol. *L. Helveg* (død som præst i Odense), og hans vejledning kom mig meget tilgode. Han var discipel af Grundtvig, og nu blev jeg lidt efter lidt ført ind i den grundtvigske bevægelse og blev stadig gæst i Vartov kirke. — En gang om ugen samledes jeg hos Helveg med nogle unge theologer, og vi udvekslede da vore tanker om, hvad der theologisk og kirkeligt interesserede os. — Således førtes jeg ind i den udvikling, som jeg siden aldrig har forladt, og jeg tænker med taknemmelighed tilbage på, hvorledes jeg, så at sige uden at vide det, blev ført ind deri, og jeg ser deri en kærlig førelse af den himmelske fader.«

Under sådanne åndelige påvirkninger fortsætter studenten sit theologiske studium. Dette afbrydes kun, når han i de større ferier rejser til Jylland og gæster hjemmet. Sommerferien, der varede fra 22. juli til 22. august, tilbragte han i Torrild. Derfra gjorde han så besøg hos søsteren Hedeveg i Klode mølle. — Da han var hjemme i påsken 1846 holdt han sin første prædiken. Herom skriver han i sine optegnelser fra 1897 således:

»Ude i vor mark lå en dal ved foden af nogle vældige banker. Modsat bankerne lå et lille krat, hvor jeg tit ledte efter fuglereder. Midt i dalen lå en mængde store kampesten, som rimeligvis var rullede derned; de stod nogenlunde i en rundkreds. — Da jeg første gang, i mit 20de år, efter min faders ønske, langfredag 1846 skulde prædike, gik jeg ned til denne dal og holdt for disse stene, som tænkte tilhørere, min prædiken. Siden prøvede jeg at holde den i kirken for skolelærer Jacobsen, men fandt det underlig uhyggeligt og lod det være.

Jeg erindrer tydeligt, at jeg sagde til mig selv: »Du forstår ikke betydningen af Kristi korsfæstelse.« Siden lærte jeg det, Gudskelov! Alene begyndelsen af prædikenen kan jeg huske: »Når det blege og blodige Kristusbillede stiger frem for os . . . .«

Hans studietid nærmer sig nu sin afslutning. Efter at have studeret ved universitetet i 4 $\frac{1}{2}$ år, indstillede han sig til theologisk attestats i april 1849. Den skriftlige prøve faldt d. 12.–14. april. Men allerede d. 7de april var hans fader død, hvilket budskab først nåede ham d. 15de. Det var en alvorlig tid for ham. Han blev dog i København og kom således ikke til at overvære faderens begravelse. Den 30. april tog han mundtlig eksamen og erholdt karakteren laudabilis. Han var dengang 22 $\frac{1}{2}$ år gammel.

Kandidatårene, 1849–59.

Efter at være bleven kandidat tog han straks, d. 1. maj, hjem til Torrild. Her fik de en halv snes dage efter preussisk indkvartering, der vedvarede omtrent en måned, indtil slaget ved Frederits. Under alt dette kunde han nu være sin moder til støtte.

Han forblev i Torrild til september, da han overtog pladsen som huslærer på *Herschendsgave*. Han skulde her undervise 3 sønner og 1 datter i alderen fra 7 til 13 år. Herschends var meget venlige imod ham, men det, som særlig gjorde ham pladsen kær, var den omstændighed, at der kun var så kort en afstand til Torrild, hvor han derfor tilbragte hver søndag sammen med moderen og søstrene. Men da disse i maj 1850 flyttede til Aarhus, faldt det ham trykkende på Herschendsgave, thi dels savnede han åndeligt fællesskab dér, dels gik undervisningen utilfredsstillende – enten det nu kom af, at den ældste søn ikke egnede sig til at studere, eller af, at huslæreren ikke var synderlig skikket til at informere. Derfor blev han ved pinsetid 1850 enig med hr. Herschend om at forlade dem.

Efter at have opholdt sig nogle få dage hos søsteren Fanny i Balle, rejste han til København, hvor cand. Bojsen, Grundtvigs senere kapellan, skaffede ham en plads som huslærer hos

broderen pastor *Bojsen* i *Skørpinge*, den såkaldte »Budstikke-Bojsen«. I juni 1850 kørte han med dagvogn til Slagelse, hvor fru Bojsen med børnene modtog ham; Bojsen var inde i rigsdagen. Kandidaten havde talt med ham i København, og Bojsen havde da sagt: »Vi er jo enige om troen.«

Der var meget kristeligt liv i sognet og på egnen — det var jo denne egn, som Mynster kaldte »Det hellige land« — og den nye huslærer kom snart i forbindelse med »de opvakte«, som de troende dengang kaldtes. Pastor *P. A. Fenger* i Slotsbjergby besøgte han ofte og fik ham meget kær og havde stor glæde og udbytte af at omgås ham, et forhold, som senere fortsattes i København. — Det faldt ham let og godt at undervise børnene, 2 sønner og 2 døtre, særlig fornøjede det ham at fortælle dem verdenshistorie. — Under pastor Bojsens lange fraværelse i rigsdagen prædikede han i begge kirker.

Sidst i året 1850 blev Bojsen kaldet til *Vilstrup* i Sønderjylland, og i februar 1851 drog huslæreren med de 2 sønner derned, den øvrige familie kom først ved forårstide. Sidst i august kom sønnerne i Haderslev lærde skole, og hans huslærervirksomhed hos Bojsen var da sluttet.

Fra *Vilstrup* drog han til Aarhus for at prædike til dimis, hvorved han erholdt karakteren *laudabilis*. Derefter overtog han, i november 1851, pladsen som uordineret medhjælper hos den gamle pastor *Poulsen* i *Sommersted* i Sønderjylland. Her blev han ét år, til november 1852, til hvilken tid den gamle præst havde fået sin afsked. Efter at den gamle præst var rejst, blev den unge medhjælper alene i præstegården indtil julen. Om denne sin første præstelige tid skriver han: »Det var en skøn tid, jeg prædikede hver søndag og underviste konfirmander, fandt megen tilslutning og kære venner, imellem dem Laurids Skaus brødre.«

Peder Skau, Bukshave, skriver i »Minder fra mit liv og min tid« 1909, side 60 flg.:

»I det sidste års tid, mens min hustru var syg, havde den gamle præst i Sommersted, pastor Poulsen, fået sig en kapellan,

som dog ikke var ordineret, nemlig cand. *Sadolin*. Han tilhørte den grundtvigske retning og fremhævede stadig, at »vi skulde være glade.« For hans eget vedkommende var dette dog mere en teori, en anskuelse, om hvis rigtighed han følte sig overbevist, end en væren; thi han var af naturen ikke glad anlagt, han var endog meget alvorlig, til sine tider mørk i sindet. Og som han var alvorlig og streng imod sig selv, var også ordet, han forkyndte fra prædikestolen. Det vakte da også voldsom modstand hos mange; men alligevel var kirken stadig fuld. Når folk flokkevis gik hjem fra gudstjenesten, var der mange, som bebrejdede ham, at han fordømte folk o. s. v.; men næste søndag mødte de samme folk igen i kirken. Der var intet at sige på cand. *Sadolin* hverken som menneske eller som ordets forkynder. Ordet om synd og nåde slog derfor igennem i Sommersted menighed, der havde haft flere rationalistiske præster, som ikke havde haft hverken det vækkende eller fortrøstende ord at forkynde, hvorfor de som oftest talte for en fåtallig tilhørerkreds.

Sadolin og jeg var lige gamle. Vi havde også fælles bekendtskaber i Vilstrup præstegård, hvor vi begge gerne søgte hen til pastor Bojsen og hans lige så livlige som vakre familie. Vi blev snart gode venner og dusbrødre, vi tiltrak hinanden ved vort aldeles forskellige temperament. Han var af naturen tilbøjelig til at se alt gråt i gråt, jeg lige det modsatte; men på den anden side var jeg dengang endnu ikke kommen videre ud over det rationalistiske tankesæt, jeg havde modtaget i landsbyskolen, og som var blevet styrket på højskolen under påvirkning af dr. Paulsen, som var lærer i naturvidenskab og matematik, end at jeg følte og vidste, at det var et rodløst stade, som ikke var i stand til at bære op, når livets bølger bruste. Vorherre havde jo alt lagt sin retledende hånd på mig, idet han havde taget min førstefødte søn fra mig, samtidig med at jeg måtte gøre mig fortrolig med tanken om også at miste min overordentlig skønne, elskede hustru.

Som følge heraf var jeg mere end almindelig tilgængelig for

Sadolins — den troende mands — påvirkning, og jeg takker ham endnu for den hånd, han rakte mig, og det troens lys, han bragte mig til at skue.

At Sadolin vandt sig mange venner, viste sig, da den gamle præst søgte sin afsked, og Sommersted præstekald blev ledigt. Man formædede da Sadolin til — skønt ung kandidat — at søge kaldet.

For at støtte ham blev jeg sendt over til København med det hverv at søge foretræde hos ministeren Carl Moltke og ansmode om, at vi måtte få Sadolin til præst.«

Efter at Peder Skau dernæst har skildret sit foretræde hos ministeren og hos enkedronningen Karoline Amalie og meddelt resultatet: at Sadolin ikke kunde få kaldet, fordi han var for ung, slutter han således:

»Et års tid derefter blev pastor Egede-Glahn kaldet til Sommersted. Han var der som prædikant lige på sin plads. Hans prædikener var korte, men i høj grad indholdsrige, ligesom grundlaget var fuldt ud kristeligt. Pastor Egede-Glahn var netop manden til at dyrke den jord op til frugtbarhed, som Sadolin havde opbrudt af hedejord ved sin strenge forkyndelse.

Ved sine milde, men korte og formfuldendte prædikener havde pastor Glahn held til at få alle med; selv de, der havde følt sig frastødte af Sadolins forkyndelse, kunde ikke andet end føle sig tiltalte af pastor Glahns klare troens ord.

Men takket være Sadolin, fordi han brød isen!« —

O. J. Sadolin kom i denne tid også jævnlige til Vilstrup og vedligeholdte således forbindelsen med Bojsens. En af Bojsens døtre: *Jutta Bojsen* (senere gift med præsten Møller) indtog på denne tid hans hjærte, og han friede til hende. Hun gav ham vel straks sit »ja«, men da han kom næste gang, bad hun om at få sin frihed igen, så det blev en kort forbindelse.

Julen 1852 tilbragte han i Vilstrup, men blev så atter, efter den præstelige tid i Sommersted, huslærer, dennegang hos kammerjunker *Reedtz* på *Bisgård*, en mil vest for Horsens. Der blev han i 3 år, fra 53 til 56. Han skulde her undervise

sønnen Holger og havde tillige nogle timer i sprog med de to døtre. De var alle meget elskværdige mod ham. — I kapellanen dér i sognet, pastor *Funder*, fandt han en kær ven, som han jævnlig besøgte. Også kom han gerne i pastor *Boesens* hus i Horsens (Boesen var S. Kierkegårds fortroligste ven), ligesom han undertiden prædikede for ham. — På Bisgård kom jævnlig i besøg fru Reedtz, senere gift med Grundtvig, og den blinde comtesse Frijs, senere gift med maleren Læssøe.

I oktober 1856 drog han med sønnen Holger Reedtz til København, hvor denne skulde besøge Polyteknisk anstalt, og således var huslærertiden på Bisgård tilende. Det havde været en god tid.

Da han denne gang kom til København, var han lige fyldt 30 år. Om den tid, der nu oprinder for ham, skriver han således i et brev af ¹⁰/₁₂ 1900:

»Der begyndte nu et nyt, treårigt afsnit for mig, et lyst og lykkeligt afsnit. Mit arbejde var dels ved »*Dansk kirketidende*«, som Brandt og Helveg udgav, dels religionsundervisning i nogle privatinstituter. — Nu fik jeg dejlige søndage i Vartov kirke, deltog i en rig og fyldig gudstjeneste og fik del i et menighedsliv og en vennekreds, som jeg hidtil ikke havde kendt. I disse kredse — jeg nævner handskemager Larsens, pastor P. Fengers bl. fl. — kom jeg jævnlig, og der drøftedes med liv og interesse tidens og kirkens spørgsmål, og gode bekendtskaber blev gjort. Candidaterne *Kragballe* og *Thura* blev mine omgangsvener. Til middag kom jeg hos mine søstre i Petersens kloster. — Den udvikling, som var begyndt i studenterårene, fortsattes nu, og jeg blev ført dybere og alvorligere ind i det liv, som betegnedes med navnet »den kirkelige anskuelse«; jeg lærte mange ypperlige mennesker at kende og beredte mig på at kunne træde ind i præstegærringen.«

Hans væsentlige gærning i disse tre år blev det at være medarbejder ved »*Dansk kirketidende*«, der dengang udgaves af *L. Helveg* og *C. J. Brandt*. Og hans særlige arbejde ved bladet blev det at give meddelelser fra kirkelivet i andre lande gen-

nem uddrag af udenlandske kirkelige blade. Vi finder således meddelelser fra Sverrig, Tyskland, England og Frankrig. — Men han ydede dog også flere originale artikler, hvorigennem vi lærer hans kirkelige syn at kende. Særligt drejer hans tanker sig om kirken, skriften og trosbekendelsen, og gennem alt mærker man, at han er en discipel af Grundtvig.

Han hævder stærkt, at der er en afgjort forskel mellem *Kristi kirke* og *folkekirken*, mellem menigheden og sognet. »Det skal siges klart, at folkekirken i sin hele udstrækning med alle sine læge og gejstlige medlemmer ikke uden videre er en del af Kristi kirke; men sandheden er den, at Kristi kirke har sit husly derinde. Det bliver ofte af kristelige mænd anset for stødende og urigtigt således at gøre skilsmisse mellem Kristi kirke og folkekirken. Der gøres også stærkt gældende, at vi dog dér har fundet Herren og livet i ham, og at vi derfor ingenlunde burde tale således om denne folkekirke. Ja, vi indrømmer det med glæde, at vi i den danske folkekirke har fundet Herren i hans levende ord, og vi skal aldrig glemme det eller høre op med at takke ham derfor; men tør det derfor nægtes eller skjules, at der i den samme folkekirke er ført falsk og vrang lærdom, er Herrens evangelium blevet både fordrejet og fornægtet, og som følge deraf har mangfoldige sjæle fundet døden dér, i stedet for livet i Herren? Er det da ikke nødvendigt at gøre skilsmisse mellem *det* i folkekirken, der hører og fører til Herren, og det, der hører hans fjende til, og fører ham i vold? . . . Alt dette kan ikke udgøre en enhed, det hører til to fjendtlige riger, og midt imellem, hendragen snart til det ene rige, snart til det andet, er da den store masse af ligegyldige.« (1857, nr. 12).

I en anden artikel (1857, nr. 24) vender han tilbage til lignende tanker. Han protesterer mod den tanke, at alle sognebeboerne må betragtes som troende, så længe de ikke udtrykkelig har fralagt sig den tro, hvortil de døbttes, og som de siden selv vedkendte sig ved deres konfirmation; og han erindrer om, at vor Herre ikke sagde, at hvem, der ikke fralagde sig troen, dem vilde han bekende for sin fader i himlene, men at

det galdt kun dem, som bekendte ham for mennesker. »Jeg må derfor strængt fastholde, at kristelig præst og sjælesørger kan man kun være for dem, der er vore trosbrødre og trosøstre; de, som endnu ikke er bleven troende, forstår ikke den kristelige præsts tale og vidnesbyrd. Man kalder denne tankegang separatistisk, som vil indskærpe og fastholde adskillelsen mellem troende og ikke-troende og vil fremhæve, at de ikke kan eller må tiltales eller behandles ens, viser med megen salvelse, at den er fuld af hovmod og blottet for kærlighed; men hvis man ikke vil gøre kristendommen til et ubestemmeligt noget, egentlig et mundsvejr med en smule udvortes ærbarhed tillige, men derimod står fast på, at kristendommen kræver en bestemt tro, som, hvor den findes, giver sig levende vidnesbyrd i mundens bekendelse og føder et tilsvarende håb og kærlighed, da bliver det umuligt at nøjes med en stum, bekendelsesløs kristendom.« I sammenhæng hermed hævder han så, at kun de troende bør have del i Sakramenterne, at man skal arbejde på, enhver i sin kreds, at holde Sakramenterne højt i ære, og såvidt muligt afværge misbrug af dem.

Men hvilken er nu Kristi kirkes grundvold? Han svarer således (1857, nr. 40): »Ingen kan lægge nogen anden grundvold end den, som er lagt, og det er Jesus Kristus (1. Cor. 3, 11). Da nu Herren ikke er synlig tilstede i sin menighed, og vi derfor ikke kan personlig tiltale ham som Simon Peter, da han sagde: »Du er Kristus, den levende Guds søn!« så må vi henviser til den *trosbekendelse*, hvormed Herrens menighed ved dåben nævner den usynlige, himmelfarne frelser og nævner ham som den, der lever i dette »Troens ord« i menighedens hjerte og på dens læber. Dette »Troens ord«, hvormed Jesus Kristus, ordet af evighed, er ét, det er kirkens faste, urokkelige grundvold.«

Om trosbekendelsen skriver han fremdeles (1858, nr. 26):

»Efter min fulde overbevisning er den apostoliske trosbekendelse vor herres egne ord til hele sin menighed; og enhver vitterlig omdannelse og rettelse af den er i mine øjne en forgrif-

belse, fordi det er at ville mestre Herren.« Og videre (1859, nr. 27): »Så sandt vor herre Kristus selv har stiftet sin kirke, der endnu findes på jorden med navnet »den hellige, almindelige.« så sandt må også han og ingen anden have nævnt og bestemt den tro, som i forening med dåben efter hans eget udsagn skænker saligheden (Mc. 16, 16). Den forestilling, at apostlene skulde have sammenflikket den kristne tro, eller at den fra en ringe spire efterhånden skulde være fremvokset til sin nuværende form, synes at røbe, at man, trods alle forsikringer, tager det ubegribeligt løst med den tro, der, uopløseligt knyttet til dåben, betinger vor salighed, som om det var ligegyldigt med hvilke, hvor få eller mange ord, man udtrykker den, og hvem der var dens hjemmel.«

Han kommer også gentagende gange ind på trosbekendelsens stilling til *skriften*. I anledning af, at én har beskyldt grundtvigianerne for at ville »afskaffe apostelskriften«, skriver han, at det er en falsk påstand (1856, nr. 52): »Grundtvig og hans venner har bekendt, at de antager og skatter det N. T. for det, som det selv udgiver sig for, som det ord, der »ved troen på Jesus Kristus kan gøre os vis til salighed«, som den kristne menigheds umistelige og uundværlige oplysnings- og opbyggelsesbog. — Det skal nok vise sig, at, når man ikke vil nøjes med at skrive og snakke om kristendom, men når man ønsker og længes efter i sit liv at kende den som en Guds kraft til salighed for hver den, der tror, da må man søge den, ikke i bogstaver, ikke engang i det Ny Testaments bogstaver, men da må man søge livet, hvor det er at finde, i Herrens mundsord ved hans indstiftelser, den hellige dåb og den hellige nadver, hvor vi kommer i et nyt og levende forhold til den himmelske fader.«

Og overfor *Gisle Johnsen* i Kristiania, der havde beskyldt grundtvigianerne for »ligefrem at arbejde på at undergrave den lutherske kirkes mure«, hævder han, at dette er en falsk påstand (1857, nr. 33): »Vi vedkender os og bekender den hellige, almindelige kirkes tro, vi holder fast ved Herrens salighedsmidler efter hans egen indstiftelse, vi holder kirkens hellige skrift højt

i ære som en troværdig tale fra først til sidst, tjenlig og vel skikket til alt det, hvortil den selv erklærer sig bestemt (2. Tim. 3, 15, 16).«

Da præsterne *Brandt* og *Christiani* vilde mægle i den skarpe strid mellem *Rudelbach* og grundtvigianerne, særlig *Birkedal*, skriver O. J. Sadolin en artikel med overskriften: »Ingen forlig i utide!« Han minder her (1858, nr. 18) om Rudelbachs ytring om Grundtvigs syn: »Hin magtesløse, livløse abstraktion, hvorved det skrevne ord adskilles fra Guds levende ord, som om Guds husholdning kunde sønderskæres, er ikke en del af vor kirkes teori, den er fremmed i vor kirke og vil blive det.« Og han tilføjer: »Vi hverken kan eller vil slutte nogetsomhelst forlig og broderskab med den rudelbachske påstand herom, og ligeså lidt af dårlig føjelighed eller falsk fredsommelighed tie stille med denne vor overbevisning.«

Ved siden af disse hovedpunkter i det grundtvigske syn, kommer han også ind på andre spørgsmål. Lejlighedsvis udtaler han sig om S. Kierkegaards opfattelse af kristendommen. »Det var jo S. Kierkegaards anskuelse, i hans sidste optræden udtalt på den ekstremeste måde, at det at være kristen var i selvfor nægtelse, i afdøen fra verden, under lidelse, under forfølgelse at følge Jesus efter, og alle disse bestemmelser er jo aldeles bibelske og uomstødelige, når det kun føjes til, at det er ikke endnu den fulde beskrivelse af det kristelige, ej heller det sande hovedpunkt i kristendommen; thi den fulde beskrivelse er det først, at det at være kristen er at være genfødt af vand og ånd til et Guds barn i vor herres Jesu Kristi dåb, og at vandre som et Guds barn, styrket og oplyst af Guds ånd . . . Om S. Kierkegaards betydning må enhver dømme, hvad han vil og kan, men jeg vil kun sige, at fra et kristeligt enfoldigt stade må det fremhæves, at hvormeget der end i S. Kierkegaards skrifter kan findes, som kan tjene både til oplysning og opbyggelse, så er det dog vist, at han pegede ikke på grundvolden, herrens skabende nåde i sine indstiftelser, den hellige dåb og den hellige nadver, så fejl ad livskilden og livsvæksten, og kan derfor ikke

vide andre, hvad han ej selv så, kan ej kristelig orientere andre, da han ej selv var ret kristelig orienteret« (1856, nr. 51).

Han kommer også til at omtale den *psalmesangens* genoplivelse, der var sket ved Grundtvig, og han ser deri et glædeligt forårstegn for troslivet i Danmark. »De gamle kirkepsalmer lever op påny, de gamle skatte fremdrages, og dertil har vor herre skænket os ny psalmer, i hvilke modersmålets lifligste toner udsynger evangeliets fylde og velsignelse på folkelige melodier. Det sker nu som dengang, at det ikke blot er i kirkerne ved gudstjenesten, at psalmer bliver sungne, men som det altid går, når der kommer liv i den kristelige psalmesang, de lyder i husene, morgen og aften, ja, nærsomhelst kristne venner mødes og samles« (1857, nr. 18).

Det vil ses af disse udtalelser i »Dansk Kirketidende«, at O. J. Sadolin fuldt ud havde tilegnet sig »den kirkelige anskuelse«. Dog vil han ikke bære noget parti-navn. Han skriver således (1858, nr. 26): »Endelig må jeg erklære, at jeg kristelig ikke hører eller vil høre til noget parti, men ene og alene til vor herres Jesu Kristi menighed, jeg vil ikke kalde nogen mester uden Jesus Kristus, min Herre og min Frelser, jeg vil ikke tilbede nogen anden ånd end hans ånd, Helligånden. Grundtvig elsker og ærer jeg som en trofast Jesu Kristi præst og har ham meget godt at takke for, men »grundtvigianer« vil jeg ikke hedde, jeg kan ikke hindre andre i at kalde mig så, men jeg vedkender mig ikke dette navn; jeg beder kun vor Herre om, at jeg må være og kaldes *hans* discipel alle mine dage.«

I dette tidsrum kom han også i personligt forhold til Grundtvig. Sammen med nogle andre venner, deriblandt P. A. Fenger og P. Bojsen, hørte han Grundtvig holde nogle kirkehistoriske forelæsninger i sit hjem; disse blev senere udgivne under titel af »Kirkespejlet«. Ligeledes deltog han i nogle private bibellæsninger hos Grundtvig, sammen med enkelte andre kandidater, såsom Kragballe og Thura.

Efter at O. J. Sadolin havde arbejdet ved »Dansk Kirketidende« i 3 år – året 1858 var han tillige *medredaktør* – blev

han $23/7$ 1859 udnævnt til *residerende kapellan for Asminderød, Grønholt og Fredensborg*, og hans kandidatår, der nu havde strakt sig over 10 år, var tilende.

Præst i Fredensborg, 1859–65.

14de Juli 1859, altså 8 dage inden sin udnævnelse til residerende kapellan i Fredensborg, var O. J. Sadelin bleven forlovet med den 20-årige *Louise Suzette Emilie Marcussen*. Selv var han dengang 32 år. Hun var en datter af fhv. konsul og skibsklærer i Helsingør *Ulrik Christian Marcussen* og hustru *Agnes Macgregor Coleman Macgregor*, der dengang boede i København.

Slægten *Marcussen* var en gammel dansk herremandslægt. *Ulrik Christian Marcussen* er født $11/2$ 1804 på herregården *Krastrup* ved *Løgstør* som søn af generalkrigskommissær, godsejer *Poul Marcussen* til *Høgholm* og den for sin skønhed bekendte *Louise Elisabeth Henriette Saaby*. Under statsbankerotten mistede *Poul Marcussen* imidlertid hele sin formue, så han måtte forlade *Høgholm* og døde som postmester i *Vejle* $11/4$ 1835. — Sønnen *Ulrik* kom efter sin konfirmation på *Hambros* kontor. *Hambros* ansete og solide handels- og bankierhus lå

Ulrik Christian Marcussen og Agnes Marcussen,
f. Macgregor.

på Kongens nytorv. Her var han i 10 à 11 år. Derefter nedsatte han sig – ved sin chefs hjælp – som skibsklarerer i *Helsingør*, i kompagni med englænderen *Lepelley*. Tillige blev han belgisk konsul. Ved sin skibsklarererforretning – det var i Øresundstoldens dage – tjente han sig ret snart en formue.

Han var gift med *Agnes Macgregor Coleman Macgregor*.

Louise Elisabeth Henriette Marcussen, f. Saaby.
Efter Maleri af Jens Juul.

Slægten Macgregor er af tysk og oprindelig skotsk rod og har ejet store godser i det nordlige Skotland, bl. a. slottet Inneregny. Den siges at nedstamme fra den skotske småkonge Mac Alpin, som begyndte sin regering år 787. Hans 3die søn var prins Gregor, fra ham stammer den berømte Clan Macgregor. Agnes Macgregor var født i Hamburg $\frac{6}{11}$ 1815 som datter af engelsk konsul i Helsingør, forhen i Kina, *Francis Emanuel Coleman Macgregor* og

hustru *Susanna Johanna Elisabeth Bacmeister*. — Konsul Macgregor fik i pension af den engelske regering £ 1000 årlig, og da han opnåede en alder af 94 år, blev det efterhånden til en kapital.

Det marcussenske hus i Helsingør var et velhavende hus, men det prægedes af nøjsomhed. Konsul Marcussen var en nobel karakter med et mildt og hjærtensgodt sind. Han var en flittig forretningsmand og pligtopfyldende som få. Han var nøjsom for sit eget vedkommende og hjælpsom overfor andre.

Han kunde vanskeligt sige »nej«, når nogen vilde låne af ham. Og gjorde han det en enkelt gang, kunde han ikke sove om natten, så det endte gerne med, at de alligevel fik, hvad de bad om. Han gav meget bort mellem år og dag. — Hans hustru Agnes Macgregor var en dybt anlagt natur, udpræget religiøs, med sans for filosofisk tænkning og udrustet med en meget stor viljestyrke. På sine gamle dage skrev hun filosofiske afhandlinger, som pastor Tscherning gennemlæste, og som de derefter talte sammen om.

I dette hjem fødtes 6 børn, 4 døtre og 2 sønner. Den næstældste datter, *Agnes*, døde 9 år gammel. De andre tre døtre blev alle gifte med præster. *Louise* var den ældste. Den næste, *Alice*, blev gift med *Frederik Vilhelm Bülow*. Den yngste, *Hilda*, med *Poul Th. Sveistrup*. Konsul Marcus-

sen plejede herom spøgende at sige: »Min ældste datter blev forlovet med en præst, min næstældste med en kandidat, min yngste med en student, og havde jeg haft endnu en datter, var det vel blevet med en skolediscipel.« — Af sønnerne studerede den ældste, *Elias*, theologi, men afbrød studiet i anledning af krigen 64, i hvilken han deltog, og hvorunder han blev udnævnt til løjtnant. Efter krigen var han en tid ved postvæsnet, har derefter levet som privatmand og bl. a. opholdt sig flere år i udlandet. Han døde ugift 1920. Den yngste søn, *Emmanuel*, blev premierløjtnant, men efter et slemt fald fra en vogn, der kørte løbsk, tog han sin afsked og har siden levet som privatmand i Roskilde. Han blev gift med *Karen Sofie Quist*.

Da Øresundstolden blev ophævet 1857, trak konsul Marcussen sig tilbage fra forretningslivet og drog med sin familie til København. Her levede de et stille og roligt liv adskillige

Paul Marcussen.

år. Konsul Marcussen døde $21/1$ 1880, og hans hustru fulgte ham $1/3$ 1883.

Louise Suzette Emilie Marcussen er født i Helsingør 4. novbr. 1838. Hun blev hjemmedøbt 27. marts 1839 og fremstillet i kirken 20. juni. Faddere var faderens compagnon Lepelley og frue samt nogle andre engelske.

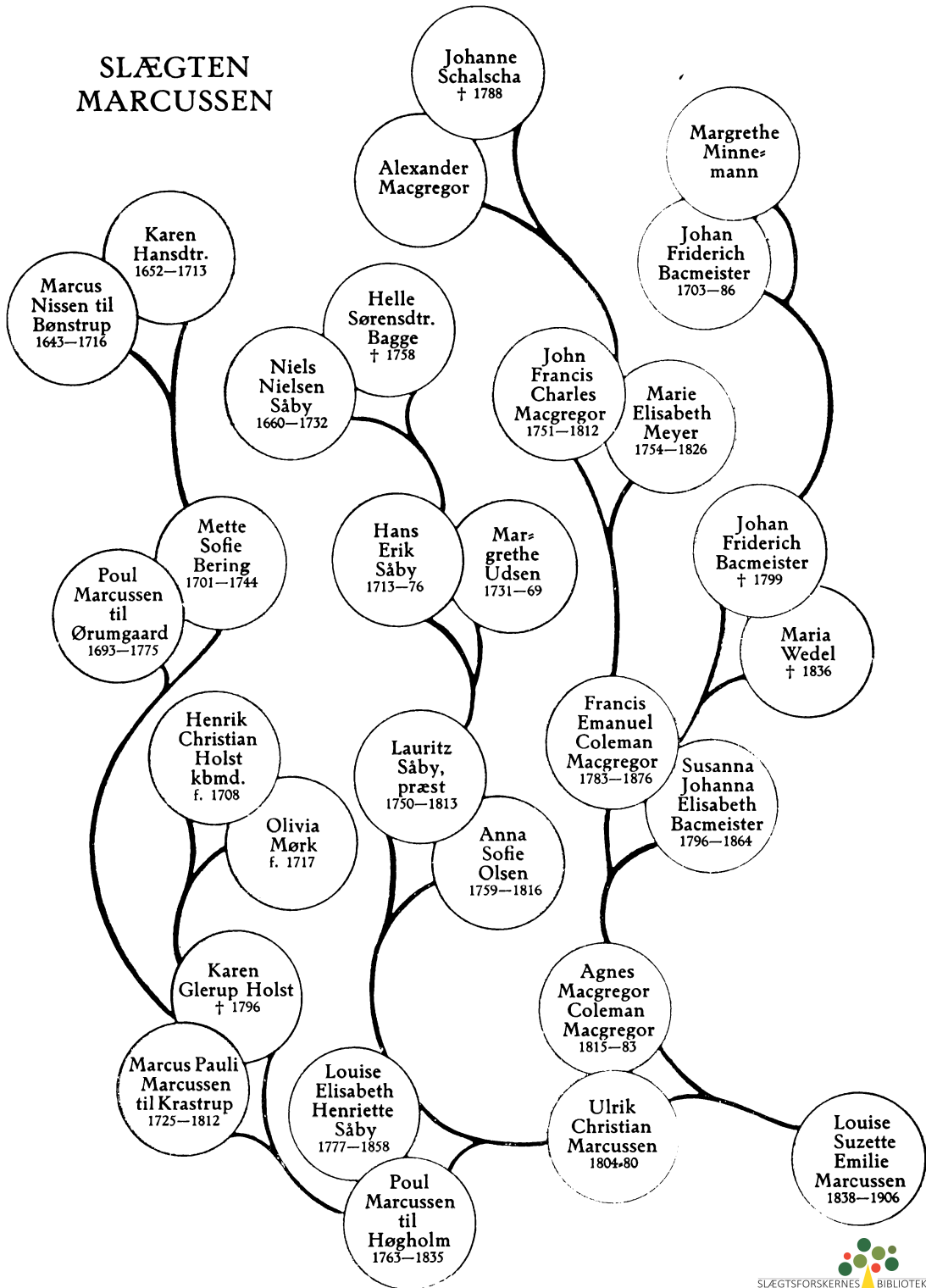
På grund af forretningsforbindelserne taltes der de første år

Høgholm.

altid engelsk i hjemmet; med bedstemoderen på »Hollandske mølle« taltes der tysk, kun med tjenestefolkene taltes der dansk, så den lille Louise lærte at tale to fremmede sprog førend sit modersmål. Da hun var 4 år gammel, fik hun en lille bog med engelske digte, som hun lærte udenad, og da hun blev 5 år, fik hun en stor engelsk bibel, som moderen hver dag læste med hende i. Imidlertid skete der 1844 en forandring i denne henseende, idet »de fire kinesere« – broderbørn af konsul Marcussen, fødte i Kina – blev optagne i hjemmet; fra den tid talte man dansk, for at de kunde lære sproget.

SLÆGTEN MARCUSSEN

Det var en alvorlig pietistisk opdragelse, børnene i det marcusenske hjem fik, og denne prægedes særligt af moderen. De måtte som ganske små skrive dagbog, og særligt skulde de optegne, hvad galt de havde gjort i dagens løb. Ligeledes blev de samlede til bøn. Forældrene sluttede sig til den engelske menighed dér i byen. Dér fandtes levende kristendom, hvad der ellers ikke var tilfældet.

Marcus Pauli Marcussen.

Opdragelsen var streng. Den daglige levevis i hjemmet så således ud: kl. 4 $\frac{1}{2}$ om morgenen gik de i bad, fulgt af en jomfru; en rugbrødsskorpe havde de i lommen til at styrke sig på. Da vandet så tidligt var iskoldt, skyndte de sig op, såsnart de havde taget de 3 reglementerede dukkerter. Når de kom hjem, fik de en kande mælk og en stabel tørt rugbrød. Kl. 6 $\frac{1}{2}$ begyndte undervisningen. Først kom en lærer, hr. Gronemann, som underviste dem i skrivning og regning. Derefter kom en lærerinde, frk. Holm, som havde forskellige fag med dem indtil frokost. Frokosten bestod i levninger fra den foregående dags middagsmad. Efter middagen skulde de gå en tur, enten sammen med faderen eller alene; i sidste tilfælde fandt de på adskillige løjer. Om eftermiddagen begyndte undervisningen så igen: hr. Doss havde historie og tysk, jomfru Sørup engelsk, malermester Brun geometri og perspektivlære og hr. Johnsen tegning. Til aften fik de atter en stor kande mælk og en stor stabel rugbrød; og kl. 7 skulde de i seng. Således gik den hele dag efter en snor. Til regelmæssigheden kan også regnes, at børnene hver lørdag aften fik en kraftig portion engelsk salt.

En afveksling var det, når de besøgte bedstemoder Macgregor på »Hollandske mølle« udenfor Helsingør. De tilbragte

ofte juleaften dér. Det var en stor fest for børnene. I den store sal stod 3–4 juletræer med mange gaver til enhver af dem. — Det var også en fornøjelig tur, når de imellem kørte til Tikjøb præstegård og besøgte onkel Kaae og moster Suzette. Så legede de med fætrene og fik smørrebrød med pålæg — hvilket sidste ikke var det mindst gode ved besøget, til forskel fra den daglige rugbrødsstabel, hvorfor de også var umættelige deri. — Nogle somre lå de også på landet på »Landlyst«. Faderen kom da spaserende derud hver søndag.

Til sit 12. år blev Louise — eller som hun almindelig kaldtes: *Lulu* — undervist i hjemmet. Så kom hun i Sødrings skole dér i byen. Det var kun en lille skole med 10–12 elever, men undervisningen var god, og Louise var glad ved at komme sammen med jævnaldrende pigebørn. Her blev hun dog kun 1 år, idet hun allerede næste år blev sat i pensionat i København i »Frk. Jacobsens institut for unge piger« — et af hovedstadens fine pensionater. Dér var hun i 2½ år og var glad ved at være dér.

Francis Emanuel Coleman Macgregor.

Under dette sit ophold i København (1851–1854) hørte hun hver søndag *Blædel* prædike i Alm. hospital. Hun blev stærkt grebet deraf og følte klart, at enten måtte man komme til levende kristentro, eller man måtte blive sindssyg, sådan som verden var. I denne tid læste hun også *Thomas a Kempis*.

Hendes konfirmation nærmede sig nu, og hun ønskede at blive forberedt af *Blædel*. Men forældrene vilde, at hun skulde konfirmeres af onkelens i Tikjøb. I foråret 1854 rejste hun da til Tikjøb og var der sommeren over. Onkelens forberedelse var alvorlig, men for tung og filosofisk. Om efteråret blev hun konfirmeret.

Straks efter sin konfirmation rejste hun over til pastor Møllers

i *Gjedsted* ved Limfjorden for at lære husholdning. Det var en meget besværlig rejse dengang. Hun tog med skib til Randers, hvor hun overnattede. Den næste dag kørte hun med vogn først 4 mil til Hobro, derefter atter 4 mil til *Gjedsted*. Her blev hun meget hjærteligt modtaget af pastor Møllers. Pastor *C. F. E. Møller* var en alvorlig, troende præst af den grundtvigske retning, og hans hustru *Vilhelmine Henriette*, f. Storm, var et udmærket menneske, varmhjærtet som få. Det var for

Susanna Bacmeister.

Louise, som om hun kom ind i en hel ny verden, hvortil ikke mindst de mange grundtvigske sange bidrog. Her fandt hun også jævnaldrende veninder, idet der var flere unge piger der i huset, således *Camilla Olsen*, siden gift med præsten *Kristian Køster*, *Severine Agerskov* og *Amalie Jespersen*. Louise tilbragte 2½ år her, og det var en gylden tid for hende.

Efter dette Jyllandsoophold rejste hun hjem til Helsingør (1857) for at deltage i husligt arbejde. Hun skulde særligt lave mad, men moderen var

på den tid meget nervesvag og som en følge heraf sparsommelig indtil sindssyge — en kortere tid vel også helt sindssyg — så det blev besværligt for Louise at fyldestgøre de krav, der stilledes. Det blev et trangt år, hun på denne måde tilbragte i hjemmet. Hun tog derfor det følgende år (1858) med glæde mod et tilbud fra pastor Møllers, der da var flyttede til *Borbjerg* ved Holstebro, om at komme over til dem og hjælpe med børnenes undervisning. Hun kom her til at undervise 5 pigebørn, der næsten var lige så gamle, som hun selv. Foruden hendes egne to søstre, *Alice* og *Hilda*, var der 2 døtre af konsul Møller i Lemvig — den ældste af disse blev gift med den i grundtvigske kredse meget kendte handskemager *Kristian Larsen* i København, den

yngste blev gift med pastor Gustav Hejberg – og endelig en datter af doktor Glerup i Holstebro.

Efter et års ophold i Borbjerg rejste Louise til *København*, hvorhen forældrene da var flyttede. Hun boede i hjemmet, men som sin gærning fik hun at undervise nogle småpiger. Undervisningen fandt sted i prokurator Schacks hus; der var først hans egne 3 døtre, dernæst 2 døtre af grosserer Heegaard, 1 datter af kaptajn Raffenberg samt 2 til. Det var meget rare børn, men det var alligevel en anstrengende gærning for Louise at undervise dem, da hun selv samtidigt måtte tage timer for rigtig at kunne gøre fyldest i sin plads. Hun fik som løn 30 rigsdaler om måneden.

Det blev en god tid for hende, de 2 år hun tilbragte i denne gærning. Om hverdagen travlhed med undervisning. Og om søndagen i Vartov, hvor hun glædede sig over at deltage i det rige menighedsliv. Egentlig havde hun tænkt sig som sin fremtidsopgave at få en skole, hun drømte om at blive bestyrerinde af et stort pigeinstitut. Men så kom *O. J. Sadolin* på hendes vej, og hun blev ikke institutbestyrerinde, men præstekone.

Det var i Vartov kirke, at *O. J. Sadolin* og Louise Marcussen første gang så hinanden. Han blev hurtigt indtaget i hendes kønne, unge ansigt, og gennem en bekendt skaffede han sig adgang til det marcussenske hus. Ret mange gange havde han ikke været der i besøg, førend han en aften ved sin bortgang overgav husets ældste søn, der fulgte ham ned, et brev med anmodning om at overbringe det til forældrene. Brevet havde imidlertid til udskrift: til frk. Louise Marcussen. Det blev derfor givet til hende, og hun trak sig tilbage til sit værelse. Det var et frierbrev. Og næste dag overbragte Elias Marcussen den ventende *O. J. Sadolin* hendes ja. Dette skete 14de juli 1859.

Kort efter forlovelsen gjorde *O. J. Sadolin* sammen med Louise og hendes forældre en rejse til Reinbeck i Holsten, hvor de besøgte Louises bedsteforældre.

I september blev *O. J. Sadolin* ordineret i Trinitatis kirke af biskop *Martensen*. Denne havde til tekst for sin tale Pauli

ord til Thimotheus: »Gud har ikke givet os fejgheds ånd, men krafts og kærligheds og sindigheds ånd« — et ord, der blev ordinanten kært, og siden ofte randt ham i tanker. Efter ordinationen prædikede O. J. Sadolin, og han havde valgt til tekst Jesu ord i Luc. 11 om »Det ene fornødne«.

Derefter drog han til *Fredensborg* for at overtage sin præstegærning. Hans to søstre, Elise og Eleonora, fulgte ham. Han havde lejet en lille bolig, som lå lige op til slotsparken. Den gav de navnet »*Solbakken*«. D. 18. septbr. 1859 blev han indsat i embedet af provst Hall. Det var 13. s. e. trin., og dagens evangelium var »Den barmhjærtige samaritan«. Herom skriver han i nogle optegnelser af 1901:

»Dette evangelium blev mig kært. »Salige er de øjne, som se det, I se«. Det var troens øjne, Jesus priste salige. Og derefter fortællingen om den barmhjærtige samaritan, der afbilder vor hjælpeløse forfatning som syndere og vildfarende, der ikke kunde nå vort mål; og vor herres Jesu Kristi dybe medfølelse med os, så han rejste fra himlen herved for at opsøge os, bære os til herberget, hans menighed, hvor vi kunde blive helbredte, og overgive os til sin ånds pleje og omsorg, indtil han kommer tilbage at hente os til sig i herligheden. — Det blev *grundtonen* i det vidnesbyrd, som jeg fik nåde til at føre i de 6 år, jeg var i Fredensborg. Mærkelig nok var det over det samme evangelium, jeg prædikede til afsked i Reerslev kirke, 40 år derefter.«

I ét år styrede søstrene hus for ham i Fredensborg. D. 31. august 1860 blev han og Louise viede i Vartov kirke af *Grundtvig*. Vielsestalen findes i Grundtvigs lejlighedstaler. Den havde til tekst ordene: »Jeg tog mig en hustru til ægte, derfor kan jeg ikke komme.« Det gjorde et stærkt indtryk på den unge brud, da Grundtvig med sin dybe stemme begyndte sin tale med disse ord. — Der var intet egentlig bryllupsgilde, men efter at de nærmeste havde spist en tidlig middag i brudens hjem inden vielsen og efter denne nydt lidt vin og kage, kørte brudeparret i vogn til Fredensborg. Søsteren Nora ledsagede dem — *mirabile dictu* — og var hos dem den første tid.

Fredensborg beboedes hovedsaglig af pensionister og gamle damer. De unge præstefolk levede derfor meget stille. De omgikkes ingen, undtagen doktor *Petits*; han var gift med »tante Lili«, Louises moster. Hver eftermiddag spaserede de en tur i slotshaven.

Af og til blev dog den idylliske ensomhed afløst af besøget enten i Tikjøb præstegård hos onkel *Kaae* og tante *Suzette* — de spaserede da derover om morgenen og blev kørt hjem om aftenen — eller i Hillerød hos pastor *C. Hostrups*. Af disse besøg havde de megen glæde. Desuden var *O. J. Sadolin* i convent sammen med præsterne *Begtrup* i Birkerød, *Scheller* i Bloustrød, *Arboe* i Hjørlunde, samt *Kaae* og *Hostrup*. Disse conventer var ham også til megen opmuntring. Forøvrigt var der jo ikke så langt til København. De tog derfor ofte derind og besøgte Louises forældre og klosterdamerne samt gode venner, ligesom de også ofte fik besøg fra København på »Solbakken«.

Marie Agnete Solvejg Sadolin.

Ensomheden i Fredensborg kunde også brydes på en anden måde, når de f. eks. blev tilsagte til taffels på slottet. Ved de store juleselskaber spiste de således i kuppelsalen på flora danica-stellet. Louise Sadolin erindrer, at *Frederik VII* engang ved en sådan lejlighed viste sine oldsager frem for nogle af damerne, hvoriblandt hun var. Forøvrigt satte de ikke megen pris på at komme ved hove. Og hofskik behagede dem ej heller; således mødte den unge præstefrue op i hvid højhalset kjole, mens alle andre, selv de gamle damer, mødte nedringede.

Når ensomheden brødes udadtil ved lidt selskabelighed, så brødes den indadtil i hjemmet ved det første barneskrig. Søndag 17. januar 1864 kl. 8 om aftenen fødtes en lille pige på »Solbakken« — efterat de havde været gifte i halvfjerde år. Dagen efter blev hun hjemmedøbt — på grund af det strænge vintervejr — og fik navnet *Marie Agnete Solvejg Sadolin*. Tante Suzette fra Tikjøb bar hende og faster Nora holdt huen. Blandt fadderne var desuden oldeforældrene og bedsteforældrene på mødrene side. Oldeforældrene, der dog ikke selv var tilstede, lod lægge 200 rigsdaler på den lilles vugge. D. 26. juni blev hun fremstillet for menigheden i Fredensborg kirke.

Ved den lille Mariers vugge blev den kendte børnevis til: »*Mæ, siger det lille lam*«. Marie vilde stadig høre den samme melodi, når hun skulde vugges i søvn; så digtede moderen flere vers til det allerede kendte første vers, og de kom senere (gennem en barnepige) en samler af børnesange i hænde og blev på den måde almindelig kendt.

»Mæ«, siger det lille Lam,
»Mo'er, jeg fryser, jeg vil hjem!«
»Mæ,« siger det store Faar,
»vent til Aftenklokken slaar,
saa skal du nok komme hjem, mæ!«

»Rab, rab, rab,« siger Ænderne smaa,
»nu skal det lystigt hjemad gaa!
sove vi skal, til Sol staar op,
saa skal i Dammen vi pjaske vor Krop.«
»Rab, rab, rab,« siger Ænderne smaa.

»Mjav,« siger den lille Kat,
»nu vil jeg sove saa sødt i Nat!
I Morgen skal vi lege igen,
for jeg vil helst lege Dagen hen.«
»Mjav,« siger den lille Kat.

»Prr«, siger den gamle Hest,
»jeg maa trække, som jeg kan bedst.
Gid jeg stod i min lune Stald
og hørte i Dag ej flere Knald.«
»Prr«, siger den gamle Hest.

»Vov«, siger den store Hund,
„vogte jeg maa endnu en Stund,
fare om og passe paa,
at de trygt til Ro kan gaa.«
»Vov«, siger den store Hund.

Om sin præstegærning i Fredensborg skriver O. J. Sadolin i sine optegnelser fra 1901 således:

»Det var just ikke det heldigste sted for mig at komme til: 2 store landsogne på henved 5000 mennesker, som jeg ikke kunde komme i personligt forhold til, og så Fredensborg, mest beboet af gamle pensionister. Det travle, ivrige, virksomme liv, som mange unge præster fører i vore dage, lignede ikke mit liv i Fredensborg; dels var tiden og dens udvikling dengang en anden, dels lå det ikke for mig, og det kunde også være min fejl. Imidlertid gav Herren mig gode søndage, jeg trådte i venlig forbindelse med mange enkelte og havde glæde af at forberede konfirmander.«

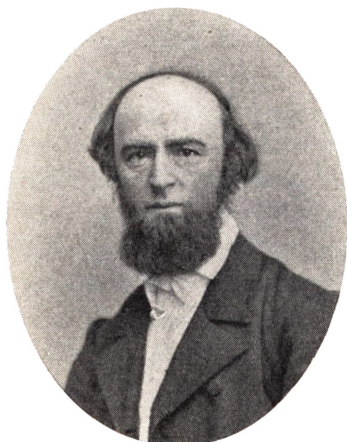
Der var god kirkegang i Fredensborg og Asminderød, men dårlig i Grønholt — det hørte til kulsvieregnen.

En aften sidst i oktober 1865 kom doktor Petit ind til dem på »Solbakken«, hvor de sad i god ro, og spurgte præsten: »Søger du noget for tiden?« Ja han søgte 2 embeder, et på Tåsinge og så Valløby. »Så får du et af dem.« Han kom nemlig fra taffel på slottet, hvor han havde hørt det. Og således gik det også. D. 4. november 1865 blev han kaldet til sognepræst for *Val-løby* og *Taarnby* ved Køge.

Præst i Valløby, 1865–80.

Sidst i november tog de afsked fra Fredensborg og rejste til København, hvor de tilbragte en ugestid i besøg hos konsul Marcussens. Først i december rejste de så til Valløby.

Valløby ligger en mil syd for Køge i en frugtbar, noget flad, men køn egn. Fra præstegården havde man udsigt over Køgebugt, en fjerdingvej borte. Præstegården var en ældre, men

Ole Jørgen Sadolin.
1866.

hyggelig fire-længet gård, omgivet på de to sider af en god have med en del store træer, særlig lind og kastanie. Der hørte en avling på ca. 40 tdr. land til embedet, hvoraf omtrent halvdelen var forpagtet bort, resten havde den tidligere præst selv drevet. Denne part overtog nu O. J. Sadolin og blev således landmand. Selv havde han imidlertid slet ingen indsigt i landvæsenet, tilmed var han af naturen slet ikke praktisk anlagt, men ved hjælp af en god avlskarl gik det dog meget godt. Imidlertid anskaffede O. J. Sadolin sig en bog

om landvæsen, studerede også i den, men den eneste frugt, man mærkede af studiet, var en allegorisk anvendelse deraf i prædikerne.

2. s. i advent 1865 tiltrådte O. J. Sadolin sit nye embede. Hans tekst var Herrens ord: »Himmel og jord skal forgå, men mine ord skal ingenlunde forgå.« Hans formand, provst *Thanning*, indsatte ham. Blandt de, der overværede gudstjenesten, var kammerherre *de Carlsen* fra Gammel-Køgegaard, en af Grundtvigs tilhængere. »En velsignet dag,« skrev O. J. Sadolin i sin almanak.

Begge kirkerne var små, men medens der ikke var noget særligt at sige om Taarnby kirke, så var Valløby kirke derimod en ualmindelig smuk kirke.

I de to små sogne, O. J. Sadolin nu var kommet til — der var vel ialt ca. 600 mennesker i pastoratet — var der kun lidet åndeligt liv. Det var en både i kristelig og folkelig henseende temmelig sovende befolkning med et noget gammeldags præg. Dog blev der snart god kirkegang, og det holdt ved hele tiden.

På det nærliggende *Vallø* og i nabosognet *Herfølge* var der derimod ikke så få åndeligt levende mennesker, mest af grundtvigsk farve. Med dem kom

O. J. Sadolin straks i forbindelse til gensidig oplivelse. Flere af dem kom stadigt i Valløby kirke. Det var således tilfældet med flere af stiftsdamerne på Vallø, og ligeledes med Grundtvigs venner fra Herfølge, efter at pastor Fr. Møller var blevet forflyttet derfra. På denne måde blev der tilført menigheden i Valløby åndelig kraft udefra. Der blev efterhånden en god levende salmesang i kirken, tiltrods for en mådelig kirkesanger, og skønt O. J. Sadolin ikke selv kunde synge; de fik endogså indført et hefte grundtvigske salmer, udgivet af Brandt og Leth. Dette bidrog sikkert også til at styrke kirkegangen. Mange gode søndage fik O. J. Sadolin i Valløby og Taarnby kirker. Ofte finder man i hans almanak bemærkninger som disse: »Yndig søndag«, »Velsignet søndag« o. lign.

Nogen egentlig vækkelse skete der ikke i pastoratet. Alligevel fandtes der dog enkelte fromme, kristelige mennesker. O. J. Sadolin mindes således en kone fra Holmegaard, Inger, der længe var meget syg, og som, når han kom at besøge hende,

Louise Suzette Emilie Sadolin,
f. Marcussen.

sagde til ham med inderlighed: »Når Herren kalder, vil jeg være følgagtig.« — Ligeledes en indsidderkone i Taarnby, der engang sagde til ham: »Julen er vel en skøn fest, men da har man dog kun et barn for sig; men ved påsken ser man, at barnet er bleven en sejrherre over synd og død.« Fremdeles de gamle folk i Prambrohuset. Da vandet ved stormfloden i efteråret 1872 drev så højt op på land, at det stod højt i stuen, blev de gamle dog roligt liggende i deres seng, da de mente, at det måtte være dommedag, og så var det jo unyttigt at fly.

Frode Sadolin.

Der var flere grundtvigske præster i egnen. Således *Fredrik Møller*, der var residerende kapellan i det nærliggende Herfølge. Møllers og præstefolkene i Valløby blev gode venner og kom meget sammen. Det hændte ikke sjældent, at Møllers kom spaserende til Valløby om morgenen, blev der hele dagen og blev kørt hjem om aftenen. Ofte blev der da holdt gudstjeneste med altergang, eller de to præster talte sammen ved et folkeligt møde

i en af skovene eller i præstegårdshaven. — En anden grundtvigsk præst der i egnen var *C. J. Brandt* i Rønnebæk, sammen med hvem *O. J. Sadolin* tidligere havde redigeret »Dansk kirke-tidende«. Fremdeles *Andreas P. M. Leth* i Ulsø og *F. V. V. Topsøe*, katheket i St. Hedinge. Disse fem ligesindede præster sluttede sig sammen i convent og samledes skiftevis i hinandens præstegårde, hvor de havde hyggelige og frugtbare forhandlinger. Brandt og Leth hørte jo også til grundtvigianernes bedste mænd. Desuden holdt de hver sommer folkemøder i egnens smukke skove, således i Thureby skov, i Lellinge og

Billesborg. Disse møder var godt besøgte, og mange satte pris på dem.

Blandt de længere borte boende grundtvigske venner bør nævnes *Chr. Fr. E. Møller* i Karrebæk ved Næstved fjord. Det var ham, i hvis hus Louise Sadolin havde været, mens han var i Gjedsted og i Borbjerg. Skønt afstanden mellem Valløby og Karrebæk var temmelig stor, gæstede de dog af og til hinanden. En lignende afstand var der til Hammer, hvor *Poul Th. Sveistrup* 1871 var bleven kapellan pro loco. 1872 blev han gift med Louises søster Hilda; de kom da af og til kørende til Valløby præstegård i en lille vogn med en gul nordbak for. En nærmere boende grundtvigsk ven var kammerherre *de Carlsen* på Gammel-Køgegård. Dér kom særlig præsten hyppigt, og dér traf de adskillige kendte grundtvigske mænd, således præsten *Peter Rørdam* fra Kongens Lyngby, der havde været gift med datteren Jutta.

Sin nærmeste præstenabo havde O. J. Sadolin dog i pastor *R. C. Scharling* på Vallø. Skønt flere af Vallødamerne forlod ham og gik i kirke i Valløby, gjorde dette dog intet skår i omgangen mellem ham og præsten i Valløby, hvilket tjener til ros for pastor Scharling. Han var nærmest af den mynsterske eller martensenske type, var en broder til professor i theologi C. E. Scharling og selv meget lærd, særlig læste han tysk theologi, og af denne havde han atter særlig fordybet sig i Schleiermacher. Ham havde O. J. Sadolin meget udbytte af at omgås, thi på deres næsten daglige spasereture i Vallø slotshave gjorde Scharling ham delagtig i resultatet af sine studier.

Med flere af stiftsdamerne på Vallø førte præstefolkene i Valløby en livlig omgang. Det var således en længere tid en

Helga Winifred Sadolin.

fast regel, at hver torsdag aften samledes Vallødamerne i Valløby præstegård, hvor de da blev underholdt med oplæsning, sang o. l. En tid læste de således Grundtvigs »Bragesnak«. Af damerne bør særlig nævnes frk. *Rædel*, frk. *Haderup*, frk. *Bardenfleth* og comtesse *Tramp*. Ligeledes hørte frk. *Carlsen* på Gammel-Køge-gård og baronesse *Vedell* på Kavalergården til vennekredsen.

Det var dog ikke blot de højadelige, der kom i præstegården. Den stod også åben for de jævner. Således samledes de unge fra Herfølge en aften om ugen dér. De sang særlig danske sange, ligesom O. J. Sadolin også talte til dem om bibelske, historiske o. lign. emner. Og søndag eftermiddag var der om sommeren møde i haven, særlig for de familier fra Herfølge, der gik i kirke i Valløby og efter gudstjenesten tog ind i præstegården. Det var om disse folk, at en mand fra Valløby engang sagde til O. J. Sadolin: »Det er ingen uære for Dem, hr. pastor, at så mange udvortes folk går i kirke her.«

Jørgen Theophilus Sadolin.

I Valløby præstegård*) fødtes en stor børneflokk. Den ældste datter Marie var født i Fredensborg, de øvrige syv fødtes her:

2. *Frode Sadolin* er født fredag d. 21. septbr. 1866 mellem kl. 3—4 fm. og døbt i kirken d. 7. novbr. Moderen bar ham, og faster Lise holdt huen. Fadderne var iøvrigt digteren og præsten C. Hostrup og den i grundtvigske kredse kendte fattigforstander Mouritsen fra København.

3. *Helga Winifred Sadolin* blev født mandag d. 13. januar kl. 11. aften 1868. Moderen fik blodstyrning efter fødslen og var døden nær. Da barnet et par uger gammelt fik kighoste,

*) Den gamle præstegård (d. v. s. boligen og haven) kom 1909 i familiens eje, efter at der var bygget en ny præstegård på et andet sted, idet fire af sønnerne købte den.

blev det hjemmedøbt 25. februar. Da det d. 5. juni blev fremstillet i kirken, bar moderen det selv, medens frk. Haderup, selskabsdame på Vallø, stod hos. De øvrige faddere var pastor Fr. Møller fra Herfølge og pastor Andreas Leth fra Ulsø. O. J. Sadolin skriver i sin almanak: »Yndig dag. — Vi var til alters.«

4. *En dødfødt pige* blev født d. 20. februar 1870. Fødslen var meget streng. Lægen måtte tage barnet, men tog det for sent. Det blev begravet d. 24. februar. Den dags aften holdt O. J. Sadolin og Fr. Møller en bibel-læsning, hvor O. J. Sadolin talte om dem, der uden død gik hjem til Gud, om dem, der sejrede over døden, og om dem, der ikke skal dø, medens Fr. Møller talte over ordet: »Gud velsigne din udgang og indgang.«

5. *Jørgen Theophilus Sadolin* blev født søndag morgen kl. 5 d. 23. juli 1871 og døbt i kirken søndag d. 10. september. Fr. Møller fra Herfølge prædikede ved den lejlighed i Vallø by kirke og tog forældrene til alters. Fru Vilhelmine Møller fra Karrebæk bar barnet, og frk. Hilda Marcussen holdt huen. Fadderne var iøvrigt pastor Møller fra Karrebæk og cand. theol. Poul Th. Sveistrup.

Gunnar Asgeir Sadolin.

6. *Gunnar Asgeir Sadolin* blev født torsdag d. 5. februar 1874 og døbt d. 14. marts. Fadderne var mormoderen, som bar ham, comtesse Tramp fra Vallø, morfaderen samt pastor Fr. Møller fra Herfølge.

7. *Olaf Irenæus Sadolin* blev født onsdag d. 14. juni 1876 kl. 6 aften og døbt d. 30. juli. Fru Suzette Kaae fra Tikjøb bar ham, og frk. Anna Rædel fra Vallø holdt huen. De øvrige faddere var pastor Kaae og cand. phil. løjtnant Elias Marcussen.

8. *Knud Sadolin* blev født d. 12. oktober 1878 kl. 4 $\frac{1}{2}$ eftm. Han var født med gulsot. D. 15. november blev han døbt i

hjemmet. Ved fremstillingen i kirken blev han båret af frk. Barndenfleth fra Vallø, medens den nylig konfirmerede ældste søster holdt huen. De andre faddere var pastor Scharling fra Vallø og inspektør ved Oringe Niels Tørsleff.

Det var en stor børneflokk, der voksede op i Valløby præstegård. Men det gav livet i hjemmet rigdom. O. J. Sadolin skriver i et brev af ¹¹/₂ 1901 herom: »Som store festdage i vort liv var børnenes dåbsdage. Da, når Gud fader lod sin nådes sol

Olaf Irenæus Sadolin.

skinne over dem, når han indlemmede dem i sit evige rige, og de blev indpodede i Kristus, det sande vintræ, og blev døbt med den Heligånd, da fornam vi og de venner, der samlede sig om os, Guds kærlighedsvarme og følte glæden over, at de små fik del i den evige velsignelse herovenfra.«

Men børnene lagde også nye opgaver på forældrene, og det blev særligt moderen, der måtte tage dem op. Hun havde hovedparten i deres opdragelse og undervisning. Selv læste hun daglig med dem, og det

var også hende, der måtte give opdragelsen dens strenghed, når det var nødvendigt.

I et hjem med børn vil der som regel også fra tid til anden komme sygdom. Således indtraf også i Valløby præstegård de sædvanlige børnesygdomme: kighoste, mæslinger, skalkopper og skarlagensfeber. Den sidste sygdom holdt dem et år ganske afspærret fra omverdenen i hele 5 måneder; de kunde næsten ingen hjælp få — også pigerne var syge — så det var en streng tid. — Af mere indgribende betydning med hensyn til hjemmets lykke var det imidlertid, at O. J. Sadolin i perioder kunde lide af en stor sindets nedtrykthed, der lod ham se mørkt på alt og gav ham ulyst til arbejdet. I sommeren 1871 viste denne ned-

trykthed sig i særlig grad, hvorfor han tog ind til København og konsulterede dr. Engelsted. Han sagde imidlertid, at der var intet egentlig i vejen; men senere foreslog dr. Gjersing på Vallø, at han skulde prøve et par måneders ophold på Oringe. I oktober tog han derned, men — så underligt det end lyder — på selve rejsen dertil blev han kureret, nedtryktheden var hævet og hans lette og lyse sind vendt tilbage. Han vendte da straks om og tog i stedet for ind til København, hvor han overværede cand. Sveistrups ordination. I sin almanak skriver han: »Tågen pustet bort! — velsignet dag!« Og den følgende søndag: »Velsignet søndag, ny begyndelse!« — Det følgende år blev han syg af skarlagensfeber, og efter at være bleven rask rejste han til *Grefsen* ved Kristiania, hvor han opholdt sig i 6 uger. På tilbagerejsen hørte han sidste gang *Grundtvig* prædike i Vartov. To måneder efter, d. 11. september 1872, var han med til hans jordefærd; og dagen efter til vennemødet i Kasino. Flere vennemøder havde han deltaget i: på Ravnsborg, Kasino og St. Tuborg — men nu var mesteren selv kaldt bort. O. J. Sadolin havde besøgt Grundtvig året forud, og — efter optegnelse i almanaken — haft en rar samtale med ham.

Knud Sadolin.

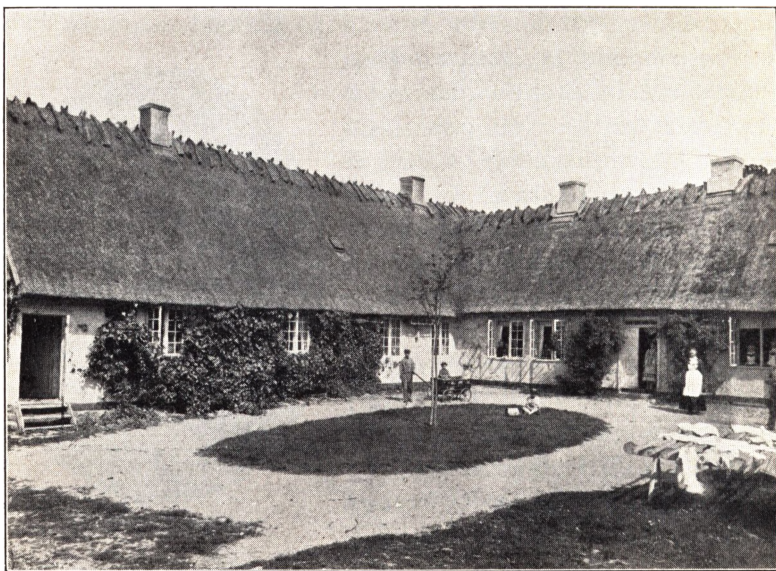
Hvorledes livet i Valløby præstegård ellers gik, får vi et indtryk af ved at høre, hvad O. J. Sadolin skriver i et brev af $11\frac{1}{2}$ 1901:

»Til sommerfornøjelserne hørte badeturene, da vi i en hel karavane, de yngste i vogn, begav os ned mod stranden. Turen selv var en fornøjelse, og når vi så igennem skoven over Prambroen nåede badehuset, så var badet i de friske, kølige vover en stor fornøjelse for alle, ikke mindst for børnene. Efter en sådan badetur, der varede timer, var aftensmaden med theen meget velkommen.«

På disse badeture fortalte faster Lise små historier, som hun selv lavede. De var altid meget moralske og meget yndede af børnene.

Videre skriver O. J. Sadolin samme steds:

»Til andre tider gik turene til skoven, og da var det børnenes fornøjelse at plukke blomster og få navnene at vide af moder.

Valloby præstegård 1880.

Eller vejen førte til dyrehaven, og vi så dyrene danse over engene derinde.

I høstens tid kørte vi på hø- og kornlæssene, og når det sidste læs blev kørt ind, havde vi Dannebrog med og kørte under hurraråb gennem byen ind i gården.

Så var der vinteraftenerne, hvor vi sad hyggelig sammen i den lune stue, hver beskæftiget på sin måde. Så kunde jeg have et af børnene på skødet; når jeg så f. eks. viste Jørgen billederne i Brehms naturhistorie, og vi så kom til billedet af ulven, så vilde han ikke se den, men sagde ivrig: »Far luk på den!« —

han må have haft en dunkel forestilling om, at dette grumme og lumske dyr er et billede på menneskenes onde fjende.«

Således henrandt 15 år, roligt og godt. 8. septbr. 1880 blev O. J. Sadolin kaldt til sognepræst for *Reerslev* og *Ruds-Vedby* menigheder i Løve herred. Sin afskedsprædiken holdt han d. 24. oktober, 22. s. e. trin. Mange venner var samlede. Efter gudstjenesten blev der overrakt ham og hustru en afskedsgave, bestående af et etui med 12 spiseskeer, 12 gafler og 12 kaffeskeer.

I Reerslev, 1880—99.

I de sidste dage af oktober 1880 forlod O. J. Sadolin med sin familie Valløby for at rejse til sit nye embede. Selv rejste han over København med et par af børnene, medens hans hustru med de øvrige kørte direkte i deres lukkede vogn over Ringsted og Sorø til Reerslev. Det blev et forrygende stormvejr undervejs; store grene knækkede af træerne og lå henover vejen, så det blev en vanskelig køretur. I Ringsted overnattedes der, og anden dags eftermiddag nåede man endelig Reerslev.

Reerslev ligger i det vestlige Sjælland, 2 $\frac{1}{2}$ mil nord for Slagelse. Eggen er smuk, bakket, med megen skov. Landskabet udmærker sig ved sine store linjer og vide udsigt.

Præstegården lå i en udkant af byen. Den bestod af fire store længer. Stuehuset, der var teglhængt, havde et anseligt udseende, men var ikke i samme grad solidt, skønt det kun var ca. 30 år gammelt. Der hørte en stor, smuk have til præstegården på over en tønde land. Avlingen, der bestod af ikke mindre end 116 tdr. land, var bortforpagtet.

24. s. e. trin., 7. novbr., blev O. J. Sadolin indsat i Reerslev og Vedby kirker af provst *Linnemann*. I sin almanak skrev han for den dag: »Velsignet søndag!«

I nogle optegnelser fra 1903, som han har tilegnet sine to små sønnesønner Erik og Tage, skriver han herom følgende:

»Erindring om tre tiltrædelsesprædikener.

Det er en højtidelig og alvorlig stund, når man skal holde

sin første prædiken i den kreds, hvortil man er bleven kaldet som præst. Mange og forskellige følelser bevæger sig i hjertet: allerførst vel *ydmygthedens følelse* overfor det store kald, *ansvarsfølelsen* overfor den store opgave at forkynde livets ord i en menighed, *taknemlighedsfølelsen*, at Gud har kaldet og udrustet os til så god og stor en gærning, og *glædesfølelsen* i

Reerslev Præstegaard. — Ca. 1890.

håbet om at kunne udrette noget godt til Guds ære og menneskers evige vel. — Disse følelser viste sig også med styrke i mig, da jeg 13. s. e. trin. 1859 skulde prædike *første gang* i Frelserens slotskirke. Teksten var den skriftkloges spørgsmål til Herren: »Hvad skal jeg gøre, at jeg kan arve evigt liv?« At give rent og klart svar herpå var altså opgaven, og det er jo det ene fornødne at få klarhed herover. Og hermed var så forbundet Herrens tale om den barmhjertige samaritan, hvori Frelseren lignelsesviis fremstiller sin frelsergærning, ligefra det øjeblik, da han fuld af medlidenhed bøjer sig over den ulykke-

lige, som var falden iblandt røvere og lå halvdød, indtil han havde båret ham hjem til herberget, hvor han fuldt skulde helbredes. — Dette evangelium blev mig besynderlig kært, hver gang det i årenes løb vendte tilbage, så jeg altid med ny glæde talte derover.

Anden gang, jeg skulde prædike i et nyt kald, var 2. s. i advent 1865 i Valløby kirke, og dengang var teksten Herrens tilkommelse til dom. Det var de dybeste alvorstoner, som klang igennem denne tekst; men den sluttede med de tillidsfulde ord: »Himmel og jord skal forgå, men mine ord skal ikke forgå.« Dermed var peget mægtigt på den evige grundvold, som kan bære vort liv, Herrens levende ord, som kan bære og trøste os under alle livets kampe og være vor glæde i evigheden.

Tredje og sidste gang skulde jeg i min sidste kreds prædike på allehelgensdag 1880. Det var teksten: »Hvo som tørster, komme til mig og drikke; hvo som tror på mig, af hans liv skal der vælde levende vandstrømme. Dette talte Jesus om den Helligånd.« Og dermed blev mig lagt på hjerte, at det kun er ved den Helligånds nåde, vi kan tro på Kristus og få det evige liv som hans nådegave; at det kun er ved den Helligånd, vi kan få magt til at leve som Gud Faders børn.« —

Det var to store sogne O. J. Sadolin var bleven præst for; der var ca. 1000 mennesker i hvert sogn. Og pastoratet havde en betydelig udstrækning; fra Sønderød mark til Vedby skov var der ca. 1½ mil. Foruden de to kirkebyer var der endnu to byer i pastoratet, Sønderød og Tågerup. Hver af de fire byer havde sin skole; desuden var der en forskole i Vedby. — De to kirker var kønne og rummelige.

De kirkelige forhold i Reerslev og Vedby var ikke lidt forskellige fra forholdene i Valløby og Tårnby. Den tidligere sognepræst *Gørtz* havde været en stille, fredelig mand af gammelalds type. I de senere år havde han været nødsaget til at holde kapellan, og den i grundtvigske kredse bekendte *Thomas Rørdam* havde som sådan virket nogle år i Reerslev og vakt nogen bevægelse. Efter ham havde *Birkedal Barfod*, der også

var grundtvigianer, været kapellan. Det blev imidlertid ikke denne kirkelige retning, der kom til at præge pastoratet, men derimod *Indre mission*.

Vedby stødte op til Ørslev sogn, hvor *Vilh. Beck* residerede og Indre mission havde sit hovedkvarter. Netop i de år, O. J. Sadolin kom til Reerslev, var Indre mission trængt ind i pastoratet og havde vakt noget røre. Det begyndte i Reerslev og fortsatte sig derefter i Vedby, hvor bevægelsen fik endnu større omfang. Der byggedes missionshuse i begge sogne, og en tid var også en indre-missionær, ved navn Lauritsen, bosat i Reerslev.

Hvorledes stillede O. J. Sadolin sig nu til denne bevægelse? Skønt han for sit eget vedkommende holdt fast ved det grundtvigske livssyn, var han dog ikke partimand, men ønskede efter sin ireniske natur at samarbejde med kristne af andre retninger. Han stillede sig derfor også straks venlig overfor Indre mission. Men når forholdet til missionen alligevel var noget spændt de første år, så kom det vel væsentlig af, at missionen stillede sig kritisk og afventende overfor ham. Hans prædikener tilfreds-stillede dem ikke; de betonede ikke tilstrækkeligt »skellet«; de var ikke vækkende nok. Hændte det så en søndag, at han havde talt mere vækkende end ellers, hed det sig: »Nu er præsten bleven omvendt«. Men når det så næste søndag atter var ved det gamle, så indså man, at det var en skuffelse.

Medens forholdet til missionen således var noget spændt de første år, så forandrede dette sig dog efterhånden. Ikke således at forstå, at der kom et egentligt samarbejde istand. Men der indtrådte et venligt afstands-forhold, hvor man fra begge sider arbejdede hver på sin måde, og når man mødtes, omgikkes i al venlighed. Da *Vilh. Beck* engang prædikede i Reerslev kirke, forekom denne passus i hans prædiken: »Eders præst, *min kære broder* . . .« — Det styrkede meget O. J. Sadolins stilling blandt missionsfolkene.

Missionen foranstaltede sine møder i missionshuset; der holdtes mange sådanne mellem år og dag. Af og til deltog O. J. Sadolin i disse møder; særlig var der en indre-missionær *Peder*

Larsen fra Abildøre, som han kom til at sætte megen pris på. Når Peder Larsen kom, var han altid tilstede. Det samme var tilfældet, når *Vilh. Beck* eller en anden af missionens præster prædikede i en af kirkerne. Han tog også ofte med til større missionsmøder i nabosognene, f. eks. de årlige møder i Nidløse, Munkebjergby og Selchaudals skov. Altsammen vidnesbyrd om, at han ikke ønskede at afspærre sig fra kristne af andre retninger. Han ønskede tværtimod at lære også af dem. Og han kunde stundom sige, at han anså det for et gode, at han også var kommen i berøring med Indre mission, og at han havde modtaget åndelig påvirkning også fra den side.

Selvom missionen ikke var rigtig tilfreds med O. J. Sadolins prædikener, så deltog de dog stadigt i gudstjenesten, uden tvivl fordi de følte, at der var noget at hente for troende mennesker hos ham. — Men der var andre, som mere ubetinget satte pris på hans prædikener, enkelte grundtvigsk påvirkede og nogle troende af mere gammeldags form. I det hele var han påskønnet som prædikant; der var derfor stadig god kirkegang i begge kirker. O. J. Sadolin havde den lykke hele sin præstetid at prædike for fulde kirker.

Hans *prædikener* udmærkede sig ved en smuk form. Sproget var stilfuldt og åbenbarede en medfødt sans for ordenes velklang. Der var forøvrigt intet kunstigt ved hans prædikener; de var jævne og ligefremme vidnesbyrd. Korte var de, kortere end almindeligt, sjældent længere end 15 à 20 Minutter. Der blev med rette sagt om ham, at »han forstod at fatte sig i kort-hed.« — Hvad indholdet angår, var prædikenerne mere opbyggende end vækkende. Han søgte ikke at ramme det verdslige og vantro sind i dets forskansninger, men *han prædikede sådan, som han ønskede, der skulde prædikes for ham selv.* Ord til trøst, opmuntring og formaning lød fra hans prædikestol. Ord om Guds barmhertighed, om menneskelivets forkrænkelighed, om slægtens brøde, om al vor skrøbelighed, men også om ham, der var sendt af faderen, og som havde gjort fyldest for os, ved hvem vi har fået syndernes forladelse og det evige livs håb.

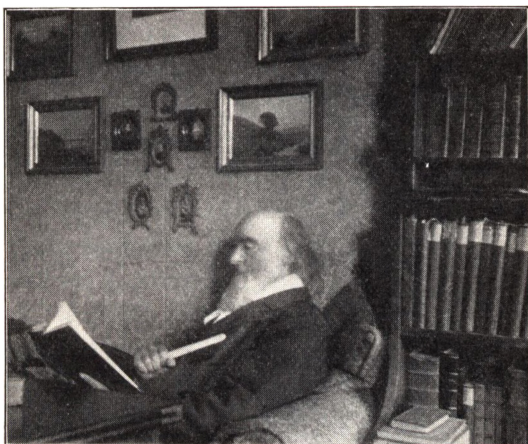
Ord om den hellige dåb, hvor pagten blev sluttet, om Herrens bord, der er dækket i menigheden og om bønnen i Jesu navn. Det var grundtonerne i hans stilfærdige vidnesbyrd.

Også udenfor kirkerne talte O. J. Sadolin jævnlgt. Han holdt om vinteren bibellæsninger rundt i skolerne, ligesom han også holdt stadige møder på fattiggården og på sygehjemmet ved Conradineslyst. Enkelte gange holdt han også bibellæsning hos grev Moltkes på Nørager, ligesom han altid talte dér ved syfooreningens møder. — Om sommeren holdtes der enkelte større møder i skovene i pastoratet, således i Frihaven og i Vedby skov. Blandt talerne ved disse møder kan nævnes *Birkedal*, *Hoff* og *P. Krag*. — Engang talte missionær *Skrefsrud* fra Santhalistan i Reerslev kirke; da kom der tilhørere så langt omkring fra, at kirken ikke kunde rumme dem, men mange måtte stå udenfor på kirkegården og lytte gennem de åbne vinduer. Blandt andre kom grevens fra Katstrup med fire heste for, hvilket imponerede drengene i præstegården meget. Det var Nørager, der bragte *Skrefsrud*, *Hoff* og *P. Krag* til egnen. Den vel-signelsesrige indflydelse, der udgik fra grev *Moltkes*, mærkedes på mange måder.

En anden side af præstegærningen, som O. J. Sadolin røgtede flittigt, var *husbesøgene*. Dagligt spadserede han lange ture — han var en udmærket fodgænger og holdt meget af at spadsere — og som mål for sine ture havde han så et eller flere husbesøg. Det var særligt syge og gamle hans besøg gjaldt. Og blandt disse var det atter enkelte, han særligt udvalgte sig, mennesker, som han følte sig åndsbeslægtet med; dem kunde han så også i perioder besøge meget flittigt, ofte flere gange om ugen. Således kunde han til tider næsten daglig lægge sin morgentur til Nørager for at besøge den gamle grev Moltke, hvem han holdt meget af at tale med. Til andre tider var det kun sjældent han kom. Og således også med andre. O. J. Sadolins husbesøg var i det hele mere prægede af stemning og personlig sympathy end af bestemt plan og ligeligt hensyn til alle i menigheden. Det var ikke så meget pligten, som lysten, der

var den bestemmende. Derfor besøgte han særligt dem, som han følte sig åndsbeslægtet med, og hvor besøget kunde være til gensidig glæde. Derimod prøvede han i mindre grad at tage den besværligere opgave op: ved husbesøg at søge at få indflydelse på de ukirkelige, verdslige og ugudelige gennem personlig påvirkning. Men dette opnåede han, at han på denne måde vandt sig adskillige venner, der kom til at sætte megen pris på hans besøg.

Selvom O. J. Sadolin færdedes meget i menigheden på sine daglige spaserture, tilbragte han dog også megen tid i studerekammeret. Han læste meget, særlig theologisk litteratur, men kunde også glæde sig over et eller andet skønlitterært værk. Efterhånden fik han

O. J. Sadolin i sit studerekammer.

sig en ikke så lille bogsamling. — Lærd i egentlig forstand var han ikke; der var intet enkelt studium, som han særligt dyrkede. Al hans læsning havde snarere til mål at befæste hans anskuelse af livet. Han levede i tankernes verden, og hvad han læste, brugte han som sten i den bygning, han byggede på.

Medens O. J. Sadolin væsentlig var optaget af sin præstegærning og sit liv i tankernes verden, var det hans hustru, Louise Sadolin, der var den styrende i hjemmet. Skønt hun ikke af naturen var særlig praktisk anlagt, så havde forholdene dog ført med sig, at det var hende, der måtte påtage sig ordningen af alt det praktiske; og med sin sjældne viljestyrke og pligtfølelse havde hun taget opgaven op.

I et stort hjem er der mange ting at overveje og meget at gøre for den, der har styret i sin hånd. I Reerslev præstegård voksede en stor børneflokk op, og deres opdragelse var væsentlig overladt moderen. Betegnende for hendes syn på denne sag er et ord, der ofte lød fra hendes mund: »Jeg bryder mig ikke om, at I skal blive *store* mennesker, når I kun bliver *gode* mennesker.« Noget af det første, hun søgte at opelske i børnene, var sanddrøhed; da en af dem alligevel engang blev greben i usandhed, blev det taget så alvorligt, at det gjorde det dybeste indtryk på hele flokken. En tid underviste hun dem selv, senere fik de lærerinde. Et par år havde de frk. *Thyra Eilersen* til lærerinde. Hun var en fin og ren natur, og der opstod et varmt venskab mellem hende og datteren Helga. Begges liv skulde blive så kort; frk. Eilersen blev gift med en doktor Schäffer i Aalborg, men døde allerede to år efter Helga.

I børnenes fritid søgte moderen at beskæftige dem på forskellige vis, dels i erkendelsen af, at lediggang er en rod til alt ondt, dels også for at vække deres interesser og deres praktiske sans og lære dem at bruge deres hænder. Louise Sadolin lærte sig af den grund forskellige husflidsarbejder for atter at lære børnene dem. På den måde lærte de at save i træ og billedskære, at binde børster, flette kurve, indbinde bøger og snedkre — noget, der var dem både til glæde og gavn.

Foruden af børnene var Louise Sadolin optagen af hus og have. Avlingen var bortforpagtet, men de holdt alligevel karl og køretøj. Præstegården var stor, med mange værelser; de kunde ikke hjælpe sig med mindre end tre piger: kokkepige, stuepige og barnepige. Louise Sadolin tog sig ivrigt af husholdningen. Selv lavede hun ikke maden, men interesserede sig meget for at finde nye, billige og gode retter og skrev den ene kogebog efter den anden fuld af opskrifter. — En stor have hørte til præstegården, og denne optog meget af Louise Sadolins tid og interesse. Der var mange store og smukke træer i haven, særlig en kastanieallé og en nøddegang; ligeledes var der mange frugttræer. Pasningen af haven, vedligeholdelse og

anlæg af nyt, optog Louise Sadolin meget. Selv kunde hun anstrænge sig, midt i sol og hede, med at luge ukrudtet af sine blomsterbede. Det kneb ikke sjældent med at få tilstrækkelig hjælp til haven; skønt karlen kun havde sine heste og vogne at passe, kunde han dog aldrig få tid til at gå i haven. Men tog haven tid og kræfter for Louise Sadolin, så bragte den også sin tilfredsstillelse og glæde.

Skønt alt det praktiske optog Louise Sadolin meget, fik hun alligevel tid til at læse. I de sene aftentimer, længe efter at manden var gået i seng, kunde man se hende sidde i dagligstuen med sit strikkesæt og sin bog. Særlig holdt hun af levnedsskildringer og af bøger, der behandlede religiøse spørgsmål, men også god æstetisk læsning satte hun pris på. Ofte blev det ud på natten, førend lampen slukkedes. Sålænge hendes forældre levede, fik hun årligt en sum penge, som hun altid brugte til at købe bøger for; lange rækker af klassikerne fyldte efterhånden reolerne i dagligstuen.

Louise Sadolin.
1884.

Også god kunst elskede hun. Det var hende en stor glæde og forfriskelse at besøge forårsudstillingen på Charlottenborg, og hun lagde sin københavnsrejse derefter. Hendes livlige ånd interesserede sig for livets forskellige sider; og alt nyt optog hende og satte hendes sind i bevægelse.

Efterhånden som børnene voksede til, måtte de fra hjemmet for at sættes i skole. Dog beholdt de alle sønnerne hjemme til deres 14de år; de blev da optagne i den daværende 2den latin- eller realklasse. Den ældste søn, *Frode*, var allerede kommen i skole 1880, kort førend de forlod Valløby. Han blev sat i Haderslevs læreres skole i Løngangsstræde i København. Sit ophold fik han i frk. Monrads pensionat på St. Knudsvej. Kort

efter kom den ældste datter, *Marie*, på kursus hos frk. Zahle i København. Hun kom også til at bo hos frk. Monrad. Den næstældste søn, *Jørgen*, blev 1885 optaget i Schneekloths skole på Værnedamsvej i København. Også han kom til at bo i frk. Monrads pensionat, der da var flyttet til Lykkesholms allé. Da den næste søn, *Gunnar*, i 1888 skulde sættes i skole, besluttede moderen at leje en lejlighed og lade en ældre pige, der havde tjent i præstegården, styre huset for alle de studerende sønner. Det mentes at ville blive billigere. Men det gav også dobbelt arbejde for moderen, der nu fik to husholdninger at føre tilsyn med. Jævnligt måtte hun foretage en københavnsrejse for at se, hvordan det gik børnene, og da blev der medbragt adskilligt fra præstegården i vadsæk og kurve. — Der var bleven lejet en 4-værelses lejlighed på Sindshvilevej på Frederiksberg, og den beholdt de til 1897, da der ikke mere var brug for en sådan lejlighed. — Gunnar blev sat i Bresdorffs skole på Nørrebro. Samme sted blev *Olaf* optaget 1890 og *Knud* 1893. De to yngste blev dog kun ét år i København. Da forholdene derinde ikke syntes at passe for dem, blev de sat i Karl Nielsens realskole i Magleby på Møen.

Der blev stille i Reerslev præstegård, efterhånden som børnene fløj af reden. Men så blev der til gengæld så meget livligere i ferierne, når børnene kom hjem, ofte hver med en kammerat eller to. Da blev der redt op alle mulige steder, og da måtte der sættes både 2 og 3 plader i spisestuebordet. Det var fornøjeligt for forældrene at se de unge om sig, men det var også en anstrængende tid for husmoderen og folkene. — Foruden de unge var der de to faste sommergæster: faster Lise og Marie Schouboe.

Særligt var det sommerferien, der fyldte præstegården. Så planlagde man udflugter til de kønneste steder i omegnen. En fast regel var det, at man i hvert fald én gang i ferien skulde til Delhoved ved Skarritsø. Det var en hel dags tur. Charabancenen kunde ikke rumme dem alle; de unge måtte gå. Man startede så betids, at man kunde nå at spise middag på Del-

hoved kl. 12. Så tilbragte man dagen på det skønne sted, med at spadsere i skovene og med at sejle på Skarritsø. Først om aftenen vendte man hjem. — Til andre tider tog man til Tissø eller Kuglebjærg, men da afstanden hertil ikke var så stor, var det kun eftermiddagsture, hvor man drak kaffe eller spiste til aften på stedet. — Et par enkelte gange gik turen til Bjerre strand; da kørte man i to vogne — det var for langt for de unge at gå. Det var stranden, der drog dem, der tidligere havde haft Køge bugt så nær. Men turen var for lang til at vinde hævd i ferielivet.

Det var under meget frie forhold, børnene levede på »Sinds- hvile«. Der var ingen husherre og kun tildels en husmoder, da den ældre pige, som holdt hus for dem, kun havde en meget begrænset myndighed over dem. Men alligevel gik det dog helt godt. Den ånd, der havde rådet i præstegården, havde også fået magt over børnene, så de ikke misbrugte deres frihed. Men alligevel kunde et sådant ubundet liv have sine mindre gode sider, idet de ikke under disse forhold blev øvet i at tage hensyn og underordne sig, sådan som det kan ske i et hjem.

I skolen gjorde børnene normal fremgang. *Frode* blev student 1885, *Jørgen* 1890, *Gunnar* tog præliminæreksamen 1890, *Olaf* 1893 og *Knud* 1896. Senere tog *Olaf* studentereksamen 1897.

Efter en del vaklen valgte *Frode* det medicinske studium og tog sin embedseksamen 1893. For *Jørgen* havde det, lige siden han var lille, været en given sag, at han vilde være præst. Han studerede altså teologi og tog sin embedseksamen 1896. *Gunnar* vilde være kunstmaler og begyndte sin uddannelse på en malerskole. *Olaf* blev theolog. Og *Knud* vilde være ingeniør og begyndte at læse til polyteknisk eksamen. Således var de fleste fakulteter repræsenterede i sønnernes livsstillinger.

Det kostede ikke lidt at holde så mange sønner til studierne. Der søgtes ikke legater for nogen af dem; forældrene vilde ikke, at deres sønner skulde optage pladsen for andre mere trængende. Heller ikke gav de undervisning, mens de studerede. Skønt Reerslev var et godt embede, på ca. 5000 kr.,

kunde det dog ikke slå til overfor sådanne krav. Derfor kom moderens arv efter hendes forældre godt tilpas. Hendes fader, consul Marcussen, var allerede død 1880, og 1883 fulgte hendes moder efter. Som arv fik hver af børnene udbetalt ca. 50,000 kr. Renterne af disse kunde dog ikke forslå til at dække udgifterne, så der måtte jævnlige tages op af kapitalen, så længe sønnerne studerede. Men forældrene anså det også for vigtigere at give børnene en god uddannelse end at efterlade dem kapital.

Skønt faster Lise ofte havde frarådet de unge at gifte sig, da slægten — som hun sagde — skulde dø med ære, havde hun dog ikke haft held med sine råd. *Frode* forlovede sig 1892 med *Margrete Møller*, en datter af pastor Møller i Rønninge. Som børn havde de leget sammen, da Møller var kapellan i Herfølge. Da Frode 1896 havde fået oprettet en klinik i København, holdt de bryllup. *Jørgen* forlovede sig 1894 med *Astrid Hjorth*, en datter af instrumentmager Emil Hjorth i Frederiksberggade. Gennem søsteren Marie, der var veninde med Astrid Hjorths søster Ingeborg, var han bleven indført i hjemmet. — Medens Frode og Jørgen havde været nær ved deres embeds-eksamen, da de forlovede sig, havde *Olaf* end ikke fået studenterhue på hovedet, da det skete. Midt under studentereksamen, i 1897, blev han forlovet med *Augusta Petersen*, en datter af grosserer August Petersen på Akacievej. Det var gennem en broder, med hvem han gik på kursus, at han fik adgang til hjemmet. — Således var familien Sadolin bleven forøget med tre nye kvindelige medlemmer, og forbindelse knyttet med to nye familier — Møllers var nemlig gamle bekendte.

I Reerslev levede man et roligt og stille liv. Vel kunde ferierne, især da børnene blev større, bringe liv og uro. Men ellers gik livet til daglig meget stilfærdigt. Der kom ikke mange mennesker i præstegården, heller ikke af sognets folk, og nogen egentlig selskabelighed fandt ikke sted. Dog var der enkelte familier, som præstefolkene omgikkes og knyttede venskabsbånd med. Således med grev *Moltkes* på Nørager. Det var to alvorligt troende og ædle personligheder, som det var berigende

at omgås. Tilmed mødtes man dér med mange kendte og udmærkede mennesker. — Også med fru *Lund* på Vedbygård omgikkes præstens jævnligt; og da hun døde i 1892 og godset gik over til professorinde *Charlotte Madsen*, der var gift med den theologiske professor *P. Madsen*, blev forholdet til Vedbygård endnu hjærteligere. Der udviklede sig et oprigtigt venskab mellem professorens og præstens. O. J. Sadolin og professor Madsen spadserede ofte sammen og fordybede sig på deres ture i åndelige spørgsmål. Også mellem fruene var der sympatetisk forståelse. Dette venskab varede ved til det sidste.

Endnu var der enkelte familier i sognet, som præstens omgikkes. Bl. a. dyrlæge Iversens i Vedby; de var begge plejebørn af pastor Leth i Middelfart, med hvem O. J. Sadolin stod i venskabsforbindelse.

Udenfor sognet kom de jævnligt sammen med pastor *Bülows* i Havrebjerg, senere i Tersløse. Han var gift med Louise Sadolins søster *Alice*, og det var til stor glæde for de to søstre, at de kom til at bo så nær hinanden. Også de to svogre satte pris på hinandens omgang, skønt de forøvrigt var meget forskellige, både i kirkelig henseende og af naturel. Da der desuden var en jævnaldrende børneflokk i de to præstehjem, forøgede det fornøjelsen af de gensidige besøg. Havrebjerg lå ca. 2 $\frac{1}{2}$ mil fra Reerslev, i nærheden af Slagelse, så det var en lang køretur. Da Bülow imidlertid 1888 blev forflyttet til Tersløse ved Sorø, kom de hinanden nærmere, idet der kun var 1 $\frac{1}{4}$ mil mellem Reerslev og Tersløse. Ved sommertid mødtes de undertiden på halvvejen, ved Kuglebjærg, og holdt skovtur i fællesskab.

Af anden præsteomgang kan nævnes *Heibergs* i Kirkehel-singe; pastor Heiberg var gift med en ungdomsveninde af Louise Sadolin fra Borbjerg præstegård, Frederikke Møller. Fremdeles pastor *Steffensens* i Nidløse; skønt Steffensen hørte til Indre mission, var der dog en sympatetisk forståelse mellem ham og O. J. Sadolin. *Budde=Lunds* i Munkebjergby, *Ribers* i Sæby og *Lundsgaard* i Buerup omgikkes de også af og til.

En særlig familiebegivenhed var det, da O. J. Sadolin og

hustru 31. aug. 1885 kunde fejre deres *sølvbryllup*. I den anledning havde fru Lund på Vedbygård foræret dem en sum penge til en udenlandsrejse; og da den ældste søn, Frode, netop var bleven student, forhøjede hun summen, for at han også kunde komme med. De tog imidlertid alle de tre ældste børn med: Marie, Frode og Helga, og lagde turen til Harzen. De begyndte rejsen 20. juli og kom tilbage 31. juli. Følgende navne betegner rejseruten: København, Lübeck, Leerdte, Thale, Königsruhe, Freseburg, Altenbrandt, Elbingerode, Werningerode, Ilsenburg, Harzburg, Braunschweig, Lübeck, København. De rejste med sparsommelighed, hvilket var nødvendigt, når pengesummen skulde slå til for 5 personer i 12 dage. Men hovedsagen for dem var også glæden over naturens skønhed, og den nød de i rigt mål; de havde alle megen sans for naturen. Det tyske sprog voldte dem ikke vanskelighed. Louise Sadolin havde talt tysk allerede som barn, og O. J. Sadolin, der havde et betydeligt sprog-talent, talte sproget så godt, at han endog engang på rejsen, da han sad og samtalede med en tysker, blev antaget for en landsmand.

En måned efter deres hjemkomst fejredes sølvbrylluppet med en stor fest i præstegården. Flere venner var komne tilrejsende, således comtesse Tramp fra Vallø, etatsråd Petits fra København, pastor Alfred Kaae fra Tikjøb, pastor Sveistrups fra Paaby, inspektør på Oringe Niels Tørsleff, frk. Anna Rædel fra Vallø og frk. Severine Agerskov fra København. De liggende gæsters tal var så stort, at børnene måtte ligge i høet på stænget i de nætter. — Dagen begyndte med en gudstjeneste med altergang, ved hvilken Svejstrup prædikede og Bülow holdt skriftetale og altergang. Ved middagen spiste man i tre værelser; foruden slægten deltog grev Moltkes, fru Lund, professor Madsens, pastoratets lærere, sognerådets formand o. fl. Der var en god stemning over festen. Sølvbrudeparret fik mange gaver fra slægt og venner; sognets folk forærede et spisestuemøblement af egetræ med inskription på buffetens opsats. Fra fraværende venner kom der breve i mængde, således fra H. Svejstrup i Vejen og Andr. Leth i Middelfart. — I sin almanak skrev O. J. Sadolin: »Velsignet dag«!

Endnu var ingen af livets mørkeste skygger faldne over præstegården i Reerslev, men i 1887 skulde døden kaste sin skygge over den, idet præstens mistede deres 19-årige datter *Helga*. Det var en tung prøvelse. Hun var faderens øjesten og moderens hjælp og glæde.

Helga havde altid opholdt sig i hjemmet, undtagen to måneder det sidste år, hun levede. Sin undervisning havde hun fået af moderen og faderen og af lærerinden frk. Eilersen. Da hun i 1884 var bleven konfirmeret, hjalp hun moderen med at undervise de yngre søskende. Om søndagen spillede hun orgelet i Reerslev kirke.

Hun havde en elskelig og harmonisk natur. Det var altid hendes glæde at hjælpe og glæde andre. Hun forstod lidt af den svære kunst: at glemme sig selv for at være noget for andre. Hun elskede fred og vilde så gerne gøre sit til at udjævne, hvad der kunde være i vejen. Hun var glad af sind, og hun vilde gerne, at livets fornøjelige sider skulde komme til deres ret. Var der f. eks.

mulighed for en skovtur, så var hun utrættelig i at få den i stand. Ved siden heraf var hun en dyb og from natur. Hendes mørke, levende øjne kunde ikke blot udtrykke glæde over livets uskyldige glæder og rene fornøjelser; de afspejlede også hendes kærlige, rene og fromme sind. Tidligt havde hun givet Gud sit hjærte. Hun var en velsignelse i hjemmet.

Da søsteren, som var lærerinde hos dr. Arup i Slangerup, i efteråret 1886, var bleven overanstrengt af sin gerning, måtte Helga overtage hendes plads for et par måneder, fra september til november. Det havde ikke været let for hende at være skilt fra hjemmet. Da hun kom tilbage, var hun ikke rask, og hen på vinteren viste det sig, at det var lungetuberkulose, hun led

Helga Winifred Sadolin.

af. Sygdommen udviklede sig med rivende fart, kræfterne svandt, og hun måtte tilsidst helt holde sengen. Til tider pinte hosten hende meget.

Under hendes sygdom udfoldede hendes fromme og elskelige sind sig rigtigt. Hun var meget tålmodig. »Nu har jeg været rask i 19 år,« sagde hun en dag, »så må jeg sagtens kunne finde mig i at være lidt syg; det kunde jo ogsaa være meget værre.« — Hendes moder var bestandig om hende og plejede hende. En dag sagde hun til sin moder: »Der er det gode ved at være syg, at så har man mor at kæle for; når vi gik med vort skolearbejde, så havde vi ikke tid til kys og kærtegn.« Og da hun kunde se, at moderen så træt ud, mens hun selv kun kunde røre armene, sagde hun: »Gid jeg dog kunde hjælpe dig, moder, kan jeg i det mindste ikke tænke for dig?« — — Da moderen en dag spurgte hende: »Hvordan har du det, Helga?« svarede hun: »Jeg har det godt; jeg ligger i gode tanker.« — »Hvilke?« — »Om hvad der er godt for mig og for andre.« — »Hvad er det?« — »At være et Guds barn.«

Da sygdommen skred fremad, sagde moderen en dag til hende: »Vor herre vil måske nu tage dig hjem til sig, Helga.« Dertil svarede hun: »Jeg vilde gerne leve lidt længere, for livet har ikke tabt sin tillokkelse for mig, men jeg vil også gerne gå hjem til vor herre, det er dog det bedste.« — En anden gang: »Gid du altid kunde blive hos mig, moder,« og lidt senere: »Det er godt, at vi kan følges ad, moder.« — »Hvordan det, Helga?« — »Jo, først her gennem livet og så hjem til Gud.«

En af de sidste dage sagde hun: »Det er svært at skilles fra jer, men det havde været meget sværere, om I var gået hjem først, og jeg var bleven her tilbage. Og jeg er vis på, at jeg skal mødes igen med jer allesammen, *med jer allesammen*.«

Det blev en trang påske for familien i Reerslev præstegård det år. Lige efter helligdagene var Helgas lys nedbrændt. Hun sov stille hen i påskeugen 15. april 1887.

Begravelsen foregik med stor højtidelighed 20. april fra Reerslev kirke. På det sted, hvor hendes kiste stod, havde

hun selv stået samme dag for 3 år siden ved sin konfirmation. Faderen talte selv over hende. Han gjorde menigheden rede for det, som havde bevæget sig i hans hjærte, siden han måtte slippe håbet om at beholde hende. »Det er den overvejelse,« sagde han, »at den almægtige Gud, vor skaber, han har sin *ret*, som vi mennesker ikke kan fratage ham, og som vi ikke må prøve paa at forholde ham. Til denne *ret* hører, at han, som gav os livet, skabte os i sit billede, når han vil, kan flytte os over fra denne jord, hvor han først har sat os, til *andre egne af sit rige*. Gud sætter og bestemmer tiden, når han vil tage os herfra, og han rådfører sig ikke derom med os. Havde Gud spurgt os forældre, om vi nu vilde give slip på vor elskede Helga, da havde vi sagt: ak nej, ikke nu, ikke i hendes fejreste år, hun er vor daglige glæde, hun er hjemmets bedste prydl! Men Gud brugte sin *ret*, spurgte ikke os om forlov og tog hende til sig. — Men denne sin *ret* brugte Gud som en kærlig fader, derfor bøjer vi forældre os ikke blot under hans vældige hånd, som ingen kan modstå, men vi kysser hans kærlige faderhånd, og vi bekender villig: du vor Gud og himmelske fader har gjort det bedste mod vort elskede barn.

Ja, Gud har været god mod Helga fra begyndelsen, og han vil være det evindeligt. Han modtog hende i den hellige dåb og genfødte hende, som jo havde del i arvesynden, i Jesus Kristus af vand og den Helligånd til sit eget kære barn, og denne indvielse blev over hende, genfødelsens nåde forlod hende aldrig. — Han drog hende tidlig til sig og oplod hendes barnehjærte for hendes frelser, og den nåde og kærlighed, som Jesus udøste i hendes hjærte, den var og blev kilden til det yndige, velsignede, milde, frejdige liv, hun levede iblandt os, og hvormed hun blev så dyrebar for forældre og søkende. — Ja, som en velsignelse i vort hus, som et fredens barn vandrede hun mellem os i 19 år, og vi kan ikke nok takke Gud for hende. Vi vidste længe, at hendes hjærte var vendt til Gud og givet hendes frelser, men under hendes sidste sygdom kom det frem i klar og frejdig bekendelse.«

Efter at have omtalt nogle af de gode ord, som Helga udtalte i sin sidste tid, sluttede faderen således: »Hele den sidste nat sov Helga, og sovende tog Gud fader hende hjem til sit freds-
rige, hvor hun alt længe hørte hjemme. For Helgas skyld kan vi kun takke Gud med stille, ydmyg glæde. — Savnet bor i hjærtet, og vi vilde ikke ønske det bort, men *trøsten* er nær, først i det rige, søde *kærlighedsminde*, hvormed hun lever i vore hjærter; end mere i det livsalige *håb* om en liden stund at samles med hende i lysets og uforkrænkelighedens rige hos vor himmelske fader og vor kærlige frelser, og dertil kommer den *nærværende* trøst, som vi dog allermindst kan undvære, at i vor herre Jesus Kristus, som i sit kærlige frelserhjærte rummer alle sine børn, de levende og hensovende, der er vi forenede også nu og skal vedblive at være det.«

Foruden faderen talte præsterne Bülow og Sveistrup. Det var en stor skare af slægt og venner, der fulgte hendes støv til graven.

Venner i menigheden rejste en stor sten på hendes grav, hvorpå følgende bibelord blev indhugget:

»Guds fred seje i eders hjærter, Col. 3, 15«.

Hvor dybt Helga blev savnet i hjemmet, og hvor kærligt hun blev mindet, kan også ses af følgende vers, som moderen skrev adskillige år efter, i sommeren 1896:

Når om aftenen silde jeg træt mig lægger og lemmerne strækker,
næsten altid jeg mindes hin nattestund, i samme stue,
da den kære sjæl, så mildt og stille, os her forlod,
og vi alle følte, at Gud kun tog, hvad der helt var hans.
Og min sjæl den længes, og tit jeg sukker, o, hvem der *nu* kunde
så mildt og stille sig lægge til hvile, for sidste gang,
og vågne med fryd hos den levende Gud, i kærligheds land.

Helgas død var ikke den eneste skygge, der faldt over livet i Reerslev præstegård. Faderens periodiske *tungsind* og moderens *træthed* kunde også tid efter anden lægge sit tryk over hjemmet.

O. J. Sadolin havde af naturen et lyst og mildt sind. Når ikke den sygelighed, som til tider lagde sig over hans sind, beherskede ham, havde han et lyst syn på livet og en stor evne

til at glæde sig ved livet, både i naturen og i menneskers samfund. I sine lyse tider stod han meget tidligt op. I hans almanak læser man i sommertiden: »Oppe 4 $\frac{1}{2}$ «, »Oppe 5« o. s. fr. Så holdt han ofte sin morgenandagt nede ved Rendebækken bag kirken. Og når han således stod der en smuk sommermorgen og holdt sin andagt, så var det et udtryk for hans glæde ved livet, sådan som det rører sig i al skabningen, og som det kan leves under Guds nåde. — I sådanne tider følte han også trang og lyst til at omgås andre mennesker, og han var da livlig og fornøjelig; mangt et morsomt træk havde han at berette, ofte fra ældre tider — men aldrig var der noget bidende over hans skæmt, snarere var den udtryk for et vist barnligt gemyt. Når han i sådanne tider gjorde en rejse til København, var det forbausende, så mange mennesker han kunde overkomme at besøge. Så fulgte han sin indskydelse; fik han lyst til at besøge et menneske, så gjorde han det, selvom der ikke var noget egentligt formelt tilknytningsspunkt. Der var ved sådanne lejligheder en vis umiddelbar friskhed over ham, der gjorde, at man altid var glad over hans besøg.

O. J. Sadolin.
1897.

Men lige så højt, som han i sine lyse tider var oppe, lige så langt var han nede i de mørke tider. Da lagde der sig en dyb nedtrykthed over hans sind, alt syntes ham mørkt, han kunde ikke glæde sig over noget, hverken over solen eller over mennesker, ja end ikke over Guds nåde — Men foruden disse yderpunkter var der også mellemstadier, hvor lyst og mørkt var blandet sammen.

Lige fra de unge år havde han kendt til denne sindets nedtrykthed til forskellige tider. Allerede som student kunde han

undertiden føle sig overvældet af en uforklarlig nedtrykthed. Senere satte dette tungsind sig mere fast; det holdt sig længere, og der kunde spores en vis regelmæssighed i periodernes skift. Når nedtryktheden var særlig stor, kunde den pludselig skifte; et sådant pludselig omslag skete i 1871, 1895 og 1900. Der kunde så komme nogle år, hvor det lyse var stærkt fremherskende. Så aftog det efterhånden; det mørke begyndte at komme igen, indtil det atter fik overvægt.

Louise Sadolin.
1897.

Det første 10-år i Reerslev var lyst og mørkt blandet imellem hinanden, uden at yderpunkterne nåedes. I 1890 blev det imidlertid særlig dårligt. Han fik da en indbydelse fra professor Madsen, der det år selv lå på en kuranstalt i *Silkeborg*, til at prøve kuren som hans gæst. O. J. Sadolin rejste også derover, men kunde ikke bevæges til at blive der mere end fra 4. til 11. august; så rejste han hjem, uden at opholdet syntes at have hjulpet ham.

I de følgende år gik det nogenlunde, men i 1895 blev det atter meget dårligt. Professor Madsens viste da atter deres gode sindelag overfor ham ved at tilbyde ham og hustru en rejse til kuranstalten *Tonsåsen* i Norge. Kun med nød og næppe lod O. J. Sadolin sig overtale til at rejse, men tilsidst gav han dog efter for professorens og fruens elskværdige overtalelser. 30. juni rejste de fra Reerslev og vendte først tilbage 26. juli. Under opholdet på *Tonsåsen* var O. J. Sadolins sind stadig nedtrykt; dog hindrede det ham ikke i at tale hver søndag for en forsamling af kurgæsterne i koncertsalen. Men lige så snart han havde sat foden på vognen, der skulde føre ham bort fra *Tonsåsen* og begyndt rejsen mod hjemmet, lysnede det i hans sind, og det holdt sig i de følgende år, til 1898.

Når O. J. Sadolins periodiske nedtrykthed til tider kunde lægge sit tryk over hjemmet, så var det samme tilfældet med hans hustrus træthed. Der var lagt meget på Louise Sadolins skuldre. En stor børneflokk havde hun haft og et stort hus at styre; så var tilmed alle praktiske vanskeligheder væsentligt lagt på hende, også hvad der angik børnene, efterhånden som de blev voksne. Intet under derfor, at hun tit kunde føle det tynge på sine skuldre.

Hun kendte ikke til at lade opgaverne ligge eller til at gå uden om vanskelighederne. Hun skånede sig ikke, men hendes stærke pligtfølelse drev hende til at gøre sit yderste. Hun havde i dette stykke til motto: »*Man kan, hvad man skal.*« Men følgen blev også, at hun tit kunde føle sig så træt, at selve livet syntes hende en byrde.

Efter hendes død fandt man i hendes gemmer en lille samling digte, der var blevne til i sådanne svære tider. De udsiger en træt sjæls længsel efter den store hvile. Et troende hjertes hvile i Guds kærlighed. Et kæmpende menneskes bøn om mere kraft fra Gud til at leve livet til hans ære. Et ydmygt og taknemmeligt hjertes tak for korssets nåde og for håbet om herligheden hos Gud. Men en underlig vemod ånder gennem alle digtene. — For at forstå dem ret, må man huske, at de er blevne til i de sværeste tider. Hvis ikke dette haves i minde, vil de give et billede med dybere skygger end virkelighedens.

Søndag 25. Novbr. 1888.

Fader, jeg takker
For hver en Time,
At det forundes
Mig at fornemme
Livet i Dig!

Paa *dine Dage*,
Hvor alt er stille,
Hvor Verdens Uro
Og al dens Travlhed
Har Lov at hvile,
Da min sjæl ogsaa
Ret hviler ud.

Den sig nedsænker
I Dine dybe,
Rige og varme
Forjættelsens Ord.
Og den sig hæver,
Nyfødt og frigjort,
I Bøn og i Tak.
Op til de Egne,
Hvor Du har hjemme.
Op til de Sjæle
Hjemme hos Dig,
Som nu jeg elsker,
Og som jeg haaber
Engang at gense.
Og den sig hæver
Vidt over Jord,
Til alle Kjære,
Som Dit Navn priser.
Fader, jeg takker
For Søndagens Fred!

Fader, du give,
At disse Timer
I Samfund med Dig
Maa give Kræfter.
Saa alt det Gamle
Maa falde af!
Saa alt det Nye
Maa vokse frem!
Saa at jeg maa
Lære at bede,
Lære at takke,
Lære at elske.
Lære at lyde
Din hellige Røst.
Lære at følge
Dit hellige Ord.
Lære at leve
Dit Navn til Ære!

*
*

September 1890.

Stille, stille,
Englevinger,
Aandepust
Fra Livets Land!
Kan I vifte
Bort de Skygger,
Som formørker
Sjælens Øje?
Kan I vifte
Fred til Hjertet?

Stille, stille;
Jeg fornemmer
Aandepust
Fra Livets Land!
Bort de vige,
Skygger sorte.
Øjet skimter
Lys hos Gud.
Hjertet hviler,
Hviler i Guds Kjærlighed.

Gaaderne her vi kan dem ej løse,
Synden og Mørket og Nøden her.
De maa os drive, til Gud at ile,
Gemme os helt i Hans Kjærlighed.
Selv vi kan intet uden at synde,
Kan ikke vandre paa Kjærligheds Vej.
Kom derfor Kjærligheds Aand fra det Høje,
Led os, og dan os, og fyld os med Dig!

Freden faar vi da i Eje,
Hjertet hviler i sin Gud,
Glemte af Glæden faar vi smage
Glæden i Guds Kjærlighed.
Takken stammer smaat vi paa.

Mon den voxer kan og stige,
Saa den kan os fylde helt?
Mon den blive kan til Toner,
Fuld af Lov og Tak og Pris?
Mon det her vil kunne naaes?

Engang kommer Stunden
Derhjemme hos Gud.
Da løses det Bundne,
Da frigjøres Sjælen
For hæmmende Baand.
Jeg længes, jeg længes.

Da kommer Takken,
Og da kommer Glæden.
Da toner Lovsangen.
Da er vi hos Gud,
Med alle, vi elske.
Jeg længes, jeg længes.

Dog vil jeg gerne bie,
Naar du det vil, o Gud.
Og jeg vil gerne stride,
Saa længe, som Du vil.
Men hjælp mig, hjælp mig i Naade!

Giv saa i Naade, at alt Dit maa voxer,
At alt mit eget maa falde hen.
Giv jeg maa leve Dit Navn til Ære,
Leve og voxer i Din Kjærlighed.

* * *

Oktober 1890.

Fader, jeg tror paa Din Kjærlighed
Og paa Din store Barmhertighed.

Vi maa jo trænge til Tugten,
Og til saa dybt at ydmyges,
At Du endnu ej borttager,
Hvad der os tynger i Støvet.

Saa længe, saa længe det bøjer og tynger
Vi længes efter Befrielsesstunden.

Men smelt os og bøj os
Og rens vort genstridige Hjerter,
Saa at Dit Billede maa komme frem,
Og at Din Villie den maa ske,
At den maa ske i os og ved os,
Saa lysner det nok.

Ja, vi trænger til Tugten,
Saa godt jeg det ser og véd;
Hos os ses endnu ej Frugten
Af Din store Barmhjertighed.
Vore Hjerter, de er saa kolde,
Vort eget opfylder os helt,
Saa lidet, saa lidet vi ligner
De hellige Mænd og Kvinder,
Som leve for Dig og Dit Rige,
Opfyldt af Din Kjærlighed.

* * *

Herre Jesus,
Frelser kjære,
Hjælp Du os!

Du er jo kommen
Just for at frelse
Alt det Fortabte.
For at oprejse
Alle de Faldne.
Du har jo Kjærlighed,
Du har Almagten.
Sig kun et Ord,
Og Skyggerne viger.

Lær os at leve,
Lær os at elske,
Virk det i os!
Det er vor Bøn,
Fremfor alt andet,
Til Dig, vor Frelser.
Den vil Du høre,
Det sikkert jeg tror.

Herre Jesus,
Frelser kjære,
Hjælp du os!

Juli 1896.

Hvor det svært dog er at leve!
aa, saa svært.
For hvert Glædens Glimt til Sjælen
glimtvis kun,
Er der Mørke, meget Mørke
knugende,
Som min Sjæl til Jorden bøjer
sukkende,
Saa jeg føler jeg til Muldet
bundet er.
Muldet tynger Sjælens Vinger,
pletter dem,
Og jeg sukker efter Stunden,
længselsfuld,
Da alt Mørke skal forsvinde,
Synd og Sorg,
Sjælen sig mod Lyset svinge
hjem til Gud.

*

Som en liden Orm, der kryber paa Jord,
Jeg længes efter Sommerfuglevinger
Til at flyve højt mod Himlen, mod Lys og mod Sol
Og suge Næring af Blomsterne alle.

Men den kommer den Stund, da Jordhylsteret falder,
Da Sjælels nye Klædning ej hindrer dens Flugt
Til Kjærligheds lyse, varmende Riger.
Men endnu — er jeg Ormen paa Jord.

* * *

Nerverne bæve,
Lemmerne værke,
Tanken forvirres —
Intet jeg kan,
Og alt jeg skal! —
Hvor kan jeg mig gemme,
Hvorhen kan jeg fly?

Jeg maa blive
og lide . . . . .

Mens Ungdommen leger og ler.

* * *

Saa mange frydes ved gamle Minder;
det undrer mig.
En Træthedsfornemmelse over mit Liv
maaske hindrer mig.
Og saa, hvor galt har jeg ikke gjort dette
og hint og hint,
Det samler sig sammen, som Led ved Led
til en Lænke lang.
Og godt — jeg kan intet, slet intet se,
ej det mindste Gran;
Hvad jeg gærne har villet, jeg ikke har naaet,
ej tilnærmelsesvis.
Se derfor jeg undres, naar Andre frydes
ved gamle Minder,
Og gaar stille min Vej, hen i Ensomhed
og sukker derved.

Hvordan maa vort Liv dog se ud
For Gud, den rene og høje!
Men han er Barmhjertigheds Gud,
Og Kjærlighed dækker hans Øje.

Det er vor Trøst —.

* *

Oktober 1896.

Træt jeg er, og træt jeg var,
Saa langt jeg tilbage mindes.
Mon jeg oplever en Tid paa Jord,
Hvor ikke jeg føler mig træt?
Vel næppe.
Thi snart kommer Alderdoms Dage,
Saa er man vel rigtig træt!
Men saa har man Lov til at hvile.
Og saa kommer — den store Hvile.

Gennem Træthed og Smerte
Har jeg funden Vej
Til Guds Faders-Hjærte,
Saa maa passe for mig.

Muligt andre kan føres
Ad mildere Veje.
For mig maa behøves
Lidelsens Vej.

Men Trængsel og Smerte
Saa godt jeg det véd,
Skal aabne mit Hjærte
For Guds Kjærlighed.

Oktober 1897.

Jeg er træt, aa saa træt,
Med Smerte i alle Nerver,
Og Kraftsløshed i dem alle.
Kunde jeg hvile, hvile –
Hvile som Barnet i Vuggen,
Eller den store Hvile. –

Nej Livet gaar sin rastløse Gang,
Jeg maa op og maa med.
Jeg maa tænke – med Afmagt i Tanken.
Jeg maa ordne – med bævende Nerver.
Jeg maa virke – med smertende Lemmer.
Jeg skal meget – og synes, jeg intet kan.
Jeg maa smile og tale –
Og saa finder jeg Livet saa svært.

Dog nej, jeg slet ikke klage maa,
Gud Fader giver mig Kræfterne smaa,
Og bedst for mig er det saa.

Lidelse skal mig Lydighed lære,
Lille og stille jeg maa være,
Sagtmodig, taalmodig jeg maa blive,
Kraften dertil vil Gud mig give.

Hvile i Gud, trods Synd og Dom,
Rigdom i Gud, trods min Fattigdom,
Styrke i Gud, i mit svage Ler;
Men Glæden! mon den jeg kan finde her?

Jesus kalder ad de trætte Sjæle,
Det er godt hos Ham at dvæle,
Dér er Hvile for min Sjæl.
Bedre dog engang til Ham at komme,
Blive helt hos Ham og alle Fromme,
Dér blier Glæde – Glæde fuld og hel.

*

Januar 1898.

Syg jeg er,
I Sengen jeg ligger.
Jeg hviler ud.
Modet er borte,
Sjælen er træt. —

Kræfter jeg samler
Til nye Dages
Kommende Kamp.
Ved stille Hvilen,
Ved Guds Ords Rigdom. —
Det styrker min Sjæl.

Jeg er nok for meget
Gaaet i Kamp
I min egen gamle,
Hullede Klædning.
Derfor jeg ligger,
Saaret og træt.

Kunde jeg altid
Helt være iført
Guds fulde Rustning,
Saa gik jeg nok mere
Frejdig og glad
Ad Vejen hjemad
Til de Levendes Land.

Kristi Retfærdigheds
Uplettede Klædning
Helt mig omhulle.
Saliggørelsens Hjælm
Mig dække og pryde.
Saa Mørkets Magter
Mig kan ej naa nær.

Foden bevinged'
Af det glade Evangelium
Kjærligheds Bud.
Saa iler den fremad
Mens Troen paa Ordet
Som Skjold
Opfanger de gloende Pile.

Og hvad maa ej vige,
Naar Aanden i Kamp
Fører Guds-Ordets Sværd.
Mens Bønnen nedhenter
En Englehær,
Hvis svalende Vinge
Kan Smerten betvinge,
Hvis tonende Sang
Bringer Himmelklang.

Kunde jeg altid
Saa være iklædt,
Jeg laa ej paa Vejen
Saaret og træet.

* * *

Februar 1898.

Aa, Verden fuld af Sorg og Nød,
Jeg trænges mer og mer,
Jeg føler Døden i mit Kød,
Den bryder i mit Ler.
Min Arbejdstid er omme,
Saa træet jeg føler mig.
O Jesus vil Du komme
Og tage mig til Dig.

Dog Troen først vel lutres maa
I Lidelsernes Daab,
Saa Hjertet helt kan Fæste faa
I Herlighedens Haab.
Saa vil Du Jesus komme
Og Hvile give mig,
Saa er min Smerte omme,
Jeg være maa hos Dig.

Men bliver Ventetiden lang,
Før Hjemmet jeg kan naa,
Giv, at som Anna jeg min Gang
I Tempelhal maa faa.
Saa er min Smerte omme,
Hos Dig er Hjertets Fred,
Da vil Du Jesus komme
Med al Din Kjærlighed.

April 1898.

Min Sjæl den hviler ved Korsets Fod,
Der har den Fred.
Slet ingen Plads som den er god,
Sjælens Hvilested.
Min Syndeskyld har den der nedlagt,
Det Frelsens og Kjærligheds Ord hørt udsagt:
Det er fuldbragt!

Min Sjæl den hviler ved Korsets Fod,
Den hviler endnu —
Den burde vel op og med Kraft og Mod
Og med frejdig Hu,
Fri for Syndeskylds Tyngsel leve op igen
Og kjæmpe og stride for at naa frem
Og at naa hjem —.

Min Sjæl den hviler ved Korsets Fod,
Den hviler ud —
Og om den nu aldrig den Plads forlod,
Hvilen hos Gud.
Kun dér kan Sjælen sin Lægedom faa,
Ved Korset maa dog vel Vejen gaa
Til Hjemmet at naa.

*

31. August 1898.

I mig og om mig er Synd og Nød,
Kun hos Dig, Herre Jesus, er Livets Brød
Til at mætte min Sjæls Begær!

Hvor jeg end hen i Verden ser,
Der er Synd og Smerte, baade her og der,
Kun hos Dig Herre Jesus er Fred!

Selv hos Dine Børn er megen Uro,
Bekymringers Mængde, kun liden Tro,
Vi bøjer os saa dybt i Sorg.

Naar Hjærtet det sukker ved Kulde og Død,
Kun hos Dig, Herre Jesus, er Hvile sød,
Kun paa Dig, paa Dig vil jeg se.

Jeg lægger mig ned ved Korsets Fod,
Kun dér er Lægedom, dér er Bod
For min trætte, sorgfulde Sjæl.

Og saa takker jeg Gud for det Hvilested,
Jeg henter dér Kraft og Glæde og Fred
Til at vandre paa Vejen hjem.

Og saa véd jeg saa godt – om en liden Stund
Jeg lægger mig ned til det sidste Blund,
Til at vaagne i Kjærligheds Land.

Dér naar jeg nok frem til Frydesang,
Til Toner rige paa Glædes-Klang,
Fra en frelst og takkende Sjæl.

* * *

Maj 1899.

Hvor dejligt engang,
Naar Synd og Smerte
De er ikke mer.
Naar Sjæl og Hjærte,
Al vor Begær,
Kan mættes og taale
Glædens Fylde,
Livet i Gud.

Fra Dødens Strande
Vi først hviler ud.
Og Livets Vande
Sjælesaar læger,
Som Synden os slog.
Vi hviler stille,
Og Sjælen trøstes
I Abrahams Skød.

Og saa vi vaagner
Til Livet og Lyset.
Til Gud at skue,
Til Sjæle-Samfund
Med alle Hellige.
Til Lovsangs Toner,
Til Tak for Frelsen,
Til Salighed.

Imidlertid havde O. J. Sadolin i 1896 nået støvets år, og man begyndte i præstegården at drøfte muligheden af at søge afsked og flytte til København. Han var forøvrigt endnu helt åndsfrisk og arbejdsdygtig, men rykkede jo ind i 70'erne og mente derfor, at det kunde være rigtigt at give plads for yngre kræfter. For sit eget vedkommende var han vel ellers helst bleven i Reerslev. Men hertil kom også, at hans hustru mente, at hun lettere vilde kunne magte et mindre hjem i København, end en stor præstegård. Hun følte sig træt og håbede, at livet i København skulde give mere hvile.

En medhjælp i gærningen fik O. J. Sadolin de sidste år, idet han 1897 fik sin søn *Jørgen* til kapellan. Sønnen fik sin udnævnelse 8. maj; 30. juni blev han ordineret i Vor frue kirke af biskop Rørdam og 11. juli indsat af faderen i Reerslev og Vedby kirker. Det var en stor glæde for faderen at overvære sønnens ordination og selv at indsætte ham som sin medhjælper. Det havde altid været hans håb, at den gamle præsteslægt skulde fortsætte sine traditioner i det nye slægtled. Nu fik han se det gå i opfyldelse.

I nogle optegnelser skriver han herom følgende: »En skøn og glædelig dag gav Gud os d. 11. juli, da min kære søn *Jørgen Theophilus* skulde af mig indsættes i embedet og således indføres i den uoverskuelige række af Kristi tjenere og vidner. — Jeg var meget tidlig oppe, gjorde en morgentur til Rendebækken og besøgte *Jørgen Pedersens*, hvis kone er syg. — På vor char-à-banc kørte *Jørgen, Astrid*, vore to piger og jeg til Vedby kirke i den friske, dejlige sommermorgen. — Kirken var fuld, en god sang tonede, jeg holdt min indsættelsestale og *Jørgen* en god prædiken over teksten »Så værer da barmhjærtige« og gav efter prædikenen sit program med god frimodighed. — Vi fik så frokost, og jeg fik en hvile, før vi gik i Reerslev kirke. Sakristiet var kønt prydet med en hvid dug på bordet og et glas med roser. Også i Reerslev kirke gik alt hyggeligt og godt. Ved udgangen ønskede mange mig tillykke. — Til middag kl. 5 havde vi indbudt professor *Madsen* og frue, *Egeberg*, de fire

skolelærere og deres koner samt »søstrene« Mathilde og Kathrine. Det var et fornøjeligt bordsæde. Professor Madsen, Egeberg, Frederiksen og Høgsbro talte kønt. Efter bordet spadserede vi i haven, slog os så ned i lindelysthuset og sang mange fædrelandske sange. Det var en hyggelig og velsignet dag, med Guds hjælp varsel om meget godt i fremtiden.«

Da præstegårdens bortforpagtning udløb 1900, anså man det for rigtigst at bestemme tidspunktet for afskeden til året forud, dels for at undgå vanskelighederne ved en ny bortforpagtning af den store avling, dels også for at den nye præst kunde være frit stillet i denne henseende. O. J. Sadolin skrev da sin ansøgning om afsked, hvilken blev bevilget i februar 1899, idet han samtidig udnævntes til ridder af Dannebrog.

I maj måned blev den nye sognepræst, pastor *Vilstrup* til Tjele-Vinge, udnævnt. Da sønnen Jørgen imidlertid 8. juli blev udnævnt til dennes efterfølger i Tjele-Vinge, blev det bestemt, at han skulde blive i Reerslev indtil efteråret, medens pastor Vilstrup på sin side skulde forblive i sit embede lige så længe.

20. august holdt O. J. Sadolin afskedsprædiken i Vedby kirke og 27. august i Reerslev kirke. Ved sin afskedsprædiken i Reerslev kirke havde han til tekst »Den barmhjærtige samaritan« — den samme tekst, som han havde prædiket over 40 år tidligere, da han blev indsat i sit første embede i Fredensborg.

Ifølge et brev fra hans hånd af ²¹/₁ 1901 sagde han i sin afskedsprædiken om hele sit præsteliv følgende: »Har jeg udrettet noget godt, så tilhører æren Gud alene, thi det var hans nåde og kraft i mig, som gjorde det; men alt, hvad der blev forsømt og gjort ilde, det er min skam, som jeg må bede Gud af nåde tilgive mig.«

Menigheden forærede ham og hustru til afsked et maleri af præstegården og kirken, malet af Carl Møller.

Først i september forlod O. J. Sadolin og hustru Reerslev præstegård efter at have levet dér i 19 år.

DE SIDSTE ÅR PÅ FREDERIKSBERG

1899—1908

Som så mange andre gamle præstefolk flyttede O. J. Sadolin og hustru til Frederiksberg for dér at tilbringe deres sidste år. Lige før Jul 1898 havde de købt en villa på *Kongensvej nr. 22*; købesummen var 14,800 kr. og grundens størrelse 1500 □=alen. Kongensvej lå i et roligt kvarter bag Frederiksberg have og gjorde med sin allé af kirsebærtræer et hyggeligt og fredeligt indtryk. Villaen havde 6 værelser foruden pigekammer, samt kælder under hele huset. Der hørte en god have til villaen. Endogså hønsehus og hønsegård var der — så de gamle præstefolk kunde have det helt landligt.

Det var ikke vanskeligt for O. J. Sadolin og hustru at finde sig til rette på Frederiksberg. *Han* fortsatte sit liv i betragtning, læsning, spadseren og samtale. Forandringen til emeritus bragte ingen væsentlig ændring i hans måde at leve på. Han skriver herom i nogle optegnelser, som han har tilegnet sine sønnesønner Erik og Tage: »Nu er min præstetid tilende, men skønt endt udadtil, så lever dog de samme tanker i min sjæl, med samme eller større kraft, thi det er evighedstanker, og under deres indøvelse forberedes jeg til af Guds nåde at nå hjem til faderhuset med de mange liflige boliger.«

I den nærliggende Frederiksberg have spadserede han meget og stiftede dér bekendtskab med andre gamle. Og da han efter en operation i 1900 atter havde fået sit lyse syn på livet, gav han sig også til at besøge enkelte syge og gamle i deres hjem; således ser man af hans almanak, at han jævnligt har besøgt præsterne Dalsgaard, Bülow, Schwartzbrem og Aagaard, der var gamle og svagelige. Af og til prædikede han også. Således for pastor Dalhoff i Emmauskirken på diakonissestiftelsen; der talte han også jævnligt ved andagten i kirken lørdag aften. Ligeledes for pastor Jungersen i Immanuelskirken og for pastor Hoff i Vartov. Det var ham en glæde atter at få lov til fra tid til anden at forkynde evangeliet.

Hvilke tanker, der ellers rørte sig i ham, får man et indblik i gennem de breve, han skrev i disse år. Han skriver således til sønnen Jørgen ^{21/1} 1901: »Hvad jeg især lever i og stræber at vokse frem i, det er *troen* på, *glæden* over og *takken* for, at vi i den hellige dåb af Guds nåde i Kristus Jesus har fået del i et evigt liv, som døden ikke kan røve os, og som den slet ikke kan skade eller antaste, og det er håbet om, at den trofaste Gud vil af nåde bevare dette sit liv i os, så vi både strider ærlig troens gode strid og lider tålmodig, hvad vi må for at blive rensede fra al kødets og åndens besmittelse og fuldende vor helliggørelse i gudsfrygt. — Og med denne tro og dette håb kan vi også på de gamle dage, når vandringeren hernede nærmer sig sin ende, leve frimodige og taknemmelige i denne så urolige og farefulde og forkrænkelige verden, fordi vi dog inderst inde lever i det rige, som Helvedes porte ikke skal overvinde. — Nu har jeg givet dig et lille indblik i min »indvortes verden«, så du kan forestille dig, hvorledes jeg »egentlig« har det.«

Når kirkens store højtider nærmede sig, måtte han tænke på de dage, da han selv forkyndte evangeliet for menigheden. Han skriver således i et påskebrev ^{29/3} 1901: »Det var i forrige dage rige tider for mig, både korsets og opstandelsens påske; hvor var det mig kært at tale på langfredag, at skue i ånden op til den tornekrone, korsfæstede Frelser og lytte til de livsalige ord, han talte fra korset, især de to sidste: »Det er fuldbragt« og »Fader i dine hænder befaler jeg min ånd«. Og når vi så rykkede frem til påskedag og i ånden så Herren gå ud af graven som sejrherren over døden med uforkrænkelighed og evigt liv til alle de mennesker, som vilde tro på ham og hans sejr og vilde lyde ham som deres konge og lade sig regere af hans ånd. — Heri er rigdom, trøst, glæde og fylde også på de gamle dage, ja ikke mindst på dem, når det sidste opbrud nærmer sig, når vi ikke venter os ret meget af livet her, men dette »at være hjemme hos Herren« får fuldere klang for det indvortes øre.«

Og i et julebrev af 1904 hedder det: »I mange år gav Gud mig at være med at forkynde det glade julebudskab; det sker

nu ikke mere; men levende står det for mig, hvad der for mig stedse var hjertesagen: at Frelseren, hvis fødselsglæde julen melder os, kom herved, sendt af den himmelske fader, for at åbenbare faderen, åbenbare Gud faders kærlighed til sine menneskebørn, som var faldne i synd og under dødens dom, men som han i sin barmhjertighed vilde forlige med sig selv ved Jesus Kristus. Det var med faderen, Jesus vilde forlige os, til faderens favn, han vilde føre os, at vi kunde komme til at hvile i Guds faderkærlighed.«

Summen af hans tanker i de sidste år kan samles i dette ord: »Hjem til Gud.« I et brev af ²⁰/₁₀ 1901 har han skrevet en betragtning med denne overskrift. Den giver et smukt og klart indtryk af hans syn på livet.

»Hjem til Gud!

Gennem mange år har den røst lydt inden i mig: »Hjem til Gud!« og, jo længere jeg nåede ind i alderdommens dage, med desto stærkere, men også med desto glædeligere klang. Denne røst, denne længsel og dette suk har sin rod og kilde i den overbevisning og grundfølelse, at vort hjerte er skabt til Gud, er, som Augustin siger, uroligt og hviler ikke, før det hviler i Gud; at livet i Gud er livet i lys, og livet udenfor Gud er livet i mørke; at livet i Gud er livet i fred, livet udenfor ham er livet i splid og uro; at livet i Gud er livet i fylde og glæde, livet udenfor Gud er livet i tomhed og angest. Derfor lyder det så stærkt og vedholdende: »Hjem til Gud!«

Dog må det betænkes, at denne røst ikke er ét med: »Bort fra jorden, bort fra verden,« thi Gud har jo et rige hernede, er derfor at finde hernede, thi han har et åndeligt hus på jorden, Kristi kirke og menighed, hvor hans ord lyder, og hans ånd råder, og derfor betyder *»hjem til Gud«* først: *hjem til ham, som han findes hernede i sin menighed*, hjem til Gud at bo hos ham i de helliges samfund og leve livet på jorden til hans ære, i lydighed og tro, i sandhed og kærlighed, i bøn og tak.

Når da efter Guds vilje tiden kommer, da vort liv hernede

skal ophøre, og vi skal erkende og erfare, at vi dog var »fremmede på jorden«, da lyder røsten igen, men stærkere end før og i en ny betydning: »Hjem til Gud!« *hjem til hvilen i hans kærligheds favn*, når striden er gennemstridt og synden overvunden, hjem til end fuldere at kende og elske Gud.

Og endelig sidste gang hedder det: »Hjem til Gud!« *når vor herre Jesus Kristus rejser vort støv op af gravens hvile*, når han gør vort fornedrelseslegeme ligedannet med hans herlighedslegeme efter sin evige guddomsmagt, og vi skal leve evigt i helgensamfundet om Guds trone, i sejrens og salighedens evige rige.

Da først er røsten: »Hjem til Gud« fuldt opfyldt, da først er denne røsts dragende magt bleven fuld klar for os.

Gud lade røsten »Hjem til Gud« aldrig forstumme i vort liv, men trin for trin opfyldes med glæde af Guds nåde!«

Hvad *Louise Sadolin* angår, så var overgangen fra en præstegård på landet til en villa på Frederiksberg større for hende. Men skønt hun nok fik mindre mellem hænder, så bragte hendes sidste år hende dog ikke den hvile, som hun havde håbet. De var en forholdsvis stor husstand på villaen, idet et par af børnene stadig boede dér. Olaf og Knud havde endnu ikke fået deres embedseksamen, da forældrene flyttede til Frederiksberg. De kom derfor atter til at bo i hjemmet. Lidt senere fik Gunnar Olafs plads, medens Olaf dog vedblev at spise i villaen. — Gunnar havde siden 1896 lidt af en alvorlig nervesvækkelse og af den grund måttet afbryde sin uddannelse; da det imidlertid var blevet noget bedre, kom han atter hjem og kom således også til at bo på villaen. Hans befindende bedredes dog kun langsomt, så der gik flere år, inden han atter blev rask. — I de første år boede datteren der også af og til, indtil hun slog sig til ro i stillingen som opsyn på kvindesfængslet på Christianshavn. — Omsorgen for børnene — der var både sygdom og andre vanskeligheder — bragte moderen mange overvejelser og bekymringer. Hertil kom så, at hun tog

sig ivrigt af hus og have og høns; hun plantede mange blomster i haven, så de fik sig en hyggelig og smuk have; sine høns passede hun omhyggeligt, så de lagde mange æg – men alt dette førte med sig, at hun ofte følte sig anstrengt og træt og ikke fik den hviletid, som hun havde længtes efter.

Imidlertid bragte *søndagene* hende megen forfriskelse. Hun skriver i et brev af $19/11$ 1905 til sønnen Jørgen: »Vi kommer lige fra en rigtig god gudstjeneste i Frederiksberg kirke. Uden disse søndage véd jeg ikke, hvordan jeg skulde klare mig; men derfor får vi dem jo også, Gud ske lov for dem. Dejlig er turen også gennem haven; idag jubledede børnene allevegne over sneen, og fædre trak deres glade småpiger i slæde.« Hun var af dem, for hvem søndagen var til megen velsignelse. I dobbelt forstand var den hende en hviledag: hun ikke blot hvilede fra arbejdet, men hun lod sin sjæl hvile i Gud, særlig ved gudstjenesten; siden hvilede hun ved samvær med slægt og venner og styrkedes og forfriskedes derved til ugens arbejde og besvær. I et brev af $3/8$ 1906 skriver hun: »Her har fader det meget dårligt, så det er trange tider; bed for os, at livet i Gud må få magt over forkrænkelsen. — Det er dejligt, at det er søndag i morgen, den dag bringer altid noget godt til hjælp til ugedagene og virker forfriskende med søndagsbesøgene og hvile fra arbejdet.« Det var bleven skik, at slægten samledes søndag eftermiddag på villaen: Frode og Margrete med Ebbe, faster Lise og Marie Schouboe fra klosteret og moster Hilda Sveistrup med hendes to døtre Agnes og Emmy. Disse sammenkomster var til megen glæde for præstefolkene. Det var også skik, så længe faster Lise levede, at de spiste frokost i klosteret hver 1ste i måneden, når O. J. Sadolin hævdede sin pension. Der var altid en egen hygge over faster Lises frokoster. — Ellers levede de stille; af og til spiste de til middag hos professor Madsens, eller besøgte svigerdøtrenes forældre, instrumentmager Hjorths og grosserer Petersens og enkelte andre, men iøvrigt levede de et stille og regelmæssigt liv på villaen.

Ved siden af søndagen var *bibelen* en stor hjælp for Louise

Sadolin til at bære livets byrder. Hun skriver herom i et brev til sønnen Jørgen i novbr. 1901: »Jeg er ganske enig med dig om betydningen for vort åndelige liv af at være en bibellæser; jeg vilde kun ønske, at jeg var det mere, end jeg er det; jeg lader altfor meget travlhed, træthed og forholdene hindre mig deri. Men jeg vilde ikke for meget undvære det lidet, jeg efterhånden i de yngre år, da hukommelsen er bedre, derved har lært udenad. Hvad det har været for mig af trøst, glæde og hjælp, når jeg har ligget syg og slet ikke har kunnet læse, og når jeg om natten ikke kan sove, og tunge tanker kan komme — det kan jeg ikke udsige.«

Livets vanskeligheder gjorde hende ikke til pessimist — selv om de gav hende et alvorligt grundsyn på livet — thi hun fandt forsoningen i Guds samfund og i håbet om fuldendelsen. I et brev af 22/7 1905 skriver hun: »Gud ske tak, at vi har en frelser, der vil være en hyrde for os og føre os gennem glæde og lidelse, så at guds-mennesket må vokse i os, og alt det gamle falde af. Det er jo det, som er vort egentlige liv; så får det gå med de ydre kår, som det kan; og om vi også tidt, når vi siger med psalmen »I Jesus søger jeg min fred«, må føje til, som der videre står: »Alverden har kun smerte«, så er det jo en stor kilde til tak, at vi tiltrods derfor kan have glæde og fred i hjertet i samfund med den levende Gud og sige med David: »Jeg elsker Herren, thi han hører mit suk og min ydmyge begæring.«

Både glæde og lidelse fik Louise Sadolin at kende i sit liv. Glæden tog hun varsomt imod, thi hun følte, at den ikke ret var hendes sjæls fortrolige. Bedre kendt var hun med lidelsen. Men dette havde ikke tilfølgende, at hendes liv blev disharmonisk. Hun havde fundet forsoningen. Derfor kan hun slutte sin lille samling digte med dette vers, der er skrevet på et sygeleje i maj 1900:

Min Sjæl den hviler i Gud
I den store Forsonings Hvile,
Som bringer et Væld af Fred.
Min Sjæl den hviler i Gud.

Også årene på Frederiksberg bragte nogle af de begivenheder, der danner mærkepæle i en families liv. Således sønnen *Jørgens* bryllup med *Astrid Hjorth* $^{22}/_{10}$ 1899. Fremdeles *Olafs* embeds-eksamen $^{28}/_{11}$ 1903, hans udnævnelse til medhjælper for sognepræsten i Søborg og Gilleleje og derefter følgende ordination $^{29}/_{4}$ samme år. Det var en stor glæde for forældrene at se deres anden søn viet til præst. Til middagen på villaen ordinationsdagen var der en forholdsvis stor forsamling indbudt, bl. a. professor Madsen og frue, ligesom også præstefolkene fra Foulum var komne tilstede. Det blev en smuk festdag. — Det følgende år bragte *Knuds* eksamen som ingeniør. Og året efter holdtes det tredje bryllup indenfor børnenes kreds, idet *Olaf* og *Augusta Petersen* blev viede $^1/_4$ 1905.

De gamle præstefolk fik lov at se *børnebørn* i alle de tre nye hjem. Frodes og Margretes søn *Ebbe* var bedsteforældrene til megen glæde; ham kunde de følge i hans udvikling. Det var derimod ikke tilfældet med de 4 drenge i Foulum, *Erik*, *Tage*, *Mogens* og *Henning* eller den lille pige, *Hjerdis*, i Gilleleje; dem så de kun, når de kom i besøg i København, eller bedsteforældrene selv besøgte Foulum eller Gilleleje. Men gennem brevene fik de dog adskilligt at vide om de små Sadoliner. At disse fik en plads i bedsteforældrenes hjerter, kan man bl. a. se af følgende brev af $^5/_{11}$ 1900 fra farfaderen:

»Kære lille Erik Skat Sadolin!

Når jeg skriver til min kære lille sønnesøn, da må du foreløbig læse med dine forældres øjne, indtil du, vil Gud, kan læse det med dine egne, og derfor må du bede dem gemme det for dig til den tid. Så kommer altså bedstefader som en af de ældste i slægten og byder dig som sidste skud på den gamle stamme velkommen, og udtaler sine gode ønsker og sin bøn for dig, at du må vokse op som et Guds barn, at velsignelsen fra din dåb må hvile over dig hele dit liv, at du må lære at leve til Guds ære, til glæde for dine forældre, til gavn og glæde for de mennesker, du kommer i berøring med, at det bedste i slægten må

fornyes og leve op i dig, så du med ære må bære det gamle, ærlige Sadolinske navn.

Det er hvad din gamle bedstefader beder for dig og ønsker dig, og da du næppe vil lære ham personlig at kende, må du bede dine kære forældre, hvem Gud bevare for dig, i sin tid at fortælle dig lidt om ham.«

Den oplivende virkning, som børnebørnene fik på bedsteforældrene, får man et tydeligt indtryk af gennem følgende for- nøjelige brev af $\frac{1}{12}$ 1900 fra farfaderen.

»I den sidste tid har to ganske nye prædikanter fået fat på mig og med vældig kraft talt til mig, så jeg har måttet lytte til deres tale og prøve deres grunde. I vil forundre eder, når jeg siger eder, hvem det er; I kan ikke ane det, så jeg må derfor rykke

O. J. Sadolin med Ebbe og Louise Sadolin med Erik.
1901.

ud med det, lige så godt først som sidst; det er mine to kære sønnesønner Ebbe Benedict og Erik Skat. — På en eller anden måde er de kommet under vejr med, at den gamle bedstefader imellem går og taler med sig selv om, at livet stunder mod sin ende. Det har de gode sønnesønner ikke syntes rigtigt om og forenet sig om at prædike for mig: »Livet er ungt, livet er frisk, livet har mange forjættelser, livet skal leves.« — Deri har de jo ret for deres eget vedkommende, for dem er livet jo ungt og friskt og ved Guds hjælp forjættelsesrigt, men jeg må jo også indrømme dem, at om bedstefaders liv ikke er ungt, så burde det dog være friskt, og så længe Gud vil, skal

det leves med tak. — Jeg må da være de to unge prædikanter, som forstår den kunst at prædike uden ord, taknemmelige for deres påmindelse og bestræbe mig for at »leve livet«, mens Gud vil, som den, der ikke vil holde mig udenfor livet, men efter evne tage hjærtelig del deri.«

Af de begivenheder indenfor slægten, der satte mærke, omend på anden måde, var *faster Lises* død i oktober 1903. Dermed var besøgene i klosteret til ende, ligesom det også følte som et savn ved sammenkomsterne på villaen, at *faster Lise* ikke mere var med. Da *Marie Schouboe* kort efter blev så sjæleligt angreben, at hun ikke mere kunde bo i klosteret, var dets døre derved lukkede for slægten.

Som en afveksling i det rolige liv på villaen kom de rejser, som O. J. Sadolin og hustru foretog et par gange i disse år. I august 1901 rejste de over til Jylland for at besøge sønnen og svigerdatteren i Foulum. Det var til stor fornøjelse for O. J. Sadolin at gense Jylland og atter høre det jydsk mål. Ved den lejlighed prædikede han i Tjele kirke, og hans ærværdige skikkelse og hans milde, men tillige friske og kraftige prædiken gjorde det bedste indtryk på menigheden. Han besøgte også mange enkelte i menigheden til gensidig glæde. Det var den forhenværende sognepræst, der således genoplivede sin tidligere gerning. — Året efter i oktober var de atter i besøg i Foulum, ved hvilken lejlighed farfaderen døbte sin lille sønnesøn Tage, medens farmoderen holdt ham over dåben.

Kun éngang kom de til at gense deres gamle hjem, idet de i juli 1902 besøgte Vedbygård, hvortil professor Madsens flere gange havde indbudt dem. Fra Vedbygård gjorde de flere ture til Reerslev, dvælede ved Helgas hvilested og besøgte gamle venner. Om søndagen, 9. s. e. trin., prædikede O. J. Sadolin i Reerslev kirke. Kirken var smukt pyntet med roser på alteret og buketter i stolene og en stor skare forsamlet. Det var med glæde han atter stod på sin gamle prædikestol, og der var også

mange i menigheden, der var glade for atter at høre deres gamle præsts røst. Han talte over Jesu ord fra Joh. 17: »Dette er det evige liv, at de kende dig, den eneste sande Gud, og den, du udsendte, Jesus Kristus.« — En af de følgende dage talte han på fattiggården for de gamle dér. — På Vedbygård fik han forøvrigt lejlighed til mange theologiske samtaler; i nogle dagbogs-optegnelser fra disse dage skriver han: »Efter middagen spaserede jeg en tur med professor Schatz-Petersen, hvor vi talte godt sammen om πνευμα, ψυχη og σωμα, om Schellings positive filosofi o. m. a.« — Over Tersløse vendte de tilbage til Frederiksberg, oplevede ved besøget i deres gamle hjem.

Et lille besøg hos sønnen i Gilleleje gjorde de i sommeren 1904. Da den førstefødte dér skulde døbes skærtorsdag 1906, måtte farmoderen tage alene derop, da farfaderen på grund af sit trykkede sind ikke turde indlade sig derpå. Farmoderen holdt da den lille pige, som kaldtes *Hjördis*, över dåben.

Året 1906 skulde blive et alvorligt mærkeår i familiens liv, idet det bragte *Louise Sadolins hjemgang*. Først på året havde hun ved et stød pådraget sig en benhindebetændelse i hovedet. Efter besøget i Gilleleje i påsken forværredes betændelsen; stadige smerter førte den med sig, så den endogså tog nattesøvnen. Hun gav sig da i kur hos professor Paulli, hvilket også hjalp noget. Men i maj stødte en nervegigt til i det ene ben. Den var meget pinagtig, så hun i 3–4 uger næsten ingen søvn eller hvile kunde få. Det tog meget på nervekraften, så prof. Paulli ordinerede en ferie borte fra hjemmet. Hun rejste da i juni op til sønnen i Gilleleje, hvor hun opholdt sig i 3 uger. Den meste tid her tilbragte hun i haven i en liggestol. Den friske luft og hvilen hjalp noget på nerverne, men smerterne vedblev at være lige slemme. — Efter at være vendt tilbage til hjemmet syntes det en tid at blive lidt bedre, men i august måtte hun gå i seng og lå så med stadig feber. I længere tid kunde man ikke udfinde årsagen, men i begyndelsen af september konstaterede lægen ved en blodprøve, at hæmoglobinmængden i blodet var gået

ned til 55 pCt., rimeligvis på grund af primær anæmi. Kræfterne tog stadigt af, men samtidigt stilledede også smerterne, så hun fik mere hvile. Hun kunde ligge og læse og fulgte forøvrigt med i, hvad der rørte sig. Men hun havde ingen forestilling om, hvor alvorlig sygdommen var. Hun, som ellers vilde have klarhed i ethvert forhold og vilde til bunds i enhver sag, var i dette stykke så underlig blind. Skønt hun lå med feber uge efter uge, og skønt hun blev svagere og svagere, tænkte hun sig slet ikke, at det gik mod døden. Det var, som om der var lagt et dække over her — for at skåne hende for alle bekymringer for, hvordan det skulde gå dem, hun havde omsorg for, mand og børn, hvis hun blev kaldt bort.

14. oktober blev O. J. Sadolin 80 år, og i den anledning var alle børnene samlede. Da anede de ikke, hvor snart de atter skulde samles — om deres moders dødsleje. 22. oktober fik Louise Sadolin et voldsomt åndenødsanfald, der gjorde det klart for hendes omgivelser, at hendes sidste time var nær. Hun var ved fuld bevidsthed til det sidste, men lå forøvrigt og sov det meste af tiden. Onsdag morgen 24de oktober sov hun stille hen, uden at smage dødens bitterhed.

Da hendes kiste skulde føres bort fra hjemmet, samledes de nærmeste til en højtidelighed, hvor O. J. Sadolin selv og Sønnen Olaf talte. O. J. Sadolin talte her for sidste gang; og hans tale var, i mærkelig modsætning til den depression, han nu stadig led under, rolig, klar og mild, som i hans præstegernings tid, en lovprisning af Gud for hans godhed og trofasthed.

Sønnen Olaf talte ud fra Jesu ord om den gode og tro tjener. Han skildrede moderen som den, der havde fået rige evner betroet, men ikke brugt dem i sin egen tjeneste. Hun var tro i den gærning, som hun følte, Herren havde givet hende. Og hun var tro også i de mindste ting. Derfor er hun nu gået ind til sin herres glæde.

2den november foregik begravelsen fra Reerslev kirke. O. J. Sadolin havde ikke haft mod til at tage med derned. Kirken var smukt pyntet, og mange venner fra menigheden havde givet

møde og fyldte kirken. Først talte pastor Bülow fra Tersløse. Han skildrede hende som den viljestærke kvinde, men også som den, der ikke vilde sit eget, men havde lært at bøje sig under Herrens vilje. — Derefter talte sønnen Jørgen. Han gik ud fra et ord, som han havde fundet, skrevet med moderens hånd, på et løst blad mellem hendes papirer: »Lovet være Herren fra dag til dag. Lægger han os end byrde på, så er Gud dog vor frelse. Ja, Gud er en Gud til frelse, og hos den Herre, Herre, er der udgange fra døden,« ps. 68. Det var et ord, som moderen havde udvalgt sig fremfor andre, og som også passede så godt på hendes liv. Hun havde kendt til arbejdets byrder, og ofte havde hun følt sig tynget derunder. Men hun havde også kendt til arbejdets glæde, sådan som en virksom og energisk natur må føle det, når hun ser værket lykkes. Og hun havde kendt til hvilen fra arbejdet; når hun sad ved bogen de sene aftentimer, eller allermest om søndagen med dens hvile både for legeme og sjæl. Men træt var hun alligevel blevet af livets strid, og derfor længtes hun ofte efter »den store hvile«. Først end hun anede det, skulde hun indgå til hvilen. Hun sov hen uden at smage dødens bitterhed. I sin godhed gjorde Gud det således for hende. Gud glæde hendes sjæl i himmerig! — Til slut talte sønnen Olaf. Han gik ud fra Pauli ord: »Det, du sår, bliver ikke levendegjort, dersom det ikke dør.« Således var det både i naturens og åndens verden. Det var betegnende for moderens livsgærning, hvad hun skrev i en selvkaraktærisering nytårsnat 1896; på spørgsmålet: »Hvad er din kæreste beskæftigelse?« skrev hun som svar: »At opelske spirer og udrydde ukrudt!« Og på spørgsmålet: »Hvad anser du for den største lykke?« svarede hun: »At kunne takke for alt!« Og: »Hvad anser du for den største ulykke?« hvorpå hun svarede: »At være forladt af Gud!« Og som et motto føjede hun til:

»Giv tid«, og åndens vinterblund
skal fly for herlig sommer!
»Giv tid«, og bi på Herrens stund,
såvist din frelse kommer!

Nu havde moderens sjæl sprængt støvhylsteret og var gået ind til det fuldkomne liv. Den tanke var en trøst og en glæde midt i sorgen.

På Reerslev kirkegård, ved Helgas side, blev Louise Sadolins støv stedt til hvile. En stor, smuk granitsten, efter tegning af billedhugger Bundgaard, med gammelnordisk motiv, blev rejst på graven. På stenen blev indhugget dette hellige ord: »Lovet være Herren fra dag til dag. Lægger han os end byrde på, så er Gud dog vor frelse.«

Nu var O. J. Sadolin bleven ene. Skønt han var 12 år ældre end sin hustru, blev han dog den længstlevende. Savnet af hustruen bødedes dog meget ved, at sønnen Frode flyttede ud på villan med sin familie; hans hustru Margrethe overtog styrelsen af huset. Således kom O. J. Sadolin også til at leve sine sidste år omgivet af sine nærmeste.

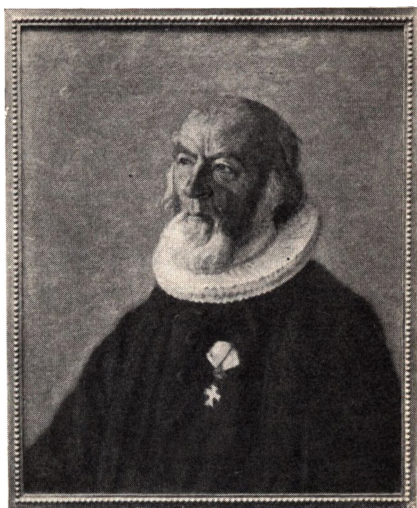
I børnenes kreds skete der de sidste år den forandring, at *Knud* i foråret 1907 rejste til Amerika for at høste erfaringer som ingeniør. Han fik ansættelse først i New York og senere på Cuba. Til gengæld kom så sønnen *Jørgen* til København med sin familie, idet han i sommeren 1907 overtog stillingen som sekretær ved »Kirkelig forening for indre mission i København«. Derved fik den gamle farfader lejlighed til at lære sine små jyske sønnesønner at kende. — Endelig udvidedes familien de sidste år ved, at *Gunnar* i 1906 blev forlovet med *Esther Schultz*, en datter af fyrmesteren på Nakkehoved fyr, samt ved at der fødtes to små piger i familien, i juni 1908, *Ruth* i Gilleleje og *Agnete* på Forchhammersvej 10.

O. J. Sadolins sindstilstand var meget trykket de sidste år. Han havde imidlertid også på Frederiksberg haft en lys tid. I 1900 gennemgik han en alvorlig operation på diakonissestiftelsen. Han havde i mange år lidt af nyregrus, og da dette forværrede sig, blev en operation nødvendig. Professor Paulli foretog da denne og udtog af blæren flere store sten. Operationen gik godt, men O. J. Sadolins tilstand var dog i de nærmeste dage meget kritisk. Han kom sig imidlertid. Og i de nærmeste

år derefter var han usædvanlig rask og let i sindet. — Denne lyse periode varede til 1903. Da begyndte den gamle nedtrykt-
hed atter at vende tilbage. Og da de legemlige kræfter på grund af alderen var mindre, fik den nedtrykte sindstilstand så meget større magt.

I mange henseender var O. J. Sadolin ellers usædvanlig rask trods sin høje alder. Hans syn og hørelse var usvækket. Han bevægede sig med lethed. Han havde bevaret sin hu-
kommelse og tænkeevne, og han var åndsfrisk til det sidste. Men hans tanker kredsede stadig om hans befindende. Han følte stadig et tryk over sig. Derfor havde han ingen glæde ved livet og ønskede kun, at befrielsen måtte komme.

Sidst i juni 1908 blev han syg. En nat, han var stået op, var han falden og havde slået sig. Da han lå lidt på gulvet, inden man hørte ham, forkølede han sig samtidig. Han måtte nu holde sengen, og det viste sig, at der var nogen nyrebetændelse og blærebetændelse tilstede. Han var dog lidt oppe i de nærmeste dage derefter. Men det var øjensynligt, at kræfterne svandt. Til en af sønnerne sagde han ved denne tid: »Mon jeg ikke nu får lov at komme hjem?« Og således skulde det også blive. De sidste otte dage lå han. Han spiste intet og talte meget lidt. Kræfterne blev svagere og svagere; det var som livet langsomt ebbede ud. De sidste par døgn lå han hen uden bevidsthed. Da kirkeklokkerne på Frederiksberg søndag morgen d. 12te juli ved 6-tiden begyndte at ringe, drog han sit sidste suk.

Ole Jørgen Sadolin.
Efter Maleri af Vilh. Tetens. 1901.

Begravelsen foregik fra Reerslev kirke 17. juli. Kirken var meget smukt pyntet med blomster og løv, og et stort følge fyldte den. Først talte professor *Madsen* udfra ps. 89, 10: »Saligt er det folk, som kender frydesangen; Herre, i dit ansigts lys vandre de.« Professoren udtalte her bl. a.: »Han, om hvis stov vi her er samlede, kendte frydesangen. Han var udsprungen af en from, gammel præsteslægt, og han blev i sin ungdom greben af lovsangen, således som den fornyedes på ejendommelig måde i den danske menighed. Enhver, som kendte ham, mærkede snart, at det var denne lovsang, der beherskede hans sjæl. Når man talte med ham om denne verdens ting, da var han snart færdig med, hvad han havde at sige; men når man kom ind på Guds riges ting, da var han udtømmelig. Det var ejendommeligt for ham, at i enhver samtale, hvori han var levende tilstede, styrede han straks ind på de dybeste spørgsmål: troens og håbets rigdom. Hvor ofte har vi ikke vandret sammen på vejen imellem vore hjem, vandret frem og tilbage uden at kunne blive færdige med disse emner. Han levede sit liv af Guds ord. Snart var det kristenlivets kår, han betragtede; snart var det en eller anden af Guds forjættelser, hvis rigdom han beskuede; snart, og fremfor alt, var det henblikket til livet i de evige boliger, hvormed han vederkvægede sin sjæl. Han, der var så stille og kunde synes så indesluttet, han åbenbarede i sådanne samtaler, hvor rigt et indadvendt liv han førte med sin Gud. Og det samme følte vi i hans forkyndelse. Han havde ikke den vækkende gave i dette ords sædvanlige betydning; hans prædiken var det stille, jævne og enfoldige vidnesbyrd af en mand, der selv havde øst af nådens kilder og derfor kunde udfolde, hvad der er at finde i dem. Der var altid i hans forkyndelse den lovsangstone, som kun Guds folk kender; derfor måtte den virke dragende og vækkende på enhver, der havde øren at høre med; thi det følte, at han talte ud af en verden, som er forskellig fra den, hvori mennesker sædvanlig lever, men hvori der er godt at være. Ingeninde følte det vel stærkere end på de store højtider, når han tolkede Kristi fødsels glæde, opstan-

delsens sejr og den Helligånds gærning, der giver os børneret og hjemstedsfølelse i vor himmelske faders hus.

Men frydesangen fødtes hos ham gennem trængselens ild. Allerede mens han virkede her iblandt os, mærkede vi, når vi så hans ærværdige skikkelse for alteret eller på prædikestolen, den uhyre forskel mellem de tider, når Guds ansigts lys skin- nede over ham, og når tungsindets tryk knugede ham. Og de sidste år af hans liv, de samme hvori han mistede sin trofaste medhjælp, sin fromme og stærke hustru, blev som en sammen- hængende trængselstid. Frelsens klippe og troens forvisning vaklede aldrig for ham. Hvor nedbøjet han end kunde være, aldrig tvivlede han om, at han var Guds kære barn . . . Men han kendte en anden byrde, der kommer af, som han selv sagde, at forkrænkelighedens åg er lagt på menneskelivet. Legemlig svaghed og tungsindets tryk lejrede sig således om ham, at livet mistede sin glans, og at glæden ligesom ikke kunde bryde igen- nem de mørke skyer. Frydesangen var trængt tilbage i hans sjæl, var ligesom indestængt i bur og bundet i lænker; men den var alligevel som den skjulte baggrund, så sandt som han byggede på Guds faste ord. Nu er vi forvissede om, at fryde- sangen er brudt igennem hos ham i al sin kraft, nu da for- krænkelighedens åg er borttaget. Nu er hans længsel opfyldt og hans suk stillet; nu er han gået ind til Guds folk, der holder løv- salsfest hinsides dødens hav, det folk, over hvem Guds ansigts lys evigt stråler, og hvis hjerte er opfyldt af takkesangen: salig- gørelsen tilhører vor Gud, som sidder på tronen, og lammet.«

Derefter talte sønnen *Jørgen* ud fra Rom. 4, 2: »Abraham troede på Gud, og det blev regnet ham til retfærdighed.« Han begyndte med at sige: »Når jeg tænker på fars liv og søger at samle det til ét, da synes jeg, at det væsentlige i fars liv kan udtrykkes med dette ord. Far troede på Gud, »og det blev reg- net ham til retfærdighed.« Det er i dette ords lys, jeg ser på fars liv. At denne tro boede i fars hjerte, derom har jeg det mest levende indtryk fra min barndom af. Og skulde jeg nævne det, som jeg er far mest taknemmelig for, så er det for dette indtryk af hans tro.«

Derefter skildrede sønnen, hvorledes denne tro havde udviklet sig hos faderen fra barndommen af, idet han særligt dvælede ved den betydning, det havde haft for faderen, at han var kommen i forbindelse med Grundtvig og hans venner. — Under omtalen af faderens præstevirksomhed udtalte han dernæst: »Når jeg tænker på fars prædikener, er der tre ting, der træder frem for min erindring. Det første er fars tale om *Guds barmhjærtighed*; det talte han meget om — ellers tales der ikke så meget herom i vor tid. Når far så ofte talte om Guds barmhjærtighed, så kom det af, at han havde en dyb følelse af vor trang til Guds barmhjærtighed: hvad skulde der blive af os, om Gud ikke vilde tage nådigt på os, bære over med os og hjælpe os i vor elendighed! Derfor trøstede han sit hjerte ved troen på Guds barmhjærtighed. Og derfor vendte han så ofte tilbage til Davids psalmer, der priser Gud for hans barmhjærtighed. — Det andet, jeg mindes fra fars prædikener, er den stærke vægt han lagde på ordet: »*Det er fuldbragt!*« Jeg husker, at far engang i de år, da jeg begyndte at hjælpe ham i præstegærringen, sagde til mig: »Langfredag får du ikke; den giver jeg ikke afkald på!« Så prædikede han over ordet: »*Det er fuldbragt!*« Sit salighedshåb byggede far udelukkende på Kristi fuldbragte værk. Han følte det levende, at vi syndere intet kan fuldbringe. Derfor hvilede hans hjerte i troen på Kristi sejr. Hans sejr er vor frelse. — Det tredje, jeg erindrer fra fars prædikener, er hans tale om *håbet*, det store, levende håb, vi kristne har. Det vendte han stadigt tilbage til. Med det trøstede han sig overfor livets trængsler. »Når vi har noget så stort i vente, må vi også kunne holde nogen modgang ud.« Hans tanke søgte ofte til de hinsidige egne. De kristnes håb havde en stor plads i hans hjerte.«

»Men prædikenen er jo kun én side af en præsts gærning. Når jeg ellers skulde betegne, hvorledes far færdedes i menighedens heden blandt unge og gamle, blandt syge og sunde, så vilde jeg sige: som *en fredens mand* færdedes far i menigheden. Striden var ikke fars sag. Også den strid og kamp, som må ud-

kæmpes, havde far vanskeligt ved at deltage i; det lå hans natur så fjernt. Som en fredens mand gik han iblandt jer.«

Derefter fortsatte han: »Som menneske havde far et *lyst sind* og et *mildt sind*. Når ikke den sygelighed, der til tider lagde sig over fars sind som en mørk skygge, beherskede ham, havde han et lyst syn på livet, ligesom han havde en stor evne til at *glæde sig ved livet*, både i naturen og i menneskers samfund. Når far f. eks. en sommermorgen tidlig holdt sin andagt nede ved bækken, der løber her bag kirken, så var det et udtryk for hans glæde ved livet, sådan som det rørte sig i al skabningen, og som det kan leves under Guds nåde. På samme måde kunde han glæde sig ved menneskers omgang. — Far havde et lyst sind og et mildt sind; alt det voldsomme og stærke var ham imod. Han havde også i mange henseender et *barnligt sind*; derfor følte han sig stærkt tiltrukket af unge og uskyldige naturer, ligesom han på den anden side følte sig frastødt af de kritiske naturer. — Hermed hænger det måske også sammen, at far var forunderlig *fri for forfængelighed og ærgerlighed*. Han gjorde intet for at gøre sig bemærket. Han holdt mest af at leve livet på sin egen måde, selvom det også var i stilhed. — Far levede meget i *tankernes verden*; en handlingens mand var han ikke, og det praktiske livs spørgsmål tog han så lidt som muligt del i. Men i tankernes verden havde han sit liv. Og mest syslede han med det, som angik Guds rige. Derfor drejede hans samtale sig næsten også altid om åndelige spørgsmål. Og derfor læste han så meget, som han gjorde; han var en bøgernes ven.«

Efter at have omtalt faderens sidste trængselstid, sluttede sønnen således: »Vi kan jo ikke andet end glæde os over, at far fik lov at komme hjem, at hans trængselstid fik ende. Men døden er jo altid døden og derfor vemodig og bitter, fordi vi gennem den får så dybe indblik i menneskelivets ubodelige grundskade. Men vi vil mest tænke på dette, at hans sjæl er bleven frigjort fra forkrænkelse og trældom. Følge den kan vi ikke, forstå dens liv og se dens møde med dem, der gik

forud, kan vi heller ikke. Men vi kan glæde os over, at sjælen nu er frigjort, og vi kan takke Gud, fordi han tog sin gamle tjener til sig. — Hans minde skal leve hos os. Gud glæde hans sjæl i himmerig!«

Til sidst talte sønnen *Olaf*. »Der er særlig én side af troens liv, som bringer fars billede så klart frem for mig, det er tilliden i troslivet, det sikre. Jeg mindes aldrig at have hørt far udtale sig tvivlende eller frygtende — hverken i sine morgenandagter eller prædikener eller i personlig samtale. Nej, bestandig var det det sikre: faderhuset står os åbent, det er fuldbragt, der er åbnet en vej gennem forhænget, vi er døbt til Guds børns herlige frihed, vi har fået en sønlig udkårelses ånd. — Derfor kunde far være noget for børn, thi det er jo netop det sikre og tillidsfulde, børn trænger til. Nogle af mine lyseste minder om far har jeg da også fra min barndomstid, når han om aftenen satte sig ved vor seng og fortalte for os eller bad aftenbøn med os. Vi blev ført så lige ind til Gud; der blev ingen tvivlen. — Fra dette tillidsfulde og sikre trosliv udsprang det vidunderlige håb, far havde, og som ligesom løftede ham udover døden. Jeg husker så tydeligt, da min søster Helga var død, og far kom ind og fortalte os det; da sagde han ikke: »Nu er Helga død,« men han sagde: »Nu er Helga hjemme hos Gud.« Far dvælede ikke ved døden; selv nu i hans sidste, svære tid, hvor hans tanker så meget var optagne af sygdommen og smerterne — selve døden dvælede han ikke ved; hans tanker gik altid bag om den. Da jeg søndag før far døde, talte med ham, fik hans ansigt engang igen det gamle, milde udtryk, og han sagde: »Nu kalder Herren mig snart hjem.« — Denne hjemlængsel havde levet i far i mange år. Jeg husker engang, da vi kom til at tale om at flyve, og vi unge ønskede os vinger, så sagde far: »Jeg brød mig kun om vinger, hvis jeg så kunde flyve lige ind i Guds himmel.« — Dette lyse minde om far træder dog frem på en mørk baggrund. Paulus siger et sted: »Jeg ser en anden lov i mine lemmer, som strider imod sindets lov.« Ja, det var en påfaldende modsætning til fars glæde over

Guds barmhjærtighed at se ham så optaget af smerte og sygdom. Men vi forstår, at dette er syndens lov i vore lemmer, og det er en anden lov end sindets lov. Og dette får os til endnu dybere at forstå Guds nåde og barmhjærtighed, at vi trods denne syndens magt i os dog kan frelses og nå den evige fuldkommenhed. Således blev far for os også i sin mørke tid en åbenbarelse af Guds nåde. Ja, Gud ske tak, som giver os sejr ved vor herre Jesus Kristus.«

På Reerslev kirkegård blev O. J. Sadolins støv stedt til hvile mellem hustruens og datterens. På gravstenen blev dette ord indhugget: »Vort samfund er med faderen og med hans søn Jesus Kristus«, 1. Joh., 1, 3.

Beboerne i Reerslev og Ruds-Vedby oprettede et legat til minde om deres gamle præst under navn af »Sognepræst O. J. Sadolins mindelegat«. Legatsummen var 550 kr.; renten heraf skulde uddeles hvert år omkring kyndelmisse til en trængende i sognet, skiftevis i Reerslev og Vedby sogne. Legatet skulde bestyres af sognenes menighedsråd. Således rejstes der O. J. Sadolin et smukt mindesmærke i hans gamle menighed.

B. Hans Peter Sadolins børn:

1. *Kristiane Sadolin*. Død 1 år gammel.

2. *Oline Everine Sadolin*. Født $1\frac{2}{4}$ 1821, hjemmedøbt $1\frac{3}{4}$, fremstillet i kirken $\frac{9}{8}$, konfirmeret 1836, »udmærket god af kundskab med meget godt nemme og lærelyst, særdeles sædelig og stille af opførsel.« Efter faderens død 1836 flyttede hun med moderen til Randers. Moderen dør i Randers $2\frac{5}{4}$ 1857. Oline Everine levede ugift i Randers til sin død $\frac{2}{6}$ 1892; begravet på Randers kirkegård $\frac{8}{6}$ 1892.

*

*

*

Slægten består i dette led af 9 personer, deraf 2 mandlige og 7 kvindelige. Af disse dør 3 som børn. Af de kvindelige dør 3 som ugifte, medens 2 indgår ægteskab, hvorved slægten Sadolin knyttes til slægterne *Tørsleff* og *Schouboe*. Den eneste mandlige af slægten fortsætter traditionen og bliver præst. Gennem ham knyttes slægten Sadolin til slægten *Marcussen*. I dette ægteskab fødes 8 børn.

SYVENDE SLÆGTLED

Marie Agnete Solvejg Sadolin.
Foto ca. 1882.

1. *Marie Agnete Solvejg Sadolin*, født $17/1$ 1864. Uddannelse: Frk. Zahle, gennemgået lærerindekursus. Frk. Kleins tegneskole ca. 1892–94. $1/10$ 1902 ansat som fængselsopsyn på Christianshavns kvindefængsel.

2. *Frode Sadolin*, født i Valløby 21. septbr. 1866. Student fra Haderslev læreres skole 1885. Læge 1893. Gift 12. august 1896 i Rønninge med Margrete Cecilie Bartholdy Møller, født 5. august 1869, datter af sognepræst Frederik Benedikt Møller og hustru, f. Bartholdy. Børn: Sven, f. 26. maj, død 9. juni 1898; Ebbe Benedikt, f. 19. februar 1900.

Studerende sygegymnastik i Stockholm 1895. Medlem af »Den internationale permanente kommission for legemlig opdragelse« 1902–14, af bestyrelsen for »Gymnastisk selskab« 1899–1904, af bestyrelsen for »Foreningen til skolehygiejnens fremme« 1903–13, sekretær i »Selskabet for fysisk terapi og diætetik« 1902–05, næstformand 1914–15, formand for »Mekanoterapeutisk forening« 1908–14, med redaktør af »Dansk sund-

Frode Sadolin.
Foto ca. 1906.

Margrete Møller.
Foto 1895.

hedstidende« 1903–18 og af »Barnet, håndbog for hjem og skole« 1911, sekretær i »Den almindelige danske lægeforenings massageudvalg« fra 1915, censor ved »Statens gymnastik-institut« fra 1905.

Har skrevet »Gymnastik med småbørn« (1900), »Vort hel-

Ebbe Benedikt Sadolin.
Foto 1923.

bred« (1902), »Gymnastik i hjemmet« (1904), »Nervehelse« (1908), oversat på Finsk, Hollandsk, Svensk og Tysk, »Sjælsrøgt« (1910), »Håndbog i massage, den almindelige del« (1911).

Deltaget i kongres for legemlig opdragelse i Liège august 1905, i Bruxelles august 1910 og i Odense juli 1911 (medlem af organisationskomitéen), i kongres for skolehygiejne i London august 1907 og i Paris august 1910, udsendt til »Olympiska spelen« i Stockholm juli 1912, deltaget i kongres for sygegymnastik i Malmø juni 1914, delegeret ved kongres for de nationale olympiske komitéer ved 20 års festen for genoprettelsen af de olympiske lege i Paris juni 1914, studierejse til Berlin august 1913 og til Stockholm april 1916 (sygegymnastik).

3. *Jørgen Theophilus Sadolin*, født i Valløby præstegård 23. juli 1871. Student 1890. Theologisk kandidat 1896. Kapellan pro persona $\frac{7}{5}$ 1897 for Reerslev og Ruds-Vedby. Ordineret i Vor Frue kirke i København af biskop Rørdam 30. juni s. å. Sognepræst til Tjele og Vinge $\frac{8}{7}$ 1899. Entlediget $\frac{31}{5}$ 1907. Sekretær ved »Kirkelig forening for indre mission i København« $\frac{1}{6}$ 1907. Sognepræst til Kippinge og Brarup $\frac{11}{11}$ 1912.

Jørgen Theophilus Sadolin.
1911.

Astrid Sadolin, født Hjorth.
1920.

Erik Skat Sadolin. 1923.

Tage Sadolin. 1922.

Redaktør af »Søndagsblad«, udg. af Indre mission i København, 1907–12, og af »Nye tider«, ligl. udg. af Indre mission, 1911–13. Formand for »Kristeligt socialt forbund« 1920. Medlem af den danske komité for »Kirkeligt verdensforbund til fremme af international forståelse« 1921.

Har skrevet: »Bethesda i 25 år«, en historisk skitse (1907), småskrifter, udg. af Indre mission i København, I. Er der en

Mogens Sadolin. 1923.

Henning Sadolin. 1923.

Agnete Sadolin. 1923.

Bent Macgregor Sadolin. 1923.

Gud til? (1909), II. Samvittigheden (1909), III. Hvem var Jesus? (1909), IV. Arbejderne og kirken (1910). Ti sociale prædikener (1917).

Foretog en rejse til London i maj 1912 for at studere den engelske broderskabsbevægelse. Deltog i den nordiske kristelig-sociale konference i Stockholm 5.—8. febr. 1921, og i den kongres, som »Kirkeligt verdensforbund til fremme af international forståelse« afholdt i København 6.—10. aug. 1922.

Gift 22. oktbr. 1899 i Vor Frue kirke i København med *Astrid Hjorth*, f. 18. april 1875 i København, datter af instrumentmager Theodor Emil Hjorth og hustru Anna Alinda Louise Meyer af København. Børn:

¹⁾ Erik Skat Sadolin, f. i Foulum, Tjele sogn, 18. septbr. 1900. Student fra Nykøbing F. 1918. Cand. polyt. 1923.

²⁾ Tage Sadolin, f. i Foulum 7. septbr. 1902. Student fra Nykøbing F. 1920. Stud. theol.

³⁾ Mogens Sadolin, f. i Foulum 18. april 1904. Student fra Nykøbing F. 1922. Stud. jur.

⁴⁾ Henning Sadolin, f. i Foulum 1. Marts 1906. Realeksamen Nr. Alslev 1921. Stud. polyt. 1923.

5) Agnete Sadolin, f. Forchhammersvej 10, København, 24. juni 1908.

6) Bent Macgregor Sadolin, f. i Kippinge 9. marts 1913.

4. *Gunnar Asgeir Sadolin*. Jeg er født d. 5. februar 1874 i Valløby. 1888 kom jeg i Nørrebros latin- og realskole og tog præliminæreksamen ved universitetet 1890. Derefter tænkte jeg først at gå maskinvejen og var $\frac{1}{2}$ år på et mekanisk værksted. Det opgav jeg og begyndte at male. Jeg fik uddannelse heri på teknisk skole, kunstakademiet og på Zahrtmanns skole. 1896 blev jeg syg af en nervesygdom, der i adskillige år for-

Gunnar Asgeir Sadolin.
Foto 1919.

Esther Margrethe Sadolin, født Schultz.
Foto 1923.

hindrede mig i at beskæftige mig med kunsten. Nogenledes restitueret begyndte jeg at studere kunstnerfarvernes teknik theoretisk og praktisk. Dette arbejde resulterede i fremstillingen af nogle nye voksfarver.

For at kunne fremstille disse farver i større stil dannedes 1907 et konsortium og den 18. maj 1909 Aktieselskabet Sadolins farver. Konsortiets lokaler var en 3 værelses kvistlejlighed på hjørnet af Fasanvejen og Mathildevej, aktieselskabets blev i mellembygningen Vesterbrogade 70.

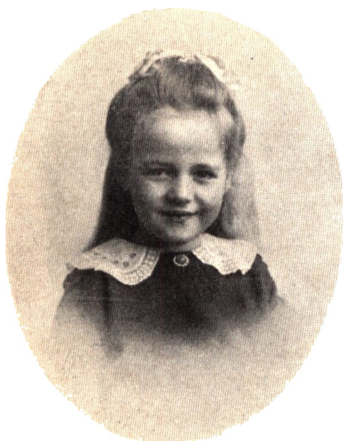
Aase Elisabeth Sadolin.
1923.

Dan Alexander Macgregor Sadolin.
1923.

Den 25. oktober 1906 blev jeg forlovet med *Esther Schultz*, datter af fyrmester William Schultz, Nakkehoved, og hun hjalp mig med arbejdet både på Fasanvejen og de første år på Vesterbrogade.

Efterhånden fremstillede vi foruden voksfarver også kunst

Gertrud Margrethe Sadolin.
1923.

Else Birgitte Sadolin.
1923.

ner-oliefarver, dekorationsfarver og bogtrykfarver. Konsortiets første kapital var kun på 1500 kr., aktieselskabets 24,000 kr., der efterhånden forøgedes.

1911 indtrådte Knud Sadolin i firmaet som handelsmæssig leder, medens jeg fik den tekniske ledelse, en delingslinje, der i store træk stadig senere er blevet fulgt.

Den 2. juli 1912 blev vor virksomhed sluttet sammen med det hundredårige firma Holmblad & Co. Eftf., og virksomheden flyttedes ud på Amager i Holmbladsgade.

De, der fremfor nogen anden muliggjorde denne udvikling, var grosserer Gustav Hage og Esthers onkel Ingeniør Alex. Foss, der begge med levende interesse og virksom støtte har fulgt arbejdet fra den første, famlende begyndelse op til nu-tiden — fra arbejdet i mit værelse på fasangården med Esther som eneste medhjælper til kvistlejligheden på Fasanvejen med en mand og en farvemølle til håndkraft. Derefter fra fabrikken på Vesterbrogade med elektrisk drevne maskiner, laboratorium og kontor og 7 mand, til virksomheden i nutiden, der beskæftiger 100—150 mennesker, omsætter adskillige millioner kroner om året, og hvor det er blevet et helt arbejde at gennemgå afdelingerne i de forskellige bygninger, der optager en grund på flere tønder land.

Esthers onkel ingeniør Foss har vist os en enestående tillid og har efterhånden bundet en stor kapital i dette foretagende. Uden ham kan jeg ikke se, at der havde været nogen vej frem.

Den $26/12$ 1910 blev Esther og jeg viede i Gilleleje kirke og flyttede ind i vor første lejlighed Kongensvej nr. 5. 1912 flyttede vi herfra til Strandgade 14 på Kristianshavn i det smukke, gamle hus på hjørnet af Torvegade. Vi fik her på 3die sal en meget hyggelig lejlighed, som vi stadig må tænke tilbage på.

Her blev vort første barn Aase født en vinter eftermiddag d. $28/12$ 1912. Hun blev døbt af provst Andersen i Vartov med ingeniør Foss som fadder.

Den 21. juli 1914 blev Dan født på Kongensvej 22 i Frodes hjem. Det var lige før verdenskrigens udbrud, hvor spændingen

var ved at kulminere. 14 dage efter fødslen kørte hele familien i automobil ned til Valløby. Det blev den gang betragtet som det sikreste, hvis krigen skulde brede sig hertil, hvad man næsten ventede. Han blev døbt i Valløby kirke af provst Lichtenberg.

Den 2den august 1915 købte jeg huset i Dragør på Vestgrønningen, hjørnet af Strandgade, og oktober flyttedag flyttede vi derud.

Her blev Gertrud født d. 8de marts 1916 og Else den 5te december 1917. De blev begge døbt i Dragør kirke af pastor Mohr.

5. *Olaf Irenæus Sadolin*, f. 14. juni 1876 i Valløby præstegård. 1893 præliminæreksamen fra Magleby realskole på Møen. 1897 studentereksamen. 1903 i januar theologisk embedseksamen. Blev 12. februar uordineret medhjælper hos sogneprest P. Krag til Søborg og Gilleleje. Oprettede samtidig Gilleleje private realskole, som bestyredes og ejedes til 1911. Ordineret 29. april 1903. Kaldskapellan fra 1. januar 1908 for Søborg og Gilleleje med bolig i Gilleleje. Var formand i udvalget til anskaffelsen

Olaf Irenæus Sadolin.
Foto 1903

Augusta Gabriella Sadolin, f. Petersen.
Foto 1917

Hjerdís Louise Elisabeth Sadolin.
1923.

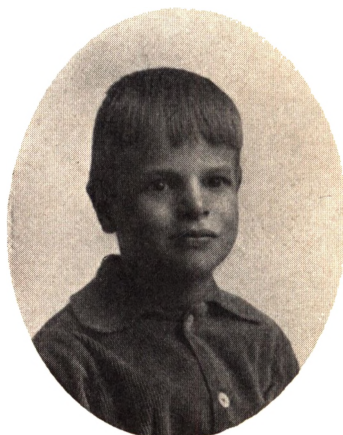

Ruth Helga Sadolin.
1923.

af Gilleleje menighedshus og forestod bygningen af Gilleleje præstebolig i 1910. Udnævnt til sognepræst for Ejerslev-Jørsby på Mors ²³/₁₀ 1911. Gav tegning til Ejerslev missionshus og forestod bygningen i 1915. Blev i august 1917 udnævnt til sognepræst for Tersløse-Skjellebjerg. Deltog i det nordiske

Ingrid Benedicte Augusta Sadolin.
1923.

Ejr Samuel Johannes Cameron Sadolin.
1923.

søndagsskolemøde i Stockholm i august 1904. Blev den 4. april 1905 viet i Lucaskirken på Frederiksberg til *Augusta Gabriella Petersen*, f. 20. oktober 1878 St. Kongensgade, København, datter af hattefabrikant August Petersen og hustru Augusta Henriette Jakobsen. Børn:

- 1) Hjørdis Louise Elisabeth Sadolin, f. $2\frac{1}{2}$ 1906 i Gilleleje.
- 2) Ruth Helga Sadolin, f. $1\frac{1}{6}$ 1908 i Gilleleje.
- 3) Ingrid Benedicte Augusta Sadolin, f. $3\frac{1}{5}$ 1911 i Gilleleje.
- 4) Ejr Samuel Johannes Cameron Sadolin, f. $15\frac{1}{3}$ 1914 i Ejerslev.
- 5) Vagn Daniel Cameron Sadolin, f. $29\frac{1}{3}$ 1918 i Tersløse.

Vagn Daniel Cameron Sadolin.
1925.

6. *Knud Sadolin*, f. 12. oktober 1878 i Valløby præstegård pr. Vallø st.

1896 præliminæreksamen fra Magleby realskole på Møen og i 1897 adgangseksamen til Polyteknisk læreanstalt. 1904 polyteknisk kandidat som bygningsingeniør.

Fra marts 1904 til april 1907 ingeniørassistent ved Københavns vej- & kloakanlæg. I sommeren 1906 på studierejse i England, Frankrig, Belgien og Tyskland på det Larsenske rejse-

Knud Sadolin.
1923.

Ingeborg Sadolin, f. Prytz.
1923.

legat. Fra 23. april 1907 til 23. juli s. å. ingeniør hos firmaet Ransome & Smith i New York. Fra 8. august 1907 til 13. marts 1908 ansat hos Frank W. Skinner, associated Editor Engineering Record, New York, som projekterende ingeniør for en jernbaneterminal af armeret beton i Guantánamo, Cuba. Fra 14. marts 1908 til 14. juni 1909 ingeniør hos firmaet Marx & Windsor, Camaguey, Cuba. Først assistent, senere ledende ingeniør ved

Inger Louise Sadolin.
1923.

opførelsen af Guantánamo Rail Roads Co.s Terminal. Fra 1. august 1909 til 1. novbr. s. å. ingeniør ved Københavns vej- & kloakanlæg. Fra 1. novbr. 1909 til 16. febr. 1911 ingeniør hos firmaet Marx & Windsor. Projekterede og udførte et vandingsanlæg ved Los Caños og byggede en dæmning over Rio Guaso for Guantánamo Sugar Co. Anlagde endvidere en Cementrørfabrik i Los Caños. Fra 21. februar 1911 til 25. juni s. å. ingeniør hos firmaet Smith & Davis, Habana. Udarbejdede en plan over sukkerfabrikken »Central Cuba«. Rejste tilbage til Danmark over Jamaica og Bermudaerne og England. Fra 13. oktober 1911 og til 25. novbr. s. å. udsendt af justitsministeriet i København til Færøerne for at projektere et vejanlæg og nogle havne. Efter hjemkomsten ingeniør hos Aktieselskabet Sadolins farver. Ved dette selskabs sammenslutning med firmaet Holmblad & Co.s Efterfølger den 2. juli 1912 ansat som direktør for ^{A/s} Sadolin & Holmblad & Co.s efterfølgers afdeling for trykfarver. I 1914 direktør i hele firmaet, som i 1919 kom til at hedde Aktieselskabet Sadolin & Holmblad.

Den 7. september 1912 gift i Frederiksberg kirke med *Ingeborg Prytz*, f. 22. maj 1887 Kongensvej 9 på Frederiksberg. Datter af oberstløjtnant H. Prytz og Antonie Prytz, f. Briand de Crèvecoeur. Datter:

Inger Louise Sadolin, f. 16. marts 1914.

Fra 1918 formand for Foreningen af danske farve- og lakfabrikanter. Bopæl: 1912–1917 Skipper Clements Allé 3. Fra 20. septbr. 1917 Fyrbakken, Dragør.

TILLÆG

indeholdende en redegørelse om slægten Sadolins oprindelse af direktør ved »Dansk genealogisk institut« *Th. Hauch-Fausbøll* fremkommen efter, at foranstående var sat.

Tillige nogle noter, vedrørende forskellige medlemmer af slægten, fra sammes hånd.

Og endelig oplysning om den gren af slægten Sadolin, der kom til København og tog ophold dér; og om nogle Sadolin'er i Jylland, der ikke hører til Sadolin-slægten.

SLÆGTEN SADOLINS OPRINDELSE

Vi véd, at Albert Christensen blev Student fra Kalundborg 1647, det ligger derfor nær at søge hans Oprindelse sammested, saa meget mere som der ²⁷/₁ 1682 betales for »Lejersted og alle Klokker« for en Søns Begravelse i Kalundborg (»salig Hr. Albertes Søn af Nestelsø«). Vi véd tillige, at han lader sig indskrive i Kommunitetsmatriklen under Navnet »Sallerus«. Vi formoder, at han er en Broder til Johannes Christierni Sadelius, der 1622 bliver Student fra Sorø, og som i Biskop Hans Mikælsens Dagbog*) kaldes Saal (»1632 ⁵/_{1,2} Dn. Joh. Christierni Saal accepit Literas præsentationis ad Præpar. pro confirmatione vocationis ad pastor. Rydenssem.«). Sidstnævnte blev saaledes 1631 Sognepræst til Ryde paa Lolland, hvor han vistnok allerede døde 1637.

Findes der da i Kalundborg nogen Christen Sal, Saal eller Sadel, der kan tænkes at være Fader til disse.

Ja! I Kalundborg træffes hyppigt i Aarene 1617—66 en Mand, der snart kaldes Chresten Sall eller Saal, snart Saell eller Sald;

*) Samlinger til Fyens historie og topografi.

at han dermed ikke betegnes som en Mand fra Saal, ser vi af, at han 1625 betegnes som »Christen Zaedell«, de forskellige Sæl-Navne, under hvilke han findes, er saaledes opstaaede som en Forkortelse af Sadel. Mandens rette Navn er da *Christen Sadel*, og Sadel er ikke et Tilnavn, han har faaet, fordi han var Sadelmager, thi han var Tømmermand, men et fast Slægtsnavn. Oprindeligt er det naturligvis et Tilnavn, der er opstaaet ved at den første Bærer af Navnet har været Sadelmager, men, naar det saa holder sig som Slægtsnavn, vidner det om, at den første Mand har forstaaet at skabe Anseelse om Navnet. Biskop Peder Villadsen siger i en utrykt Oratio de schola Wiburgensi*) om Reformatoren M. Jørgen Jensen Sædolin: »Erat ille Wiburgo oriundus, antiqua Sadelmagerorum familia, quæ paucis ante annis heic (∴ Wiburgi) desiit.«

Naar vi nu véd, at det ikke er ualmindeligt, at de verdslige Medlemmer i en Slægt beholder Slægtsnavnet uforvansket, medens de gejstlige latiniserer det, tør vi formode, at Christen Sadel i Kalundborg har hørt til samme ansete Borger-slægt »Sadel« (eller for de studerende Medlemmer af Slægten — Sædolin) som Reformatoren. Ogsaa andre Ting tyder paa en saadan Hypoteses Rigtighed.

Christen Sadel i Kalundborg har aabenbart været en anset Mand; naar han omtales blandt Tømmermændene, er han flere Gange den eneste, der nævnes ved Navn, medens de øvrige blot betegnes som »de andre«, og han holdt ikke mindre end 3 Sønner til Studeringerne.

Desværre har det ikke været muligt at identificere ham med nogen af de Christen'er, som i Slutningen af det 16de og Begyndelsen af det 17de Aarhundrede tog Borgerskab i Kalundborg, mest tilbøjelig er jeg til at antage ham for identisk med »Christen Jensen Jude«, der ^{10/11} 1609 svor Borgerskab i Kalundborg, fordi det vilde passe særdeles godt til Hypotesen, thi Reformatorens Slægt hørte jo netop hjemme i Jylland, og hans Bedstefader, der var Herredsfoged paa Mors, hed just

*) Gl. kgl. Saml. 4to 3006.

Christen Jensen Sadolin, saa Navnene Christen og Jens har sikkert gaet igen hos hans ukendte Efterkommere.

Ogsaa Navnet paa Christen Sadel i Kalundborg kender vi, hun hed *Kirstine*, og de er sikkert blevet gift 1621–22, da hun fæstede Stolestade i Kalundborg Kirke, hvilket ogsaa passer udmærket med, at deres søn Albert Christensen bliver Student 1647. Christen Sadel har da været gift en Gang tidligere, og før han kom til Kalundborg, og i dette Ægteskab haft mindst to Sønner, Præsten i Ryde og en yngre Søn, der gik i Latinskolen i Kalundborg, men allerede 1628 afgik ved Døden, og over hvem Byens Klokker ringede gratis, fordi han var Skolediscipel. Da Albert Christensen saaledes ikke var ældste Søn, har han ikke været opkaldt efter sin fædrene Slægt, og jeg tager næppe fejl, naar jeg anser Fornavnet Albert for hans Morfaders Navn, men i saa Fald har Morfaderen sikkert været Albert Hansen Slagter, der døde 1630, og som er den eneste af Navnet Albert paa den Tid i Kalundborg, og en Moster er antagelig Maren Albretsdatter, der 1659 nævnes som Fadder i Sørbymagle Kirkebog, og som var gift med Albert Christensens Formand som Sognepræst til Nestelsø og Mogenstrup Christopher Andersen Baarsøe, f. ca. 1614, † ca. 1656.

Christen Sadel blev en gammel Mand, antagelig højt op i Firserne, da han døde 1666 og blev begravet $\frac{7}{10}$ paa St. Olai Kirkegaard. 10 Aar forinden havde han mistet sin Hustru.

Naar Traditionen i Slægten beretter, at den stammer fra selve Reformatoren, kan det saaledes ikke være paa Mandssiden, der vel tænkes beslægtet med, men ikke nedstammer fra Reformatoren, derimod er det muligt, at Albert Christensens Hustru Sophia Jørgensdatter kan have været en Datter af Reformatorens Sønnens Søn Provst Jørgen Sadolin i Stokkemarke († 1650), og Forbindelsen kan da være indledet gennem det tidligere Slægtskab eller gennem Albert Christensens ældre Broder, Præsten i Ryde, med hvem Jørgen Sadolin i Stokkemarke havde gaet i Skole i Sorø.

NOTER

VEDRØRENDE ENKELTE MEDLEMMER AF SLÆGTEN SADOLIN

Ved direktør Th. Hauch-Fausbøll.

Til side 14.

Ole Albertsen Sadolin skriver 1694 i sin ansøgning om kapellaniet: »at Hans Kongel. Majst mig som længe i skolen hafver tientt det ringe stække brød vilde forunde. Saadan stor Kongelig Naade, vil dend naadige Gud igien rundelig belønne, Hvorom og stedse skal anmode Gud i mine bønner, saasom Jeg er og stedse forbliffver

Min Allernaadigste Arffve
Herres og Kongis
allerunderdanigste Tienere
og
tro forbeder
Oluff Albertssøn
Sadalinus.

Til side 25.

I sin ansøgning om kapellaniet i Skive, dat. Wiborg ^{23/9} 1730, skriver Hans Christian Sadalin: »Siden ieg udstoed mine examina ved Academiet har ieg opholdt mig hos min gamle Fader Hr. Olluf Albretsen Sadelin Sogne-Præst til Sorte-Brødre Kirke i Wiborg for at være ham behielpelig i Prædiche Embedet, Som hans gamle Alder og Svage Helbred har udkrævet. Min inderlig intention er at tiene Gud og hans Menighed Og der-ved siden at bane mig Veien til Vidre employe, naar det Kand være Gud og Eders Kongl. Mai^{tt} behageligt«.

Biskop Wøldike skriver, at Kaldets visse og uvisse Indtægter Kand im-
portere 250 à 300 Rdl.

Til side 27.

I sin ansøgning, dat. Viborg ^{17/5} 1747 skriver Knud Sadalin: »At ieg, som nu udi 25 Aar har været Studiosus og i 15 Aar Amanuensis hos tvende Biskoper her i Wiborg og imidlertid ved de mig betroede mange vigtige

forretninger saaledes opført mig, at de Høyærværdige Guds Mænd have viist sig fornøiede med min tjeneste, som Deres i det kongelige Danske *Cancellie* ved adskillige Leyligheder indsendte *Attester* klarligen udviise, maae ved denne *Vacance* allernaadigst vorde ihukkommet og befordret til mit Maals og attraaes Opnaaelse, for hvilket at erholde, ieg har anvendt og opofret ald min tid.«

Knud Henrich Sadolin havde før sin død bestemt at oprette et enke-sæde, hvilket hans enke fuldførte efter hans egenhændige udkast ved en $\frac{27}{6}$ 1774 oprettet disposition dateret Østergård i Haderup by, der blev kgl. konf. $\frac{24}{8}$ 1774. Hans udkast lyder ord til andet, som følger:

»Da Erfarenhed har viist og ennu viser, hvor tungt og besværligt det er for en fattig Præste-Enke, naar hun ved Mandens Død bliver huusvild og veed sig intet Sted til Bolig i hendes Enke-Sæde, Saa paa det Enkerne i Haderup Præstekald, Ribes Stift, Bøfling Amt og Ginding Herred i den Deel kan blive *soulagerede* og have et vis Tilflugts-Sted efter Mandens Død, har ieg i Herrens Navn besluttet at henlægge og perpetuere en mig tilhørende Halvgaard, Østergaard kaldet, beliggende i Haderup Bye nær ved Kirken, som afg. Peder Frølund sidst eiede og beboede, til et Sæde og Bopæl for Præste-Enkerne i Kaldet, hvilken Halvgaard, anslagen i Hartkorn, ny Matricul 1 Td. 4 Skp. $1\frac{1}{2}$ Fkr. ieg just til den Ende har købt og med paastaende Bygninger og Huse, Eiendom, Ager og Eng, Heede og Mose, Førte og Fellig, Herlighed og Rettighed, som dertil ligger og af Arilds Tid tilligget haver, og med rette bør at ligge efter det i Hænde havende Skiøde skal være og forblive *in perpetuum* Haderup Præste-Enkers Bolig, som en efter anden tiltræder, nyder og beholder til nødtøftig og forsvarlig Brug, saalænge de sig Christelig forholder og i Enkestand forblive«.

Til side 28.

Da *Albert Sadolin* søgte Blære og Eidrup sognekald, gav biskop Wøldike ham følgende vidnesbyrd:

»Efter Begjæring testeres herved, at S. S. *Ministerii Candidatus Albertus Sadalin* haver opholdet sig i mit Huus udi 7 Aar, og udi samme Tiid havt mine Børn under *information* i Guds kundskab, samt andre fornøden Underviisning, hvilket Arbeide hand haver forrettet med megen Flid og Omhyggelighed. Derhos haver hand ogsaa uden forsømmelse flittig iagttaget sine egne *theologiske studia*, ladet sig ogsaa være angelegen at have Øvelse ved Prædiketolen, og er af Gud begavet med en tydelig og opbyggelig Maade at fremføre Hans Hellige Ord. Hans Liv og Levnet haver tillige aldtid, saalænge Jeg haver kiendt Hannem, været aldeles stille, ædru, ærbart og velanstændigt. Hvorved mig gives det faste Haab, at naar det behager Gud og Hans Kongl. Majst, at sætte ham nogenstæds

udi det H. Lære-Embede, skal Hand befindes at blive en trofast Arbejder i Herrens Menighed, til Guds Æres Fremmelse og de Hannem betroede Siæles Opbyggelse til Salighed. —

Wiborg, d. 28. Maj 1743.

Andreas Wøldike.

Til side 34.

Da *Ole Sadolin* søgte Graabrødre kapellani med annekser *Asmild* og *Tapdrup*, skriver sognepræsten *Frederik Astrup* ^{4/5} 1761 følgende: »Min inderligste Bøn og Begiæring er denne, at den Person, hvis allerunderdanigste Ansøgning om det her *vacante* fattige og besværlige *Capellanie* her indesluttet allerydmigst *insinueres* Deres Høy Grævelige Excellence [d. e. geheimeraad *Johan Ludvig Holstein*] maatte ved Høystsammes Naadigste Forbøn hos *Magistraten* derudi *reussere*. Jeg beraaber mig icke paa det saa kaldte *Jus proponendi*, som mine Formænd i Embedet have haft, ey heller paa dette *Capellanies* Beskaffenhed, som vel har Nafn af *Residerende* men er i Gierningen *personelle* idet *Capellanen* ingen Residentz har eller Kand have og nyder desuden sin Løn af mig, som betaler han aarlig 60 Rdlr., men paa Naade allene, at, siden det er mig saa meget derom at giøre, at saadan person maatte blive *voceret*, som af sit Hierte kan prædike *Jesus* den Korsfæstede for Menighederne som Deres Salighed allene og leve med mig i Broderlig Samfund Deres Høy Grævelig Excellence da ville have den Kiærlighed for Jesu Sag og den Naade for mig som en ringe og fattig Mand, at denne Person *Ole Hansen Sadolin*, som jeg har kiendt fra hans Børne-Aar, idet jeg selv haver anviist ham til *Studeringer*, men som jeg dog ingenlunde for det udvortes Kundskabs skyld fordrister mig underdanigst at *proponere*, maatte virkelig nyde det.«

Til side 36.

I sin ansøgning om forflyttelse til *Vive* skriver *Ole Sadolin*, at han som sognepræst i *Rold* og *Vebbestrup* »har været nødsaget over Evne at anvende mere end 1000 Rdlr. paa en yderlig forfalden Præstegaards Opbyggelse, hvorved mine Omstændigheder ere blevne meget trykkende, saa ieg høilig trænger til at nyde Deres Kongl. Majestets Naade til allernaadigst Befordring til et bedre Levebrød.« — Biskop *Tetens* giver ansøgningen følgende påtegning: »Visselig er Supplicanten en saadan Mand, der baade i Lærdom og Levnet fortienet at fremsættes som Exempel for Lærere i Guds Kirke. Med den inderligste Fornøjelse har jeg ved holdet Visitats erfaret ikke alene hans grundige og især opbyggelige Prædike-Maade men og hands utrættede Iver for Ungdommens retskafne Undervisning. Dette samlet med en sær exemplarisk Vandel har forlængst forhvervet ham almindelig, ja udmærket Høyagtelse. Helligen tør jeg forsikre Deres Majestæt, at neppe nogen værdigere skal kunde findes til allernaadigst Bønhø-

relse; 25 Aars retscaffen Tieneste under trange endnu vedvarende Kaar taler saa kraftig for ham, at jeg billig anser ald anden allerunderdanigst Forbøn overflødig. Beliggenheden af det vacante Kald, der just er Nabo-kaldet, vilde gjøre denne Befordring dobbelt ønskelig. Saa meget dristigere tør jeg haabe Høj Kongl. Naade for ham, som jeg vist formoder igien beskikker Præst i hands Sted, hvormom jeg, naar fuld Vished faaes om Vacancen i min allerunderdanigste Indberetning nærmere haaber at kunde give Oplysning.

Wiborg d. 31. Juli 1786.«

Og i sin indberetning af $14/8$ 1786 skriver biskoppen:

»Iblandt dem der maatte allernaadigst søge dette Kald, tør jeg med glad Frimodighed forsikre, at Deres Majestæt neppe skal kunde finde nogen mere fortient og værdigere, end Hr. *Ole Sadolin*, nu Sogne-Præst for Rold og Webbestrup Menigheder — 10 Aar har hand med megen Nytte arbejdet som Capellan ved Graa-Brødre-Kirke her i Wiborg, og nu atter 15 Aar med den priseligste Nidkiærhed i de 2 sig betroede Menigheder — Ved grundig Kundskab, exemplarisk Vandet og utrættet Iver har hand nu i 25 Aar saaledes udmærket sig blandt Lærere, at jeg af Deres Majestæts faderlige Omsorg for Guds Kirke med den allerfuldeste Vished forsikkrer mig om hands allernaadigste Forflyttelse. — Visselig søger denne saa for-tiente Mand liden Forbedring, men den anseelige Gield, hand ved en næsten øde Præstegaards Opbyggelse har paadraget sig, nøder ham til dog at søge nogen, hvor liden den end vil blive, vil den dog være betydeligere for ham end nogen anden, i Betragtning af det nævnte Kalds Nærhed, hvorved Flytningen bliver mindre bekostelig. Den i Betragtning af Hr. Sadolins sande Fortieneste næsten fuldkomne Vished om hans allernaadigste Forflyttelse befaler mig at nedlægge min allerunderdanigste Forbøn for o. s. v.«

Til side 43.

Ole Sadolin skriver dat. Vive $12/11$ 1791: »Endskiønt ieg haver troet, at min hustru *Marie Elsebeth fød Kaalund*, i Fald Hun skulle overleve mig, Kunde af *Pensionen* af Kaldet, og hvad Hun ellers efter min Død kunde vente sig, have anstændig og skiklig Udkomme, Saa dog for allerunderdanigst at opfylde Hans *Majestæts* allernaadigste Villie og tillige forsikre min Enke des vissere anstændig og fornøden Udkomme, indskyder ieg i den Kongl. Almindelig Enkekasse den *Summa*, som i Betragtning af min og Kones Alder kand forskaffe af samme, min Enke aarlig 30 Rdlr. Pension.

Til side 44.

Kristian Albert Sadolin fik $4/3$ 1785 privilegium som apotheker i Veile. Borgmesteren i Vejle N. C. Carøe erklærer $3/12$ 1784, at »efter det lidet

Byen kiender til ham icke har aarsag andet end at ansee ham for et honet og skickelig Menneske.« »Men da Byen allerede i nogle aar, haver Savnet et godt apoteque, og nu for nærværende tid har slet ingen, Saa ønskede Byen Sr. *Sadolin* paalagt, icke allene uden ophold at indrette og istandsætte apotequet, men endog fremdeles, under dermed havende opsigst, forsvarelige at vedligeholde samme«.

Decanus og Membra Facultatis medicæ Havniensis samt Assessorer pharmaceutici udsteder $\frac{4}{12}$ 1784 Testimonium for Chr. Albert *Sadolin*, der har fremstillet sig for dem til Examen $\frac{3}{12}$ 1784. »Af hans os meddelte *Curiculo vitæ* og *Attestatis* erfarede vi, at *Candidaten* er fød i Wiborg i Jylland 1739, hvor hans Fader Velærværdige Herr *Christian Albert Sadolin* var Præst, som lod ham oplære i Cristendommen og *Humanioribus*, derefter *frequenterede* paa den Latinske Skole sammestæds i 4re Aar; i Aaret 1758 kom han i Lære hos Herr Cancellieraad og Assessor ved *Collegium Medicum* Christopher Heerfordt Mangor Apoteker i Kiøbenhavn, og efter fuldendte 6 Lære Aar forblev han endnu hos bemeldte Herr Cancellieraad i Halvandet Aar som Svend, derefter *conditionerede* han i Drammen i Norge hos Herr Apoteker *Stillesen* i 6 $\frac{1}{2}$ Aar, og siden hos Apoteker Herr Assessor Smits Enke i Horsens i Jylland i 5 Aar. De foreviiste *Testimonia* bevidnede saavel *Candidatens* fliid og gode Fremgang i hans Videnskaber, som og hans øvrige roesværdige Opførsel i bemeldte hans *Conditioner*.« —

Hans Henrik Sadolin får $\frac{10}{6}$ 1771 følgende anbefaling af derværende provst: »Nærværende *Candidatus sancti Ministerii* Hæderlige og Vel-lærde Seignr *Hans Henrich Sadolin*, som i nogle Aar haver været *Informator* hos Velærværdige Hr. *Henrich Caspersøn Lemvig* Sogne-Præst til *Ulstrup* og *Gundersted* Menigheder, og saaledes i samme Tiid været en Lem af dette mig anbetroede *Aars* Provstie, haver stedse |: saa vidt mig er biekendt :| ført et adstadigt gudeligt og anstændigt Levnet, og vel øvet sig i Prædike-Embedet, saa at, da Jeg hørde Hannem i mine Kirker *Dominica decima sexta à Festo Trinitatis* a: c:, befandt Jeg: at Han baade vel forklarede Texten, og var saa begavet, at Han med Tiiden ved længere Øvelse og Herrens medarbejdende Naade kand blive baade indtagelig og behagelig, og saaledes blive en retskaffen Mand i Embedets Førelse til Guds Riges og Æres Udbredelse, Næstens Opbyggelse, Venners og Slægningers Fornøyelse og Egen Nyttes Erhvervelse. Hvilket til Vedkommendes Efterretning Herved indberetter og bekræfter under Haand og Seigl.

Præste-Gaarden *Smorup*, d. 19. Septembris 1771.

H. D. *Celius*.

Til side 45.

Samuel Hoffmann, søn af en overskærer i København, opdraget og i lære hos regimentskirurg D. Mehl i Rendsborg til 1774, kom til Kbhvn.

76, i Kondition hos Md. Wendell og Maxhold, skibskirurg i Grønlands- og Vestindierfarer 79–88, underkirurg i søværnet 88, kompagnikirurg i Kbhvn. 89, købte F. G. Preislers amt og blev amtskirurg i Kbhvn. ²⁰/₆ 91, kir. eks. forår 91 (II. Kar.). Stadskirurg i Kristianssund 93 til 1822, karakt. divisionskirurg 1812, konst. distriktslæge i Nordmøres distrikt 1818. Gift ⁹/₆ 1784 med Christine Marie Sadolin, der er afgået ved døden inden 1790, i hvilket år manden giftede sig 2. gang. Hoffmann døde ³/₁₂ 1822.

Til side 58.

I anledning af biskop Astrups død søger vicepastor *Niels Sadolin* i Nørbæk ²³/₁ 1817 om den Astrup hidtil tillagte præstekorntiende af Sønderbæk og Læsten og skriver: »Som Vicepastor i Nørbæk paaligger mig alle en Sognepræstes Pligter med det dermed forbundne Ansvar. Hidtil har jeg kun nydt Præstekorntienden af Nørbæk Sogn, som ei udgør mere end 83 Tdr. Hartkorn; de øvrige Indtægter ere derhos saa ubetydelige, at jeg end ikke med allerstørste Tarvelighed har kunnet finde Udkomme, men befinder mig i den mest trængende Forfatning. Med saa ringe Indtægter har jeg dog maattet bestride Embedet i 3de Sogne, til hvilke falder en lang og besværlig Sognevei. — I 12 aar har jeg saaledes opfyldt et besværligt Embedes Pligter i de allerstrængeste Kaar, og medens en anden erholdt den vigtigste Del af Lønnen. — Til min theologiske Attestats har jeg karakteren *laudabilis et quidem egregie*. — Mangfoldige Gange har jeg indgivet Ansøgninger om Forflyttelse, som hidtil have været forgiæves; dersom nu dette Tillæg til mit Embeds Indtægter kunde erholdes, var jeg saa lykkelig at kunne finde tarveligt Udkomme, hvor jeg er, og saaledes forblive hos de Menigheder, hvis Agtelse og Kjerlighed jeg ved min 12-aarige Embedsførelse har forhvervet mig . . .« Sønderbæk og Læsten samlede hartkorn var 183 tdr. Ansøgningen bevilgedes ¹⁰/₄ 1817 mod at S. udredede ¹/₃ af bispinde Astrups enkepension.

Biskop Bloch erklærede ²⁴/₂ 1817: »Supplikanten en af Stiftets værdigste Præster, der med grundige Indsigter forener Retskaffenhed i Embedsførelse og en exemplarisk Vandel« og anbefalede andragendet mod, at han udredede ¹/₃ af enkepensionen.

Allerunderdanigst!

Hr. *Sadolin*, Sognepræst til Nørbæk, Sønderbæk og Læsten, modtog ved sin Tiltrædelse til dette lidet Embede en saare forfalden Præstegaard, som mere lignede en ringe Bondegaard, end en Præstegaard. Han har, uagtet han i flere Aar maatte leve af Offer og Accidentser allene, anvendt saa meget til dens Istandsættelse, saa at den ved Synet d. 21. Junii 1821 befandtes uden Mangler.

Stormen d. 11. Martii sidstafvigte beskadigede den imidlertid noget, og

Hr. *Sadolin* har i dette Aar opbygget 3de Fag Hus nyt og givet nok et Fag Overtømmer, hvilket var under Arbejde ved sidst tagne Syn, saa jeg ingenlunde tvivler om, at Nørbæk Præstegaard ved næstfølgende Syn igjen vil findes, som den allerede 1821 befandtes, uden Mangler.

Hr. *Sadolins* Anstrængelser for sin Præstegaards Istandsættelse, med meget betydelige Bekostninger, ere saa meget mere rosværdige, som Kaldet er lidet, og betyngtet med en meget betydelig Enkepension.

Borum Præstegaard, d. 15. Martii 1822.

I. Stockholm.

Niels Sadolin skriver $\frac{1}{4}$ 1823 i en ansøgning om Pjedsted sognekald: »Sognene Nørbæk, Sønderbæk og Leisten i Viborg Stift, hvor jeg for nærværende Tid er Præst, udgøre tilsammen 266 td. Hartkorn, beboes blot af Bønder, Communicanternes Antal er kun 300, Leisten Sogn er endog meget forarmet, og saaledes er dette Kald i sig selv et af de middelmaadige eller ringe. — Derhos er det belagt med extraordinære Afgifter: til Enkebispinde Astrup skal der i Aar svares over 90 Rbdlr. Annexgaarden i Sønderbæk er frataget Kaldet og henlagt til Seminariefondet; de af Domkirken i Viborg forhen svarede Skatter til Academiet og Stiftsphysikus har man befalet mig at erlægge. — Derhos nyder dette Kald kun i mindre Grad godt af Skattelindringen, da den fulde Rigsbankrente er betydelig, fordi Præstegaardens Areal er vidtløftig, skjønt desto værre! skarp. — Pensionen og Skatterne medtage noget over det Halve af Tiende; Offer og Accidencer ringe; derfor falder det næsten umuligt at ernære en ikke liden Familie. — Jeg tilføjer allerunderdanigst, at jeg ved mine akademiske examina har erholdt bedste Karakter med Udmærkelse og ved den theologiske Attestaz især laud: et quidem egregie; at jeg i 18 Aar har været Præst ved herværende Kald; at mangfoldige meget yngre Præster, endog oftere i dette Tidsrum ere befordrede, at jeg fra 1817—1821 uden Vederlag efter Biskoppens Anmodning og det danske Cancellies Bifald underviste Skolelærerne i et vidtløftigt Distrikt, at de maatte blive dueelige til deres Embede; og endelig, at jeg efter Biskoppens Ønske har oftere tilstillet Landmodet Afhandlinger, for at bevise mine Foresatte, at det er min Bestræbelse at gjøre Fremskridt saavel i Videnskaberne overhovedet, som især i det mit Kald nærmest vedkommende.«

Biskop Bloch giver ham følgende anbefaling:

»Ligesom jeg tilforn ved flere Leiligheder baade for Hans Kongelige Majestæt selv, og for det Kongelige Danske Cancellie, har nævnet Welærværdige Hr. Pastor *Sadolin* med velfortient Berømmelse, som een af de særdeles udmærkede Religionslærere i det mig allernaadigst betroede Stift; saaledes meddeler jeg her atter denne værdige Mand det sandfærdige Vidnesbyrd, at Han i de 18 Aar, Han i min lige saa lange Bispetid her, har

været Sognepræst for Nørbæk, Sønderbæk og Læsten Menigheder, har ei alene med udmærket Duelighed, Fliid og samvittighedsfuld Nidkiærhed varetaget sit kirkelige Læreembede, og prydet samme med exemplarisk Forhold men ogsaa med ædel Beredvillighed og Opofrelse efter min Anmodning underviist mange dertil trængende Skolelærere og andre Ynglinge til at blive duelige i deres Fag. — Jeg anbefaler Ham altsaa som en værdig men tillige en trængende og af de Hans Embede paalagte Byrder trykket Mand, til den Kongelige Naade, som Han i denne Henseende maatte ansøge.

Viborg, d. 17. Martii 1823.

I. Bloch, Biskop i Viborg Stift.

Til side 85.

Emmanuel Sadolin er, såvidt vides, den eneste af slægten, der er trådt ind i militæretaten.

Han er født ⁸/₁₂ 1767, blev underofficer ved det sjællandske infanteris regiment 1788, fændrik ved 1ste oplandske infanteriregiment 1789, sekondløjtnant 1793, premierløjtnant 1797, kaptajn og chef for det quamske kompagni med 180 rd. årlig gage 1807. Han udmærkede sig ¹⁸/₄ 1808 i affæren ved Lien »ved rask resolution og conduite« og blev derfor af prins Christian August foreløbig tilkendt ridderkorset, hvilken udnævnelse Kongen stadfæstede. Brigadeadjutant 1808. Major og overadjutant i generalstaben 1815–18, oberstløjtnant og chef for valderske korps 1817; for udvist aktivitet og konduite under det stedfundne bondeopløb blev han ²¹/₁₂ 1818 ridder af sværordeordenen; chef for Norske jægerkorps 1824–33, oberst 1825, generaladjutant 1832, fungerede som interimskommandant på Akershus 1833, chef for Kristiansandske infanteribrigade og kommandant i Kristiansand s. å., generalmajor 1834; død pludselig ¹⁹/₉ 1837 i Kristiansand.

(Efter Anker: Norske generalspersoner og ordenskapitulets arkiv).

SLÆGTEN, SOM KOM TIL KØBENHAVN

Den gren af slægten, der med Immanuel Sadolin og broderen Johan Andreas Sadolin (se s. 45) kommer til København, opretholder ikke det kulturelle niveau, den tidligere stod på. Immanuel Sadolin dør, som urtekræmmersvend, allerede 1767, 20 år gl.; broderen Johan Andreas Sadolin, der blev gift og fortsætter slægten, dør som urtekræmmer 1786, 36 år gl. I øjeblikket lever af denne gren af slægten nogle kvinder, men ingen mandlige efterkommere. Da forfatteren af dette skrift i 1907 opsøgte nogle af disse, viste det sig, at der var en tradition om, at de nedstammede fra en provst, som skulde være deres tipoldefader; ligeledes vidste de noget om Petersens jomfrukloster: at de kvindelige af slægten kunde komme dér, hvorfor det også spøgende hed: »Gift dig ikke, thi så kan du komme i Petersens kloster!«

I.

Johan Andreas Sadolin, født i Viborg 1750 som søn af sognepræst Kristian Sadolin til Søndre-sogns kirke. Urtekræmmer i København 1779, død i Adelgade af brystsyge 1786, begravet $\frac{20}{9}$ (Trinitatis kb.), 36 år gl. Viet $\frac{4}{10}$ 1779 i Nicolai kirke til Else Sophie Deding († før 1805; hun giftede sig 2. gang med urtekræmmer Andreas Benting).

Deres børn:

II.

1. *Christian Albert Sadolin*, døbt $\frac{11}{10}$ 1780 i Helligaands kirke, var oprindelig isenkræmmersvend, senere kommissionær, boede i mange år i Adelgade 217, † $\frac{24}{11}$ 1851, gift $\frac{12}{12}$ 1815 (Trinitatis kb.) med Dorothea Lund, † $\frac{26}{12}$ 1843 af indvortes krampe i Adelgade 217, 57 år gl. Uden livsarvinger.

2. *Johannes Andreas Sadolin*, døbt $\frac{5}{7}$ 1784 i Trinitatis kirke, arbejdsmand, hyrekusk, † $\frac{5}{3}$ 1840 på Almindelig hospital, boede 1811 i Lille Larsbjørnstræde, ved sin død i St. Fiolstræde 182; gift $\frac{24}{1}$ 1810 i Helligsandskirke med Karen Madsdatter, der overlevede ham. De havde 4 børn.

3. *Emanuel Rottbøll Sadolin*, døbt $\frac{30}{3}$ 1786 i Trinitatis kirke, † $\frac{10}{11}$ 1836 i Borgergade nr. 125, var ved sit bryllup kusk, ved sin død gadevægter;

gift $15/12$ 1819 i Garnisons kirke med Wilhelmine Charlotte Rey, f. 1801, † $80/1$ 1839 af hjærnebetændelse på Frederiks hospital, hvor hun var opvartningskone. De havde 2 børn.

III.

Johannes Andreas Sadolins børn:

1. *Johan Christian Sadolin*, døbt $11/1$ 1811 i Frue kirke, skrædder i Grønnegade, † 1871. Gift $22/5$ 1840 i Trinitatis kirke med Ida Wilhelmine Østerby, f. 1813, † $18/3$ 1884 i St. Hansgade.

2. *Lene Johanne Sadolin*, f. $4/4$ 1813 i København (Frue kb.), var først gift med skræddermester Johan Knudsen, der arbejdede for »depotet«, senere med bagermester Johan Peter Køhler. Død $9/7$ 1886. Ingen børn.

3. *Johannes Sadolin*, f. $7/10$ 1820 i København, porcelænsdrejer hos Bing, boede 1851 i Springgade nr. 38, senere i Lavendelstræde 17², † $20/4$ 1885 Vester Fælledvej 3 A. Gift med Ane Marie Beck, f. $9/6$ 1817 i København, † $81/5$ 1911 på alderdomshjemmet i Guldbergsgade, begr. i St. Magleby.

4. *Elisabeth Sadolin*, f. ca. 1827.

Emanuel Rottbøll Sadolins børn:

1. *Christian Rottbøll Sadolin*, † $18/2$ 1823 i Lille Regnegade 187, 10 mår neder gl.

2. *Dorothea Sophie Sadolin*, f. ca. 1820. Gift $80/1$ 1846 i Frelasers kirke med bogtrykkersvend Wilhelm August Beck, f. ca. 1823.

IV.

Johan Christian Sadolins børn:

1. *Johanne Sadolin*, f. $11/10$ 1840 i Grønnegade. Gift med tobaksspinder M. Hansen, Dybensgade 2 st. De havde en søn og to døtre, der døde tidlig.

2. *Johannes Christian Sadolin*, f. ca. 1849, bestyrer i en Købmandsforretning i Korsør, † 1888. Gift $2/11$ 1881 i Korsør med Jørgine Petrine Amalie Skov, f. ca. 1850.

Johannes Sadolins børn:

1. *Carl Johannes Sadolin*, f. $80/10$ 1846 (Trinitatis kb.), † ugift $9/1$ 1887 på St. Hans hospital. Handskemagersvend.

2. *Johanne Magdalene Sadolin*, f. $6/1$ 1849 (Trinitatis kb.), bor hos en datter, der har en urtekræmmerforretning i St. Magleby, enke efter urtekræmmer Heinrich Lange på hjørnet af Møntergade og Gammel Mønt.

3. *Johannes Sadolin*, f. $14/3$ 1851 i København (Trinitatis kb.), † $27/11$ 1881 i Lavendelstræde, handskemagersvend. Gift $21/2$ 1875 i St. Johannes kirke

med Henriette Juliane Andersen, f. $\frac{80}{9}$ 1852 (Trinitatis kb.), bor sammen med sin datter Aaboulevard 34 A ¹ og driver en marskandiserforretning.

V.

Johannes Christian Sadolins børn:

1. *Ida Sadolin*, f. $\frac{1}{6}$ 1883; var i 1907 ekspeditrice i en smørforretning Ø. Farimagsgade 26, København.
2. *Sylvia Sadolin*, f. $\frac{27}{10}$ 1884.

Johannes Sadolins barn:

1. *Emma Victoria Sadolin*, f. $\frac{2}{9}$ 1874 på Fødselsstiftelsen, syerske, døv.

DE SVINGELBJERG SADOLIN'ER

NOGLE SADOLIN'ER, DER IKKE HØRER TIL DEN GAMLE SADOLIN-SLÆGT

I Gjøttrup, Farsø sogn, mellem Skive og Løgstør, boede en skolelærer, *Christen Ploug* og hustru *Ane Christensen*, der opkaldte deres yngste søn efter daværende sognepræst til Strandby og Farsø *Hans Peter Sadolin* (se s. 49). Sønnen, der fødtes 17. april 1833, fik navnet *Hans Peter Sadolin Christensen*. Han blev smedemester i Svingelbjerg, Vesterbølle sogn, 4 mil nord for Viborg, gift med *Ane Thomine Marie*, f. Jensen. De havde følgende 6 børn, der — på uretmæssig måde — fik efternavnet Sadolin, nemlig:

I.

1. *Kristen Hansen Sadolin*, f. $21/8$ 1859 i Svingelbjerg. Landpostbud i Svingelbjerg. Gift med *Benedicte Margrethe*, f. Kristensen, f. $20/8$ 1868.

2. *Gertrud Hansen Sadolin*. Gift med Murer Jensen i Viborg. Død i Viborg. Ingen børn.

3. *Jensine Hansen Sadolin*. Gift med husmand *Marinus Kr. Nielsen* i Svingelbjerg. Død i Svingelbjerg.

4. *Ane Dorthea Hansen Sadolin*. Død i Californien.

5. *Anders Peter Hansen Sadolin*. Død i Californien.

6. *Morten Hansen Sadolin*, f. $20/1$ 1875 i Svingelbjerg. Har opholdt sig 15 år i Amerika. Har derefter ejet en gård ved Frederikshavn, en ejendom i Aalborg og lever nu som rentier i Nørholm pr. Sulsted i Vendsyssel. Gift med *Thyra Else Kathrine Christensen*, f. $22/11$ 1875. Ingen børn.

II.

Kristen Hansen Sadolins børn:

1) *Hans Peter Kristensen Sadolin*, f. i Svingelbjerg $27/12$ 1897.

2) *Anton Martinus Hansen Sadolin*, f. $27/10$ 1901.

3) *Karl Hansen Sadolin*, f. $7/10$ 1903.

4) *Morten Hansen Sadolin*, f. $27/11$ 1905.

5) *Rudolf Hansen Sadolin*, f. $27/11$ 1905.

6) *Ane Thomine Marie Hansen Sadolin*, f. $15/8$ 1907.

7) *Henry Hansen Sadolin*, f. $14/9$ 1910.

EGMONT H. PETERSENS
KGL. HOFBOGTRYKKERI

